

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

12^e Jaargang.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1904

J. SCHULMAN
EXPERT
KEIZERBGRACHT 448
AMSTERDAM

CJ
2930
.K82
v.12

Nederlandsche Penningen 1864—1898,

DOOR

W. K. F. ZWIERZINA.

DEEL II, 1879—1890.

---

652. 1885. 13 Juli.

Opening van het Rijksmuseum te Amsterdam.

Vz. Het rijksmuseum in vogelvlucht gezien.

Omschrift in parelrand: * RYKS · MVSEVM · TE ·
AMSTERDAM · ONDER · DE · REGEERING · VAN ·
KONING · WILLEM · III · GEOPEND · 13 · JVLII · 1885

Kz. De faam, in de rechterhand een bazuin,
in de linker een lauwertak, vliegt naar rechts.

Omschrift in parelrand: * MINISTER · VAN ·
BINNENLANDSCHE · ZAKEN · M^R · J · HEEMSKERK · A^Z
⊗ ARCHITECT · P · J · H · CUYPERS

Onder tegen den rand: L. JÜNGER. D. J. P. M. MENGER. F.

Brons, 66 m.M. Verz. Z.

Oranjepenningen 1373.

Het K. B. d.d. 4 Maart 1883, regelende de organisatie van het rijksmuseum, bepaalt, dat dit omvat: *a.* het rijksmuseum van schilderijen, *b.* het rijkskabinet van prenten en teekeningen, *c.* het nederlandsch museum van geschiedenis en kunst, *d.* de rijksverzameling van kunstwerken van moderne meesters, *e.* het aan Amsterdam behorende museum-VAN DER HOOP, *f.* de van die gemeente in bruikleen ontvangen kunstvoorwerpen en oudheden, *g.* de van verenigingen en partikulieren in bruikleen ontvangen kunstvoorwerpen,

h. de rijksverzameling gipsafgietsels van beeldhouwwerken, j. de tot een boekerij vereenigde boek- en plaatwerken, behoorende bij de in het museum opgenomen verzamelingen en instellingen. Voor het te stichten gebouw werd een prijskamp uitgeschreven tusschen de architecten CUYPERS, EBERSON en VOGEL. Het ontwerp van eerstgenoemde werd gekozen.

Het gebouw, gelegen aan de Stadhouderskade, is in baksteen opgetrokken, gebouwd op een plein van 30,000 M² en heeft eene oppervlakte van 10,000 M²; het rust op 8000 palen en werd op 13 Januari 1885 (den geboortedatum van KAREL DEN GROOTE) ingewijd, een half jaar later voor het publiek geopend en kosteloos toegankelijk gesteld, van 1 Mei—31 Augustus, uitgezonderd Maandags, van 10—5, verder van 10—4 uur, Zondags van 12¹/₂ tot het sluitingsuur.

652^A. Als voren.

In den *Cat.* SCHULMAN, 19 Dec. 1898, vind ik een tinnen proef vermeld van een niet-uitgegeven penning met de faam en de op- of omschriften: * ONDER DE REGEERING · V. Z. M. KONING · WILLEM · III · M^R. J. HEEMSKERK · A^Z. MINISTER · V. BINNENL. ZAKEN · ZYNDE — IN 1877 BEGONNEN · EN · GEOPEND · 18 · JVLII · 1885. 71 m.M.

653. 1885. 13 Juli.

Ter eere van Dr. P. J. H. CUYPERS,
bouwmeester van
het Rijksmuseum te Amsterdam.

Vz. Zijn links gewend borstbeeld, daaronder:

L. JÜNGER. D.

Op de afsnede van den hals: J. P. M. F.

Omschrift in parelrand: * PETRUS · JOSEPHUS · HUBERTUS · CUYPERS · GEBOREN · TE · ROERMOND · 16 · MEI · 1827.

Kz. In parelrand, omgeven door een lauwerkrans:

DEN
ONTWERPER EN
BOUWMEESTER VAN
HET RYKS MUSEUM
TE AMSTERDAM
BIJ DE VOLTOOIING
EN OPENING
VAN DAT GEBOUW
AANGEBODEN

Brons, 50 m.M., Verz. Z. Kz. door W. SCHAMMER.

Tijdschrift 1894, blz. 28.

P. J. H. CUYPERS werd geboren te Roermond 16 Mei 1827 en maakte zijne bouwkundige studiën te Antwerpen, waar hij in 1849 met den prix d'excellence werd bekroond; later bekwaamde hij zich onder VIOLLET-LE-DUC. Tal van kerken en schoolgebouwen, zoowel in Nederland als in België, Duitschland en Noorwegen kwamen naar zijne ontwerpen tot stand, de bouw van het Centraal-Station te Amsterdam, de restauratie van den kruisgang aan den dom te Utrecht, van het kasteel de Haer, van beroemde kerken, als de dom te Worms en die te Mainz, werden hem opgedragen. Hij werd den 22sten Juni 1885 door de universiteit van Utrecht benoemd tot doctor honoris causa in de wis- en natuurkunde. In 1897 werden hem bij gelegenheid van zijn 70sten verjaardag, zoowel te Amsterdam als te Roermond, warme ovaties gebracht, terwijl H. M. de Koningin-Weduwe hem benoemde tot kommandeur in de Orde van den Nederlandschen Leeuw, aldus met het gansche land hulde brengend aan dezen grooten Nederlander.

654. 1885. 18—23 Juli.

7de Eeuwfeest der stichting van
's-Hertogenbosch.

Vz. De stedemaagd en face, staande tusschen

het oude en het nieuwe wapen der stad, op den achtergrond de St. Janskerk en andere gebouwen.

Boven op een banderol:

1185 * S. HERTOGENBOSCH * 1885

Kz. Omschrift: FEESTVIERING VAN HET 700·JARIG BESTAAN DER STAD.

In een lauwerkrans in het veld:

HULDEBLIJK
NAMENS
DE BURGERIJ AAN
DE
FEESTCOMMISSIËN
18—23 JULI 1885

Goud, zilver en brons, 45 m.M., Verz. SNOECK, *Bijdragen*, 2de druk, n°. 570.

Geslagen werden 2 ex. in goud, 8 ex. in zilver, 19 ex. in brons, daarna werden de stempels vernietigd. Ze werden naar een ontwerp van L. C. HEZENMANS vervaardigd in de fabriek van VAN KEMPEN te Voorschoten. (Zie *Tijdschrift* 1898, blz. 36 e. v.) Ze waren vergezeld van eene oorkonde (kalligrafie TH. VAN KEMPEN), vertoonende boven in de omlijsting het bossche wapen tusschen de jaartallen 1185 en 1885, onder de spreuk: „De Stadt, die hare vromen, wijsen, vernuften, borgeren eert, eert haerselven meest” en luidt: De Burgerij van 's Hertogenbosch, bij het sluiten van het zevende eeuwfeest der Stad, op Donderdag 23 Juli 1885, hulde brengend aan de waardige en voortreffelijke wijze, waarop uit feest is ontworpen en ten einde gebracht,

heeft goedgevonden,

als bewijs van erkentelijkheid aan de feestcommissiën die zich zoo uitstekend van die taak kweten,

aan te bieden deze huldeblijken.

(Volgen de namen der leden van de commissiën en de ondertekeningen der 15 leden van de huldeblijkkommissie.

655. Als voren.

Vz. Het gekroonde wapen van 's-Hertogenbosch, waarnaast: R. V. & L. (ROUPPE VAN DER VOORT en LEWIN.)

Omschrift:

's-HERTOGENBOSCH

* 1185—1885 *

VEREENIGING
DER
* GOUD- *
EN
ZILVERSMEDEN

Tin, 28 m.M., Verz. Z. *Bijdragen*, 2de druk, n°. 569.

(Slechts 5 ex. in brons werden geslagen.)

Deze penningen werden verkrijgbaar gesteld gedurende den historischen optocht, voorstellende het ontstaan, den bloeitijd en den tegenwoordigen tijd der stad 's-Hertogenbosch, gehouden op Maandag 20 Juli 1885 (*Tijdschrift* 1898, blz. 35 e. v.)

Bij gelegenheid van dit feest werd aan de gemeente den Bosch, door het Departement van de Maatschappij „tot Nut van het Algemeen” aldaar, eene wandschildering aangeboden, vervaardigd door den bosschen kunstschilder J. DERKINDEREN, voorstellende de stichting der stad, welke 22 Januari 1893 werd onthuld en geplaatst is tegen den linker-zijwand van de vestibule van het stadhuis. Nederlandsche kunstminnaars en vermogende Bosschenaren droegen den schilder later op, ook den rechter-zijwand van eene muurschildering te voorzien, welke hoofdzakelijk betrekking hebbende op den bouw der kathedraal van Sint Jan, 26 November 1896 plechtig onthuld en aan de gemeente overgedragen werd.

's-Hertogenbosch werd in 1185 (volgens anderen in 1184) gesticht door hertog GODFRIED III in de nabijheid van het hertogelijk jachtslot aan de Dieze, in 1196 werd met den bouw der vestingmuren door hertog HENDRIK I begonnen en in 1280 den bouw der St. Janskerk

aangevangen. JAN II stichtte in 1302 de waag, terwijl JAN III in 1324 de weekmarkten invoerde. Ondanks zware branden (1418, 1419 en vooral 1463), groote sterfte (1421), pestziekte (1439—1442), watervloed (1446), oorlog en oproer, benevens zware geldelijke opofferingen voor hare hertogen, bloeide de stad toch telkens weder op. De onstuimige tijd der hervorming ging voor haar vrij rustig voorbij. In 1577 schaarde zij zich aan de zijde van den Prins van Oranje, doch gaf zich 20 December 1579 weder aan de spaansche partij over, werd in 1601 en 1603 te vergeefs belegerd door prins MAURITS en eerst 14 September 1629, na sedert 30 April te voren belegerd te zijn geweest, door prins FREDERIK HENDRIK genomen. In 1672 en 1673 trachtten de franschen te vergeefs de stad te overen; beter slaagden zij in 1794, toen de stad door PICHEGRU werd ingenomen, doch 5 Januari 1814 werden zij door de burgerij verdreven (zie n°. 2), waarna de stad nederlandsch bleef en hoofdstad der provincie Noord-Brabant werd.

Een gedenksteen, geplaatst in een der wanden van het bovenportaal van het raadhuis, bewaart de herinnering aan dit 7de eeuwfeest.

656. 1885. 3 Augustus.

Festival te Helmond.

Vz. Links gewend hoofd van Z. M. Koning WILLEM III, daaronder staat: CH. WURDEN, BRUSSEL.

Omschrift: WILLEM III KONING DER NEDERLANDEN G. H. V. L.

Kz. Een lier, omgeven door twee saamgebonden lauwertakken, waardoor zich een lint slingert, daarboven een stralenschietende vijfpuntige ster.

Op het lint: 3 AUG FESTIVAL HELMOND 1885

Brons verzilverd, met oog en ring, 51 m.M., Verz. Z. *Bijdragen*, 2de druk, n°. 571.

Elk der deelnemende fanfarekorpsen ontving een dergelijken penning voor zijn vaandel. Volgens mededeeling van den heer AUG. SASSEN te Helmond, werden 40 ex. geslagen. Het festival ging uit van de fanfare „Phileutonia”.

657. 1885. 8 Augustus.

1ste Partiëele bondsuitvoering van het Nederlandsch Gymnastiekverbond te Enschedé.

Vz. Het gekroonde wapen van Enschedé, met twee leeuwen als schildhouders.

Omschrift: GYMNASIEK- EN SCHERM-VEREENIGING „ACHILLES”
ENSCHEDÉ

Kz. De links gewende gekroonde nederlandsche leeuw, met zwaard en pijlbundel.

Omschrift: ★ EERSTE PARTIËELE BONDSUITVOERING TE ENSCHEDÉ ★ 8 AUGUSTUS 1885

Tin en koper verguld, 30 m.M.

Eigendom van het N. G. V.

658. 1885. 31 Augustus.

5de Verjaardag van Prinses WILHELMINA.

Vz. Borstbeeld der Prinses bijna en face.

Omschrift binnen parelrand:

PRINSES WILHELMINA
31 AUGUSTUS

Kz. Glad veld, omgeven door een parelrand.

Zilver, met oog, 16 m.M., Verz. Z.

Oranjepenningen 1374.

Werd veel aan de z.g. bedelarmbanden gedragen; op het gladde veld werd dan de naam van den schenker of de schenkster gegraveerd.

659. 1885. 9 en 10 September.

Prijspenning der roei- en zeilvereeniging „de Amstel”, te Amsterdam.

Vz. Het klubgebouw, met drie vlaggen getooid.

Omschrift:

ROEI- EN ZEILVEREENIGING DE AMSTEL
· AMSTERDAM ·

Kz. Glad.

Zilver, met oog en ring, $22\frac{1}{2}$ m.M. Eigendom van B. C. SCHOUTEN, te Alfen. (Gouwesluis.)

Deze penning is uitsluitend geslagen en uitgereikt bij gelegenheid der tweedaagsche roei- en zeilwedstrijden, op 9 en 10 September 1885, bij de inwijding van het vereenigingsgebouw en het elfjarig bestaan der vereeniging.

„De Amstel”, opgericht 11 September 1874, nam de in 1875 opgerichte roeivereeniging „Fortuna” in 1891 in zich op.

660. 1885. 20 September.

Partiële bondsuitvoering van het Nederlandsch Gymnastiekverbond te Purmerend.

Vz. = n°. 637.

Kz. Het gekroonde wapen van Purmerend.

Omschrift:

PARTIEELE BONDSUITVOERING, 20 SEPTEMBER 1885
TE PURMEREND

Brons, met oog en ring, 40 m.M. Eigendom van het Nederlandsch Gymnastiekverbond.

661. 1885. 25 September.

50-Jarig Huwelijk van

MR. L. N. Graaf VAN RANDWIJCK en
Jonkvr. C. J. H. PH. VAN VREDENBURGH,
te 's-Gravenhage.

Vz. De borstbeelden (accolés) van het gouden echtbaar rechts gewend, daaronder: J. P. M. MENGER, F.

Omschrift: ☉ GOD WAS EN BLIJVE MET ONS.
Kz. In het veld, onder een lauwerkrans:

GOUDEN BRUILOFT

VAN

GRAAF VAN RANDWIJCK

EN

J^{VR.} VAN VREDENBURGH

25 SEPTEMBER

1885.

Omschrift: ☉ MET 4 KINDEREN 3 BEHUWD
EN 9 KINDESKINDEREN GELUKKIG EN DANKBAAR
GEVIERD

Brons, 51 m.M., Verz. TEIJLER.

MR. LOUIS NAPOLEON graaf VAN RANDWIJCK werd geboren te Amsterdam 2 Mei 1807, was lid der ridderschap van Gelderland en achtereenvolgens staatsraad-gouverneur van Drenthe en van Gelderland, 12 Oktober 1846—1 Januari 1848 Minister van Binnenlandsche Zaken, daarna tot 25 Maart 1848 van Buitenlandsche Zaken en lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Hij was grootmeester van het huis van H. M. Koningin SOPHIE, kommandeur Nederlandsche Leeuw, ridder eerste klasse gouden Leeuw van Nassau, grootkruis Eikenkroon en overleed te 's-Gravenhage, 4 December 1891. In Middelburg huwde hij 25 September 1835 met Jonkvr. CLAIRE JULIE HELENE PHILIPPINE VAN VREDENBURGH, geboren te Amsterdam, 1 Februari 1811, dame du palais der Koninginnen ANNA PAULOWNA en SOPHIE, overleden te 's-Gravenhage 1 Juli 1899.

661^{A.} 1885. 1 Oktober.

Bedevaart naar St. Willibrord.

Vz. Het kerkje van St. Willibrord, daar-
onder in de afsnede: SINT WILLIBROED

E. v. W. B.

Omschrift:

WEES DUIZENDMAAL

GEGROET MARIA

Kz. Een in een grot staand, door een stralenkrans omgeven Mariabeeld, waarvoor een vrouw geknield ligt.

In de afsnede:

IK BEN DE ONBEVLEKTE

ONTVANGENIS

Ovaal, met oog, 21 bij 17 m.M., Verz. SNOECK. *Tijdschrift* 1894, blz. 212 en *Bijdragen* 2de druk, n°. 622.

In 1841 werd het vroeger beruchte Rucphensche Heike met een 90-tal omliggende woningen onder de gemeenten Rucphen en Sprundel, Etten en Leur, en Hoeven en St. Maartenspolder vereenigd tot eene zelfstandige parochie, welke onder patronaat van den H. WILLIBRORDUS gestelde kerk 20 December 1841 werd ingewijd. Nabij die kerk werd in 1885 een grot gebouwd in navolging van die te Lourdes, waar de geloovigen ter bedevaart heengaan en als herinnering het boven beschreven draagpenninkje medebrengen.

602. 1885. 17 Oktober.

Prijspenning van het concours hippique te Amsterdam.

Vz. Het gekroonde wapen van Amsterdam tusschen twee saamgestrikte eike- en lauwer-takken.

Kz. Een aan een strik hangende cartouche, met langwerpig vierkant glad schild. Omschrift:

CONCOURS HIPPIQUE

AMSTERDAM.

Zilver verguld, 58 m.M.

Door 's rijks stempelsnijders.

Eigendom van den Heer **ARNOLD JURGENS**
te Nijmegen.

663. 1885. 18 Oktober.

Herroeping van het edikt van Nantes,
en toelating der fransche uitgewekenen in de
Vereenigde Provinciën, na 200 jaar herdacht.

Vz. De nederlandsche leeuw, in de rechter
voorpoot speer met vrijheidshoed, in de linker
pijlbundel, links gewend, staande in een z.g.
hollandschen tuin.

Omschrift:

RÉVOCATION REFUGE RECONNAISSANCE

Onder den tuin staat: 1. ELION. F.

Kz. In een krans van doornen en leliën:

1685

18 OCT^E

1885

Omschrift: AUX PROVINCES UNIES TERRE DE
REFUGE DE NOS ANCÊTRES

Zilver en brons, 55 m.M., Verz. Z.

HENDRIK IV gaf in het in April 1598 te Nantes bekend gemaakte,
in 1599 door de parlementen geverifieerde en daardoor tot rijkswet
verheven edikt, aan de hervormden het recht tot vrije godsdienst-
uitoefening op bepaald aangegeven plaatsen, gelijke rechten als andere
staatsburgers, erkenning en bezoldiging hunner predikanten, enz.
LODEWIJK XIV begon met dit edikt op allerlei wijze te ontduiken
en herriep het ten slotte in Oktober 1685, op grond dat zijne
bemoeiingen, om de afvalligen weder tot de kerk terug te brengen,
zulk een goeden uitslag hadden gehad, dat het grootste en beste
deel zijner onderdanen reeds tot de kerk was teruggekeerd en het
edikt dus overbodig was geworden! Alle kerken moesten verwoest

worden, godsdienstoefening, zelfs in de huizen, werd op verbeurte van het geheele vermogen verboden, de predikanten, die hun geloof niet wilden afzweren, moesten binnen 14 dagen Frankrijk verlaten hebben, of werden anders naar de galeien verwezen. Omstreeks 450,000 vlijtige en goede burgers ontvluchtten hun vaderland, voornamelijk naar Nederland, Brandenburg en andere streken van Duitschland, waar zij met open armen werden ontvangen.

064. 1885. Oktober.
Tentoonstelling in den Planten- en Dierentuin,
te Batavia.

Vz. als n°. 56.

Kz. In een lauwerkrans:

TENTOONSTELLING
PLANTEN- EN DIERENTUIN
TE
BATAVIA

Brons, 40 m.M., Koninklijk kabinet.

Tijdschrift 1895, blz. 40.

065. 1885. 8 December.
500-Jarig bestaan van het Waterschap
Heykop, genaamd „Lange Vliet”.

Vz. In het veld:

VIJF HONDERD-JARIG BESTAAN
GEVIERD
8 DECEMBER
1885

Kz. In het veld:

WATERSCHAP
 HEYKOP
 GENAAMD LANGE VLIET
 „GHECONSENTEERT”
 DOOR
 FLORIS
 VAN WEVELINCHOVEN
 8 DECEMBER
 1385

Brons, 51 m.M., Verz. Z.

Geslagen aan 's rijks munt, in 35 ex. uitsluitend in brons en, ten huize van den toenmaligen hoogheerraad MR. DU MARCHIE VAN VOORTHUIZEN, uitgereikt aan den dijkgraaf, de 16 hoofdingelanden, de besturen van de in het waterschap gelegen kleinere waterschappen West-Raven, Nedereind van Jutfaas, Oudenrijn en IJselveld, benevens aan drie oud-hoogheemraden, twee oud-sekretarissen, een oud-kameraar en den algemeenen opzichter van het waterschap, eindelijk aan MR. S. MULLER, te Utrecht.

Dit oudste waterschap in de provincie Utrecht, gelegen onder de gemeenten Utrecht, Jutfaas, IJselstein, Oudenrijn, Veldhuizen, Vleuten, Kockengen, Haarzuilken, Laagnieuwkoop, Breukelen, Teraa, Ruwiel en Loenen, groot pl. m. 4000 Hektaren en door twee stoomgemalen bemalen, werd bij open brief van 8 December 1385 opgericht door FLORIS VAN WEVELINCHOVEN, die van 1379—1394 bisschop van Utrecht was en veel voor de verbetering der waterstaats-toestanden in zijn bisdom deed. In 1900 verscheen bij J. VAN DRUTEN te Utrecht, eene door den sekretaris-penningmeester van de „Lange Vliet”, F. A. R. A. Baron VAN ITTERSUM bewerkte geschiedenis van dit oude waterschap.

666. 1885. 22 December.

Gouden penning, door de gemeente Heusden aangeboden aan het kamerlid H. SERET.

Vz. Het gekroonde wapen van Heusden.

Kz. DE
 GEMEENTE HEUSDEN
 AAN DEN
 VOLKSVERTEGENWOORDIGER
 DEN HEER H. SERET,
 NAAR AANLEIDING
 VAN DE AANNEMING VAN
 DIENS AMENDEMENT
 BRUG MAASMOND
 OP 22 DECEMBER
 1885.

Goud, (29 gram), 40 m.M., gegraveerd.
 (Uniek.)

Bijdragen, 2de druk, n°. 575.

Zie de wet van 25 Januari 1886, (*Staatsblad* no. 29), tot vaststelling van het 9de Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor he: dienstjaar 1886, „art. 40 a, kosten van den bouw eene brug te Heusden ... Memorie.”

De penning is volgens de *Prov. Noordbr. en 's-Hert. Courant*, d.d. 2 Maart 1886, no. 25, 2^e blad, den 25sten Februari 1886, den Heer SERET aangeboden, in sierlijk palisanderhouten doosje met begeleidend schrijven.

007. 1885. December.

Opening van het nieuwe gymnasium
 te Amsterdam.

Vz. Het gekroonde wapen van Amsterdam.

Omschrift: ★ GYMNASIUM ★

AMSTELODAMENSE

Kz.:

HERINNERING
AAN DE
OPENING
VAN HET
NIEUWE GYMNASIUM
—
DECEMBER 1885

Zilver, 23 m.M., ook in tin met oog, aan
zwart-rood lint. Verz. Z.

668. 1873—1885.

Oorlog op Atjeh.

Gesp, als beschreven onder n°. 127, met het
opschrift:

ATJEH 1873—1885.

K. B. 6 Juli 1886, no. 33. De gerechtigden zijn bevoegd dezen
te verwisselen tegen den bij K. B. d.d. 21 Juni 1897, no. 31, inge-
stelden gesp met opschrift: ATJEH 1873—1896.

669. 1884—1885.

Tooneelwedstrijd te Wageningen.

Vz. In het veld:

TOONEELWEDSTRIJD
WAGENINGEN
1884—1885
NUT EN GEZELLIG VERKEER

Kz. In het veld:

HERINNERING

WEDSTRIJD

1884—1885

Brons, 41 m.M., Verz. ROEST.

670. 1885.

Prijspenning der gemeente Nijmegen.

Vz. De met de keizerskroon gedekte dubbele adelaar, met het nijmeegsche wapen op de borst, daaronder in boog:

GEMEENTE NIJMEGEN

Kz. Glad veld, omgeven door zeer fraaien rand.

Goud, zilver en brons, 42 m.M., door BEGEER.

671. 1885.

TILANUS-medaille, uitgereikt wordende door het Genootschap ter bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde, te Amsterdam.

Vz. Het iets naar links gewend borstbeeld van Prof. TILANUS, ter zijde: J. ELION, F.

Omschrift:

* C. B. TILANUS CHIR. PROF. AMSTELOD. *

NAT. MDCCXCVI OBIT MDCCCLXXXIII.

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans. Omschrift:

SOCIETAS · CHIRURGICA · AMSTELÆDAMENSIS ·

INITA · MDCCXC.

Brons, 55 m.M., Kon. Kabinet.

CHRISTIAAN BERNARD TILANUS werd 13 December 1796 te Harderwijk geboren, studeerde te Utrecht en promoveerde aldaar in 1819, waarna hij zijne studiën te Parijs voortzette en zich te Arnhem als geneesheer vestigde. In 1828 benoemd tot hoogleeraar in de heel- en verloskunde te Amsterdam, bleef hij dit ambt tot 30 September 1873 bekleeden en overleed te Amsterdam, 8 Augustus 1883.

Het Genootschap ter Bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde te Amsterdam, waarvan hij zoo vele jaren een der uitstekendste leden was, stelde als hulde aan zijne nagedachtenis deze medaille in, welke om de 5 jaren wordt uitgereikt aan dengene, die in de afgelopen 5 jaren het meest in Nederland heeft bijgedragen tot de bevordering der heelkundige wetenschappen in de ruimste beteekenis van het woord, o. a. in 1900 uitgereikt aan C. DE MOOIJ, gepens. dir. officier van gezondheid, te 's-Gravenhage.

De Kz. is die van den ouden penning, beschreven bij VAN LOON, *verz.* n°. 791. Zie de noot bij n°. 534.

672. 1885.

Prijspenningen der Geldersch-Overijsselsche
Maatschappij van Landbouw.

Vz. De wapens van Gelderland en Overijssel, gedekt door een kroon, omgeven door een krans van eikeloof en korenaren.

Omschrift:

GELDERSCH OVERIJSSELSCH E MAATSCHAPPIJ
VAN LANDBOUW · 1846—1883 ·

Kz. Glad veld, waarin boven een lauwerkrans, onder een ploeg.

Brons, 48 m.M., Verz. Z. Vz. door W. SCHAMMER. Kz. door J. P. M. MENGER.

673. Als voren.

Geheel gelijk aan den vorigen, doch groot 35 m.M.

Leidsch penningkabinet.

Deze maatschappij werd opgericht in 1845 en stelt zich ten doel het bevorderen der belangen van akkerbouw, tuinbouw, houtteelt, veeteelt en zuivelbereiding.

H. M. de Koningin-Moeder is beschermvrouw.

074. 1885.

Prijспенning der Arnhemsche Vereeniging
ter Beoefening van Terreinrijden.

Vz. Een rechts staand gezadeld paard, daaronder het wapen van Arnhem.

Omschrift:

ARNHEMSCHE VEREENIGING TER
BEOEFENING VAN TERREINRIJDEN
Brons, 40 m.M., door J. A. DE VRIES. Verz.
ROEST.

075. 1885.

Familiepenning.

Vz. Drie vazen met oranje?boomen.

Omschrift: WOL DEM DER FREUDE AN SEINEN
KINDERN BELEBT

In de afsnede: DAS HILF HERR
ZEBAOOTH

Kz. Op twee geschiedtafelen:

DV	AVF
SOLD	DAS
DEINEN	DIRS
VATER	WOHL
VND	GEHE
MVTTER	
EHREN	

Brons, 22 m.M., Leidsch penningkabinet; in 1885 aan 's Rijks munt geslagen naar een penninkje in het bezit van MR. C. W. B. SCHOLTEN te Amsterdam.

676. 1885.

Eerepenning der maatschappij van
Canarivogels, door A. C.

Zilver, 35 m.M. *Cat.* SMITS VAN NIEUWERKERK, n°. 3694.

Te vergeefs opgevraagd in het *Tijdschrift*.

676^A. 1885.

Land- en tuinbouwtentoonstelling te Echt.

Vz. Het wapen van Echt, hangend aan een lint, dat door een rechts gewenden, staanden, gekroonden leeuw wordt vastgehouden.

Omschrift: LANDBOUW CASINO TE ECHT

Kz. Geheel gelijk n°. 649^A, doch met het jaartal 1885.

Brons verguld, 40 m.M., door E. ALARD.

676^B. 1885.

Penninkje met de borstbeelden van het
Koninklijk gezin.

De tegenover elkander geplaatste borstbeelden van HH. MM. Koningin EMMA en Koning WILLEM III (in generaals-uniform), onder omgeven door een bloemguirlande.

Omschrift boven, op twee regels:

WILLEM III   KONING EN EMMA   KONINGIN
 DER   NEDERLA   NDEN

Alles in parelrand.

Kz. In versierden cirkel het aanzierend borst-
 beeld van prinses WILHELMINA.

Omschrift: WILHELMINA KROONPRINSES DER
 NEDERLANDEN

Alles in parelrand.

Zilver, 24 m.M., Verz. WIGERSMA.

Het borstbeeldje op de Kz. schijnt bewerkt te zijn naar hetzelfde
 portret, dat voor no. 658 heeft gediend, waarom deze penning op
 1885 is geplaatst.

676 c.

1885.

Prijspenning der Vereeniging „de Postduif”,
 te Eindhoven.

Vz. Het gekroonde wapen van Eindhoven
 tusschen saamgeknoopte lauwertakken.

Omschrift: VEREENIGING DE POSTDUIF

★ EINDHOVEN ★

Kz. Glad veld, omgeven door samenge-
 strikte lauwer- en eiketakken.

Bronz, 42 m.M., Verz. Z.

Ontbreekt in *Bijdragen*, 2de druk. Uitgeloofd voor een wedvlucht
 van Orleans, op 21 Juni 1885, blijkens gegraveerd opschrift op
 de Kz.

677.

1886. 17 Februari.

100-Jarig bestaan der vrijmetselaarsloge
 „de Geldersche Broederschap”, te Arnhem.

Vz. Binnen een koord zonder eind, waarin negen knoopen:

TER
HERINNERING
AAN HET
HONDERDJARIG BESTAAN
VAN DE
VRIJMETSELAARSLOGE
DE GELDERSCHE
BROEDERSCHAP
IN HET O. V. VAN ARNHEM
17 FEBRUARI
1786. 1886.

Beneden links: BR. V. L. H. EBERSON. INV.

en rechts: BR. V. DE VRIES. FEC.

Kz. Onder een stralenschietend alziend oog, drie vereenigde handen, waaronder twee lauwertakken, daaromheen een band met het opschrift:

AMICITIAE FUNDAMENTUM VIRTUS G. V. B. V.

Boven den band een vijfpuntige ster.

Het geheel omgeven door twee saamgestrikte eike- en akasiatakken.

Zilver en brons, 49 m.M., Verz. ROEST.

Slechts 3 ex. in zilver en 12 in brons, mededeeling van den Heer L. H. EBERSON, door wien de penning werd aangeboden.

Revue belge 1886, pag. 333.

ROEST, *Verz. Groot-Oosten*, blz. 20.

678. 1886. 9 Maart.

50-Jarig huwelijk van Jhr. B. DE JONG VAN BEEK EN DONK en J. A. VAN DER COLFF.

Vz. De saamgestrikte wapens van DE JONG: links gewend hoofd van blauw op gouden veld, en VAN DER COLFF: drie faasgewijze kolven van groen, boven een Salomo's zegel van ---- op zilver veld, gedekt door de jonkheerskroon, daaronder:

AUREA RIDENTI MANEAT
CONCORDIA VULTU
AUCES CAT DOMUS SOBOLES
OPTATA PERENNET

Omschrift:

⊗ JOHANNA ALBERTA VAN DER COLFF ET
JHR. BENJAMIN DE JONG VAN BEEK EN DONK

Kz. Onder een stralenschietend alziend oog, een lauwerkrans rustende op een hart, hetwelk steunt op twee saamgevouwen handen. Daaronder een altaar, waartegen twee hoorns van overvloed bevestigd zijn en waarop het getal: 50

In de afsnede: IX MART

MDCCCLXXXVI

Omschrift: AUREUM HUNC AUREIS SACRAMUS
NUPTIIS NUMMUM.

Brons, 42 m.M., door W. SCHAMMER. Verz.
SNOECK.

Tijdschrift 1896, blz. 169 en afgebeeld
Pl. V, n°. 2.

Bijdragen, 2de druk, n°. 573.

679. 1886. 27 Maart.

250-Jarig bestaan der Utrechtsche Hoogeschool.

Vz. De verlichting, in de gedaante eener zittende vrouw, en face, met ster op het hoofd, in de rechterhand een brandende fakkel, in de linker een gedenksteen, waarop:

*
1636

1886
*

Opschrift: LVCET NON VRIT

In de afsnede: C. J. BEGKER UTRECHT ED.

Kz. Een vlammeende zon, waarvan de bol de kleuren der stad Utrecht vertoont, omgeven door het opschrift: * SOL JUSTITIA ILLUSTRAT NOS

Omschrift:

IN V. SEMISAEC. VNIV. RHENO-TRAIECT

* CIOIOCCCLXXXVI *

Zilver en brons, 50 m.M., Verz. Z. Afgebeeld in *Eigen Haard* 1886, blz. 365, n°. 1.

680. Als voren.

Vz. Minerva, links gewend, heft de rechterhand naar de zon, in de linker lans en palmtak. Rechts het nederlandsche wapen, links dat van

de stad Utrecht, beide in met linten versierde
lauwerkransen, in het veld:

SOL   IVSTITIÆ
ILLVSTRA   NOS
Omschrift: FAVSTA · SVB · LVCE
LÆTA · SÆCVLA · SVRGANT ☼

In de afsnede: W. SCHAMMER. F.

Kz. In een eikelooftkran:

CELEBRANDIS
QVINTIS SEMISÆCVLARIB.
VNIV. RHENO-TRAIECT.
AVSPICIIS R. AVG. GVILIELMI III
P. P. F.
A°. MDCCCLXXXVI

Brons, 57 m.M., Verz. Z.

Oranjepenningen 1375.

De penning werd ontworpen door Jhr. Mr.
VICTOR DE STUERS.

Bij deze gelegenheid werd door de burgerij in aansluiting aan de gemeente en de staten der provincie Utrecht besloten, als feestgave een fonds bijeen te brengen tot stichting van een waardig universiteitsgebouw, waarvoor men hoopte in de feestweek de eerste steen te kunnen leggen. Door tegenwerking van regeeringswege kon dit echter eerst *ses jaren later*, in 1892 geschieden.

In 1586 werden de 5 oude kapittelscholen van de stad door de regeering opgeheven, waarna de stad en de provincie in 1634 te samen de Schola Illustris stichtten, welke tengevolge van de bemoeiingen der burgemeesters G. VAN DER HOOLEK en J. VAN ASCH VAN WIJK, den 26sten Maart 1636 tot Universiteit werd uitgebreid. In 1672 gebruikten de franschen de gehoorzalen als kazerne en kon het onderwijs eerst 1674 hervat worden, in 1811 wilde NAPOLEON haar opheffen, hetgeen door den rector J. HERINGA gelukkig werd verijdeld. Zij werd 5 November 1815 als Rijksuniversiteit heropend.

681. 1886. 28 Maart.

Mr. J. DIRKS te Leeuwarden, 50 jaar lid
van het Friesch Genootschap voor Geschied-,
Oudheid- en Taalkunde.

Vz. Zijn borstbeeld bijna en face.

Omschrift: MR JACOB DIRKS

1836—28 MAART—1886

Kz. In een lauwerkrans:

LID

28 MAART 1836

PENNINGMEESTER

5 APRIL 1841

VOORZITTER

8 JÜLI 1852

Omschrift: * DE LEDEN VAN HET FRIESCH
GENOOTSCHAP VOOR GESCHIED- OUDHEID- EN
TAALKUNDE AAN DEN VOORZITTER

Zilver en brons, 63 m.M., Verz. Friesch ge-
nootschap.

Zie *Tijdschrift* 1893, blz. 10 e. v. (de beschrij-
ving van dezen penning op blz. 17.)

Onze diepbetreurde DIRKS werd 19 Juni 1811 te Leeuwarden geboren, waar hij de latijnsche school bezocht, hij studeerde te Franeker en Leiden in de rechten; 25 Juni 1835 promoveerde hij op eene, de algemeene aandacht trekkende dissertatie „*De Judicii Veemicis*” (over de Veemgerichten), en vestigde zich als advokaat te Leeuwarden. In 1848 door Franeker, in 1850 door Leeuwarden afgevaardigd ter Tweede Kamer, maakte hij tot 1866 deel uit van de wetgevende macht, waarna hij zich in het ambteloos leven terugtrok, zich aan zijne geschied-, munt- en penningkundige studiën wijdende, steeds opgeruimd en levenslustig, jong met de jongeren, oud met de ouderen, een man, die men nooit bezocht, zonder weder

veel van hem geleerd te hebben. Het 2de gedeelte der *Vervolgen op VAN LOON*, de *Beschrijving der Nederlandsche penningen* van 1813—1863, die der *Noord-Nederlandsche gildepenningen*, het *Penningkundig Repertorium*, en tal van bijdragen in „*De Vrije Fries*” en in de „*Revue de la Numismatique Belge*” verschenen van zijne hand. Van 1869 tot zijn dood was hij lid van den gemeenteraad van zijn geboorteplaats, welke funktie hij nog enkele dagen voor zijn overlijden op 25 November 1892 vervulde. Op de eerste vergadering van het Nederlandsch Genootschap van Munt- en Penningkunde, 12 Juni 1892, werd hij tot Eerelid benoemd, helaas voor korten tijd: wij mochten het geluk, hem op een onzer vergaderingen te zien, niet smaken.

Van het Friesch Genootschap was hij sedert 5 Oktober 1886 eerelid, sedert 4 Oktober 1892 eere-voorzitter voor het leven.

682. 1886. 19 Mei.

Prijspenning van de Algemeene Turn-
vereeniging te Rotterdam.

Vz. In lauwer- en eikekrans:

19 MEI

VAN IJZEREN

MEDAILLE

1886

Kz. Glad veld, omschrift tusschen twee
parelcirkels:

ALGEMEENE TURNVEREENIGING

* ROTTERDAM *

Brons, 28 m.M., met oog en ring, door
BEGEER.

Door de Algemeene Turnvereeniging wordt ieder jaar bij genoegzame deelneming een „van IJzerenconcours” gehouden, ter nagedachtenis aan een der verdienstelijkste leden der vereeniging, den Heer A. VAN IJZEREN JR., overleden 19 Mei 1886; in welk jaar het „van IJzeren Medaillefonds” tot stand kwam. Aan elk der mededingers die $\frac{4}{5}$ van het gestelde aantal punten behaalt, wordt deze medaille in brons uitgereikt.

683. 1886. 1 Juni.

Nederlandsche Schutterijkaderbond.
Prijspenningen.

Vz. De letter **W** rustende op tropee van zes geweren, vier vlaggen, twee kanonnen en twee sabels, waarboven in stralend licht een koningskroon.

Omschrift:

NEDERLANDSCHE SCHUTTERYKADER-BOND

* 1. JUNI 1886 *

Kz. Cirkel, omgeven door een eikekrans, waarop over de geheele breedte van den penning een banderol voor opschrift.

Zilver, met oog en ring, 33 m.M. Verz.
AUG. SASSEN.

683^A. Als voren.

Vz. Tropee, bestaande uit banier, twee vlaggen, twee geweren, twee sabels, twee fleuretten en patroontasch.

Omschrift:

NEDERLANDSCHE SCHUTTERIJKADERBOND

1 JUNI 1886

Kz. Glad veld, omgeven door twee samengestrikte eiketakken.

Zilver, met oog en ring, 45 m.M.

683^B. 1886. 13 en 14 Juni.

Festival te Maastricht.

Vz. Het gekroonde wapen van Maastricht,

rustend op saamgeknoopte eike- en lauwer-
takken, aan linten vastgehouden door een
daarachter staanden engel, daaronder: E. ALARD.

Omschrift boven: DE STAD MAASTRICHT

Kz. Cirkelvormig medaillon, rustend op een
harp, waarboven een lauwerkrans; rechts en
links vaandels, bekkens, vier blaasinstru-
menten, trom en pauken; onder muziekboek.

In het medaillon, op- en omschrift:

SOCIETEIT APOLLO MAASTRICHT

FESTIVAL

13 EN 14

JUNY

. 1886 .

Koper verguld, 46 m.M., Verz. Z.

084. 1886. 20 en 21 Juni.

Gymnastiekuitvoering en wedstrijd te
Roermond.

Vz. Naakte gebaarde man met een beeren-
huid omhangen, waarvan de kop hem het
hoofd bedekt, met de rechterhand een knots
over den schouder houdende, met de linker
steunende op een schild, waarop:

VRIJ.

VRANK.

VROOM.

VROED.

De linkervoet rust op een halter.

Kz. Omschrift:

SCHERM EN GYMNASTIEKVEREENIGING CONCORDIA

✻ **ROERMOND** ✻

In het veld binnen een lauwerkrans:

UITVOERING
MET
INTERNATIONALEN
WEDSTRIJD
20 · 21 · JUNI
1886.

Ter zijden van den krans staat: **WEBER VERVIERS**
Brons verguld, met oog, gevormd door een
eikekrans, 51 m.M.

Eigendom van het Ned. Gymn.-Verbond.

685. 1886. 23 Juni.

Ter herinnering aan Graaf **JAN VAN NASSAU**.

Vz. De nederlandsche leeuw naar links
gaande, met speer en vrijheidshoed in de rechter
en pijlenbundel in de linker voorpoot, in een hol-
landschen tuin, waarop van voren het wapen
van graaf **JAN VAN NASSAU** is aangebracht.

Links: opgaande zon, waarvan de bol de
kleuren der stad Utrecht vertoont.

Kz. Opschrift: **JOHANNES**

COMES NASSOVIENSIS
A. CIOIOLXXIX
PROVINCIIS BATAVIS
FOEDERIS INEVNDI
AVCTOR.

MEMORIA RENOVATA
A. CIOIOLCCCLXXXVI
C. J. BEGEER UTRECHT

Brons, 42 m.M., Verz. Z.

Geslagen bij gelegenheid der maskerade, voorstellende de Unie van Utrecht (1579), stichting der Hoogeschool (1636) en vrede van Utrecht (1713); de hoofdpersoon JAN VAN NASSAU werd voorgesteld door Jhr. B. C. VAN MERLE.

Afgebeeld in *Eigen Haard* 1886, blz. 365, n°. 2.

686. 1886. 3 Juli.

Prijspenning der Roei- en Zeilvereeniging
„de Hoop”, te Amsterdam.

Vz. Een door een kabeltouw omslingerd anker, waarop gekruist een antieke roeispaan en een drietand.

Omschrift: ★ AMSTERDAMSCH E ROEI- EN ZEIL-
VEREENIGING DE HOOP.

Kz. Glad.

Brons, 30 m.M., Leidsch penningkabinet,
door W. SCHAMMER.

Deze, op één na de oudste der nog bestaande zeil- en roeiver-
eenigingen, werd in 1848 opgericht.

687. 1886. 14 Juli.

Nationale wielervedstrijd te Harlingen.

Vz. Een gevleugeld wiel op een wolk,
boven de schuins geplaatste, tegen elkaar
rustende wapens van Harlingen en Nederland.

Daaronder: BEGEER UTRECHT

Kz. Omschrift:

NATIONALE WIELERWEDSTRIJD

* 14 JULI 1886 *

In het veld:

COMMISSIE
VOOR
VOLKSVERMAAK
HARLINGEN

Brons, 42 m.M., Verz. Z.

688. 1886. 20 Augustus.

Velocipede-wedstrijd te Utrecht.

Prijспенning der Utrechtsche Velocipede-Club
„Seniores”.

Vz. Het gekroonde wapen der gemeente
Utrecht in een lauwerkrans.

Omschrift: UTRECHTSCH E VELOCIP EDE-CL U B
„SENI ORES”

Kz. Omschrift: VELOCIP EDE-WEDSTRIJD TE
UTRECHT.

In het veld: PRIJS

Brons, 25 m.M., door BEGEER.

688^A. 1886. 21 September.

Landbouwtentoonstelling te Venloo.

Vz. Gezicht op een boerderij, links op den
achtergrond spoortrein en rivier met sloopje.
Een man en eene vrouw werken op het land,
hier en daar staan en liggen landbouw-werk-
tuigen. Op den voorgrond paard, koe, schaap,
kalf en zwemmende eenden.

Daaronder: E. ALARD.

Kz. In de bovenste helft van het door een parelcirkel omgeven veld:

TENTOONSTELLING
VENLO

21 SEPTEMBER 1886

Omschrift op matten rand:

MAATSCHAPPIJ VAN LANDBOUW

★ IN LIMBURG ★

Brons, 46 m.M., Verz. Z.

Bestaat ook met op de Kz. in het veld alleen geslagen:

TENTOONSTELLING

TE

en verder gegraveerd, o. a. van Beek 1888.

Brons, Verz. DU CROCQ.

689. 1886. September.

Landbouwtentoonstelling te Stratum.

Vz. Geheel gelijk n°. 641.

Kz. Het gekroonde noord-brabantsche wapen,

waaronder: M. JANSSEN. BREDA

Omschrift op 2 regels:

NOORDBRABANTSCHÉ MAATSCHAPPIJ VAN LANDBOUW

• SEPT^r. 1886 •

⊗ AFD^g. EINDHOVEN ONDERAFD^g. STRATUM

Brons, 42 m.M., Verz. Z.

Bijdragen, 2de druk, n°. 574. *Revue* 1887,
blz. 285.

(Wordt vervolgd.)

**Bijdrage tot de kennis van het Middeleeuwsch
Geld- en Muntwezen, geput uit de Cameraars-
rekeningen van Deventer. (1337-1384).**

Op kosten der gemeente Deventer worden sedert 1887 in regelmatige volgorde uitgegeven de Cameraarsrekeningen van Deventer. De uitgave werd achtereenvolgens bezorgd door de archivariissen mr. J. I. VAN DOORNINCK, dr. J. DE HULLU en mr. J. ACQUOY. Vijf lijvige deelen, beginnende met de rekening over 1337—1338, zijn reeds verschenen. Van het zesde deel zag het eerste stuk, loopende tot 1383—1384, bereids het licht. De uitgaaf geschiedt op waarlijk vorstelijke wijze. Op zwaar Hollandsch papier gedrukt, zal het boek in zijne vele deelen voor Deventers vroede mannen van onzen tijd blijven een onvergankelijk monument van hun onbekrompen geest en van eene belangstelling in „'s lands historiën”, waarvan de wedergade wel moeielijk zal te vinden zijn. Op niet minder royale wijze wordt het kostbare werk, dat „niet in den handel” is, geschonken aan genootschappen en aan particulieren, van wien men mag veronderstellen, dat zij uit het werk nut zullen kunnen putten. Ook ik mocht tot die uitverkorenen behooren. Het is mij eene bepaalde behoefte daar-

voor het Gemeentebestuur van Deventer bij deze openlijk dank te brengen.

De Cameraars waren de ambtenaren, die met het beheer der stedelijke geldmiddelen waren belast. Zij hebben in hunne rekeningen inkomsten en uitgaven geboekt met die naïve uitvoerigheid, welke haast elke middeleeuwsche rekening maken tot eene rijke bron der geschiedenis. Het ligt niet in mijn voornemen den rijkdom der Cameraarsrekeningen van Deventer als zoodanig hier in het bijzonder aan te toonen. Mr. VAN DOORNINCK heeft dit bereids in zijne „*Inleiding*” tot de uitgaaf gedaan, terwijl mr. J. A. SILLEM in zijn hierna genoemd „*Onderzoek*” de waarde dier rekeningen, als kostbare bron ook voor de kennis van politieke en maatschappelijke toestanden in de middeleeuwen, meer in het breede heeft uiteengezet. Door mij zijn die rekeningen nauwkeurig onderzocht alleen in zooverre zij licht konden geven in den nog immer duisteren nacht van het middeleeuwsche munt- en geldwezen. Mr. J. A. SILLEM, lid der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, heeft vóór mij een nagenoeg gelijken arbeid verricht en de uitkomsten daarvan nedergelegd in het „*Onderzoek naar loonen en prijzen van levensmiddelen in 14^e eeuwsehe Nederlandsche Bronnen*” zooals dit is opgenomen in de *Verlagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeeling Letterkunde 4^e Reeks, Deel II, blz 237-270*. Het onderzoek van mr. SILLEM naar het munt- en geldwezen is naar eene andere methode

geschied en minder volledig dan het mijne en heeft, — Mr. SILLEM zal na kennis te hebben genomen van mijn onderzoek zeker de eerste zijn om dit te erkennen —, ten deele tot onjuiste uitkomsten geleid.

Mr. SILLEM zegt in zijne verhandeling, dat de weg van zijn onderzoek liep „door eene woestijn van becijferingen”. Dit is zeker niet te sterk uitgedrukt. Ook door mij moesten honderden vellen papier met berekeningen worden volgeschreven, eer ik de uitkomsten van mijn onderzoek behoorlijk kon samenvatten en formuleeren. Dat alles heeft mij vervuld met ongeveinsde bewondering voor de werkkraft en de nauwgezetheid der middel-euwsche klerken, voor zoover ik die niet reeds uit andere bronnen had leeren waardeeren. En met ontzetting haast, durf ik zeggen, moeten wij terugzien naar het eindeloos en tijdroovend gecijfer, waartoe zij gedoemd waren. Vooral de herleiding van de eene muntsoort in de andere, die telkens noodzakelijk was, kostte, — zeker als het om groote bedragen ging —, iederen keer eene uitvoerige berekening. Ik wil dit hier met een enkel voorbeeld staven door af te schrijven den navolgenden post uit de stadsrekening van Gent a° 1344: *Somme . . . in maerken 3793 maerc 3 vierdonge, die maken, elke maerc gherekent 31 β 4 ð hallepaye, dat es, elc groet tornoyes over 20 ð, 5943 ₧ 10 β 10 ð, dat compt 297 ₧ 3 β 6½ ð gr., den scilt gherekent over 21 gr., die maken 3396 scilde ende 6½ gr., die maken 311 ₧ 6 β 6 ð gr., den scilt gherekent over 22 gr., dat comt in onsen payemente*

12453 ₰ 20 d. 1) Dit alles wil, — in onze taal overgebracht —, zeggen: $3793\frac{3}{4}$ mark ad 31 β 4 d of 376 d hallegeld maken 5943 ₰ 10 β 10 d hallegeld; aangezien 20 d van dit hallegeld gelijk zijn aan 1 groot Tournoisch, is evenbedoelde som hallegeld gelijk aan 297 ₰ 3 β $6\frac{1}{2}$ d groot Tournoisch; de schuld is aangegaan in een tijd toen 21 groot Tournoisch gelijk was aan één schild; evenbedoelde som is alzoo gelijk aan 3396 schilden plus $6\frac{1}{2}$ groot of $\frac{6\frac{1}{2}}{21}$ schild; ten tijde der rekening gold het schild 22 groot Tourn.; evenbedoelde som schilden hielden toen alzoo in 311 ₰ 6 β 6 d gr., maakt in paiement, waarvan 40 d gelijk zijn aan 1 gr.: 12453 ₰ 20 d paiement.

Om tot deze uitkomst te komen, was de volgende berekening noodig:

$$3793\frac{3}{4} \times 376 = 1426450$$

$$\frac{1426450}{20} = 71322\frac{1}{2}$$

$$\frac{71322\frac{1}{2}}{21} = 3396\frac{6\frac{1}{2}}{21}$$

$$3396\frac{6\frac{1}{2}}{21} \times 22 = 74718\frac{1}{2}$$

$$74718\frac{1}{2} \times 40 = 2988740$$

$$\frac{2988740}{240} = 12453 \text{ met } 20 \text{ tot rest}$$

In Engeland, waar nog immer met pounds, shillings en pences gerekend wordt, bestaan gedrukte

(1) NAP. DE PAUW en JUL. VUYLSTEKE. *De rekeningen der stad Gent*. 1336—1349. deel II, blz. 432.

boekjes, waarin, telkens met één pence opklimmend, geheele reeksen van sommen zijn uitgedrukt, eerst in ℥ , β en d en daarnaast alleen in d . Dergelijke lijsten dienen om de berekeningen te vergemakkelijken. De vraag is gesteld of de middeleeuwsche klerken ook van zulke lijsten hebben gebruik gemaakt. Het tegendeel is nauwelijks denkbaar, hoewel het vreemd is dat, — voor zoo ver mij bekend althans —, in geen enkel archief of elders zoodanige lijst is teruggevonden. In de Cameraarsrekeningen van Deventer a°. 1363 evenwel is sprake van *tæflen* met behulp waarvan zekere HENRIC BOLTEN rendanten narekende 1). Niet onwaarschijnlijk zijn die *tæflen* lijsten geweest gelijk ik hiervoor bedoelde. Ook uit den geciteerden post der stadsrekening van Gent mag men met eenigen grond opmaken, dat de ontvangers dergelijke lijsten hebben gekend. De in den loop der berekening verkregen producten en quotiënten toch zijn telkens in ℥ , β en d opgegeven hoewel de herleiding dier producten en quotiënten in ℥ , β en d voor de rekening overbodig was. Toch hebben rendanten die herleiding ter controle vermeld en daarentegen de uitkomsten in d weggelaten, wat alleen zijn nut kon hebben en het overzicht niet kon bemoeielijken, indien met behulp van *tæflen* onmiddellijk kon worden nagegaan, hoeveel denarii de som inhield en omgekeerd.

---

1) *Des dinxdaghes vor Sente Margreten do Gosen ende Herbert, camerars, den scepenen hoer yrster rekeninghe hadde ghedaen van costs den sy te samen vorteerden 5 ℥ 8 s 4 d. Up den selven dach na der rekeninghen die Henric Bolten vyt sine tæflen rekende bi den scepenen 5 ℥ 4 d* (III 221 Zie ook III 188. 322 450).

Zooals ik reeds gezegd heb, het is merkwaardig, met welk eene uiterste nauwkeurigheid de middeleeuwsche klerken hebben gerekend. Slechts bij hooge uitzondering kan men hen op eene vergissing betrappen, — hoe ingewikkeld de rekening dan ook dikwijls was. Het klinkt daarom vreemd, als wij mr. S. MULLER Fz. hooren klagen over „de onervarenheid der klerken in het tellen” 1) of mr. J. A. SILLEM hooren spreken van „de middeleeuwsche rekeningen met al hare schrijf- en rekenfouten”. 2) Beslist durf ik hier verklaren, dat de vergissingen wel haast altijd zullen zijn aan de zijde van den even geleerden als nauwkeurigen archivaris van Utrecht en van het lid der Koninklijke Akademie van Wetenschappen. 3)

Een enkel woord over de methode van mijn onderzoek. Ik heb niet veel meer gedaan dan het ontleedmes gebruikt, de deelen van het ingewikkeld organisme blootgelegd, die deelen logisch gerangschikt en ze in hun onderling verband beschouwd. Een onderzoek naar de metaalwaarde der verschillende geld- en muntsoorten en eene vergelijking van hare waarde met de waarde van het tegenwoordige geld heb ik achterwege gelaten. Ik

---

1) *Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. Inleiding* blz. LXI.

2) *Onderzoek*, blz. 238.

3) B. v.: Op blz. 266 van zijn *Onderzoek* leest men in noot 1: „Er staat 35 wat echter blijkens de herleiding... moet zijn $34\frac{1}{2}$ ”. Nu staat er overeenkomstig het handschrift in de uitgaaf (III, 2, 16) duidelijk $34\frac{1}{2}$! Dergelijke kleine vergissingen heeft mr. SILLEM er vele gemaakt.

achtte dit onderzoek in deze mijne verhandeling niet op zijn plaats.

Ik heb in het hiervolgend opstel steeds zooveel mogelijk den tijd met juistheid aangeduid. Wanneer ik spreek van de rekening van 1356, dan bedoel ik daarmede de rekening die, volgens haren tekst loopt *sub anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto a die beati Petri ad cathedram usque in eundem diem anno revoluto*, dat is van 22 Februari 1356 tot 22 Februari 1357. De vraag dient nu te worden gesteld: welken jaerstijl hebben de Cameraars gebruikt? Mr. VAN DOORNINCK laat in zijne „*Inleiding*” tot de uitgaaf, waar hij spreekt over den jaerstijl, de vraag onbeantwoord. Mr. SILLEM zegt in eene noot op blz. 239 van zijn „*Onderzoek*”, dat het jaar met Paschen begon. Dit laatste is onjuist. De in de landtaal geschreven rekeningen vermelden, in tegenstelling met die, welke in de latijnsche taal zijn gesteld, meermalen, behalve den naar den Heiligen-Kalender opgegeven dag, ook den dag der week. Met behulp dezer dubbele opgaven is met zekerheid te bepalen, dat het jaar in elk geval op of vóór 22 Februari begon, want overal komt het aldus naar onze tijdrekening voorgesteld jaar overeen met het jaar, dat in het hoofd der rekening is genoemd 1). Enkele malen bevatten de reke-

---

(1) B. v. in de rekening van St. Petrusstoel 1361 tot St. Petrusstoel 1362 komen achtereenvolgens voor:

Zaterdag op onzer vrouwenavont assumptio (15 Aug.)

Zonnedag op Sente Victorsdagh (10 Oct.)

Donredagh op Sente Symons en Judendach (28 Oct.)

ningen nog eenige posten, die in het volgend dienstjaar vallen. Zoo loopen in die van 22 Februari 1366 tot 22 Februari 1367 de uitgaven *vor hincinde* tot 18 Maart 1367 (III. I. 630). Hiermede dient rekening te worden gehouden.

De Cameraars hebben over den geheelen duur der rekeningen, voor zoover zij thans zijn uitgegeven (1337—1383), ontvangsten en uitgaven verantwoord in eene rekenmunt, die doorgaans slechts door de teekens ℥ , β en d — de bekende verkortingen van *libra* (pond), *solidus* (schelling) en *denarius* (penning) —, wordt voorgesteld.

Op slechts enkele plaatsen wordt de rekenmunt meer bepaaldelijk aangeduid als het *libra parvorum denariorum*. Zoo leest men b. v. in de rekening van 1337: *de officio numeratorum 150 ℥ parvorum den.* (I. 7.), — in die van 1354: *pro 22^{bus} hoet concharum pro quolibet hoet 8 β 4 d parvorum.* (II. 284) Een enkele maal (II. 621) betitelt de Cameraar de munt, waarin hij rekende, als *parva pecunia*, — eens noemt hij de rekenmunt *paymente*: . . *vlem. gr., die maken an paymente . . ℥.* (III, I. 249),

Als naar gewoonte was elk pond (*libra*) verdeeld in 20 schellingen (*solidi*), — elke *solidus* in 12 penningen (*denarii*).

De vraag, die nu in de allereerste plaats dient

Manendagh op Sente Nycolaudach (6 Dec.)

Wonsdagh op onser vrouwendach conceptio (8 Dec.)

Manendagh op Sente Luciëndach (13 Dec.)

Al deze dagen hebben, even als het jaar 1361, de letter C tot Zondags-letter.

te worden overwogen, is deze: hebben de Cameraars over geheel het tijdvak 1337—1383 gerekend in hetzelfde pond?

Op de meest besliste wijze is deze vraag met ja te beantwoorden. Periodieke betalingen toch, zooals cijnsen, pachten, bezoldigingen enz., zijn telkens voor eene meer of minder lange reeks van jaren verantwoord tot een zelfde bedrag per jaar. Als bewijs mogen de vier volgende voorbeelden hier eene plaats erlangen:

1°. De inkomsten *de censu terre in Weghelo* bedroegen over het tijdvak 1337—1354 de som van 57 ₧ 4 β per jaar.

2°. De inkomsten *de cistis magne domus pannorum*, — *van den waentkysten op den waenthuus* bedroegen over het tijdvak 1344—1367 de som van 51 ₧ 12 β per jaar.

3°. De inkomsten van *der stat lant ghehieten Ghere bi Codyke* bedroegen over het tijdvan 1363—1371 de som 3 ₧ 16 β per jaar.

4°. Over het tijdvak 1369—1383 ontving elk der schepenen een salaris van 30 ₧ 1), — elk der raden een salaris van 15 ₧ en elk der cameraars een salaris van 3 ₧ per jaar.

Deze uitkomst van dit mijn onderzoek is van het grootste belang. Zij leverde een vaste en vertrouwbare basis, waarop het verder onderzoek kon worden voortgebouwd. Zij bewijst tevens de

---

1) Nog in 1393 kregen de *twelf personen van den Scependome* elken 30 ₧ per jaar. Verder heb ik mijn onderzoek op dit punt niet voortgezet.

waardevastheid van de rekenmunt. — hare standvastigheid in waarde tegenover de goederen.

Over het tijdvak 1352—1360, worden nu en dan betalingen geboekt in de bekende grooten.

Het pond grooten (*libra grossorum*), was weder verdeeld in 20 schellingen (*solidi*), elke *solidus* weder in 12 penningen (*denarii*). De penning heet in het latijn *grossus*, — in de landtaal *groet* en wordt in den regel aangeduid door de letters *gr*.

De groot was het zestienvoud van den *denarius parvus*, waarin de rekening is gedaan. Zie b. v. II. 669: *per 15 noctes de qualibet nocte 2 grosas facit 2 ℥*. Alzoo:

$$2 \times 15 \text{ of } 30 \text{ gr.} = 2 \times 20 \times 12 \text{ of } 480 \text{ d parv.} \\ 30 : 480 = 1 : 16.$$

Betalingen zijn dikwijls ook geboekt in Brabantsch geld.

De Brabantsche mark (*marca Brabantica*) was verdeeld in 12 schellingen (*solidi*) elke *solidus*, even als bij de ponden, in 12 penningen (*denarii*). De penning werd in het latijn genoemd *Brabantinus*, in de landtaal *Brabantsche*.

De *brabantinus* was in waarde gelijk aan een vierde van den *grossus* (later ook aan een vierde van den *grossus Flandrensis* - zie hierna -) en dus (tot 1358) het viervoud van den *denarius parvus*. Zie b. v. II. 9: *80 marck Brab. faciunt in libris 192 ℥ parvorum*. Alzoo:

$$80 \times 12 \times 12 \text{ of } 11520 \text{ Brab.} = 192 \times 20 \times 12 \text{ of } 46080 \text{ d} \\ \text{parv.} \quad 11520 : 46080 = 1 : 4.$$

Na 1359 raakte het *libra grossorum* buiten gebruik. Ook de *marca Brabantica* komt na dien tijd niet meer voor 1) dan enkel en alleen (tot 1374) om, als van ouds, de hoegrootheid van den tijns, die van de *waentkysten* geheven werd, aan te duiden. B. v. a°. 1373: 27 *waentkyster* . . . . *elker kysten twee marc maken* 129 Ⓔ 12 β (IV 38).

$$129 \text{ Ⓔ } 12 \beta = 31104 \text{ Ⓓ}$$

$$2 \times 27 \text{ Mrk} = 7776 \text{ Br.}$$

$$7776 : 31104 = 1 : 4.$$

Daarentegen verschijnt, in 1357 (II 471) voor het eerst, de *grossus Flandrensis*, in de landtaal *Vleemsche groot* genaamd. Tot en met 1359 komt deze nieuwe munt slechts sporadisch en naast den *grossus*, na evenbedoeld jaar, als de *grossus* buiten gebruik geraakt is, echter zeer veelvuldig voor.

De Vlaamsche groot wordt, vooral later, dikwijls, — na 1367 schier zonder uitzondering enkel door de letters *gr.* aangeduid.

Naast den Vlaamschen groot verschijnt de Brabantsche. Evenals de *Brabantinus* gelijk was aan $\frac{1}{4}$ van den *grossus*, zoo is deze Brabantsche gelijk aan $\frac{1}{4}$ van den *Vlemschen groot* of beter gezegd het woord Brabantsche werd gebruikt om het $\frac{1}{4}$ van den Vlaamschen groot aan te duiden. Veelvouden van Brabantschen, uitgedrukt in marken of schellingen, komen dan ook niet meer voor.

---

1) N. 1359 komt de Brabantsche slecht voor als onderdeel (het $\frac{1}{4}$) van den Vlaamschen groot, — niet meer in de veelvouden van schelling of mark.

Ook van den Vlaamschen groot bestond de denarius parvus of het een zestiende deel. Slechts een paar maal (in 1365 en 1367) komt deze laatste penning in onze rekening voor, b. v. op blz. 16 der tweede helft van deel III (1367). Daar ter plaatse leest men: *Van Werner Muten 10 Vlem. ₯ maken 9 ₯ 7 β 6 đ*, terwijl in diezelfde rekening op blz. 39 b. v. is geboekt: *twe breve, elcken boden . . . to drincghelde 4 gr. maken 10 β*. Alzoo:

$$\frac{9 \times 240 + 7 \times 12 + 6}{10 \times 240} : \frac{10 \times 12}{2 \times 4} = 1 : 16.$$

Als dubbele groot verschijnt in 1370 de plak op het tooneel. Ter justificatie citeer ik:

(IV 127) . . vor 5000 talholtes . . vor elc 1000 12 placken maken 6 ₯.

(IV 233) Futten . . 60 daghe . . elkes daghes 1 gr. maken 3 ₯

$$5 \times 12 \text{ of } 60 \text{ pl} = 6 \text{ ₯}$$

$$60 \text{ gr} = 3 \text{ ₯}$$

$$\text{Alzoo: } 1 \text{ plak} = 2 \text{ groot. 1)}$$

Slechts eenmaal en wel in de rekening van 1371 (III. 2. 396) trof ik den *Hollandsche* aan als het tweevoud van den *denarius parvus*.

In 1346 werd de rekenmunt verzwakt. Omdat de rekeningen, die in het oorspronkelijk geld waren

---

1) Dadelijk na zijne verschijning wordt de waarde der muntstukken doorgaans in plakken uitgedrukt. Las men vroeger b.v. . . *mot., vor elk stucke 26 gr.* sedert 1370 leest men geregeld . . . *mot., vor elk stucke 13 placken*. Ook ten opzichte van het schild is dit het geval.

begonnen, ook na de verzwakking in datzelfde geld moesten worden voortgezet (anders toch waren optellingen en recapitulatiën onmogelijk geweest) en ook, omdat in latere rekeningen nog dikwijls betalingen van vroeger aangegane verbintenissen moesten worden geboekt, zien wij in de rekeningen van 1347, 1348 en 1349 naast de verzwakte munt telkens nog de oorspronkelijke munt optreden en wordt, — om tot eene behoorlijke recapitulatie te kunnen geraken, — de eene munt dan in de andere herleid. Ter onderscheiding wordt de oorspronkelijke munt *bonum pagamentum*, de latere munt *mala pecunia* 1) genoemd.

DRIE *denarii boni* waren in waarde gelijk aan VIER *denarii in mala pecunia* en alzoo stond het goed geld tot het slecht geld als 4 : 3.

Tot staving citeer ik uit de bedoelde rekeningen hier de drie volgende posten:

1°. ... 3 ℥ 4 β *boni pagamenti facientes in mala pecunia* 4 ℥ 5 β 4 đ (II. 23)

$$3 \text{ ℥ } 4 \text{ β} = 768 \text{ đ}$$

$$4 \text{ ℥ } 5 \text{ β } 4 \text{ đ} = 1024 \text{ đ}$$

$$768 : 1024 = 3 : 4$$

2°. ... 18 ℥ *boni pagamenti faciunt in mala* 24 ℥ (II 62)

$$18 : 24 = 3 : 4$$

3°. ... 566 ℥ 12 β *boni pagamenti facit in mala* 755 ℥ 9 β 4 đ (II 69)

1) Het verdient opmerking, dat, — behoudens ééne enkele uitzondering (II 55) — *bona pecunia* in plaats van *bonum pagamentum* evenals *malum pagamentum* in plaats van *mala pecunia* nimmer voorkomt.

$$566 \text{ ℥ } 12 \beta = 135984 \text{ ð}$$

$$755 \text{ ℥ } 9 \beta 4 \text{ ð} = 181312 \text{ ð}$$

$$135984 : 181312 \text{ ð} = 3 : 4.$$

De herleiding van goed geld in slecht geld werd soms in den hier volgenden vorm gegoten, waarop ik hier de aandacht vestig, omdat eene dergelijke vermelding er hoogst raadselachtig moet uitzien voor hem, aan wiens aandacht het verschil tusschen goed geld en slecht geld mocht ontsnapt zijn 1). Ik citeer als voorbeeld deze boeking: 42 ℥ 6 ð, *brabantino pro 3 ð recepto sed pro quatuor computato, facit 56 ℥ 8 ð parvorum.* (I. 313).

Om tot een goed overzicht te geraken, ben ik verplicht tot den *grossus Flandrensis* terug te keeren.

De Vlaamsche groot wordt (sedert zijne verschijning tot 1372) herleid tot 15 *denarii parvi*, zoodat de Brabantsche gelijk is aan $\frac{15}{4}$ of $3\frac{3}{4}$ ð.

Als bewijspplaatsen citeer ik :

(III 1, 122) . . . 30 *vlemsche gr. maken 37 β 6 ð*

$$37 \beta 6 \text{ ð} = 450 \text{ ð}$$

$$450 : 30 = 15 : 1.$$

(III 2. 202) . . . *vor 16 daghe . . elckes daghes*

6 Brab. maken 30 ð

$$30 \beta = 360 \text{ ð}$$

$$360 : 6 \times 16 = 3\frac{3}{4} : 1.$$

De hiervoor reeds aangehaalde post uit de rekening van 1367 (II. 2. 16) verdient om zijn verband met hetgeen hier onmiddellijk voorafging op nieuw eene plaats: *Van Werner Muten 10 vlem. ℥ maken 9 ℥ 7 β 6 ð*

1) Dit is, onverklaarbaar genoeg, met Mr. SILLEM het geval geweest.

$$\begin{aligned}
 10 \text{ ₤} &= 2400 \text{ ð} \\
 9 \text{ ₤ } 7 \text{ } \beta \text{ } 6 \text{ ð} &= 2250 \text{ ð parv.} \\
 2400 : 2250 &= 16 : 15
 \end{aligned}$$

Uit dit alles is het volgend staatje op te maken:

	Groot.	Vlaamsche groot.	ð parv.	Vlaamsche.
1 groot =	1	$1\frac{1}{15}$	16	$17\frac{1}{15}$
1 Vl. groot	$\frac{15}{16}$	1	15	16
1 ð parv. =	$\frac{1}{16}$	$\frac{1}{15}$	1	$1\frac{1}{15}$
1 Vlaamsche	$\frac{15}{256}$	$\frac{1}{16}$	$\frac{15}{16}$	1

Voorts volgt uit het bovenstaande nog dat:

- 1 ₤ ð parv. = 15 groot.
 1 " " " = 16 vlaamsche groot.
 1 " " " = 240 ð parv.
 1 " " " = 256 vlaamschen.
 1 „ vlaamsch = $14\frac{1}{16}$ groot.
 1 " " = 15 vlaamsche groot.
 1 " " = 225 ð parv. (Vergelijk III. 16.)
 1 " " = 240 vlaamschen,
 en
 1 „ ð parv. = $1\frac{1}{15}$ ₤ vlaamsch.
 1 „ vlaamsch = $\frac{15}{16}$ ₤ ð parv.

Zooals wij hierboven zagen, komen in onze rekeningen voor:

de plak als dubbele groot 1),
 de Hollandsche als dubbele ð parv.
 de Brabantsche als kwart groot 1).
 Hieruit is het volgend staatje samen te stellen:

	Plak.	Groot.	Brab.	Holl.	ð parv.
1 Plak =	1	2	8	15	30
1 Groot =	$\frac{1}{2}$	1	4	$7\frac{1}{2}$	15
1 Brab. =	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{4}$	1	$1\frac{7}{8}$	$3\frac{3}{4}$
1 Holl. =	$\frac{1}{15}$	$\frac{2}{15}$	$\frac{8}{15}$	1	2
1 ð parv. =	$\frac{1}{30}$	$\frac{1}{15}$	$\frac{4}{15}$	$\frac{1}{3}$	1

Uit bovenstaand staatje blijkt, dat een plak gelijk was aan 30 ð parv.

In den loop van het jaar 1372 werd de rekenmunt versterkt. Het pond werd van 8 op 10 plakken gebracht. Aangezien de rekening over evengenoemd jaar was begonnen en dus ook moest voleindigd worden in ponden van 8 plak, werden

1) Zooals hiervoor kon worden opgemerkt, wordt de groot, die waard was 15 ð parv. der rekenmunt, vlaamsche groot genoemd, zoolang hij naast den oorspronkelijken groot (het 16-voud van den ð parv.) voorkomt. Nadien heet hij enkel groot. Ook in dit opstel zal voortaan slechts kortweg groot gebruikt worden als ik op het oog heb den groot, wiens waarde ten opzichte der rekenmunt veranderlijk is.

de ponden van 10 plak aldus, b. v., tot het vorig pond herleid: *De twelf raden der stad... elc* 15 ƒ , 10 *pl. vor elc punt, maken* 225 ƒ (III. 2. 451).

$$12 \times 15 \times 10 = 225 \times 8 = 1800. 1)$$

Als in de rekeningen, gedaan in het pond van 10 plak, nog eens een enkele maal het pond van 8 plak voorkomt, wordt dit omgekeerd herleid tot het versterkt pond, b. v.: *van Lambert Slickert* 15 ƒ , 8 *placken voir elc punt gherekent, maken* 12 ƒ (IV 6). 2)

$$15 \times 8 = 12 \times 10 = 120.$$

De evaluatie van het pond op 10 plak 3) liet natuurlijk de onderlinge verhouding van plak, groot en Brabantsche onaangeroerd. Een groot bleef gelijk aan $\frac{1}{3}$ plak, — een Brabantsche aan $\frac{1}{4}$ groot.

Aangezien 1 ƒ of 240 d parv. gelijk is aan 10 plak, zoo volgt dus hieruit, dat

1) Dat de versterking der rekenmunt de bedoeling had hare waarde in overeenstemming te brengen met de waarde der goederen, blijkt duidelijk uit dezen post. Elk schepen ontving per jaar 15 ƒ . In den loop van 1372 wordt het ƒ gebracht van 8 op 10 plak. Zij werden betaald op het einde van het jaar en ontvingen nu niet evenveel plak als het vorig jaar, doch zooveel plak dat het ontvangene weder 15 ƒ was, evenals het vorig jaar.

2) De eerste rekening van 1372 is gedaan in ponden van 8 plak, — de tweede van dat jaar echter in ponden van 10 plak. In die laatste rekening zijn de periodieke betalingen gedaan in het zwakke pond en dan herleid tot het sterke. Dit heeft ook in de rekening van 1373 nog een enkele maal plaats. Mr. SILLEM, aan wiens aandacht die herleiding ontsnapt is, vraagt zich met verbazing af: „Hoe hij (de scribent) het met zijn geweten als comptabel ambtenaar kan overeen brengen die beide ponden bij elkaar te tellen als van gelijke waarde, weet ik niet.” Het zal hem en den lezer nu wel duidelijk zijn.

3) De waardebepaling van het pond op 10 plak hield stand tot en met het jaar 1389, gelijk een onderzoek in het gemeente-archief van Deventer mij leerde.

$$\begin{aligned} 1 \text{ plak} &= 2 \beta \text{ of } 24 \text{ d} \\ 1 \text{ groot} &= 1 \beta \text{ of } 12 \text{ d} \\ 1 \text{ Brab.} &= 3 \text{ d.} \end{aligned}$$

Ziehier een drietal bewijsplaatsen:

(IV. 139.) *Spiet den Grever vor 3 ellen ghewaendes
etc elle 8 plakken, maken 2 8 8 β.*

$$\begin{aligned} 2 \text{ 8 } 8 \beta &= 576 \text{ d} \\ 576 : 3 \times 8 &= 24 : 1. \end{aligned}$$

(IV. 56.) *Vor 12 maenden colen vor elke maende
15 gr. maken 9 8.*

$$\begin{aligned} 9 &= 2160 \text{ d} \\ 2160 : 12 \times 15 &= 12 : 1. \end{aligned}$$

(IV. 137.) *.... 35 daghe elkes daghes 2 bra.
maken 17 β 6 d.*

$$\begin{aligned} 17 \beta 6 \text{ d} &= 210 \text{ d} \\ 210 : 35 \times 2 &= 3 : 1. 1) \end{aligned}$$

1) Mr. SILLEM heeft zich in zijne voor aangehaalde verhandeling (blz. 262) aan eene groote vergissing schuldig gemaakt. Hij zegt: „Daar (in de rekening van 1372) doen ponden van 10 plakken hunne intrede en aangesien 1 plakke 2 groten vl. is, en constant $2 \times 15 \text{ d}$ torn. geldt, moet zulk een pond van 10 plakken niet 240, maar 300 d torn. bevat hebben.” Zooals de lezer reeds zal gezien hebben, is deze redeneering geheel onjuist wat te erger is, omdat de fout van Mr. SILLEM de fundamenteen onzer wetenschap raakt. De waarde van het rekenpond, vroeger vastgesteld op 8 plakken, werd verhoogd tot 10 plakken, dat wil zeggen: het 240 d zoude voortaan waard zijn 10 plakken, 1 plak zoude alzoo voortaan waard zijn $\frac{240}{10}$ of 24 d in plaats van $\frac{240}{8}$ of 30 d gelijk vroeger, de groot $\frac{240}{2 \times 10}$ of 12 d in plaats van $\frac{240}{2 \times 8}$ of 15 d gelijk vroeger. Wie zich met de studie van het middeleeuwsch geldwezen bezig houdt, moet als grondwaarheid voorop stellen, dat elk, zegge ELK, rekenpond altijd en zonder eenige uitzondering 240 d bevat, beter gezegd nog, dat het woord pond 240 d beteekent. Een „pond van 300 d” is, even goed als een „dozijn van 13”, eene *contradictio in terminis*.

Ten einde den thans verkregen toestand met den vorigen in één oogopslag te kunnen vergelijken, wordt het volgend staatje hier eene plaats verleend:

	Plak.	Groot.	Brab.	đ parv.
1 Plak =	1	2	8	24
1 Groot =	$\frac{1}{3}$	1	4	12
1 Brab. —	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{4}$	1	3
1 đ parv. =	$\frac{1}{24}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{3}$	1

De toestand in dit staatje aangetoond, hield stand tot en met het jaar 1389. 1)

De plak ter waarde van 24 đ wordt in de rekening van 1379 op twee plaatsen *goede plack* genoemd. (V 178, 188.)

Wij hebben hiervoor gezien, dat de Vlaamsche groot, die in 1357 op het tooneel verscheen, sedert 1367 enkel groot genoemd wordt. Een andere Vlaamsche groot ontmoeten wij in de rekeningen van 1374 en 1377.

In de eerst bedoelde rekening (IV 136) is deze

1) Tot zoover zijn de rekeningen nog niet uitgegeven. Ik raadpleegde in deze echter het handschrift in het archief van Deventer.

post geboekt: . . . . *dat weren 22 weken ende enen dach, elkes daghes 2 vlem. gr., maken 27 ₯ 2 β 6 đ.*

$$\begin{aligned} 2 (22 \times 7 + 1) &= 310 \\ 27 \text{ ₯ } 2 \text{ β } 6 \text{ đ} &= 6510 \text{ đ} \\ 310 : 6510 &= 1 : 21. \end{aligned}$$

In de rekening van 1377 (V 40), lezen wij: *Johanne Mensen ende Truernyet . . . . 26 daghe, elken des daghes twe Vlemmsche groten, maken 9 ₯ 2 β.*

$$\begin{aligned} 2 \times 26 \times 2 &= 104 \\ 9 \text{ ₯ } 2 \text{ β} &= 2184 \text{ đ} \\ 104 : 2184 &= 1 : 21. \end{aligned}$$

In beide deze gevallen is deze Vlaamsche groot alzoo in waarde gelijk aan 21 đ *parv.* of $1\frac{3}{4}$ groot.

In de rekening van 1363 wordt verantwoord eene betaling, gedaan aan de *joncvrouwen van Elten, vor die pensie van der stad toeln to Coten 19 marc oelder groten 3 $\frac{1}{2}$ oelt grote min, daer Gosen (de Cameraar), elcke 10 oelde groten af wisselde vor 30 β, maket 102 ₯ 18 đ* (III, 1, 247.)

Een dezer oude grooten was alzoo in waarde gelijk aan 3 β of 36 đ *parv.* Dit blijkt bovendien nog uit den onmiddellijk volgenden post, waarin de kosten der kwitantie enz. ad $2\frac{1}{2}$ oude groot worden herleid tot 7 β 6 đ.

$$\frac{7 \times 12 + 6}{2\frac{1}{2}} = 36$$

De bovenbedoelde mark bevat 36 oude grooten.

$$102 \text{ ₯ } 18 \text{ đ} = 24498 \text{ đ}$$

$$\frac{24498}{36} = 680\frac{1}{3} \text{ oude gr.}$$

$$\frac{680\frac{1}{3} + 3\frac{1}{2}}{19} = 36 \text{ oude gr.}$$

Een mark is echter altijd verdeeld in 12 β , elk van 12 d , dat maakt 144 d , terwijl de bovenstaande berekening ons leerde, dat de mark gelijk was aan slechts 36 oude grooten. Hoe deze schijnbare tegenstrijdigheid te verklaren?

Het staat vast, dat grooten nooit in marken maar in ponden, daarentegen Brabantini (in dezen tijd wel te verstaan), niet in ponden maar in marken worden uitgedrukt, terwijl het voorgaande ons heeft geleerd, dat de Brabantinus gelijk was, zoowel oorspronkelijk aan $\frac{1}{4}$ groot, als later aan $\frac{1}{4}$ Vlaamsche groot. Mark oude grooten wil hier alzoo zeggen: mark Brabantsch in oude grooten, dat is 144 Brabantsche of $\frac{144}{4} = 36$ oude grooten. 1)

In de rekening van 1370 (III, 2, 294) worden 64 *Vilvordessche grooten* herleid tot 4 g . Een dezer grooten is alzoo gelijk aan 15 d *parv*.

$$\frac{4 \times 240}{64} = 15.$$

De waarde dezer Vilvoordensche grooten komt hier dus in gezegd jaar overeen met de waarde

---

1) Deze afdeeling mijner verhandeling dient met voorbehoud te worden aangenomen. Hoewel de redeneering schijnbaar volkomen correct is en door de uitkomst wordt gejustificeerd, doen elders geboekte posten bij mij twijfel rijzen, of ik hier al dan niet door den schijn zoude zijn bedrogen.

van de Vlaamsche groot, of kortweg groot, waarover ik hiervoor breedvoerig heb gehandeld. Toch hebben wij hier te doen met twee verschillende muntsoorten, hetgeen blijkt uit het feit, dat de nieuwe Cameraar, vermeldende de kas, die hij van den afgetreden rendant had overgenomen, meer dan eens (b. v. in 1370, III. 2, 261), spreekt van *Vilvordessche groten, die hi vor vol ontfanghen hadde ende die hi voert vor vol rekende*.

In de rekening van 1378 (V 127), komt voor de *Vlemessche pl(ak)* tot eene waarde van $33\frac{9}{14}$ d, in de rekening van 1379 (V 188) de *Camperplak* tot eene waarde van $21\frac{4}{6}$ d. Daar deze berekening door geene andere boekingen worden gestaafd, gebiedt de voorzichtigheid ze met voorbehoud aan te nemen. Schrijf- of rekenfouten van den rendant 1) en meer nog drukfouten kunnen ons in dergelijke op zich zelf staande gevallen, soms leelijke parten spelen.

Het is voor het eerst in de rekening van 1344 (I. 171), dat het bekend gouden schild, — *scudatus aureus* meestal (na 1352 zonder uitzondering), kortweg *scudatus* of *scilt* genoemd, — zich aan de oogen van ons onderzoek vertoont. Dit beroemd muntstuk heeft daar eene waarde van 328 d parv. of $20\frac{1}{2}$ gr.

In de rekeningen van 1345 treffen wij het gouden

---

1) Als ik in de inleiding heb gesproken van de buitengewone nauwkeurigheid der middeleeuwsche klerken, dan is daarmee niet gezegd, dat zij onfeilbaar waren.

schild niet aan. In de rekeningen van 1346 tot en met 1349 komt het daarentegen veelvuldig voor; het heeft dan doorgaans 1) eene waarde van 432 *¶ parv.* (*mal. pec.*) of 108 *Brab.* (*mal. pec.*) 2) of 27 *gr.* (*mal. pec.*)

Het schild ging in den loop der bedoelde jaren in waarde achteruit, want enkele malen (b.v. I 334 en II 55) wordt melding gemaakt van schilden, die werden ontvangen voor 20½ groot, doch uitgegeven voor 9 *β* *Brab.*, wat een verlies opleverde, dat dan in de uitgaven wordt verantwoord.

Ik schrijf hier een dezer posten af: *Item computat in expositis de 36 scudatis receptis de aqua civitates et aliis quos recepit pro 20 grossis et dimidio et eos ulterius exposuit pro IX *β* Brab.: 16 *β* 3) (I 334 a° 1346)*. Deze boeking kan dienen als een sprekend voorbeeld, hoe de leek voor onoplosbare raadselen wordt geplaatst, als hij zich dergelijke problemen ziet voorgelegd. Hoe men hier ook rekt, nooit kan men tot eene bevredigende oplossing komen, — altijd zal men moeten denken aan eene schrijffout, tenzij men weet, — en die wetenschap levert de post op zich zelf beschouwd niet, — dat 20½ groot, waarvoor de schilden per stuk zijn ontvangen, waren grooten goed geld, de 9 schellingen Brabantsch, waarvoor de schilden

1) De enkele afwijkingen, die wij aantreffen, zijn te wijten aan drukfouten.

2) Deel II blz. 83 vermeldt tot tweemaal de schilden, *quolibat pro L X *β* brab. computato*. Dat zijn natuurlijk drukfouten, — lees: *quol. pro IX *β* brab. comp.*

3) In de gedrukte uitgaaf staat 12 *s.* Dit is echter eene drukfout. Het handschrift heeft 16 *s.*, gelijk mij eene vriendelijke mededeeling van Dr. J. DE HULLU, destijds archivaris van Deventer, deed weten.

zijn uitgegeven daarentegen waren Brabantschen slecht geld, — dat alzoo tusschen de ontvangst en de uitgaaf de muntverzwakking heeft plaats gehad, waarover ik hiervoor uitvoerig heb gehandeld. Weet men dit echter, dan sluit de rekening als een bus :

$20\frac{1}{2}$ gr. bon. pag. = $\frac{4}{8} \times 20\frac{1}{2}$ of $27\frac{1}{8}$ gr. mal. pec.
 9 β of 108 d Brab. mal. pec. = $\frac{1}{4} \times 108$ of 27 gr.
 mal. pec. Geeft een verschil van $\frac{1}{8}$ gr. mal. pec.
 $36 \times \frac{1}{8}$ gr. = 12 gr. = 12×16 of 192 d = 16 β
 parv. mal. pec. Hiermede is dan tevens aangetoond,
 dat de rekening van 1346 is gedaan in *mala pecunia*,
 wat overigens uit niets blijkt.

De rekening van 1350 ontbreekt en in die van 1351 komen geen schilden voor. In de rekeningen van al de volgende jaren treffen wij dit muntstuk echter in meer of mindere mate aan. Tot en met 1356 heeft het constant eene waarde van $22\frac{1}{2}$ gr. of 360 d parv.

Het is buitengewoon jammer, dat de rekeningen van 1350 en 1351 ons ten aanzien van de waarde van het schild niets kunnen leeren. Omgekeerd toch hadden zij ons wellicht in staat gesteld, het ongewone verschijnsel te verklaren, dat het schild tusschen 1349 en 1352 zoo aanzienlijk in waarde is verminderd, wat al heel moeilijk te rijmen is met de ook elders waargenomen aanhoudende verzwakking der rekenmunt. Zoude het niet mogelijk zijn, dat in dien tusschentijd de rekenmunt van *mala pecunia* weder tot *bonum pagamentum* is teruggebracht en dat de hiervoor uitvoerig behandelde verzwakking slechts een tijdelijke maatregel

is geweest? Het blijkt, helaas, uit niets. Alleen zoude de anders zeer ongewone verzwakking van het schild dan verklaard zijn, als het onmiddellijke gevolg van de versterking van de rekenmunt. De waarde van het schild toch zoude dan zijn geweest in

1344 328 d bon. pag.

1346—1349 432 d mal. pec. of 324 " " "

1352—1356 360 " " "

hetwelk een zeer gewoon verloop is. De onbeduidende waardevermindering van het schild van 328 op 324 d *bon. pag.* heeft werkelijk plaats gehad, zooals blijkt uit eene boeking van het jaar 1348 (II 23): *Computat in expositis Wernerus de 200 libris et 63 libris datis et solutis per eum consanguineis Stephani Roberti in scudatis quolibet scudato pro 20 grossis et dimidio recepto et pro 20 grossis et uno Brabantino exposito 3 ℥ 4 β boni pagamenti facientes in mala pecunia 4 ℥ 5 β 4 d. 1)*

Einde 1356—begin 1357 wordt de waarde van het schild gebracht op 24 gr. of 384 d. Dit blijft voortduren tot begin 1359. Daarna is en blijft tot 1388 het schild gelijk aan 24 Vlaamsche groot of 12 plak. Zoolang het ℥ gelijk is aan 8 plak (tot

1) $363 \text{ ℥} = 63120 \text{ d } 3 \text{ ℥ } 4 \text{ β} = 768 \text{ d } 4 \text{ ℥ } 5 \text{ β } 4 \text{ d} = 1024 \text{ d.}$

$20\frac{1}{2} \text{ gr.} = 20\frac{1}{2} \times 16 \text{ of } 328 \text{ d.}$

$20\frac{1}{4} \text{ gr.} = 20\frac{1}{4} \times 16 \text{ of } 324 \text{ d.}$

Het verlies per schild bedroeg alzoo 4 d.

$263 \text{ ℥} = \frac{63120}{328} \text{ of } 192 \frac{10}{41} \text{ schild.}$

Verlies $4 \times 192 \text{ of } 768 \text{ d bon. pag.}$

$768 \text{ d bon. pag.} = \frac{1}{2} \times 768 \text{ of } 1024 \text{ d mal. pec.}$

(De Cameraar heeft de breuk $\frac{10}{41}$ verwaarloosd.)

in den loop van 1372) en een plak alzoó gelijk is aan $\frac{240}{8}$ of 30 ð, is het schild 12×30 of 360 ð.

Daarna, als het ⊗ gebracht is op 10 plak en een plak alzoó gelijk is aan $\frac{240}{10}$ of 24 ð, is het schild $= 12 \times 24$ of 288 ð.

Van 1356—1359 was het schild alzoó gelijk aan 24 gr. (van 16 ð); daarna voortdurend gelijk aan 24 gr. (van 15, — later 12 ð).

In de rekeningen van 1360, 1362, 1363, 1364, 1365, 1367 en 1368 zijn schilden geboekt, die nader zijn aangeduid als *Scudatus Brugensis* of *Bruxsche schild*. Dit muntstuk wordt over geheel dien duur in rekening gebracht voor 24 gr. en is dus in waarde gelijk aan het schild.

Naast het schild van 24 gr. treffen wij in Juli, 1367 (II 467) een duurder schild aan n. l. een schild van $24\frac{1}{2}$ gr. Voor het eerst in November van datzelfde jaar (II 473) verschijnt de *scudatus antiquus*, in de Dietsche rekeningen *oelde schild* genoemd. Het blijft zich over het geheele tijdperk, waarvan de rekeningen tot nu toe zijn uitgegeven, met eene steeds opklimmende waarde vertoonen naast het *schild*, dat onveranderlijk 24 gr. blijft gelden en dat in de rekeningen van 1376, 1382 en 1383 ter onderscheiding van het oude schild, enkele malen *licht schild* wordt genoemd. (b. v. IV 254)

Er bestonden twee verschillende oude schilden n.l. het Keizersschild en het Fransche schild.

Zij werden meestal geacht te zijn van gelijke waarde en eene verbintenis, in oude schilden aangegaan, mocht in den regel door den schuldenaar naar verkiezing in de eene of in de andere munt worden betaald 1).

Van 1357 tot en met 1363 wordt het oude schild enkel *scudatus antiquus* of *oelde schilt* genoemd. In het daarop volgend jaar wordt er onderscheid gemaakt tusschen het Fransche schild en het Keizersschild en dit blijft voortduren tot het jaar 1376, waarna het Keizersschild uit onze rekeningen verdwijnt. Het Fransche schild is daarin altijd een weinig meer waard dan het Keizersschild.

Zoals ik reeds heb opgemerkt, steeg het oude schild voortdurend in waarde. In het volgend staatje is deze muntversterking aangetoond. Het staatje geeft dus tevens een trouw beeld van de aan die versterking gepaarde verzwakking der rekenmunt.

---

1) ... *pont cleynre penninghe enen gueden gulden schilt der munten sheysers van Romen oft sronincs van Vrancrike voer seven en twyntich scillinghe payments voers.* Anno 1347 (Nijhoff, II, 30.)

JAAR.	DAG.	AANDUIDING VOLGENS DE REKENING.	WAARDE VAN HET						DEEL EN BLAD- ZIJDE.
			Oud Schild.		Keizers Schild.		Fransche Schild.		
			gr.	đ	gr.	đ	gr.	đ	
NB. Grooten van 15 đ									
1357	Nov. 26	scud. antiq.	26 $\frac{3}{4}$	396					II. 3. 473
1358	Juli 27	scud. antiq.	26 $\frac{3}{4}$	400					" 569
"	?	scud. antiq.	27	404					" 574
1359	?	scud. antiq.	28	420					" 613
1360	?	scudatus	28 $\frac{1}{2}$	427 $\frac{1}{2}$					" 711
1361	Juli 25	oelde schild	30	450					III. 1. 54
1363	?	oelde schild	31	465					" 249
"	?	oelde schild	32	480					" 238
<i>Het mocht tot Groninghen niet meer ghelden dan 31 Vlem. gr.</i>									
1364	?	Keyzers schild			32	480			" 357
"	?	Vrancrycsche sch.					32 $\frac{1}{2}$	487 $\frac{1}{2}$	" "
38 Vr. schild werden uitgegeven te Groningen. De Cameraar verloor er aan 16 $\frac{1}{2}$ gr. = 247 $\frac{1}{2}$ đ.									
1367	?	oelde Keyzers sch.			34	510			III. 2. 16
"	?	oelde Keyzers sch.			34 $\frac{1}{2}$	513 $\frac{3}{4}$			" 17
"	?	oelde Keyzers sch.			34 $\frac{1}{2}$	517 $\frac{1}{2}$			" 16
"	?	oelde Vrancr. sch.					35 $\frac{1}{2}$	528 $\frac{3}{4}$	" "
1368	?	Keyzers schild			37	555			" 97
"	?	Vrancrycsche sch.					37 $\frac{1}{2}$	562 $\frac{1}{2}$	" "
1369	?	olde schild	39	585					" 160
"	?	olde schild	40	600					" 161
"	Juli 16	olde Vrancr. sch.					40	600	" 252
"	" 28	olde Vrancr. sch.					40	600	" "
"	?	olde schild	41	615					" 161
"	?	olde schild	42	630					" "
"	?	olde schild	43 $\frac{1}{2}$	648 $\frac{3}{4}$					" 200
"	?	olde schild	43 $\frac{1}{2}$	652 $\frac{1}{2}$					" "
"	?	olde Vrancr. sch.					44 $\frac{1}{2}$	667 $\frac{1}{2}$	" 256

JAAR.	DAG.	AANDUIDING VOLGENS DE REKENING.	WAARDE VAN HET						DEEL EN BLAD- ZIJDE.
			Oud Schild.		Keizers Schild.		Fransche Schild.		
			gr.	ð	gr.	ð	gr.	ð	
			<p>Aan het slot der rekening van 1369 wordt het verlies geboekt van 42 <i>olde sch.</i> die <i>vyighegeven</i> worden <i>vor</i> 40 gr. ende <i>weder ghewisselt vor</i> 41 gr. maken 2 ƒ 12 s 6 ð; eveneens van 42 <i>olde gr. vyighegeven vor</i> 40 gr. ende <i>ghewisselt vor</i> 42 gr. maken 5 ƒ 5 s (III. 2. 259.)</p>						
1370	?	oelde Vrancr. sch.					51	765	III. 2. 262
"	?	oelde Keyzers sch.			52	780			" "
"	?	oelde Vrancr. sch.					53	795	" "
1371	?	oelde schild	56	840					" 339
"	?	Vrancrixsche sch.					56	840	" 396
1372	?	oelde schild	56	840					" 435
"	?	oelde Keyzers sch.			56	840			" 450
"	?	oelde Keyzers sch.					57	855	" 468
			<p>In het vervolg ponden van 10 pl. à 24 ð.</p>						
1373	?	oelde schild	56	672					IV. 80
"	?	oelde schild	58	696					" 85
1374	?	Keyzers schild			58	696			" 193
"	?	Vrancrixsche sch.					60	720	" 89
"	?	oelde Vranc. sch.					60	720	" 140
1376	Feb. 11	oelde schild	58	696					" 271
"	April 5	oelde gol. Keys.s.			58	696			" "
"	?	Keyzers schild			59	708			" "
"	?	oelde schild	60	720					" 285
"	Dec. 24	Vrancr. schild					60	720	" 317
1377	?	oelde Vranc. sch.					60	720	V. 1
1378	Juni 14	oelde schild	60	720					" 128
"	Juli 25	oelde schild	60	720					" 168
"	?	Vrancrixsche sch.					60	720	" 169

JAAR.	DAG.	AANDUIDING VOLGENS DE REKENING.	WAARDE VAN HET						DEEL EN BLAD- ZIJDE.
			Oud Schild.		Keizers Schild.		Fransche Schild.		
			gr.	ḁ	gr.	ḁ	gr.	ḁ	
1378	?	oelde schild	61	732					V. 169
"	?	oelde Vranc. sch.					62½	750	" 127
1379	Jan. 29	oelde schild		727½					" 123
"	Juni 14	oelde schild	60	732					" 174
"	?	oelde schild	62	744					" 214
"	?	Vrancr. schild					62	744	" 253
1380	?	oelde schild	60	732					" 270
"	?	oelde Vranc. sch.					62	744	" 270
"	?	oelde schild	62	744					" 349
1381	Juni 23	oelde schild	62	744					" 395
"	Oct. 18	oelde schild	62	744					" 394
"	" 31	oelde Vranc. sch.					62	744	" 395
1382	?	oelde schild	62	744					VI. 17
1383	?	oelde schild	62	744					" 58
1384	Feb. 13	oelde schild	63	756					" 85

In de rekening van 1352 komt op twee plaatsen een *scudatus novus* voor (II. 118. 141) tegen eene waarde van 17 gr. of 272 ḁ. Het wordt overigens niet aangetroffen. In dezelfde rekening verklaart de Cameraar ontvangen te hebben 7 *scudatos novem brabantinos facit* 10 ₰ 13 β. (II 172). Ik vermoed, dat wij hier te doen hebben met eene schrijffout.

In de rekening 1369 (III. 1. 161) is het *Dordrechtsche schilt* geboekt, dat wij overigens in de uitgaaf niet aantreffen. Het heeft daar eene waarde van 38 gr. of 570 ḁ.

Ik ben nu genaderd tot den mouton, eene munt, die in de middeleeuwen een haast even groote rol heeft gespeeld als het schild.

De mouton wordt in onze rekening *motton*, *mutton* of *muttoen* genoemd en komt het eerst voor in een post van 2 Augustus 1360 (II 709) 1). Voor de tweede maal is hij geboekt op Kruisdag 1361 (III, 1, 35). Hij heeft daar eene waarde van 28 gr. of 420 d. Tot in het begin van 1364 (III, 1, 133, 135, 238, 346, 408) treft men hem immer tot een zelfde bedrag aan. Dan verschijnt de *nye motton* en wordt de *motton* zeldzaam. In de rekening van 1365 wordt hij nog een enkele maal genoemd (III, 1, 523, 524). In die van 1367 komt hij nog tot eene waarde van 28 gr. voor en wordt daar, ter onderscheiding van zijn nieuwen naamgenoot, *oelde motton* genoemd (III, 1, 638). Als wij hem later nog zien verschijnen, — het laatst in 1369 (III, 2, 231), dan duidt men hem aan als *motton van 28 gr.* (III, 231.)

De *nye motton* komt het eerst voor in de rekening van 1365. In den loop van dit jaar werd de munt van 27 gr. of 405 d gezet op 26 gr. of 390 d (III, 1, 453, 503.) In een post van 30 October 1365 komt hij nog tegen 27 gr. voor, zoodat de bedoelde zetting na dien dag moet zijn geschied. De *nye motton* wordt tot in den loop van 1368 aldus, — later alleen *motton* genoemd. Hij blijft, tot 1376, 13 plak of 26 gr. gelden. Na dat jaar komt hij

1) ... *sex mut nes fac. 10 ℥ 6 s 4 d.* Dat geeft eene waarde van $412\frac{3}{4}$ d per stuk. De breuk doet aan eene schrijf- of drukfout denken.

niet meer voor. In dien tusschentijd komt nog een enkele maal een *motton* van 27 gr. voor, o. a. in October 1368, waar hij *goede motton* wordt genoemd (III, 2, 143).

Rosckensmottone komen voor:

anno 1368 tot eene waarde van 26 gr.	(III. 2. 115)
" " " " " " 27 "	(III. 2. 157)
" 1369 " " " " 30 $\frac{1}{2}$ "	(III. 2. 160)
" 1370 " " " " 36 "	(III. 2. 263)
29 Sept. " " " " 36 "	(III. 2. 292)

Op 28 Februari 1369 1) is een *crucekens motton* geboekt ad 26 gr. of 390 d (III. 2. 100).

Een *dubbelden motton* komt voor:

Mei 1369 tegen 56 groot	(III. 2. 252)
" " 57 "	(III. 2. 201)
30 Oct. 1370 " 64 "	(III. 2. 292)

In de rekening van 1373 is geboekt een *Dordrechtsche dubbel mott.* tot eene waarde van 70 groot (IV. 86).

In de rekening van 1346 komt een *florenus parvus* voor ter waarde van 1 fl (mala pecunia) (I. 256).

1) Het kan ook 8 Maart 1368 zijn. De boeking staat aan het einde der rekening, die loopt van 22 Februari 1368 tot 22 Februari 1369 en is gedateerd *des wonsd. na den zonnend. Reminiscere*. Zooals ik in de inleiding opmerkte, bevatten sommige rekeningen enkele posten, die tot het volgend dienstjaar behooren.

In die van 1355 is een *florenus aureus* geboekt ad 1 ⌘ 3 β 4 d of 280 d (II 300).

De *ghulden hellingh* komt eenige malen voor in de rekening van 1365. Hij werd te Keulen uitgegeven op 28 Mei en in de rekening verantwoord tegen 24 $\frac{1}{4}$ Vlaamsche groot op 363 $\frac{1}{4}$ d , — op 1 Augustus tegen 24 Vl. gr. of 360 d en op 20 December tegen 27 Vl. gr. of 405 d (III. 1. 523. 524.) Op 20 Juli bracht iemand 12 van die muntstukken uit Keulen mede. Zij werden te Deventer verkocht tegen 23 $\frac{1}{2}$ Vl. gr. of 353 $\frac{1}{2}$ d het stuk (III. 1. 478.)

De *ghulden hellingh* komt nog eenige malen voor in de rekening van 1383 telkens tegen eene waarde van 24 plak of 576 d (VI. 58. 87. 95. 131.)

De nieuwe Cameraars namen van de Cameraars, die 22 Februari 1367 waren afgetreden, 56 *Colscher groten* over ad 25 $\frac{1}{7}$ d . Deze werden in den loop van dat jaar verkocht tegen 22 $\frac{2}{7}$ d per stuk (III. 2. 33).

Op 11 Oct. 1375 werden beproefd 16 *halve grote, die tot Vollenhoe* (Vollenhove) geslagen waren (IV, 216). Zij hadden Cameraars 8 β gekost, dat maakt 6 d of 1 $\frac{1}{2}$ groot per stuk.

In de rekening van 1369 zijn verantwoord 21 $\frac{1}{8}$ *Engelsche nobele elk stuc van 72 gr. ende 12 placmouwen maken* 12 ⌘ 15 β (III 2. 161). Elke *placmonw* is alzoo gelijk aan 30 d .

In de rekeningen van 1370 en 1372 komen *witte*

penningen voor, waarvan er 14 gelijk zijn aan een schild (III. 2. 261, 296, 436). Een witpenning is alzoo gelijk aan $25\frac{3}{7}$ d.

Op 28 April 1375 droeg *Roelikin die Piper* naar *Avioen* (Avignon) 25 *francken*, waarvoor 60 fl wordt uitgetrokken (IV. 239). Dat maakt voor 1 frank 2 fl 8 β of 576 d.

Uit enkele posten der Cameraarsrekeningen is de prijs van het zilver op te maken. Ik meen goed te doen mijne berekeningen op dit punt in deze mijne studie op te nemen, omdat die prijs in onmiddellijk verband staat tot de muntwaarde.

Het gewicht van het zilver is opgegeven in marken en looden, echter zonder nadere aanduiding. Gebruikte men in de 14^e eeuw te Deventer het Trooisch of het Keulsch gewicht om zilver te wegen? Ziedaar eene vraag, die ik bij gebrek aan bescheiden niet tot oplossing kan brengen.¹⁾

Bij besluit in het jaar 1473, genomen door schepenen, raad en oudermans van Utrecht, werd bepaald, dat *dieghene, die met cleynoten, juwelen, gesteente, gout ofte zulvere ommegaen, zullen wegen mit Troys ende Coelsch gewichte als van outs gewoenliken is geweest te weten gout ende gesteente mit Troys gewichte ende zulver ende ander cleynoten ende juwelen mit Colsch gewichte* 1).

In het laatst der 15de eeuw werd te Utrecht alzoo, *als van outs gewoenliken* was, het zilver gewogen met Keulsch gewicht. Dat dit aldaar

1) Mr. KASPER BURMAN. *Utrechtsche jaarboeken* 1758, III, 89.

ook in de 14de eeuw het geval is geweest, mag men behalve uit de even geciteerde woorden met heel veel grond besluiten uit de bekende vasthoudendheid onzer voorvaderen in dergelijke zaken. En om den nauwen band, die tusschen Utrecht en Deventer bestond, is het niet onwaarschijnlijk, dat ook in deze laatste plaats het zilver met Keulsch gewicht gewogen werd, — ja moeten wij, zoo lang het tegendeel niet blijkt, voorloopig aannemen, dat dit in waarheid het geval is geweest.

De Keulsche mark was gelijk aan 233.855 gram ¹⁾. Zij was verdeeld in 16 lood en een lood was alzoo zwaar 14.6159375 gram.

In de rekening van 1365 wordt de koopprijs van 10 lood zilver geboekt, die buiten den *arbeyt* 8¹/₂ ²⁾ Vlaamsche groot gekost hadden (III. I. 485). De mark kostte alzoo 136 Vl. gr. of 8¹/₂ ₤, dat maakt voor 1 gram 8.723 ð terwijl men voor 1 ₤ 27.512 gram zilver kon koopen.

In de rekening van 1368 wordt de koopprijs van 63 *lodighe marc silvers* geboekt ad 6¹/₂ schild (III. 2. 103). De mark kostte alzoo 9³/₄ ₤, dat maakt voor 1 gram 10,006 ð terwijl men voor 1 ₤ 23.985 gram zilver kon koopen.

In de rekening van 1371 wordt de koopprijs van 1 *loet silvers* geboekt op 15 gr. (III. 2. 327).

De mark kostte alzoo 15 ₤, dat maakt voor 1 gram 15.394 ð, terwijl men voor 1 ₤ 15.59 gram zilver kon koopen.

1) Aldus vastgesteld bij de Duitsche muntconventie van 30 Juli 1838 (Preuss. Gesetz-Sammlung 1839 blz. 18)

2) In de uitgaaf staat 9. Dit is echter een drukfout en moet zijn 8¹/₂.

Eene vergelijking van de waardevermeerdering van het zilver met de waardevermeerdering van het oud schild doet ons zien, dat beide vermeerderingen gelijken tred hielden, immers:

1 mark is in 1365 waard	$8\frac{1}{2}$	ƒ of	2040 d
„ „ „ „ 1368	„	$9\frac{3}{4}$	„ „ 2340 d
„ „ „ „ 1371	„	15	„ „ 3600 d

Deelt men elk der cijfers door $4\frac{1}{4}$, dan krijgt men:

voor 1365 :	480 d
„ 1368 :	$550\frac{6}{17}$ d
„ 1371 :	$847\frac{1}{17}$ d,

wat merkwaardig overeenstemt met de waarde van het oud schild, zooals die in den hier voorafgaanden staat op de drie bedoelde jaren is aangegeven.

AUG. SASSEN.

Gemengde Berichten.

De muntvondst te Oudwoude en het zwaardje van Arum.

De 2de afdeling van het twintigste deel van *de Vrije Fries* bevat zeer merkwaardige bijdragen, ook op numismatisch gebied.

Wij vermelden in de eerste plaats de uitvoerige beschrijving van 62 karolingische denariën door ons medelid, den heer S. WIGERSMA Hz. Deze munten zijn in augustus 1902 in een terp bij Oudwoude gevonden. Zie *Tijdschrift* 1903, blz. 60.

Ter verduidelijking van den tekst zijn een 24-tal der meest merkwaardige variëteiten op ééne plaat, in fraaie, door de firma H. KLEINMANN & Co. uitgevoerde lichtdrukken bijgevoegd. De vondst bestaat uit 28 denariën van keizer LODEWIJK DEN VROME, type met het vierzuilig tempeltje; 30 dito van keizer LOTHARIUS, met het opschrift: DORESTATVS MON; één denarius van KAREL DEN KALE te Orleans en een dito te Parijs geslagen; — deze laatste is tamelijk zeldzaam — eindelijk bevat de vondst nog één enkel exemplaar op naam van CARLUS REX FR met het opschrift: CHRISTIANA RELIGIO.

Onder de denariën van keizer LODEWIJK komen vele variëteiten voor; opmerkelijk is het echter, zegt de heer WIGERSMA, dat geen letterteekens of geheime stippen onder het tempeltje worden aangetroffen. De dertig exemplaren van keizer LOTHARIUS kenmerken zich door zeer verbasterde opschriften op de voorzijden. Geen enkel geeft den naam

des keizers korrekt en volledig weer. Misschien moet men hiervan uitzonderen een fragment van een denarius, waarop men H LOTA leest (n°. 59).

In de voorrede geeft de geachte schrijver eenige interessante beschouwingen omtrent de friesche terpen en de vindplaats der munten

Hoe talrijk ook de stempelverschillen onder keizer LODEWIJK's denariën zijn, zij kunnen geen licht geven omtrent de plaats van vervaardiging. Dit zouden slechts alleenstaande letters, geheime punten of andere teekens, onder het tempeltje geplaatst, kunnen doen. En juist deze ontbreken in de vondst. Vermoedelijk zal een groot aantal dezer stukken in Duurstede zijn geslagen. Het eenmaal zoo bekende munthuis was op het einde van LODEWIJK's regeering reeds in verval geraakt, welk verval onder keizer LOTHARIUS zijn hoogtepunt bereikte. De zeer vele barbaarsche omschriften op de denariën uit de vondst bewijzen dit ten volle. Zoo onnadenkend waren de stempelsnijders onder keizer LOTHARIUS aldaar, dat zij er dikwijls niet aan dachten, dat een stempel het omschrift omgekeerd wedergeeft, vandaar enkele exemplaren en retrograde. Zie n° 32-34.

Ontzachelijke hoeveelheden denariën met het omschrift: „CHRISTIANA RELIGIO” door LODEWIJK I en II geslagen, zijn eeuwen lang in omloop gebleven, evenals dit het geval is geweest met de romeinsche munten.

Veelal neemt men aan, dat zeer verbasterde denariën van dit type ook door latere vorsten zijn geslagen. De vondst van Oudwoude bewijst echter, dat reeds tijdens het leven van keizer LODEWIJK I deze denariën een zeer grooten graad van verbastering, vooral wat de omschriften betreft, hadden bereikt.

Volgens onze meening kan de vondst tusschen de jaren 840 en 850 aan den grond zijn toevertrouwd. Deze data vallen in de eerste regeeringsjaren van KAREL DEN KALE.

De munten van dezen vorst in de vondst aanwezig — slechts een tweetal mag men met zekerheid daaronder rangschikken — sluiten, wat type betreft, zoo zeer aan de munten zijner beide voorgangers aan, dat ze uit zijn eerste regeeringsjaren moeten dateeren.

KAREL's munten met het omschrift „GRATIA - DI - REX”, zijn dan ook veel later geslagen

Opmerkelijk is het, dat in Friesland zoo zelden munten van PEPIJN DEN KORTE en KAREL DEN GROOTE worden gevonden. In dit opzicht is het klassieke strand van Domburg veel rijker; ook dit jaar zijn daar weer twee *Piepie's*, zooals de boeren die muntjes betitelen, uit de zwarte derrie te voorschijn gekomen.

Een kort résumé der vondst in de fransche taal aan het einde van het artikel stelt ook de numismaten, die het nederlandsch niet verstaan, in de gelegenheid er kennis mede te maken.

Even merkwaardig is, wat Mr. P. C. J. A. BOELES ons mededeelt, naar aanleiding van een onlangs uitgekomen nieuwe lezing van de runen, die het bekende zwaardje van Arum versieren; ook wordt de beroemde gouden Hadamunt weer op het tapijt gebracht.

Wat vroeger door den heer BOELES omtrent het zwaardje is megelegedeeld, komt in het kort hierop neer:

Miniatuur zwaardje van taxushout, gediend hebbende tot symbolisch gebruik, vermoedelijk van angelsaksischen of frieschen oorsprong, doch zeer waarschijnlijk in Friesland vervaardigd. Het bevat zeven runen, waarvan de drie eerste door een vertikale lijn van stippen van de vier laatste zijn gescheiden, en door Mr. BOELES als „*edaeboda*” worden gelezen.

De aanleiding, dat de heer BOELES op dit merkwaardige voorwerp terugkomt, is een nieuwe bespreking er van door Dr. THEOD. SIEBS, hoogleeraar te Breslau, in den tweeden druk zijner *Gesichte der Friesischen Literatur*.

Prof. SIEBS is het in de meeste punten met den geleerden frieschen oudheidkundige eens, slechts in het lezen der runen verschillen hunne meeningen.

Waar de heer BOELES „*edaeboda*” leest en misschien in de laatste vier letters het friesche *boda* = *bods*, meent te herkennen, wil Prof. SIEBS er „*edaebodp*” in zien. *Bodp* moet, om als woord eenige beteekenis te hebben, tot *bodping* = *bodthing* worden aangevuld.

Het komt echter den heer BOELES — en wij zijn het volkomen met den geachten frieschen oudheidkundige eens — geheel onbegrijpelijk voor, hoe de duitsche geleerde de slotrune zóó verkeerd heeft kunnen lezen. Een duidelijk uitgevoerde fotografische afbeelding van dat deel van het zwaardje, waarop de runen zijn gesneden, toont onwedsprekelijk aan, dat de lezing van den heer BOELES hier de ware is.

Omtrent de vindplaats van het merkwaardige zwaardje krijgen we eenige nauwkeurige opgaven. Wij weten thans daaruit, dat het in zwarte terpaarde bij de Grauwe Kat onder Arum, 15 voet onder de kruin der terp door schipper WIEGER SIJTSMA is gevonden.

Ook over de unieke hada-munt, eveneens met runen versierd, geeft de heer BOELES op nieuw eenige interessante bladzijden te lezen, terwijl ook deze munt uitstekend in plaat is weergegeven. Het is thans uitgemaakt, dat er „*hada*” en niet „*hama*” staat.

Overigens is de kwestie, of dit zeldzame gouden stuk door de Friezen of door de Angelsaksers is vervaardigd, niet tot verdere oplossing gekomen.

M. D. M.

Muntvondst te Loosdrecht.

In September 1903 werd op het oude voorplein van het Huis Sypesteyn te Nieuw-Loosdrecht een aarden kannetje opgedolven, inhoudende 23 stuks zilveren munten.

De verzameling bestaat uit *dubbele stuivers* van *Brabant*, geslagen door KAREL DEN STOUTEN, MARIA en FILIPS DEN SCHOONEN;

halve stuivers en *zilveren realen* van KAREL V;

dubbele stuivers van *Vlaanderen*, ten name van FILIPS DEN SCHOONEN;

een *dubbel vuurijzer* van *Vlaanderen*, anno 1475;

schwertgroschen van FREDERIK, JOHAN en GEORGE van *Saksen*, tusschen 1500 en 1507.

De munten zijn begraven in het eerste vierdedeel der 16de eeuw.

Later hopen wij in de gelegenheid te zijn eene uitvoeriger beschrijving te geven.

(Volgens mededeeling van Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEYN, te 's-Gravenhage.) J. E. TER GOUW.

Aanvulling op DIRKS 1813—1863.

Vz. Een grafmonument, vertoonende een tegen een urn rustende zeis op voetstuk, onder een treurwilg. Daaronder: 5605—1844

Kz. Opschrift:

TER GEDACHTENIS
GEWYD AAN ONZE GELIEFDE
OVERLEDENE OUDERS,
HYMAN MORDECHAI HYMANS,
GEBOREN TE STICHS VEENENDAAL
10 NOVEMBER 1772,
ALDAAR OVERLEDEN 17 OCT^R 1844.
ANTJE NATANS, GEBOREN
TE LEYDEN 4 AUGUSTUS 1781
TE STICHS VEENENDAAL
OVERLEDEN 25 OCT^R 1836.

Zilver, geslagen, 55 m.M.

Medegeedeeld door Mr. E. H. HYMANS te Tiel.

Flabbe.

Met dezen naam bestempelde men in het laatst der zestiende en den aanvang der zeventiende eeuw breede, dunne munten van geringe waarde, meer in 't bijzonder de vierstuiversstukken der stad Groningen, die men afgebeeld vindt op plaat 186, n°. 2 en 3 van VERKADE.

't Was oorspronkelijk eene volksbenaming, maar ging in den taalschat der wetten en verordeningen over, blijkens de Muntwet van 21 Maart 1606, alwaar men leest in art. 21:

Die dubbele Groeninger Flabben tot viij st., die enckele Flabben tot iiij st.

Ook in Overijssel was het woord niet onbekend; de breede munten met de beelden van S. Lebuinus, S. Michaël of S. Nicolaas, in 1561 geslagen door het verbond der „Drie Steden”, droegen den naam van *dubbele Flabben*. (Afgebeeld v. D. CHIJIS, pl. VII en VIII.)

Waaruit heeft het woord zijn oorsprong genomen?

Wij kennen heden ten dage nog een *flab* of *flap*, nl. in de minder gekuischte volkstaal: „een flap om de ooren”, een oorvijs, toegediend met de breede, platte hand. Reeds KILIAAN vermeldt dit woord *flabbe*, = vulnus in faciem incussum, et alapa, colaphus, dus evenzeer: oorvijs, muilpeer, „oplawaaiier”. Nog een ander *flabbe* geeft hij met de beteekenis van muscarium, d. i. vliegenwaaier, dus alweer een breed, vlak voorwerp. Eindelijk kennen wij ook het *flab* of eendekroos: de breede groene „plakkaten”, die in de slooten drijven.

Aan het begrip van *breed*, *plat* en *dun* heeft ook de munt haar naam te danken.

De *dubbele Groninger flabben*, boven genoemd, vertoonden het beeld van Sint Maarten in bisschoppelijk gewaad en heetten daarom *Langrok*.

J. E. TER GOUW.

Napoleon I, vervaardiger van valsche munten.

In de *Antiquitäten-Zeitung* van 7 Oktober 1903, wordt eene mededeeling gedaan, die zeker aan weinige onzer leden bekend zal zijn, namelijk dat de groote Keizer NAPOLEON, dikwijls valsch geld heeft doen vervaardigen.

Een zijner tijdgenooten, de baron EUGEN DE DITROLLES, vertelt in zijne *Gedenkschriften*, dat NAPOLEON, vóór het te velde trekken naar een te onderwerpen rijk, van dat land valsch geld liet slaan, en dit gebruikte om zijne soldaten te betalen, zoodra hij daar als overwinnaar was opgetreden. Zoo zou hij valsche *Friedrichs d'or* hebben doen slaan, die in innerlijke waarde veel met de origineele verschilden. Maar het was vooral in papierenwaarde, dat de vervalschingen bestonden. Nagemaakte *Weener banknoten*, *Pruisische staatsobligatiën* en *Russische papieren roebels* werden in de respektieve landen door NAPOLEON in grooten getale verspreid.

Om aan het papier den schijn van een langdurig gebruik te geven, moesten politiebeambten het met handschoenen wrijven en gebruikten daarbij het vet van paardekammen of iets dergelijks.

Een dezer beambten, PINGRENON genaamd, vertelde aan baron DE DITROLLES, tijdens diens gevangenschap in 1815, dat hij herhaalde malen zes frank per dag verdiend had met het aldus vuil maken van nieuw papieren geld.

M. D. M.

De oudste munt.

Naar aanleiding van het uit de *Antiquitäten-Zeitung* van 22 Juli 1903 vertaalde berichtje omtrent de oudst bekende munt (aflevering IV, 1903, blz. 325), zond de heer J. E. TER GOUW mij een exemplaar der 4de aflevering, 1 Januari 1898, van den 2^{den} jaargang van *La Gazette*

Numismatique, bevattende een artikel van zijne hand, getiteld: *De la haute antiquité du métal monnayé*. Daar aan ontleenen wij, dat volgens STEPHANIK'S *Catalogus der verzameling van het Kon. Ned. Oudheidkundig Genootschap* (1897), de Chineesche keizer FOEH-LI in 2952 v. C. reeds munt liet slaan, dat er munten zonder opschrift bestaan van (de periode?) T'AI-HAO (2852—2738 v. C.), dat in de verzameling van het Bataviaansch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, een munt van de periode SHIN-NUNG (2737—2697 v. C.) met opschriften wordt gevonden en dat volgens Dr. EERDMANS, (*de Gids*, Febr. 1897, blz. 325), zoowel onder NEBUKADNESAR II, als onder de eerste dynastie (2300 v. C.) in Babylon reeds gemunt geld (caspou canictou) zou zijn geslagen.

Z.

Veranderde Stempels.

(Vervolg van blz. 320, Jaargang 1903).

Dertigstuiversstuk van Zutfen, anno 1688, veranderd in 1689 (Collectie Jhr. P. O. H. GEVAERTS VAN SIMONSHAVEN, verkocht Juni 1903).

Ducaton van Kampen, 1669, veranderd in 1680, toen de nieuwe slag reeds overal gevolgd werd. (Dezelfde verzameling).

Rijksdaalder van West-Friesland met den halven man van 1611, veranderd in 1612. (Mijne verzameling).

Rijksdaalder van Utrecht, 1664, veranderd in 1669. Tusschen 1664 en 1669 zijn hoogstwaarschijnlijk geene rijksdaalders geslagen, zie Cat. Muntcollege II, blz. 100. (Mijne verzameling).

J. E. TER GOUW.

De Hilversumsche Inhoudigingspenning.

werd *niet* zooals ik op blz. 329 van aflevering IV, 1903 mededeelde, aan de schoolkinderen uitgereikt, doch, volgens mededeeling van den heer J. E. TER GOUW, tijdens den optocht te Hilversum verspreid.

De feesten bestonden in traktatie der schoolkinderen en uitreiking van den herinneringspenning van BEGEER (*Inhoudigingspenningen* 1898, n°. 31 e. v., zie blz. 44), op 30 Augustus 1898.

Taptoe en reveille, aubade, (*Kroningslied*, woorden van den heer TER GOUW), godsdienstoefening, parade der schutterij, allegorische optocht, (3de afdeling, n°. 11: werklieden der boekbinderij en linieerderij „De Blauwe Werelt”, directeur A. VAN HOOFT), planten van een gedenkboom, avondkoncert en illuminatie op 31 Aug. 1898.

Volksspelen, avondkoncert, illuminatie, fakkeloptocht naar de Schuttersheide en vuurwerk aldaar, op 1 Sept. 1898.

Z.

Munt-verzen.

Naar aanleiding van het artikel van Mej. DE MAN over „Kinderprenten met afbeeldingen van munten”, waarin gesproken wordt over het Vijftigstuiversstuk of Koningsstuk van LODEWIJK NAPOLEON, wensch ik een gedicht meê te deelen, dat zich in mijn verzameling bevindt. Het is gedrukt op een velletje papier klein postformaat, zonder jaartal, maar 't dagteekent blijkbaar van 1810. Bovenaan leest men:

„A l'occasion de la refonte de la monnaie Néerlandaise, (entr'autres des pièces de f 2.50)”. 1)

Nu volgt eene afbeelding, in koper gesneden, van het 50-stuiversstuk van 1808 (VERKADE 192, 5), en verder:

„On a composé ces lignes:

1) Uit dit „f 2 50” zou men geneigd zijn af te leiden, dat het vers dagteekent op zijn vroegst van 1816.

T e plus juste des rois vient d'abdiquer son trône,
 O peuple de Hollande! Unissons nos regrets!
 U niquement touché du bien de ses sujets,
 I l ne compte pour rien l'éclat de la couronne,
 S il ne peut l'illustrer par de constants bienfaits.

N ous l'avons vu, ce roi, comme un Dieu tutélaire
 V u désastre de Leide, aux ravages des flots,
 P arcourir les débris, soulager la misère,
 O n l'entendit enfin nous adresser ces mots:
 " T e peuple hollandais vivra dans ma pensée,
 E t mon dernier soupir sera pour son bonheur."
 O , bon roi! la mémoire, à jamais retracée,
 N e s'effacera au fond de notre cœur."

Op de keerzijde van het blaadje: ACROSTICHE.

J. E. TER GOUW.

*Verlag aangaande het Museum van Oudheden
 van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap
 van Kunsten en Wetenschappen over 1902 3.*

Van ons medelid Dr. G. A. HULSEBOS ontvingen we bovengemeld verslag omtrent de aan zijne zorgen toevertrouwde verzameling.

Behalve van enkele moderne penningen, waaronder de zeldzame en bijzonder fraaie op het 50-jarig huwelijk van J. A. G. baron DE VOS VAN STEENWIJK en A. M. F. baronesse VAN AERSSSEN BEVEREN en romeinsche munten, mocht de aanwinst geboekstaafd worden van een exemplaar van de oudste gouden bisschoppelijke munt n.m. een gouden schild van FLORIS VAN WEVELINCKHOVEN, 1379 - 1393 (V. D. CHIJS, *Utrecht*, Pl. XII n°. 1).

Ten slotte wordt mededeeling gedaan van onderzoekingen omtrent gehalte en samenstelling van sommige enkele en dubbele stuivers van Utrecht en van romeinsche bronzen munten.

Z.

Valkenberg of Valkenburg?

Naar aanleiding van de destijds door de K. v. R. ontvangen cirkulaire van den burgemeester van Valkenberg, nam ik in mijne *Beschrijving der Nederlandsche penningen* 1863/98, bij n°. 649 a (afl. IV 1903 blz. 286), daaruit een en ander over, tevens ter toelichting van het verschil in spelling: Valkenberg aan het hoofd en Valkenburg op den penning.

Ons medelid TH. DORREN zond mij een overdruk van een opstel door hem voorgedragen op de algemeene vergadering van het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap in Limburg den 27sten Juli 1902 en opgenomen in het *Jaarboek* van het genootschap, waarin hij een lans breekt voor de spelling: Valkenberg. De vreemde en uiteenlopende wijze, waarop de Franschen plaatsnamen vertalen bewijst niets voor de hollandsche spelling. De zegels bewijzen al evenmin iets; vertoonen die, welke de burgemeester aanhaalt een rots, andere (o. a. een van 1285) hebben een burcht; ze komen evenveel of beter evenweinig voor met den burcht als met de rots, terwijl het aloude wapen den rooden dubbelstaartigen leeuw uit het huis van Limburg voert. Tusschen 1145 en 1390 vindt de schrijver in den *Codex Diplomaticus Valkenburgensis* van ERNST 56 maal in de titels der stukken Falkenborg-burg-borc of bourg en slechts driemaal Valkenberg; uit tal van geschriften uit de 13^{en} - 17^{en} eeuw toont hij aan dat Valkenberg hoogst zelden en dan nog meest door gelijkheid van klank met Heinsberg wordt geschreven — de heeren van Valkenburg waren tevens heeren van Heinsberg, welke naam als oudste bezitting voorafging in de titelatuur en zodoende wel tot de schrijfwijze Valkenberg leidde.

In een begeleidend schrijven roept de heer DORREN de munten als hulp troepen in het strijdperk b.v. de sterling van JAN I met VALKEBOR, VAN DER CHIJS blz. 214, pl. XX, de munt van WALKRAMUS DE VALKENBORCH, *Revue belge* 1854

p. 79, ze pleiten voor zijne meening; zoo werd de plaats als Valkenborg in 1644 bij de zeven provinciën ingelijfd. Tevens wijst de heer DORREN op een onjuistheid in de cirkulaire, waarin van GOSUINUS - GOZURNUS is gemaakt.

Z.

In de *Archéologo Português* beschrijft JULIUS MEILI te Zurich, de bekende auteur van „*das Brasilianische Geldwesen*” eene merkwaardige wijze van handelen om de waarde van muntstukken te verhoogen, welke in Brazilië en de eilanden van Midden-Amerika werd toegepast, hoofdzakelijk ten opzichte van de te Rio de Janeiro in de 2^e helft der 18^e eeuw geslagen munten met het borstbeeld en het wapen van den koning van Portugal. Door het gat in het midden der zilveren munten dreef men een gouden stift, welke daarna aan weerszijden platgeslagen en met een klop voorzien werd. De ter aangewezen plaats tevens afgebeelde munten moeten thans buitengewoon zeldzaam zijn.

Antiquitäten-Zeitung, 29 Juli 1903.

De Fransche Munt in 1902.

Aan het zoo juist verschenen Rapport au Ministre des Finances van den Directeur de l'Administration des Monnaies et Médailles, wordt het volgende ontleend:

In 1902 zijn aan de Munt te Parijs niet minder dan 126.7 millioen muntstukken geslagen, met eene nominale waarde van 97.1 millioen francs, een aantal, grooter dan ooit te voren werd bereikt. Hiervan is gemunt voor Frankrijk: in goud voor bijna 48.9 millioen francs, in zilver voor bijna 11.9 millioen francs, in brons voor 800.000 francs. Voor de Fransche koloniën, behalve 1200 francs in goud, ruim 4.7 millioen francs zilver en ruim 65,000 francs aan brons. Voor andere rijken, die vooral te Brussel en te Parijs

gaarne laten werken, zijn nu ten behoeve van Bolivië, Brazilië Bulgarije en Marokko niet minder dan 76.6 miljoen stuks geslagen in zilver, brons en nikkel, waarvan alleen 60 miljoen bronzen stukken voor Bulgarije.

Voor den aanmaak van de Fransche zilveren specie zijn, in overeenstemming met de Conventie van 29 October 1897 tusschen de landen der Latijnsche Unie, zilveren munten gebruikt en wel ingetrokken 50 centimesstukken (waarvan de jaargangen 1864 tot '69 zijn opgeruimd) en verder 5-francstukken. De vermuting der laatste brengt, wegens het lager gehalte der nieuwe munten, nog goed 5 pCt. voordeel mede. Geen zilverbaren zijn tot dit doel verwerkt.

Het nieuwe nikkelen stuk van 25 centimes (7 gram gewicht, middellijn 24 mM., gemodelleerd door Patey), waarvan nu onlangs de circulatie is begonnen, dient om den grooten afstand tusschen het 10 en 50 centimestuk te verminderen. Het tusschenliggende zilveren 20 centimestuk is na 1869 niet meer geslagen; het was wegens zijn kleine afmetingen, 16 mM. middellijn, niet geliefd (ons dubbeltje is nog 1 mM. kleiner). Het nieuwe stuk wordt geslagen van technisch zuiver nikkel (gehalte boven 98 pCt.) en niet van muntnikkel (75 pCt. koper en 25 pCt. nikkel), waarvan de meeste zoogenaamd nikkelen munten zijn vervaardigd. De innerlijke waarde is daardoor iets hooger, de kleur iets, hoewel zeer weinig, anders, terwijl men meent dat de hardheid van zuiver nikkel een weinig grooter en dus de slijting nog geringer dan die van muntnikkel zal zijn. Ook in Oostenrijk-Hongarije, Italië en voor een enkel stuk (20 Rappen) heeft men ook in Zwitserland aan nikkel-zilver de voorkeur gegeven.

De vervaardiging van medailles, „cet art essentiellement français”, en de verkoop daarvan neemt steeds grooter afmetingen aan. De opbrengst bereikte in het afgelopen jaar het hooge bedrag van 1,6 miljoen francs. Ook nu werd wederom aan een drietal kunstenaars het ontwerpen

van nieuwe medailles of plaquettes opgedragen, die als eigendom van de Munt de verzameling hebben vermeerderd, waarvan de afslagen publiek verkrijgbaar worden gesteld.

Talrijke bijlagen betreffende statistiek van het muntwezen, productie en verbruik van edele metalen, alsmede overzichten over de muntstelsels van de meeste andere landen vergezelen, als gewoonlijk het jaarverslag.

N. Rott. Ct. 28 October 1903.

Te Lissabon is een werkplaats van valsche munters ontdekt . . . in de gevangenis! Een daar opgesloten valsche munter was er in geslaagd, met behulp van vrienden het noodige materiaal en werktuigen te verzamelen. Hij zou weldra in vrijheid zijn gesteld en zou dan de stukken in omloop hebben kunnen brengen. *Avondpost.*

Te Rome is de eerste aflevering verschenen van een nieuw geïllustreerd tijdschrift: *Battaglie di archeologica*, onder directie van M. PICCIONE. Het heeft voornamelijk ten doel de tegenwoordige hoogte der archeologische wetenschap dienstbaar te maken aan allen, die er belang bij hebben, echte van vervalschte oudheden te leeren onderscheiden; vervolgens de italiaansche oudheidkundigen zelfstandiger te maken in hunne uitspraken; eindelijk strijd te voeren tegen de hedendaagsche muntvervalschers.

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue belge de numismatique, 1903, 4e. livr.

FORRER, L. Les signatures de graveurs sur les médailles grecques. — VANDEN BROECK, E., Numismatique bruxelloise. Recherches sur les jetons des receveurs de Bruxelles de la famille MENNEN, frappés aux 14e et 15e siècles. — VISART DE BOCARMÉ, A., Les jetons de la Prévôté de ST. DONATIEN à Bruges. — Mélanges.

Nederlandsche Penningen 1864—1898,

DOOR

W. K. F. ZWIERZINA.

DEEL II, 1879—1890.

847.

1889.

Ter eere van Mr. N. P. VAN DEN BERG.

Vz. Zijn rechtsgewend hoofd, daaronder

J. ET L. WIENER

Omschrift in parelrand:

MR NORBERTUS PETRUS VAN DEN BERG

Kz. In twee samengestrikte lauwertakken:

AAN

DEN KUNDIGEN

ONVERMOEIDEN

EDELEN STRIJDER

VOOR DE BELANGEN VAN

NEDERLANDSCH-INDIË

ZIJNE VRIENDEN EN

VEREERDERS

1889

Brons, 60 m.M. Verz. Z.

N. P. VAN DEN BERG werd geboren te Rotterdam 5 November 1831, bezocht aldaar het gymnasium en kwam in den handel. In 1855 ging hij naar Indië als geëmplooeerde bij de faktorij der

Omschrift:

* ROEI- EN ZEILVEREENIGING „HOLLANDIA” *

OUDSHOORN

Brons, 34 m.M. Verz. Z.

Zie omtrent deze vereeniging de noot op n°. 620.

850.

1889.

Algemeene Nederlandsche Politiebond.

Draagpenning voor trouwe dienst.

Vz. Wapenvormig schild, waarop het opschrift:

JAAR

TROUWE

DIENST

daarboven linksgewende haan, staande op een lint waarop: ALTIJD WAAKZAAM

Kz. Opschrift: *

ALGEMEENE

NEDERLANDSCHE

POLITIEBOND

*

Brons, 20 m.M. met oog en ring door BEGEER.

Wordt gegeven in brons voor 10-jarigen dienst, zilver voor 20-jarigen en goud voor 30-jarigen dienst, gedragen aan oranje, rood, wit, blauw, oranje lint.

851.

1889.

Prijспенning voor den Corpswedstrijd
bij gelegenheid van het 20-jarig bestaan
der Algemeene Turnvereeniging
te Rotterdam.

Vz. Omschrift:

ALGEMEENE TURNVEREENIGING

* ROTTERDAM *

In het veld: 20 JARIG

BEST A A N

1869-1889

Kz. In het veld: PRIJS

CORPSWEDSTRIJD

Daarboven een lauwer-, daaronder een eiketak.

Brons, 40 m.M., door BEGEER.

852. 1889.

Prijspenninkje der Algemeene Turnvereeniging te Rotterdam.

Vz. Tropee van gymnastiek-, en schermwerktuigen, als: brug, ringen, rek, halters, sabel, degens, schermmasker en -handschoenen.

Omschrift: ALGEMEENE TURNVEREENIGING

ROTTERDAM.

Kz. Glad.

Brons met oog en ring, 22 m.M. door BEGEER.

853. 1889.

Medaille-Schietwedstrijd te Amsterdam van wege de Koninklijke Studenten-Schietvereeniging.

Vz. Het gekroonde wapen van Nederland met twee leeuwen als schildhouders, rustende op een lint met de spreuk: JE MAINTIENDRAI

Omschrift:

KONINKLIJKE STUDENTEN SCHIETVEREENIGING
AMSTERDAM

Kz. (In boog) MEDAILLE WEDSTRIJD

CATEGORIE

PRIJS

1889

Brons, met oog en ring, 30 m.M. Verz. Z.
door BEGEER.

854. 1889.

Prijspenning Noord-Hollandsche Klub Weg-
wedstrijd.

Vz. Het gekroonde wapen van de pro-
vincie Noord-Holland.

Omschrift:

NOORD-HOLLANDSCHE CLUB WEGWEDSTRIJD

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwer-
krans.

Brons. 28 m.M. door BEGEER. Verz. Z.

855. 1889.

Prijspenning van de Scherpschuttersveree-
ning: Velp Rosendaal.

Vz. De letters: V. R. als monogram.

Kz. Glad veld, omgeven door twee saam-
gestrikte lauwer- en eiketakken.

Brons, 40 m.M. Verz. Z.

Op mijn exemplaar staat gegraveerd:

AANMOEDIGINGS

MEDAILLE

1890

Volgens mededeeling van den heer TH. WIJLHUIJZEN, sekretaris der voornoemde vereeniging, in 1889 vervaardigd door J. A. DE VRIES.

856. 1889.

Prijspenning van het Sport- en Feestterrein „de Phoenix” te Haarlem.

Vz. In parelrand eene uit de vlammen opstijgende phoenix.

Omschrift:

* SPORT- EN FEESTTERREIN DE PHOENIX *

HAARLEM

Kz. Glad veld omgeven door een krans met twee linten.

Brons, 32 m.M. Verz. TEYLER.

857. 1889.

Prijspenninkje bij het Salvatorfeest, uitgereikt in de bierhalle „Schützenlis’l” te Amsterdam.

Vz. In parelruit: § 11, daaronder w. m.

Omschrift: * TRINKEN IST

DAS ALLERBEST

SCHON VOR 1000

JAHR GEWEST

Kz. Opschrift in kabelcirkel:

ZUM ANDENKEN
SALVATORFEST
AMSTERDAM
1889
SCHÜTZENLIS'L

in de hoeken ornamenten.

Ruitvormig met oog, koper verzilverd,
hoog 43 m.M. Verz. Koninklijk Oudheid-
kundig Genootschap te Amsterdam.

„Diese Münze wurde gelegentlich des Salvatorfestes in den Schützenlis'l, (Warmoesstraat 157, jetzt Sportbar) durch den Wirth MATTHIAS VEICHT solchen Gästen dediciert, welche einen besonders groszen Durst entwickelten". (Mededeeling v. d. heer STEPHANIK). Hertog WILLEM V de Vrome van Beieren beval in 1623 den bouw van het klooster Neudeck, dat door Pauliner-monniken werd betrokken, die in 1651 het recht verkregen om bier te mogen brouwen. Telken jare werd het nieuwe brouwsel voor het eerst op het ordefeest geschonken, d. w. z. op den dag gewijd aan den H. FRANCISCUS à PAULO (12 April), welke de monniken hun Sankt Vater noemden, van daar den naam Sankt-Vater-bier, later in Salvatorbier verbasterd. In 1799 werd het klooster opgeheven, de brouwerij werd eerst 1799—1803 door den Staat, 1803—1806 door de Johanniterorde uitgeoefend, in laatstvermeld jaar kwam ze in partikuliere handen. Nog steeds wordt de eerste proef van het bier aan het beiersche hof aangeboden.

858. 1889.

Prijspenning der Utrechtsche postduivenver-
eeniging „de Eendracht”.

Vz. Het gekroonde wapen der gemeente
Utrecht, omschrift:

UTR. POSTDUIVEN VEREENIGING
DE EENDRACHT

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwer-
krans.

Brons, 23 m.M., door BEGEER.

859.

1889.

Prijspenning van de tentoonstelling van post-
en sierduiven te Utrecht.

Vz. Het gekroonde wapen der gemeente
Utrecht.

Omschrift: SOCIETEIT DE SNELPOST

Kz. Opschrift: TENTOONSTELLING
VAN POST
EN SIERDUIVEN
3^E PRIJS

Brons, 32 m.M., door BEGEER. Verz. TEYLER.

860.

Als voren.

Prijspenning voor wedvluchten.

Vz. Als n°. 859.

Kz.

WEDVLUCHT
VAN
PRIJS

Brons, met oog en ring, gr. 32 m.M.
Graveur als voren.

861.

Als voren.

Vz. als n°. 859, doch met het omschrift:

POSTDUIVEN SOCIETEIT
DE SNELPOST

Kz. als n°. 860.

Zilver verguld, 42 m.M. Graveur als voren.

862.

1889.

Jacht-, Visscherij- en Sporttentoonstelling
te Kassel.

Vz. Linksgewend hoofd van Prins HEINRICH
VAN PRUISEN, op de afsnede vandenhals: J. S. F.

Omschrift: HEINRICH PRINZ VON PREUSSEN

→○→ PROTECTOR ←○←

Kz. Cartouche met medaillon waarin het
wapen van Kassel omgeven door attributen
van jacht, visscherij en sport, visschen en wild.

Omschrift:

ALGEMEINE AUSSTELLUNG FÜR JAGD FISCHEREI & SPORT

→○→ CASSEL 1889 ←○←

Brons, 50 m.M. door BEGEER. Verz. Z.

862.

1889.

Draagpenning der vereeniging Volksfeest te
Winterswijk.

Vz. Het gekroonde wapen van Winterswijk
omgeven door een parelrand.

Kz. Omschrift: * VOLKSFEEST WINTERSWIJK

In het veld: **LID**

alles omgeven door parelrand.

Koper verzilverd (voor de leden) en verguld
(voor het bestuur) met oog en ring, 28½ m.M.

Verz. Z. *Inhuldigingspenningen* 1898 n°. 197.

In 1889 werd deze vereeniging opgericht met het doel den ver-
jaardag van Prinses WILHELMINA jaarlijks te vieren. Zij had daar-
voor in eigendom een houten tent met zeil gedekt, groot 840 M².

in 1898 vervangen door een steenen gebouw groot 1000 M², 30 Augustus van dat jaar feestelijk geopend. Deze penningen werden, behalve voor het bestuur, toen ingetrokken.

862^a. 1889.

Draagteeken voor de bestuursleden der
Weldadigheidsvereniging „Montefiore”
te Amsterdam.

Rechtsgewend borstbeeld van MONTEFIORE,
het hoofd door een kalotje gedekt, in parel-
cirkel.

Omschrift:

WELDADIGHEIDSVEREENIGING
MONTEFIORE

Zilver, 28½ m.M. Verz. Z.

(door A. D. POSTHUMUS).

De vereeniging, opgericht 6 September 1886, was oorspronkelijk een tooneelvereniging, die voorstellingen gaf, waarvan de opbrengst strekte tot ondersteuning van weduwen en weezen; destijds diende het draagteeken als bestuursinsigne.

Omstreeks 1892 werd besloten op andere wijze in de geldmiddelen te voorzien, t. w. door bijdragen van leden en begunstigers. Overeenkomstig den 12en Mei 1898 goedgekeurde statuten is het doelder vereeniging de voorkoming, bestrijding en leniging der armoede van weduwen, vrouwelijke weezen boven 17 en weezen van beiderlei kunne beneden 18 jaar zonder onderscheid van godsdienst, welke langer dan een jaar te Amsterdam hebben gewoond.

Sir MOZES MONTEFIORE, geboren 1784, overleden 1885, was een rijk israëlietisch bankier te Londen, die zeer veel deed ten behoeve zijner geloofsgenooten in alle deelen der wereld.

862^c. 1889.

Prijspenning der Bredasche
Duivenvereniging „Pro Patria”.

Vz. Links gewende duif, zittend op een

olijftakje, op rond verheven medaillon, hetwelk is omgeven door zwaren bloemkrans.

Kz. Op- en omschrift op dergelijk medaillon.

BREDASCHE DUIVENVEREENIGING

PRO PATRIA

Het medaillon omgeven door twee samengestrikte lauwertakken.

Brons, 46 m.M., met oog en ring.

Verz. SNOECK.

De vereeniging is opgericht in 1887, deze penning heeft gediend voor eene in 1889 gehouden duivententoonstelling.

863. 1890. 3-23 Februari.

Schietwedstrijd te Amsterdam.

Vz. Het gekroonde nederlandsche wapen met twee leeuwen als schildhouders, rustende op een lint met de spreuk: JE MAINTIENDRAI

Omschrift: KONINKLIJKE STUDENTEN
SCHJETVEREENIGING AMSTERDAM

Kz. ALGEMEENE SCHJETWEDSTRIJD

3-23 FEBRUARI 1890

PRIJS

AMSTERDAM

Brons, met oog en ring, 19 m.M. Verz. Z.
door BEGEER.

864. 1890. 8 Februari.
 Prijspenning Vreemdelingenverkeer Arnhem.
 Vz. De initialen V A. O. dooreengestren-
 geld, omschrift:

* VEREEN. TOT BEVORD. V. H. VREEMD.
 VERKEER IN ARNHEM EN OMSTR.

Kz. Glad veld, daaronder: MANIKUS ARNHEM.
 Brons, 28 m.M., door BEGEER.

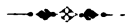
865. 1890. 17 Februari.
 J. W. GUERIN 50 jaar werkzaam ter pro-
 vinciale griffie van Gelderland te Arnhem.
 Vz. Het gekroonde wapen van Gelderland,
 omschrift:

DE GEDEPUTEERDE STATEN VAN GELDERLAND

Kz.

AAN

J. W. GUERIN
 COMMIESCHEF
 DER TWEDE AFDEELING
 VAN DE
 PROVINCIALE GRIFFIE

17 FEBRUARI

1840—1890

Brons, 40 m.M., Verz. Z., door BEGEER.

865a. 1890. 25—29 Maart.
 Konferentie ter bescherming der arbeiders
 te Berlijn.
 Vz. Fraai links gewend borstbeeld van
 Keizer WILHELM II in uniform met bontmantel

Omschrift: ☼ WILHELM II DEUTSCHER KAISER
KÖNIG VON PREUSSEN

Kz. Gezicht op Berlijn, daarboven:

ARBEITER-
SCHUTZ-
CONFERENZ

Langs den bovenrand breed vliegend lint met de op lauwertakken rustende wapens, blijkens onderschriften, van: BELGIEN, DANEMARK, DEUTSCHLAND, ENGLAND, FRANKREICH, ITALIEN, LUXEMBURG, NIEDERLANDE, OESTR. UNGARN, PORTUGAL, SCHWED. & NORW., SCHWEIZ, SPANIEN. In de afsnede het wapen van Berlijn op een vliegend lint, waarop:

BERLIN 1890

Brons, 84 m.M., door L. CHR. LAUER

Nederland werd op deze konferentie vertegenwoordigd door jhr. mr. F. P. VAN DER HOEVEN, Z. M.'s buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister te Berlijn, mr. GEORGE SNIJDER VAN WISEKERKE, referendaris aan het Departement van Justitie en H. W. E. STRUVE, inspekteur van den arbeid. Tot afkondiging van wetten of besluiten in het Staatsblad gaf de samenkomst geen aanleiding. Zie omtrent het verhandelde: *Nouveau recueil général de traités etc.* van MARTENS, vervolgd door FELIX STOERK, 2e Serie, deel XV, blz. 335.

865^B. 1890. 6, 10 en 14 Mei

25-Jarig bestaan der Rederijderskamer
JOOST VAN DEN VONDEL, te Amsterdam.

Vz. REDERIJKERSKAMER
JOOST VAN DEN VONDEL
opgericht 1865
AMSTERDAM.

Kz. In lauwerkrans gegraveerd:

HERINNERING

AAN HET

25 JARIG

BESTAAN

Zilver, 35 m.M.

De heer DU CROcq, oud-lid van de Kamer, liet twee exemplaren van den gewonen prijspenning met dit opschrift graveeren, waarvan een voor de Kamer en een voor zijne verzameling. De vereeniging werd opgericht 21 Maart 1865, het 25-jarig bestaan herdacht 6, 10 en 14 Mei 1890.

866. 1890. 7 Mei.

Ter eere van MAURIN NAHUYS.

Vz. Zijn rechtsgewend borstbeeld, op den schouder: FERNAND DVBOIS, in het veld:

M — DCCC — XC — †

Omschrift:

AV COMTE MAVRIN NAHVYS.

SES CONFRÈRES ET AMIS.

Kz. Een monument met aan de wetenschappen gewijde steenen met de opschriften:

NVMISMATIQUE — HISTOIRE — ARCHÉOLOGIE
HÉRALDIQUE.

Links borstbeeld van Minerva en romeinsche lamp, rechts een boek met: HISTOIRE NVM. DE HOLLANDE - MÉDAILLES - JETONS INÉDITS - VNIFORMITÉ - MONÉTAIRE - LEHÉRAVT - D'ARMES - HENRI DE NASSAV. Op de onderste treden van het voetstuk, perkamenten, op een waarvan het wapen van NAHUYS (gevierendeeld van goud en rood

(Ahaus); over alles heen een doorsneden hart-schild: 1 in goud zeven blauwe dwarsbalken en een goud gekroonde leeuw over die balken heen (Horstmar), 2 in zilver een rood kasteel, getopt met drie roode torentjes elk met drie tinnen, in den voorkant en elk der beide zijden van het kasteel vier zwarte vensters 2 en 2 (Borken), 't geheel gedekt door een gravenkroon,) inktkoker en munten, rechts op den voorgrond eikeboom. Op de plint:

FERNAND DVBOIS — BRUXELLES

Zilver en brons, 60 m.M. Verz. Z.

Médailles historiq. de Belgique n°. 101, *Médailles et Plaquettes modernes* Pl. XXXIV n°. 162.

MAURIN THEODORE CORNELLIE FLORENT NAPOLEON NAHUYs werd geboren te Utrecht 4 November 1832, als zoon van Mr. JAN JACOB NAHUYs (later wapenheraut van Z. M. Koning WILLEM II). Zijn vader werd bij K. B. van 27 Maart 1835, no. 94, ingelijfd in den nederlandschen adel, doch verviel deze inlijving, daar hij zijn diploma niet lichtte, bewerende als afstammende van de graven VAN HORSTMAR AHAUS recht te hebben op den titel van graaf, welke afstamming hij echter in gebreke bleef te bewijzen. Zie hieromtrent verder: *Adelsarchief* 1903—1904 blz. 55 e. v. MAURIN vestigde zich in 1871 te Wiesbaden, later te Bonn, „tot herstel zijner door de hulp aan de getroffen door den watersnood in 1855 en de cholera-epidemie van 1866 geschokte gezondheid” (*Revue* 1895). Hij liet zich in Duitschland naturaliseeren en wist aldaar zijne benoeming tot graaf te verkrijgen, doch moest zijn adeldiploma ten gevolge van inlichtingen der nederl. regeering *teruggeven*, waarop hij zich in 1884 te Brussel vestigde, alwaar hij 17 Juli 1895 overleed.

Sedert 7 Juli 1857 was hij lid, sedert 2 Juli 1863 eere lid der Société Royale de numismatique de Belgique. Bij zijn 25-jarig eere lidmaatschap werd hem „comme témoignage particulier de gratitude” een verguld zilveren penning aangeboden: Vz. Linksgewend hoofd van MINERVA, Kz. LA SOCIÉTÉ ROYALE DE NUMISMATIQUE DE BELGIQUE AU COMTE MAURIN NAHUYs, MEMBRE HONORAIRE, SÉANCE

DU 7 JUILLET 1872, den 6 Juli 1873 ontving hij den presentiepenning (no. 267) in goud met het opschrift: *Au comte Maximilien Nahuys voté par acclamation, 6 Juillet 1873.* (Zie *Revue* XXVIII blz. 335 en XXIX blz. 566).

De vaderlandsche penningkunde heeft hem te danken voor zijne *Histoire numismatique du Royaume de Hollande* (1858) en zijne: *Histoire numismatique de la Hollande pendant la réunion à l'empire français* (1863).

867. 1890. 10 Mei.

Kattententoonstelling te Amsterdam.
Prijspenning.

Vz. Aanziende kattekop.

Omschrift: TENTOONSTELLING KATTEN
AMSTERDAM.

Kz. Glad.

Brons, 34 m M. door BEGEER. Verz. Z.

868. 1890 Juni.

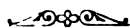
Studentenfeesten te Leiden.

Vz. 's Konings rechtsgewend hoofd, omschrift: TER HERINNERING AAN HET LEIDSCHÉ STUDENTENFEEST 1890

Kz. Omschrift: * TOT ANDENKEN AAN DE FIR
DE SALON (sic).

In het veld: VAN
A. L.

BONEFANG

Koper, met oog, 24 m.M. Verz. HERMAN
VAN RIJCKEVORSEL.

869. 1890. 16 Juni—September.

Veiligheidstentoonstelling te Amsterdam.

Vz. Een gevleugelde genius strekt haar linkerhand met schild beschermend uit over een mijnwerker, haar rechter met vlammend zwaard over twee smeden. Links terzijde staat: BEGEER

Kz. In palm- en lauwertak de door de koninklijke kroon gedekte wapens van Nederland en Amsterdam, omschrift: TENTOONSTELLING TOT BEVORDERING VAN VEILIGHEID EN GEZONDHEID IN FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN
AMSTERDAM 1890

Brons, 58^s m.M.

Verz. Z.

870. Als voren.

Prijспенning der Noord-Hollandsche Vereeniging „Het Witte Kruis” te Amsterdam.

Vz. Schild met een wit kruis op een rood veld, waarop een schaal staat met daaruit drinkende slang, het schild rustende op gekruiste palmtak en eskulaapstaf, 't geheel omgeven door een klimopkrans, binnen een parelcirkel.

Omschrift: NOORD-HOLLANDSCHE VEREENIGING
HET WITTE KRUIS.

Kz. Glad.

Brons, 59 m.M., door BEGEER.

Uitgeloofd bij gelegenheid der tentoonstelling tot bevordering van veiligheid en gezondheid in fabrieken en werkplaatsen, gehouden te Amsterdam 16 Juni - September 1890.

De vereeniging opgericht in 1875 heeft ten doel het afwe-

ren en het beteugelen van besmettelijke ziekten, het verleen van hulp bij epidemieën en gewone ziektegevallen en het helpen bevorderen der algemeene gezondheidsbelangen en telde in 1903 74 afdeelingen met 15498 leden.

In de vergadering van 17 September 1889 werd besloten f150,000— te besteden voor een herstellingsoord te Hilversum, dat op „Heideheuvel” 30 April 1890 plechtig werd geopend.

Verder bezit de vereeniging een desinfectie-oven te Alkmaar, in elke afdeeling een magazijn van verplegingsartikelen; in sommige barakken en een badhuis. De statuten zijn goedgekeurd bij K. B. 3 Juni 1876, laatstelijk gewijzigd 9 Mei 1899, goedgek. 4 Juli 1899. 871.

1890. 17 Juni.

100-Jarig bestaan van het Doofstommen-
instituut te Groningen.

Vz. Gelijk aan DIRKS n°. 563.

Kz. Tusschen eike- en lauwertakken.

GOD GAF DEN WASDOM

HONDERDJARIG

BESTAAN VAN HET

INSTITUUT

VOOR DOOFSTOMMEN

TE GRONINGEN

1890

onder den krans staat: W. S. (chammer)

Brons, 41 m.M. Verz. Z.

Het doel dezer in 1790 opgerichte instelling is het opvoeden en onderwijzen van doofstommen, geboren of wonende in Nederland en zijne koloniën. De leerwijze is de zuivere spreekmethode. De kosten worden grootendeels gedekt door de kontributiën der leden, in 73 departementen verdeeld.

De stichter HENRI DANIEL GUIJOT werd in 1753 te Trois Fontaines geboren, ontving zijne eerste opleiding te Maastricht en studeerde theologie te Franeker, was achtereenvolgens waalsch predikant te Dordrecht en sedert 1781 te Groningen. In 1784 ontmoette hij te

Parijs den abt DE L'ÉPÉE, een man van groote verdiensten op het gebied van doofstommen-onderwijs en, reeds in 1785 ving hij met een jodenjongetje en een christenmeisje zijn liefdewerk in eigen woning aan, doch kreeg weldra zoovele aanvragen, dat hij er niet meer aan voldoen kon en besloot den bijstand zijner landgenooten in te roepen. Dit beroep was niet te vergeefs: in 1790 kwam het Instituut tot stand, aanvankelijk op een gehuurde groote kamer, later 1792 op een bovenhuis, in 1796 in een aan de Turftorenstraat gekocht huis, in 1807 in de voor *f* 34000 gekochte en gaandeweg vergroote en uitgebreide lokalen aan de geplante Ossenmarkt, waar een eenvoudig gedenkteeken GUIJOT's groote verdiensten in herinnering houdt.

872. 1890. 18 Februari.

De slag van Waterloo na 75 jaar herdacht.
Vz. gelauwerd linksgewend hoofd van Z. M.
Koning WILLEM II.

Omschrift:

⊗ Z · K · H · PRINS VAN ORANJE LATER
Z. M. KONING WILLEM II

HET DANKBARE NAGESLACHT
AAN
DEN HELD
VAN
QUATRE-BRAS
EN
WATERLOO
18 JUNI
1815 - 1890

Vervaardigd door de rijksstempelsnijders.
Brons, 44 m.M. Verz. Z.
Oranjepeningen 1386.

873. 1890. 21 Juni.

Roeiwedstrijd te Amsterdam.

Vz. Het wapen van Njord, omgeven door
het omschrift: AANGEBODEN DOOR DE STUDENTEN-
ROEIVEREENIGING NJORD

Kz. Omschrift: * AAN DE KONINKLIJKE
ROEI- EN ZEILVEREENIGING

in het veld: 1. PRIJS

2 RIEMS SENIORES

21 JUNI

1890

Brons met oog en ring, 19 m.M., door
BEGEER.

Zie omtrent deze vereenigingen de aantekeningen op nos. 535/7
en 564.

874 1890. 10 Juli.

50-Jarig huwelijk van Jhr. mr. H. HOEUFFT
VAN VELSEN en E. L. ROUKENS.

Vz. Onder een kroon, met het helmdek en
de dekkleeden van het geslacht HOEUFFT, de
door een lint verbonden wapens van HOEUFFT
(in zwart een zilveren Sint-Andrieskruis)
en ROUKENS (doorsneden 1 in zilver, een uit-
komende rood gekroonde gouden leeuw, 2
in zilver drie roode voetangels geplaatst 2, 1,) met twee omziende gouden griffioenen als schild-
houders daaronder:

JHR. MR. HENDRIK HOEUFFT

VAN VELSEN EN

ERNESTINA LUCRETIA

ROUKENS

Omschrift: VIJFTIG JARIG HUWELIJK 10 JULIJ
1840—1890

In het veld: W. SCHAMMER

Kz. Omschrift: HUNNE DANKBARE KINDEREN
EN BEHUWDKINDEREN

In het veld onder een rozenkrans:

H. J. C. SILLEM

GEB. HOEUFFT

J. G. SILLEM

J. P. E. HOEUFFT

A. HOEUFFT GEB. DE PEREZ

J. A. HOEUFFT

C. H. HOEUFFT

GEB. BACKER

Brons, 50 m.M. Verz. TEYLER.

875. 1890. 14 Juli.

50-Jarig bestaan van de Harmonie „Muis Sacrum” te Dongen.

Vz. Verschillende muziek-instrumenten tus-
schen twee lauwertakken, daaronder:

C. FIELENS - ANV

Kz. Omschrift: ✻ MUSIS SACRUM ✻
DONGEN

In het veld: GOUDEN
                             JUBELFEEST
                             1890

Zilver en koper verzilverd, met oog en ring,
 28 m.M., Verz. SNOECK, brons zonder oog en
 ring, Verz. Z.

Tijdschrift 1896, blz. 126. *Bijdragen* 2^e
druk n°. 591.

876.   1890. 18—21 Juli.

Prijspenning der Liedertafel Zang en Vriend-
 schap te Haarlem.

Vz. Zittende vrouw, die haar gezang op
 de lier begeleidt, bijna aanzierend.

Onder staat: BEGEER

Kz. Glad veld omgeven door lauwerkrans,

Omschrift: KONINKLIJKE LIEDERTAFEL ZANG
 EN VRIENDSCHAP TE HAARLEM

Brons, 50 m.M., Verz. Z.

876a.   1890. 10 Augustus.

1°. Gymnastiekuitvoering van het Zuider-
 gewest te Breda.

Hulde van den Franschen Turnbond aan
 het Nederlandsch Gymnastiek Verbond.

Vz. Een zuil tusschen geboomte, op den
 achtergrond rechts en links turntoestellen,
 boven de zuil in een stralenkrans: PATRIE
 links en rechts: COURAGE MORALITÉ.

Eene vrouwengestalte leunt met de rechter hand tegen de zuil en legt met de uitgestrekte linker een lauwertak daarop.

Onder : ALPHÉE DUBOIS D'APRÈS H. CHAPU

Kz. Omschrift : UNION DES SOCIÉTÉS DE FRANCE
FONDÉE. 28 7BRE 1873

In het veld binnen samengestrikte eiken- en lauwertakken gegraveerd :

à
LA
FÉDÉRATION
NEERLANDAISE
DE
GYMNASTIQUE

BRED A

10 AOÛT

1890

Zilver, 59 m.M. Verz. N. G. V.

877. 1890. 24 Augustus.

150-Jarig bestaan der Utrechtsche processie
naar Kevelaer.

Vz. Mariabeeldje, daarboven :

CONSOLATRIX AFFLICTORUM ORA PRO NOBIS

Omschrift : * BROEDERSCHAP VAN O. L. VROUW
VAN KEVELAER GEVESTIGD TE UTRECHT

Kz. Het gekroonde wapen der gemeente Utrecht, waaronder: BEGEER, in krans van palm- en eiketakken.

Omschrift: TER HERINNERING AAN HET
150 JARIG BESTAAN DER UTRECHTSCHER PROCESSIE
NAAR KEVELAER 1740 — 1890.

Brons, 32 m.M.

Verz. Z.

Het bestaan der processie van Utrecht naar Kevelaer werd door Paus BENEDICTUS XIV erkend en met privilegies begunstigd den 24 Augustus 1740. Paus GREGORIUS verleende den 14 Juni 1840 de machtiging om plechtig het honderdjarig bestaan der processie te vieren en bevestigde de privilegies. Paus LEO XIII, bij brevet van den 20 Juli 1890, schonk zijn bizonderen zegen en voorrechten aan de viering van het honderd-vijftigjarig bestaan.

878. 1890. 24—28 Augustus.

Schietwedstrijd te Hoorn.

Vz. Het nederlandsche wapen rustende op 4 gekruiste geweren, (waarvan een met guidevlagje, waarop de letter W) en een vaandel; links patroontasch, rechts trompet, alles omslingerd door eiketakken.

Opschrift: GEDENKPENNING

* VER. v. NED. SCH. *

Kz.

Brons, met oog 2 ring. 25 m.M.

879. Als voren.

Prijspenning der Vereeniging van Nederlandsche Scherpschutters.

Vz. Het nederlandsche wapen, daarboven
BEGEER. Omschrift op matten rand:

* VEREENIGING VAN NEDERLANDSCHE SCHERP-
SCHUTTERS

Kz. ALGEMEENE WEDSTRIJD (in boog)

18 - 9

² PRIJS

H O O R N

Brons, 32 m.M. Verz. Z.

880. Als voren. 21 m.M. met oog en ring.

881. Als voren Vz. gelijk n°. 879.

Kz. RIJKSGEWEEER EN RIJKSMUNITIE (in boog)

PRIJS

RECORD-
WEDSTRIJD

150 M.

Brons, met oog en ring, 21 m.M.

882. Als voren. Vz. gelijk n°. 879.

Kz. Omschrift: 20 SCHOOTS NAT. RECORD
WEDSTRIJD ^{M/D} FLOBERTBUKS *

In lauwerkrans: PRIJS.

Brons, met oog en ring, 25 m.M.

883. 1890. 31 Augustus.

Dr. W. JULIUS 25 jaar directeur der Rijks-Hoogere Burgerschool te Gouda.

Vz. Zijn linksgewend hoofd, daaronder :
BEGEER, omschrift in parelrand :

DR. WILLEM JULIUS

Kz. Tusschen twee saamgestrikte lauwer-takken :

DIRECTEUR

RIJKS

HOOGERE BURGERSCHOOL

GOUDA

1865—1890

alles in parelrand.

Brons, 48 m.M., Verz. Z.

Deze penning werd door ANTHONIE BEGEER uit dankbaarheid zijn geliefden oud-leermeester bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan der Rijks H. B. S., tevens diens 25-jarig direktuurschap, aangeboden. Dr. W. JULIUS vroeg en verkreeg als zoodanig eervol ontslag met ingang van 1 Oktober 1902.

884. 1890. 31 Augustus.

40-Jarig huwelijk van F. W. KLOKKE en
J. TH. VAN HILTEN te Utrecht.

Vz. Gelijk n°. 440.

Op de bladen van het boek : 1850 1890

Kz. Omschrift :

* 40-JARIGE ECHTVEREENIGING *

UTRECHT 31 AUGUSTUS 1850-1890

In het veld, in een door een parelcirkel om-
geven rozenkrans : F. W. KLOKKE

EN

J. TH. VAN HILTEN

Brons, 51 m.M., Verz. Rijksmunt.

F. W. KLOKKE was ambtenaar aan 's Rijks munt, zie op no. 480.

885. 1890. 4 September.

30-Jarig Huwelijk van J. MEERDINK en S. M.
KOSTER te Zeist.

Vz.

30

JARIG

HUWELIJK

VAN

J. MEERDINK

EN

S. M. KOSTER

Kz. In boog : FEESTCOMMISSIE

4 SEPT.

1890

Afslag 28 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

886. 1890. 4—7 September.

Nationale niet-jachthondentoonstelling te
Scheveningen.

Vz. Linksgewende kop van een duitschen
of ulmerdog, op de afsnede van den hals : H.V. B.

Omschrift: NED. VEREENIGING VAN LIEFHEBBERS EN FOKKERS VAN RASHONDEN „CYNOPHILIA”

Kz. Opschrift: NATIONALE
NIET-JACHT

HONDENTEN-TOONSTELLING
GEHOUDEN TE
SCHEVENINGEN 4—7 SEPT. 1890
PRIJS

Onder staat: REGEER

Brons, 40 m.M., Verz. Z.

887. 1890. 6 September.

Prijspenning Wielerwedstrijd-vereeniging te te Amsterdam.

Vz. Het door de keizerlijke kroon gedekte wapen van Amsterdam, daaronder:

[†]
BEGEER, omschrift:

WIELERWEDSTRIJD-VEREENIGING TE AMSTERDAM

Kz. Glad veld omgeven door twee saamgestrikte lauwertakken.

Brons, 32 m.M., Verz. Z.

Komt ook voor met oog en ring. Verz. Z.

888. 1890. 5 Oktober.

25-Jarig huwelijk van R. W. J. C. VAN DEN WALL BAKE en S. A. VAN WALREE.

Vz. Een door bloemen omgeven geknield

engeltje houdt een boek omhoog waarop de jaartallen : 1865—1890.

In de afsnede: J. P. M. MENGER F.

Kz. In een rozenkrans:

ZILVEREN BRUILOFT

VAN

R. W. J. C. VAN DEN WALL BAKE

EN

R. A. VAN WALREE

1865 $\frac{1}{IV}$ 1890

Brons, 50 m.M., verz. TEYLER

889. 1890. 26 Oktober.

Ter eere van J. H. SMITS, ontvanger der registratie te Amsterdam.

Vz. Een engel met een rol perkament, waarvan een zegel afhangt, in de linkerhand, houdt de rechterhand beschermend uitgestrekt over eene zittende vrouw, in weduwkleed met een kind op den schoot, rechts voor de vrouw staat een knaap tegen haar aangeleund, links zit een meisje, op wier schouder haar rechterhand rust, op de afsnede staat: BEGEER.

Omschrift: * PENSIOENFONDS VOOR WEDUWEN
EN WEEZEN VAN BURGERLIJKE AMBTENAREN

Kz. In een lauwerkrans:

DE
BURGERLIJKE
AMBTENAREN
IN
NEDERLAND
AAN
J. H. SMITS
1853 - 1899

59 m.M. Beschreven naar de fotografie in de verz. Z.

De penning werd den onvermoeiden strijder voor de belangen van weduwen en weezen der niet tot de departementen van algemeen bestuur behoorende burgerlijke ambtenaren in goud, zilver en brons aangeboden, bij gelegenheid van het tot stand komen der wet van 9 Mei 1890, St.bl. no. 79, waarbij het pensioen der weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren werd geregeld. De benoodigde gelden werden bijeenverzameld door bijdragen van bedoelde ambtenaren te vragen, waarbij een klein maximum was bepaald.

Aan elk der deelnemers werd eene brochure gezonden, waarin de geschiedenis der pensioenbeweging werd geschetst.

890. 1890. 3 November.

Prijspenning der vereeniging „Petit Saint Hubert” te 's-Gravenhage.

Vz. Landschap waarin St. Hubertus naast zijn paard en hond geknield ligt voor een hert met het kruis tusschen het gewei

Kz. Twee saamgestrikte lauwertakken.

Brons, 41 m.M., door BEGEER.

891. Alsvoren.

Vz. Als n°. 890.

Kz. Omschrift:

★ SCHIETGEZELSCHAP PETIT SAINT HUBERT ★

BEGEER

In het veld: TIR

REGLEMENTAIRE

PRIJS

GEWONNEN DOOR

Brons, 41 m.M.

Dit gezelschap werd 4 Juli 1835 in het groot stedelijk badhuis te Scheveningen opgericht onder den naam van Société de Tir dite de Scheveningue en nam in 1850 den naam Petit Saint Hubert aan. In 1848 werd prins HENDRIK DER NEDERLANDEN protector, in 1854 H. D. gemalin prinses AMALIA patrones der vereeniging.

Het insigne bestaat uit een wapen, (in rood een op een bol staande ooievaar met aal in den bek, omgeven door het jaar van oprichting: $\frac{1}{3} \frac{3}{4}$), rustend op twee gekruiste geweren, omgeven door een lint waarop: LE PETIT ST. HUBERT, alles gedekt door een muurkroon met ring, op den ring: WURDEN. Koper verzilverd, hoog zonder ring 43, breed 31 m.M. Kon. kabinet.

892. 1890.

Ter eere van R. VAN WIJCK, pastoor
te Heteren.

Vz. In een krans van lauwer- en klimop-
takken:

DEN HEER
R. VAN WIJCK
DE DANKBARE
PAROCHIANEN

Kz. Opschrift:

STICHTING
PASTORIJ EN KERKHOF
HETEREN

1890

Brons, 37 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

(Wordt vervolgd).

De Munt in de Volkstaal

DOOR

J. E. TER GOUW.

IV.

*(Platbek, Zwaantje, Stooter, Ridder, Paardje,
Vaantje, Klimmer, Vijfstatenstuivers).*

Dezelfde „GEERTRUYT de Minne-moer”, die wij in het eerste hoofdstuk hebben hooren vertellen van den blauwen elfpenning, is nog lang niet uitgepraat over de goedheid, waarmee zij in haar ouden dienst altijd behandeld was.

Zij vertelt aan FREDERYK, welk een best leven zij altijd als min bij zijn ouders gehad heeft, hoe zij altijd lekkers en geschenken kreeg voor haar en haar kinderen met Kermis, met Sint-Niklaas, met Kersttijd, met Driekoningen, met Nieuwjaar en met Vastelavond. Bijv.

*Asset Sinter-Klaes was, so setten mijn seun tot
jouwent de schoen,
Wat pleger jou moer GRIET JANS daar en hielle
hoop goet in te doen, ...*

*Wat stacker een gelt in d'Appelen? een plat-
beck, een stooter, een rijer,
Een klimmer, vijf staate stuyvers, dat stack
hij in zijn spaerpot as en vrijer.*

(G. A. BREDERO'S
Moortje, 1615).

Wat het oude praatgrage bestje nu meer vertelt van „witte-broots sop”, van „een moyen Duevekater”, van haar „peper-huysjes met suycker-erreten” kan ons niet schelen; alleen vestigen wij de aandacht op de appelen, en wel op die vruchten zelve en op 't geen er in zat. De appelen waren eensdeels van een klein soort en werden, onder de pepernoten en mopjes gemengd, als „strooiappeltjes” door den schoorsteen gestrooid; andersdeels waren het groote roodwangige „bellefleuren”, die nu nog, na drie eeuwen, voor een kind een even heerlijk geschenk zijn als in den tijd van GEERTRUID'S ARENT. Maar wat de waarde er van nog buitengewoon verhoogde, was het geld, voor den spaarpot bestemd, dat men in de appelen gestoken had.

Er worden hier vijf soorten van munten uit BREDERO'S tijd genoemd, t. w.: de platbek, de stooter, de rijder, de klimmer en het stuk van vijf staten-stuivers. Voor de eerste, den *platbek*, staan wij al dadelijk „met den mond vol tanden”.

Niemand heeft er tot dusver een verklaring van geweten, geen enkel woordenboek kent het woord. In hetzelfde tooneelstuk komt het nog eenmaal voor, en verder nergens.

Als de oude LAMBERT naar zijn „bogaart”, even buiten de stad, gaat wandelen, filozofeert hij over de verkwisting zijner tijdgenooten, die

*vuer wat Tulpen,
Vuer Keijsers kroonen, vuer Hoorentjes en
vuer Schulpen*

Vuel gelts
uitgeven

*Ick sel (zegt hij) vuer gien Kistient (gesteente)
Gien hondert ponckt besteen. En 'k machse so
wel draghen,
As yemant van de best, en wie sou ick het vraghen?
Ick heb een plat-beck en een moye gouwe hoep,
Al om de minste kosten, of ick 't niet luyt en
roep (= onder ons gezeid).*

Een „hoep” beteekent een ring, 't is de stam van 't woord „hoepel”.

Nog komt „platbek” als bijnaam of toenaam voor: eerstens in *den Spaanschen Brabander* van denzelfden dichter (A°. 1617),

*Ick heb hem geloos-panct, en ge-eygen-panct en
uytte wonnen met recht,
So doe ick zijn voochde ooc, GERRET JANSZ.
PLAT-BEC en SYMĒ SLECHT.*

Tachtig jaar later treffen wij denzelfden bijnaam nog aan:

*En EEVERT PLATBEK, hierbuiten in de halve maan,
Heeft die niet noch korteling t' Amsterveen an de
kaek estaen?*

(T. ASSELIJN, *Fan Klaasz.* 1684).

Men vindt in het *Woordenboek* van J. H. VAN DALE *platbek* als eene soort van musch genoemd, maar dit moet zijn *platsnavel*: de *platsnavels* bewonen alleen het eiland Jamaica, en kunnen dus hier buiten aanmerking blijven.

Platbekken zijn eigenlijk *eenden*.

Toen er in 1635 veel Fransche soldaten in Muiden ingekwartierd waren, hadden de boeren in den omtrek veel te lijden van hunne diefstallen: vooral eenden, ganzen en zwanen stalen zij. HOOFT schreef in dien tijd (23 Dec. 1635) aan VAN BAERLE:

„De boereneinden boxen zij, bij halve en heele douzijnen teffens. Een van die kabouters deedt deez' daagen zijn' triomflijke intreë, t' onze Roome oft ten minsten petit Paris (Muiden): met zulke *platbekken*, tot elf in getal, die (gelijk het de tits onder dat volk is, ongenastelt te loopen) met gerekte halzen, onder, booven, achter, voor, ter broek uit quaakten”.

Ik geloof, dat wij juist in deze richting den platbek hebben te zoeken. Vooraf nog eene opmerking: in voorgaande eeuwen was het met de kennis der natuurlijke historie bij het volk poover gesteld; „schoolplaten” met dieren bestonden er nog niet en zoologische tuinen evenmin. Moge thans de Amsterdamsche jongen, die alle vogels een „mossie” of een „vinkie” noemt, eene zeldzaamheid zijn, onze betovergrootvaders gaven daarentegen aan alle meer of min uitheemsche vogels slechts die namen, welke hun bekend waren. Zoo was het getal kleine munten, waarop een *arend* voorkwam, legio, maar die munten werden nooit naar den arend benoemd, doch steeds naar inlandsche vogels. Bij het volk waren dus alleen bekend: *Akensche buyssen* (de buizerd is een vogel van het geslacht der haviken), *Reentsche* (naar de stad Renen) en *Deventer ganssen*, *Hollandsche* en *Cleefsche meeuwen* en *Groningsche jagers* (jager is een

soort van meeuw, ook strontjager 1) genoemd), terwijl al die munten een *arend* voorstelden. Om dezelfde reden heeft men hoogstwaarschijnlijk den *zwaan* voor eene *eend* aangezien, en moeten wij dus door „platbek” eene munt verstaan met de afbeelding van een *zwaan*. En zulk eene was in de 15^e en 16^e eeuw in ons land algemeen bekend, namelijk de *Kleefsche stuiver*, die herhaaldelijk voorkomt als: „die Cleefsche penn. geheyten de Swane”, „Cleefsche stuver mitten Zwan”, „Cleefschē penninck Zwaen”, „Cleffsche stuūs mytten Swaen”, „Swenken”, enz. Onder die namen was hij door geheel ons land bekend; ook bestonden er halven van als: „halfswaentgens”. Zulk een zwanenstuiver is in bezit van den heer PAUL JOSEPH te Frankfort a. M., die mij welwillend daarvan de volgende beschrijving gaf: op de voorzijde een groote zwaan, die het wapenschild van Kleef-Mark vasthoudt, met het omschrift:

✱ JOHS'. DUX. CLIVENS. Z. CO. MARH';

Keerzijde: een kruis met in de hoeken W-E-S-A (Wezel) en daaromheen: AN. D. N. M.CCCLXXXV, in gothische letters.

Iets anders ziet de zwanenstuiver er uit, dien ik in Augustus 1904 in handen kreeg en welke in 't bezit is van Mej. M. G. A. DE MAN te Middelburg. Op de keerzijde toch vertoont dat ex. in de hoeken van het kruis de letters CLIV (Kleef) en het omschrift: MON-NOVA-CLIV-ENS in goth. letters. De voorzijde is gelijk aan den vorigen.

En vanwaar die zwaan? Hij is eene toespeling

1) Strontstrand. Zie *Noord en Zuid*, 1904, blz. 530.

op de stamsage van het Kleefsche huis: men denke maar aan LOHENGRIN en ELIUS.

Ziedaar dus met groote waarschijnlijkheid den *platbek* ontpopt als *Kleefschen zwanenstuiver*. Nog lang na de 16e eeuw waren Kleefsche stuivers in ons land in omloop en — verboden. Wij hebben nog een spreekwoord, dat ons daaraan herinnert: „Het geluk wil mij niet verlaten, zei LOURENS, en hij vond een *Kleefschen stuiver*”, dus een, die niet veel waard was. (HARREBOMÉE II 318)

Het woord *stooter* kent ieder nog als vertegenwoordigende de waarde van 12½ cent.

Bij eenig nadenken doen zich twee vragen bij ons voor: 1°. Is de *stooter* ooit eene werkelijke munt geweest; zoo ja, welke is zijne herkomst? en 2°. Wat beteekent het woord?

Op de eerste vraag kunnen wij zonder eenig voorbehoud antwoorden: „ja, en van Engelsche afkomst”.

In 1469 had er te Brugge eene conferentie plaats tusschen de afgevaardigden van koning EDUARD IV en die van zijn zwager KAREL DEN STOUTEN met het doel de verhouding te bepalen van de Engelsche tot de Nederlandsche muntspeciën: onder meer werd daarbij bepaald, dat de *stooter of Engelsche groot* zou gelijk zijn aan vier *Vlaamsche grooten* (zie A. DEWITTE, *Hist. monét. de Brabant* II pag. 40).

In 1478 wordt voor het eerst gesproken van „die stoters olde ende nyeuwe II st. XVIIJ myten”; in 1482 van „olde HENRICUS stoters ende EDUARDUS IJ st.” (v. D. CHIJS, *Gelderland*); als ook „de stoters

HENRICUS ende EDEWAERDUS 6 grooten" in 1488 (v. d. CHIJS *Holland*)

Verder vinden wij in Brabantsche valuatiën van 1485 en 1486 genoemd: „die HENRICUS stooters $5\frac{1}{2}$ grooten, die EDUWERDUS stooters 5 grooten. In een plakkaat van Keizer KAREL V van 1539 leest men: „de grooten van Ingelandt, die men hiet stooters, voir vijff grooten ende een halve" (v. d. CHIJS, *Friesland en Groningen*) en in een dergelijk plakkaat van 1548: „die oude Ingelsche stooters voir twee schellingen (= stuivers) en 3 penningen. Ende aengaende die nyeuwe Ingelsche stooters mitten platten aensichte" oorspronkelijk $3\frac{1}{2}$ grooten, maar zoo verslechterd, dat zij nu maar waard zijn $\frac{1}{2}$ blank en 2 myten (dat is $6\frac{1}{3}$ duit in plaats van 20 duiten) „ende des nyet tegenstaende men ontfanght die dagelick voor vijff grooten vlemscher munte, hebben nu maar loop voor 10 penningen." Inderdaad lezen wij bij H. A. GRUEBER, *Handbook of the coins of Great Britain and Ireland*. London 1899, dat HENDRIK VIII in 1544 het zilvergeld verlaagde tot 500 duizendsten en daarna tot $333\frac{1}{3}$ duizendsten (blz. XXXIII). Deze toestand duurde tot 1551 onder EDUARD VI.

In Groningen, 1488, hadden „Engelsche stoters" koers voor „itlick stuck XII placken" en „halve Engelsche stoters ellic stuc VIII placken".

In het Groninger archief vindt men eindelijk een stuk uit de 16^e eeuw (Zie v. d. CHIJS, *Friesland en Groningen*), waarin gezegd wordt:

„Een schilling engels drie stoeters. Een schilling sterling acht stoeters"; en in een ander stuk uit

denzelfden tijd: „1 stoter sterling = IIII peñinge, III st. brab.

1 schillinck sterling = III stoter, IX st. brab,” hetgeen zeggen wil, dat de Engelsche shilling toen ter tijd waardig was 9 Brab. stuivers en verdeeld in drie stooters, elk a 3 stuivers. De volledige indeeling van het Engelsche geld was toen aldus: „1 punt sterling is 18 schillingē sterlincx, 1 schillinck sterling is 3 stoter, 1 stoter sterling is 4 peñinge.

Ergo maket een schillinck twalff penningen”. Uit deze opgaaf ziet men ook, dat VAN DER CHIJS faalt, als hij op blz. 210 (*Friesland en Groningen*) in een noot beweert, dat stooters *halve* shillings zijn: het zijn *derde* shillings.

Uit al het vorenstaande blijkt m. i. ten duidelijkste: 1° dat de *stooter* is een Engelsche munt, zijnde $\frac{1}{3}$ *shilling*, ook genoemd *Engelsche groot*; 2° dat hij dagteekent uit de regeering van HENDRIK VI (1422—61) en EDUARD IV (1461—83) 1), 3° dat er sprake is van *oude* en *nieuwe*, onder welke laatste men die van HENDRIK VIII (1509-47) en EDUARD VI (1547—53) moet verstaan, 4° dat er een soort was, die men *nieuwe stooters met het platte aangezicht* (d. i. en face) noemde, en die van een slecht gehalte was, en dat deze behoorde tot de stooters van HENDRIK VIII; 5° dat de waarde in Nederlandsch geld op verschillende tijden nog al uiteenliep, maar dat in de 16° eeuw de gewone waarde was vijf groot of $2\frac{1}{2}$ stuiver.

1) Men vindt echter reeds *groats* uit den tijd van EDUARD I (1272-1307) met het hoofd en face en het kruis met 12 bollen; zeker echter van EDUARD III (1327—77) RICHARD II (1377—99), HENDRIK IV (1399—1416) en HENDRIK V (1413—22); maar 't is onzeker, of deze grooten in ons land als stooters bekend waren.

Ook te Keulen werd eene munt vervaardigd van nagenoeg gelijke waarde, die men noemde in 1486: „Koels stoter tot 6½ groet”, in 1490: „Coelschen stoter mitte drie cronen”, in 1491: „Coelschen stooter tot IIII stuvers”, in 1492: „Coelschen stoter tot IIII½ stuivers”, alles te Utrecht, terwijl men in Groningen zei in 1488: „Item Colsche stoters itlick stuck XII placcken” en „halve Colsche stoters ellic stuc VIII placken”.

In het straks genoemde werk van GRUEBER vindt men den stooter van HENDRIK VI, onder den naam van *groat* op pl. XI n°. 334, aldus: voorz. het gekroonde aanzierende koningshoofd met de titels tot randschrift; keerz. een kruis, gecantonneerd met drie bollen, d. i. in elken kruishoek drie, en tot omschrift: POSUI: DEUM: ADIUTOREM: MEUM. „ik heb den Heer tot mijn Helper gesteld” en het binnenomschrift CIVITAS LONDON. Ook de n°. 341 en 345 zijn nagenoeg aan dezen gelijk. Op pl. XII n° 359 en 366 zien wij de grooten van EDUARD IV en V, ook gelijk aan de vorige, behalve in de titels; verder pl. XIII n°. 369 die van RICHARD III en 378 die van HENDRIK VII, alle met hetzelfde aanzierende hoofd en POSVI enz., maar dan komt met 389 een ander type van HENDRIK VII: het gekroonde hoofd naar de rechterhand ziende dus *en profil* en op de kz. het groote Engelsche wapen (Frankrijk-Engeland gekwartileerd) liggende op een kruis; tot omschrift POSVI enz.

Hetzelfde type gebruikte ook HENDRIK VIII (n° 397, 409. 410 op pl. XIV) tot 1543. Maar in 1544 nam

hij weder aan: het „platte aangezicht” of den koningskop en face voor zijne grooten, die slechts een derde der wettelijke waarde hadden (n°. 428 en 436). Met EDUARD VI komt het hoofd *en profil* weer in gebruik (n°. 444) en dit blijft zoo onder MARIA en ELIZABETH. Volgens de afbeeldingen in GRUEBER'S werk, die naar de echte stukken in het Britsch Museum gefotografeerd zijn, zien „die nyeuwe Ingelsche Stooters mitten platten aensichte” van HENDRIK VIII er dan ook recht lomp uit; men kan het ze aanzien, dat ze voor een „koopje” gemaakt zijn.

De 2^e vraag betreft den naamsoorsprong. KILIAAN geeft ons hierin geen licht; hij zegt: *Stooter. Tetrobolus, nummus argenteus duobus stufenis et medio aestimatus*, d. i. vier obolen (of halve denariën) zilveren munt, geschat op twee en een halven stuiver. De eerste, die, voor zoover mij bekend, eene afleiding van het woord geeft, is LAMBERT TEN KATE in zijne *Aenleiding tot de kennisse van het verhevene Deel der Nederd. Sprake* 1723. Hij zegt: „Stooter is springhengst, equus admissarius, en vermits men van ouds doorgaends beesten op het geld stempelde, zo vermoede ik dat ons geldstuk *stooter* voormaels met eenen hengst bestempelt zal geweest zijn”.

Deze meening te wederleggen zal wel even onnoodig zijn, als de volgende te weerspreken.

FRANS VAN MIERIS in zijne *Bisschoppelijke Utrechtsche munten*, 1726, en na hem BRENDER à BRANDIS in 1786 leiden den naam af van den Griekschen *Stater*, alleen maar op den klank af.

J. F. WILLEMS, *Belgisch Museum*, 1837, zegt: „het *stooterken* van *instooten*”, en VAN DER CHIJS haalt aan: „sommigen zeggen van *stuiter*, hard geld”, maar hij zelf betwijfelt het.

Als wij voor waar mogen aannemen, dat de munt uit Engeland tot ons gekomen is en haren naam heeft medegebracht, dan is alle zoeken op Nederlandschen taalbodem ijdel.

Evenals de bovengenoemde Keulsche werden alle munten, die de waarde van $2\frac{1}{2}$ stuiver hadden, door het volk *stooter* genoemd, zoodat men in die muntsoort eene groote verscheidenheid had.

Toen LEYCESTER in 1586 den „nieuwen Nederlandschen Reael” a 2 gl. 10 st. verordende, behoorden daartoe ook de onderdeelen, als „*die twintichste deel des Reaels* doen ijz ($2\frac{1}{2}$) stu”. Maar in 1606 (*Placcaet der St. Gen.*) heette het reeds: „het Twintichste deel van den silveren Nederlandschen Reael *ghenaempt Stoters* ij st. viij pen.” Deze stoters zijn het langst als *Leycesterstoters* bekend geweest en bestaan van de jaren 1586—95; op de eene zijde zag men het gelauwerde borstbeeld van den landvoogd, op de andere zijde een bundel van zeven pijlen in een versierden rand of cartouche. Zij werden in 1621 ook genoemd: „de Stoters met de pijlkens”, omdat er nog andere waren van de stad Kampen van 1596 en 97. Deze voerden aan de eene zijde het Spaansche wapen met het omschrift: MONETA · NO · CIVITAT · CAMPEN, en aan de keerzijde een kruis met DOMINUS NOSTER ADIUTOR. (Afgeb. VERKADE Pl. 166 n° 2 en 3 naar de ordonantiën van 1633).

De LEYCESTER-stooters bestaan nog in grooten getale, die van Kampen zijn in natura bijna geheel verdwenen. Eindelijk bestaat er nog een stooter, door de drie steden Deventer, Kampen en Zwol in 1577 geslagen en afgebeeld VERKADE pl. 146 n°. 4, terwijl de Nijmeegsche *stuiver* van 1578, 81, 82, 83 door genoemden kenner ook, maar onder veel voorbehoud, stooter betiteld wordt. De volgende munten werden bovendien nog als stooters beschouwd: de twintigste FILIPSDAALDER, de zestiende statendaalder, de halve Spaansche reaal (ook met den pijlbundel), het vierde deel van den Engelschen shilling van ELIZABETH en de halve reaal van den aartshertog ALBERTUS, a° 1607. Het is dus niet mogelijk met juistheid uit te maken, welke dezer munten door BREDERO bedoeld werd in de aangehaalde verzen.

Toen in 1565 een groote duurte in de granen bestond, was de prijs van een roggebroom een *stooter*, als blijkt uit *Een Spel van Sinnen, beroerende het Cooren*, gemaakt door LAURIS JANSZ, den 4^{den} November 1565.

Daarin zegt een huisman: *En daechs behoeff ick wel twee roggebroom, Elcxs van een stoter, sal ickse gerijven*, n.l. zijne zeven kinderen.

Twee en een halve stuiver voor één ei is een zeer hooge prijs, maar 't was ook een tijd van hongersnood te Middelburg, toen men schreef:

Een eye cocht men voor een stotere.

(*De Legende van den Geusen Troubele over Zeelant*, 1572—73).

Gewoonlijk waren de eieren veel goedkooper :

„*Twyntich ayeren om een stuyver*” heet het in BREDERO'S *Moortje*, n.l. in het jaar 1535.

„*En vier eyers even om een stuyver aen gelt*” in een klucht van ± 1608.

„*Een hallif pontje speck kost nu wel eenen stooter*” zei men in 1641 (GODEWIJK'S *Wittebroodskinderen*. 1)

Daar staat tegenover, dat Prins MAURITS ten jare 1600 in Vlaanderen eene geheele koe voor een *stooter* kon koopen, omdat het vleesch aldaar zoo goedkoop was. 't Is te lezen in de *Oude Tijd* 1871, bl 255.

De prijs van een staanplaats in COSTER'S Academie, de voorloopster van den Amsterdamschen Schouwburg, was een *stooter*:

Kijcker: Hey, ghij rederijcker, 't kost mij oock een stooter aen ghelt,

En ick stae hier soo bijster verdruckt, dat ick niet en kan sien.

(S. COSTER. *Tijsken van der Schilden*.

Voorreden 1613).

Om zich even te laten scheren, is een *stooter* nog al veel geld, nochtans:

Maer men swager noghtangx, die lietem lestens mee eens afstropen,

Die besteden wel een stooter, in daer was niet half soo veul van,

zei LAMMERT MEESE, de melkboer, die voor „ien stuver” was klaar gekomen.

(A. V. STEYNS, *Lammert Meese* 1661).

---

1) Deze en alle dergelijke aanhalingen hebben geen belang, omdat de naam der besproken munt daarin voorkomt, maar omdat zij de prijzen der levensmiddelen op verschillende tijden doen kennen.

Wedden kan men om alles, wat men wil, waarom dan niet om een stooter?

*Hoe bril sel onse CLAES staen kijken op all't ete!
'k Wouw om en stooter dat ick't hum kon late wete.*

(HUYGENS, *Trijntje Cornelis*, 1653)

Ontboezeming van een jong meisje:

Mijn walght de rekeljaght (d. i. het gekrielt van vrijers aan mijn deur) *Ot, seg ick, kip jer een
'M Stoep met waterpot 1) ick loof je selt alleen*

*Een stoter hebben, kijnt, daer meughje vrij op
bouwen.* (J. v. SWOL, *Margrietje* 1630).

Een vrouw komt in een winkel om een kraan te koopen voor het biervat en zegt: *ik zoek een Middelslag, ik hou niet van die Grooters.*

Waarop de koopman antwoordt:

*Die is goed, op mijn woord, die heb je voor vier stoters.
(Gewaande Wewenaar, laatst der 17^e eeuw).*

Eene dame, die beweerde, dat zij alles op het zuinigst aanlegde, zei tot haar man:

*Hartje, de potjebeulingsgord geld nou een stoter
het kop, weet jij die ook ergens beterkoop?*

(ASSELIJN, *de Spilpenning* 1693).

Uit de volgende plaats blijkt, dat in 't midden der 17^e eeuw de stooter nog als geldstuk in omloop was. TRIJN zegt tot haar dronken man:

*Fey speelt mooi weer, en ick moet van de goeluy leven,
waarop KEES antwoordt:*

*Waarvoor heb ick jou lest een oort en vijf stoters
egeven? 2)*

1) Deze regel is zeker verminkt. De bedoeling is: „als er een op mijn stoep komt, dan giet je den w.p. maar over hem uit”. Dit verdedigingsmiddel was trouwens in de 17e eeuw zeer gewoon.

2) Een oort is een vierde van een rijksdaalder, dus te zamen gaf hij 25 stuivers.

(JOOST VAN BREEN, *Klucht van 't Kalf* 1656).

Ons muntstuk prijkt ook nog in enkele spreekwoorden: het eerste, vermeld door HARREBOMÉE, „*hij is zoo effen (= afgesleten) als een stooter*”, bewijst ons de oudheid der stukken, zoodat er in latere jaren slechts afgesleten exemplaren in omloop waren. Een paar andere, ook aldaar te vinden, herinneren aan de „stooterskraam” op de kermis: „*hij heeft moed als een stooterspaardje*” en „*hij kraait als een haan van een stooter*”.

Een vierde vindt men bij JEROENSE, 1709: „*Gij ziet aan 't stuivertje, hoe 't stootertje gemunt is*”, hetgeen beteekent: kinderen openbaren reeds in hunne vroege jeugd, wat op lateren leeftijd hun karakter zal zijn. (Bij J. echter in anderen zin gebruikt). Het stuivertje, dat hier bedoeld wordt, is de „nieuwe Stuyver” van 1595, die, evenals de straks beschreven LEYCESTERstooter, op de eene zijde den bundel van 7 pijlen vertoont. De „pijl- of bezemstuivertjes”, die het eerst in 1614 verschenen, prijkten wel met den pijlbundel, maar waren geen onderdeelen van den stooter, noch geleken er eenigszins op; zoodat het duidelijk is, dat het aangehaalde spreekwoord reeds van vóór 1600 dagteekent.

En eindelijk nog een zeventiende-eeuwsch spreekwoord:

Als men noch sulcken pekelsleijs voor een stoter koopt, heeft m'er geen duurt aan.

(*Uyterse Juffers*, Kluchtspel z. j.) (1674—1679).

De derde munt, die in een appel stak, was de *Rijer*. De *rijder* is genoeg bekend en men denkt daarbij

het eerst aan den geranden *gouden rijder* van 14 gulden. Nu, deze bestond in BREDERO's tijd in 't geheel niet, maar wel andere gouden; in de eerste plaats de *gouden Rijder* tot 40 grooten, reeds vermeld in een stuk van Albrecht, graaf van Holland, in 't jaar 1400 (Zie v. D. CHIJS, *Holland.* bl. 249); vervolgens de *Bourgondische Rijder* van FILIPS DEN GOEDEN, het eerst geslagen in 1434 voor Brabant, Holland, Vlaanderen, enz., waardig naar den tegenwoordigen koers een dukaat of *f* 5.75; ten 3° de *Geldersche Rijder* van Hertog AARNOUD (1423-72) waardig *f* 4.70; ten 4° die van Hertog KAREL VAN GELDER, het eerst geslagen in 1516, waarde: *f* 3.—; ten 5° de *Geldersche en Friesche Rijders* van 1582—86, waarde: *f* 4.80 en ten 6° de *grootte Nederlandsche Rijder* van 1606, thans waard: *f* 14.70.

Geen dezer zes kan door BREDERO bedoeld zijn; immers, de mensch van toen dacht niet veel anders dan de mensch van heden, als het op geven aankomt, en wanneer iemand heden ten dage de kinderen van de werkvrouw of de baker met Sint-Niklaas eens trakteen wil, dan zal hij dat niet door middel van *goudgeld* doen, maar zeer verstandig en pedagogisch de kinderen met iets bescheideners tevreden stellen, ook al veroorloven zijne middelen hem het tegendeel; en in 1600 dacht men er evenzoo over als in 1900. De geringste van bovenstaande rijders, die van *f* 3.— naar onze berekening, moet nog buiten beschouwing blijven, daar men vóór driehonderd jaren met 3 gld. heel wat meer kon doen dan thans. Wij moeten naar een *zilveren* munt omzien, eene van bescheiden waarde, en dan kunnen wij

volkomen meegaan met OUDEMANS, die onder *rijder* wil verstaan een *peerdeke* of *paardje*. Volgens KILIAAN is een *peerdeken* of *peerdken*: *anderhalven stuyver* of *twee blancken*, *numus sic dictus ab effigie equitis*, munt, zoo genoemd naar het beeld van een ridder te paard.

Werkelijk was het *peerdeke* als halve of derde snaphaanschelling eene algemeen bekende munt in de 16^e eeuw. Het oudste is dat van KAREL VAN GELDER als onderdeel van den bovenbeschreven snaphaan. Behalve dit vindt men ook kleine munten met een ridder gestempeld van Nijmegen, Zutfen, Roermond, Rekheim, Stevensweerd, 's-Heerenberg en andere plaatsen, sommige tot drie stuivers, andere van zulk slecht gehalte, dat ze maar anderhalven stuiver of minder golden.

Zoo liet de stad Zutfen in 1582 door haren muntmeester HENRICK WIJNTGENS „muntenn eenenn penninck, eenn *pertgenn* geheiten, dye loep hebbenn ind geldenn sall ij st(uivers)“.

In een ander stuk van hetzelfde jaar wordt gesproken van „den anderhalven st. penninck, het *peertgen* geheiten“.

In den aanvang der 17^e eeuw was het reeds algemeen bekend als een kleine munt, bijv. in de *Kluchten* van G. HZ. VAN BREUGHEL 1610 a 1612:

*Ick meende een paertgen te drincken saen,
Fuyst werdet een vaen.*

(Een *vaan* wordt eenige regels lager besproken).

En verder: *Daer isser een* (n.l. een spel kaarten),
*speelt ten eersten om een croone ;
Dan hola ! den loone schrijf ick op een haertgen,*

Vrienden, siet, daer staet effen een paertgen.

Na het spel komt de afrekening:

Fuyst allegaer vier Carolusguldens even. —

Daer is vier en dry, wilt dry stuyvers weder geven. —

Dats voor de caerte, die was niet gheschreven.

Hieruit blijkt zonneklaar, dat een paardje = drie stuivers is.

BREDERO vermeldt het ook:

*Ga ick in een smalherberghe om een Trijn,
ick drinck maar ien paertje.*

(*Griane*, 1612).

Nog in het midden der 17^e eeuw was dit muntje niet vergeten, zooals blijkt uit de volgende plaatsen:

In H. V. MUYRS, *Klucht van FRANS JOPPEN* en GERRITGE DE LICHT, Gornichem 1644, zegt de ketelboeter:

*Maer nu moet ick de hant aenslaen om t' arbeyden,
Doch als ick een paertge gewonnen heb, wil icker
uytscheyden;*

en verder in hetzelfde stuk:

*Hou daer ick brenger u een paertgen, doet mij eens
bescheyt,*

d. i. een kan bier ter waarde van een paardje.

EVENZOO in *FILIBERT of Oud Mal*, door J. VAN PAFFENRODE in 1657 gedicht, lezen wij, dat WEERHAEN, de knecht, oprekent, wat hij al verschoten heeft voor een rijtuig:

*Nog heb ik den jongen BIJTEBIER een paertje vereert,
die twe banken bij een hing, om gemackelijk te sitten.
Noch een halve schelling gegeven aen teer, daer de
wage mee is gesmeert.*

BIJTEBIER is hier een eigennaam, die meermalen voorkomt.

Herhaalde malen komt *een paardje* voor in de beteekenis van een kannetje bier.

Aldus in W. D. HOOFD's *Jan Saly*, Amst. 1622:
Voor mijn 'k wouc mee al bij de vochtlepel was,
'k Sou wel raet weten om een kan van een paertje te
uyten.

En in 't zelfde stuk:

In omdat ick vrij int praten sou wesen heb ic met
in paertge de borst gaen salve,
Oock dat de stanck van 't bier uyt mijn keel niet
en ruykt
Heb ick om de lieflyckheit ien deel kruytnageltges
ebruyckt.

Alsmede:

(JAN SALY is des nachts alleen op straat en wel een beetje bang.)

Nou ick wel tedeghen toekijck is het de Ratelwacht,
Ick mach datelijck nae haer toe gaen streven,
En vragen ofse mijn thuis willen brenghen, ick
selder een paertje geve.

Genavont manne. —

Genavont Heerschop. —

Souje mit me willen gaen,

In brenghe mijn thuis? een paertie selder vast staen.—

Graech heerschop, seght maer slechts, waer je meucht
woonen.

Verder in IZAAK DE VOS, *Iemant en Niemant*, Amst. 1645:

Terwijl verhief 'er sulcken aerdigen krackeeltjen
Tussen een waert en een kittebreur, die seyde: veugel,
je hebtme een paertje te veel 'eschreven, veugel,
ick kenje geest. —

*Daer moet de droes mee speulen, sey de biertapper ...
Wat dunckje, dat al de pintjes en paertjes op jou
siel lagen, souwense die niet wel onderdrucken? —*

In *De Koeck-Vreijer*, Amst. 1659 ontmoet THUIS
een heer, die te veel wijn gedronken heeft en zegt:
*Sacht, ick aen een zij wat, Sinjeur hebje dat van een
paertje; het kan zijn, maer ick gelooft niet.*

In *De Mof* door ISAAC DE VOS, Amst. 1660:

*Wat selse doen? — Maer sel me een mingele
bier geen halen. — E BRECHJE, e BRECHJE — Wat
sel ick doen? — Loop bij je vaertje. — Wat belieffe
te hebben? — Hou weer, deer is de kan en haelme
ien paertje bier hier bij en segh, dat se je geven
dat moy vars is.*

In FOCQUENBROCH'S *De Min in 't Lazarushuis*
(vóór 1666): *Waar wild gij henen stappen?*

Of wilt gij in de kroeg een paartje laten tappen?
(Uitg. van 1766).

In *Hopman* ULRICH door J. VAN PAFFENRODE *Go-
rinchem* 1661.

*De vent lapt en 't daer in, gelijk in een sak, twee,
drie bier met eenen teug.*

*Ja, hij smet 'er je een paertje binnen en dat schier
met drooge lippen.*

*Al soetjes, sey ik soo, de kan komt de waerdin
toe, die most 'er niet me in slippen.*

Alsmede:

*Eer ick haer in 't gat kruypen wou, sat ick liever
voor een paertje versopen.*

(*Uyterse Fuffers*, 1674-79).

Een klinkklaar bewijs, dat een *paardje* is een
muntstukje, en dat het niet is: *paartje*, n.l. een
paar kannetjes of maatjes bier, vinden wij in de

En siet ick sel terwijl een vaentje laten tappen. . .
 (Dez. *Spaansche Brabander*, 1617).
Daer PLEUN daer is een vaen, se meugen jou ien
kan lienen.

(*List tot Welstandt*, Amst. 1660).

Wel hoeveel vaanen heeft die bierolieg wel gedronken?
 (LUCAS ROTGANS, *Boerenkermis*, 1708).

Welke munt men een *vaantje* noemde, is geheel en al onzeker: er zijn verschillende soorten, waarop een krijgsman of een ridder met een vlaggetje aan een lans voorkomt. Prof. VAN DER CHIJS houdt er de Vlaamsche en Henegouwsche *rijdergrooten* voor (Zie *Taalgids* I, 1859, bl. 32). 1)

Maar keeren wij tot het *paardje* terug.

In de *Taalgids* I, 1859, bl. 31 lezen wij: „Op alle Noord-Hollandsche kaasmarkten korten de kooplieden aan de boeren bij de betaling, voor elken stapel, te Hoorn dertig en elders vijfentwintig centen, waarvoor de verkooper eenige verversching, als koffij, bier, wijn of sterken drank, kan eischen. Op de graanmarkt is dit mede gebruikelijk. Deze korting draagt den naam van *het paardje*, en is, volgens de overlevering, reeds sedert onheugelijken tijd in zwang. Zij moest strekken ten voordeele des kasteleins of des winkeliers, in wier huizen de betaling geschiedde, omdat de verkooper dikwijls uit eigen beweging geen vertering maakte. Deze korting wordt nimmer betwist, ook dan niet, als de koopman te zijnen huize betaalt. Maar wat beteekent nu de zonderlinge naam van *paardje*?” —

En nu komt de schrijver, Mr. J. PAN, tot dezelfde

---

1) Zie ook *Noord en Zuid* 1901. bl. 534.

slotsom: een *paardje* is een *peerdeken*, munt van anderhalven stuiver of twee blanken.

„Nu komt bij ons het vermoeden op”, zegt hij verder, „dat die biermaat (een mengsel of halve vaan) in oude tijden anderhalven stuiver kostte, en dus hare benaming van dit kleine geldstuk bekwam. Voor die korting heeft de boer van het bierdrinkend voorgeslacht, toen koffij en sterke-drink nog niet in zwang waren, eene maat bier genomen”.

De Redactie voegt hierbij deze merkwaardige aantekening uit den *Holl. Spectator* van VAN EFFEN bij zijn 91^e verhoog: „Hoewel ik niet van zins ben den *Spectator* door Aanteekeningen op te helderen, vinde ik hier echter een uitdrukking, die in alle Provinciën onzer Nederlanden, zelfs in verscheiden steden en daeraen palende Dorpen en Landstreken onverstaenbaer, ten minsten zeer dubbelzinnig zijn moet. Hij spreekt van een *paertjen te houden*, dat is, *een weddenschap te willen aengaen om een paertje*. Door dit paertje moet men geenszins verstaen, dat de Boer, die hier de weddenschap voorstelde, wedden wilde om een jong of klein Paerd, welk voorstel met de vasthoudendheid van Boeren, onder malkander, ongetwijfelt geen aengang kon vinden. Maer de Boer, die hier onderstelt word, spreekt, gelijk Boeren in Rhijnland gewoon zijn te spreken van een *kannetje Biers*, dat één Mingenelen of twee Pintjes, bij gevolg *een paar pintjes* houd, en wil derhalve een weddenschap aengaen, die Boeren begelden kunnen. Mijn geheugen zegt, dat in andere streken van Zuid-Holland de uitdrukking van een *paertje* in den genoemden zin

mede plaats heeft; maer in Amsterdam, en in meer andere steden, kan ik mij niet erinneren, dat zij mij is voorgekomen”.

Men ziet uit dit citaat, dat VAN EFFEN 1° het oude muntstuk niet meer kende, en 2° ook de bovenaangehaalde, echte Amsterdamsche kluchtspelen nooit had gezien of gelezen. 1) Dan zou hij ook geweten hebben, dat het „wedden om een paardje” reeds in 1648 voorkomt:

Ja ik wed, laat zien, om een paertje, dat Paris niet geoordeeld had dat ze mij tot zegsman stelde.

(M. GRAMSBERGEN, *Piramus en Thisbe* 1648)

De vierde munt is de „klimmer”.

Bij dat woord denkt ieder het eerst aan den gouden „clemmergulden” van Gelderland en zoo is het ook verklaard door OUDEMANS in zijn *Woordenboek op BREDERO*. Deze gulden heeft zijn naam van de twee klimmende leeuwen in het hertogelijk wapen op de tegenzijde. Met deze verklaring kunnen wij echter geen genoegen nemen om dezelfde reden, die wij bij de bespreking van den *rijder* ontwikkeld hebben: men stak zoo maar geen gouden geldstukken in appelen, toen niet en nu niet. Maar er is nog meer: de gouden munt wordt overal *gulden* genoemd, bijv. in 1496: „Gelreschen gulden geheeten mit twee clymmenden leeuwen” en „golden clymmer gulden”; in het *Thresoor* van 1580: „Gelderschen

1) De meening van VAN EFFEN, dat een *paardje* of *paertje* is een *paar pintjes*, wordt schijnbaar gesteund door de volgende plaats bij VAN BREUGHEL: *Daer sal ick u een pijntgen haelen voorwaar off wel een paer*; maar dan zou een *paardje* = een *vaan* zijn (zie boven), hetgeen weersproken wordt door den beschonken JAN in hetzelfde stuk: *ick meende een paertgen te drincken saen, juyst werdet een vaen*.

clemmergulden"; in het Plakkaat van 1586: „clemmer gul. xxxiiij st."; in de Plakkaten van 1606 en 1610: „Clemmergulden xxxix st", resp, „ij gulden ij st.". Bij BREDERO staat alleen: „klimmer". Er moet ook een zilveren munt van dien naam geweest zijn, en de bewijzen zijn er.

In het *Middelnederlandsch Woordenboek* door Prof. VERDAM leest men deze plaats uit de Rechtsboeken van Harderwijk: „So wie den anderen vuer gerichte will doen bieden, die sal den bade (bode) geven van den bieden $1\frac{1}{2}$ *climner* ende van den panden 1 *climner*", en verder aldaar: „Men sal bueren vuer elken Vlemsgr. V blenken ende enen *clymner vuer IIII blenken*".

In 1540 werd te Zwolle onder het „silveren payement" opgenomen: „It. xx clymers = 1 Arnhemsche gulden = x stuivers", waaruit volgt één clymmer gelijk aan een halven stuiver (Zie *Navorscher* X. bl. 276). Ziedaar dus een zilveren klimmer van vier blanken of 24 duiten = 3 stuivers, in de onderstelling dat een „blenke" een *blank* a 6 duiten is. Veiliger mogen wij stellen: een klimmer = $\frac{1}{6}$ Vlaamsche groot, dat beter klopt met de Zwolsche evaluatie: een klimmer gelijk een groot.

Het kost ons weinig moeite de zilveren munt te vinden, die hier bedoeld is. „Klimmer" wijst natuurlijk op de twee klimmende leeuwen; dit ligt meer voor de hand, dan te denken aan een werkwoord „klimmen" — klinken (Zie *Woordenboek* van VERDAM.)

Door VAN DER CHIJS (*Gelderland* pl. X n°. 13) is afgebeeld en beschreven de dubbele groot van AARNOUD VAN GELDER, hebbende op de voorzijde *twee groote klimmende leeuwen* zonder wapenschild

en het omschrift: † ARNOLD : DUX : GELREN. Z. J V L'Z. COMES Z'. — op de keerzijde een kruis met N. R. S. A. en het omschrift: MONETA : NOVA GELRENSIS. Deze is dus de stuiver, in 1544 en 1566 verhoogd tot 9 duiten. De enkele groot en de halve groot vertoonen dezelfde figuren. Wegens de boven aangevoerde Zwolsche waardebepaling houden wij dus *den groot* (v. D. CHIJS, pl X. n°. 14) voor den eigenlijken *klimmer* van BREDERO 1); hij past dan ook in waarde het best bij de drie vorige en bij den volgende.

Eindelijk zijn wij genaderd tot den *vijfstatenstuiver*, die ons de minste moeite kost. Hiermede wordt bedoeld het stuk van 4 stuivers, het achtste deel van den statendaalder van 32 stuivers. Deze vierstuiverspenning, geslagen in 1577 en 78, met het opschrift PACE ET JUSTITIA en thans zeer zeldzaam, werd in 1606 voor vijf stuivers gangbaar gesteld en is dus ontwijfelbaar het stuk van *vijfstatenstuivers*. 2)

De vijf stukken geld, welke GEERTRUID'S ARENT met Sint-Niklaas kreeg, liepen dus in waarde niet veel uit elkander; zij waren: een platbek of Kleefsche stuiver, in tegenwoordige munt zooveel als 5 cent, een stooter of 12½ cent, een rijder of peerdeke, hoogstens 15 cent, een klimmer of 2½ cent en de laatste of grootste, een achtste statendaalder of 25 cent. (Wordt vervolgd.)

1) In het bekende *Thresoor*, uitg. 1580, vindt men deze munt afgebeeld, als bewijs, dat zij in dat jaar nog algemeen bekend was.

2) Zie omtrent dit stuk en een merkwaardig anachronisme van BREDERO een artikel van mijne hand in *Noord en Zuid* 1904, bl. 536—538.

Mijn goed recht tegenover Mr. Sillem gehandhaafd.

MR. J. A. SILLEM heeft op blz. 64 en volg. van den loopenden jaargang van dit *Tijdschrift* eene *Nalezing* gegeven uit *De Cameraarsrekeningen van Deventer 1337—1376* voornamelijk met het doel zich te rechtvaardigen tegenover mijne aanmerkingen op zijn „*Onderzoek naar Loonen en Prijzen van Levensmiddelen in 14^e eeuwse Nederlandsche Bronnen*”, zooals ik die aanmerkingen had nedergelegd in mijne „*Bijdrage tot de kennis van het Middeleeuwsch Geld- en Muntwezen*”. (*Tijdschrift* jaarg. 12, blz. 37 en volg.)

Om de aandacht niet van de hoofdzaak af te wenden, zal ik de bijzaken laten rusten. Zoo zal ik niet verder in het krijt treden voor de middeleeuwsche klerken, die naar mijne meening geheel ten onrechte van grove slordigheid en van onkunde in het tellen worden beschuldigd. Al evenmin zal ik trachten aan te toonen, dat ik destijds op zeer goede gronden de veronderstelling waagde, dat het verschil tusschen *bonum pagamentum* en *mala pecunia* aan de aandacht van MR. SILLEM was ontsnapt. En zoo kom ik dan al aanstonds aan

HET POND VAN 300 PENNINGEN.

Mr. SILLEM had in zijn *Onderzoek* geschreven; „Daar” (in de rekening van 1371) „doen ponden van 10 *plucken* „hunne intrede, en aangezien 1 *placke* = 2 groten vl. is, „en constant 2×15 d. torn. geldt, moet zulk een pond „van 10 *placken* niet 240 maar 300 d. torn. bevat hebben. „Aanvankelijk onderscheidt de scribent tusschen de twee „tellingen en vermeldt hij uitdrukkelijk of hij de ponden „voor 10 of voor 8 *placken* in rekening brengt, maar „allengs verzuimt hij dit te doen, ofschoon door uitreke-

„ning van verschillende posten blijkt, dat tot in de rekening van 1374 enkele keeren nog bij ponden van 8 plakken of van 240 d. wordt gerekend. Hoe hij het met zijn geweten als comptabel ambtenaar kon overeenbrengen, die beide ponden bij elkaar te tellen als van gelijke waarde, weet ik niet. Als regel kan men echter aannemen, dat na 1373 het pond van 10 plakken of 300 d. de gewone rekenmunt is geworden”.

Ik heb in mijne *Bijdrage* omstandig als mijne meening te kennen gegeven, dat een pond, dat 300 d. „bevat” of in 300 d. verdeeld is, nimmer heeft bestaan en dat de scribent nimmer ponden van 8 plakken bij ponden van 10 plakken heeft opgeteld, doch dat de ponden van 8 plakken vóór de optelling werden herleid in ponden van 10 plakken indien de rekening in deze laatste ponden was gedaan en omgekeerd.

Mr. SILLEM erkent thans de herleiding van het eene pond in het andere en laat op dit punt zijn twijfel aan de comptable nauwgezetheid der Deventersche Cameraars varen, edoch uit zijn desbetreffend betoog blijkt, naar mijne meening, dat hij zich ook nu nog geen juist begrip heeft gevormd van het pond van 10 plakken. Mijn twijfel in zijn juist begrip is gegrond op de iet of wat twijfelachtige niet immer streng wetenschappelijke wijze, waarop hij zijn betoog heeft opgezet 1) en wordt zekerheid als ik in zijne *Nalezing* deze woorden zie afgedrukt: „Maar er zijn dan toch in de Deventer rekeningen ponden gebruikt, die voor 300 d. p. berekend zijn en dit kan

1) Zoo leest men, b. v., in de *Nalezing*: „Ik (Mr. SILLEM) had moeten zeggen, dat in de rekening van 1372 het pond (in vele, niet in alle gevallen) voor 300 d. p. in rekening gebracht maar dan herleid wordt tot de ponden van 240 d.” Niet in sommige gevallen maar bepaaldelijk zoo dikwijls het eene betaling gold, gedaan na de verandering van het pond werd het nieuwe pond (als elk pond verdeeld in 240 stuks zijne eigene d doch nu waardig geworden 300 d van het oude pond) herleid tot het oude pond, waarin de rekening was begonnen en dus ook moest worden voleindigd.

„ook de Heer SASSEN niet ontkennen, waar hij (blz. 52) „het bestaan erkent van ponden van 10 plakken à 30 d. p. „de plak”

Indien Mr SILLEM mijne *Bijdrage* op dit punt nog eens wil nalezen, zal hij tot de ervaring komen, dat ik het bestaan van „ponden van 10 plakken à 30 d. p. de plak” nimmer heb erkend. Eene dergelijke erkentenis was trouwens onmogelijk in mij, die wist en nog weet, dat de uitdrukking „ponden van 10 plakken à 30 d. de plak” in zich zelf onzin bevat, is eene *contradictio in terminis*.

Een pond van 300 d. heet nimmer bestaan. Ook de uitdrukking „een pond van 300 d.” is even goed als „een dozijn van dertien” of „een tweeling van drie kinderen” eene *contradictio in terminis*, want pond wil in de taal van het muntwezen dezer tijden niets anders zeggen dan 240 penningen.

Er waren ponden van verschillende waarde en het is dus zeer wel mogelijk, dat een zeker pond op een zeker tijdstip in waarde gelijk was aan 300 d. van een ANDER, — van een minderwaardig pond maar, nog eens, een pond, dat 300 (zijner eigene) d. bevatte. — dat in 300 d. was verdeeld, heeft nimmer bestaan, kon niet bestaan, want geen ander veelvoud dan 240 werd pond penningen (*libra denariorum*), bij verkorting pond genoemd.

Op een zekeren niet met juistheid te bepalen dag werd het Deventersche pond van 8 plakken gebracht op 10 plakken. Op datzelfde oogenblik, *ipso facto*, verkreeg de plak, die vóór dien dag 30 d. waard was, eene waarde van 24 d. want $\frac{30}{10} = 3$ en $\frac{240}{10} = 24$.

DE VERSTERKING DER REKENMUNT IN 1372.

Volgens Mr. SILLEM is in 1372 „niet het pond *reken-* „*mint* vergroot of versterkt, maar de plak, het werkelijke

„geldstuk, gelijk staande met 2 grooten vlaamsch of 30 d p
 „in dier voege verzwakt, dat voortaan 10 plakken werden
 gevorderd voor betalingen, voor welke vroeger maar 8 plakken
 „noodig waren”. Hij houdt zich „stellig overtuigd, dat wanneer
 „ooit de ordonnantie voor den dag mocht komen, die tot
 „de aanwending van ponden van 10 plakken . . . heeft
 „geleid, daaruit zal blijken, dat niet het pond rekenmunt
 „van 8 op 10 (derzelfde — tusschenvoeging van mij—)
 „plakken gebracht maar dat het zilveragehalte van een of
 „ander geldstuk, plak, groot of hoe het moge heeten, in
 „de verhouding van 10 tot 8 verminderd is”.

Eene dergelijke ordonnantie zal wel nimmer te voor-
 schijn komen, want zij kan niet bestaan hebben.

Indien toch de veronderstelde nieuwe plak eene waarde
 zou hebben gehad van $\frac{8}{10}$ der oude plak dan zoude, b.v.

a. een oud schild, dat vóór de verandering waard was
 28 (oude) plak of 56 (oude) groot, na de verandering waard
 zijn geworden 35 (nieuwe) plak of 70 (nieuwe) groot ;

b. een mouton, die vóór de verandering waard was 13
 (oude) plak of 26 (oude) groot, na de verandering waard
 zijn geworden $16\frac{1}{4}$ (nieuwe) plak of $32\frac{1}{2}$ (nieuwe) groot.
 Wat zien wij echter? Het oud schild gold, zoowel
 voor als na de verandering 28 plak of 56 groot.
 — de mouton gold zoowel voor als na de ver-
 andering 13 plak of 26 groot,

Het aantal plakken, waarvoor men b.v. een oud schild kon
 koopen, bleef vóór en na de verandering gelijk, — daarentegen
 had men noodig vóór de verandering 840 d p of $3\frac{1}{2}$ £ om
 een oud schild te koopen, — na de verandering slechts
 672 d. p of $2\frac{4}{5}$ £. Tegen minder ponden kon men even-
 veel goudgeld wisselen als vroeger voor meer. Het pond
 was dus meerderwaardig geworden, met andere woorden
 het was versterkt.

Ook uit de prijzen van zaken en uit de loonen blijkt,
 dat de plak van na de verandering dezelfde was als de

plak van vóór de verandering doch, dat het rekenpond in waarde was gestegen.

Als een voorbeeld uit de vele, wijs ik op de prijzen der handschoenen, die telken jare aan schepenen en raden werden uitgerekte.

Op Paaschavond (5 April) 1371 kocht de stad 30 paar handschoenen en betaalde daarvoor 3 ƒ 15 ſ (III. 2. 317). Op Pinksteravond (4 Juni) 1373 kocht de stad 29 paar handschoenen en betaalde daarvoor 2 ƒ 18 ſ (IV 53).

Tusschen de beide evengenoemde dagen in werd het pond van 8 op 10 plakken gebracht, ergo in 1371 werd de plak gerekend tegen 30 d. p. — in 1373 tegen 24 d. p.

$$\frac{3 \text{ ƒ } 15 \text{ ſ}}{30} = 30 \text{ d.} \quad \frac{2 \text{ ƒ } 18 \text{ ſ}}{29} = 24 \text{ d.}$$

Wat leert ons deze berekening? Dat men te Deventer een paar handschoenen van een zeker bepaald soort zoowel in 1371 als in 1373 kon koopen voor 1 plak, doch dat men voor het paar, dat in 1371 30 d. p. kostte, in 1373 slechts behoefde te betalen 24 d. p., omdat ondertusschen de waarde van den d. p. van het rekenpond was toegenomen in de verhouding van 8:10

Zoowel in 1372 als in 1373 ontvingen zoowel de messegier als de tichelaars en de pijpers voor hunne rokken, laken ad 14 plak de el. In het eerstgenoemde jaar worden die 14 plakken verantwoord met 420 d. p., — in het tweede jaar evenwel met slechts 336 d. p.

In het algemeen blijkt, behoudens toevallige veranderingen in prijzen en loonen, dat vóór en na de versterking der rekenmunt voor dezelfde zaak of denzelfden arbeid eenzelfde som werd betaald, als die som in plakken, — minder evenwel als deze in de rekenmunt is uitgedrukt.

Door dit alles is onwedersprekelijk aangetoond, dat in 1372 niet de plak door een minderwaardig geldstuk van gelijken naam werd vervangen, doch dat de rekenmunt werd versterkt. De koopkracht van de plak bleef onver-

anderd. De koopkracht van den d. p. werd in de verhouding van 8: 10 versterkt.

Ik had kunnen nalaten dit door voorbeelden te staven, want de boekingen in de rekeningen van 1372 en 1373 bewijzen op zich zelf mijne stelling.

Zoo leest men op blz 451 van deel III 2: *De twelf raden der stad , , . elc* 15 ƒ (is $12 \times 15 = 180 \text{ ƒ}$) 10 *pl. voor elc punt maken* 225 ƒ .

Van 1369 tot 1383 ontving elke raad eene jaarwedde van 15 ƒ . Voortdurend steeg ondertusschen de waarde van het goudgeld in verhouding tot de rekenmunt, — het oud schild b. v. liep van 585 d. p. op tot 744 d. p. Altijd evenwel ontvingen de raden 15 ƒ per hoofd en per jaar. Sommige geldstukken werden ondertusschen uit de circulatie genomen, — andere in omloop gebracht, maar hoe ook, gedurende de gezegde 15 jaren ontving elk der raden 15 ƒ per jaar. En zonder eenige verdere bijvoeging werden die 15 ƒ telkens als 15 ƒ verantwoord. Nu wordt, — volgens Mr. SILLEM wel te verstaan —, in 1372 de plak door een minderwaardig geldstuk van gelijken naam vervangen en dit zou voor rendanten eene reden zijn geweest om bij sommige posten uitdrukkelijk te vermelden, dat het pond niet meer 8 der oude maar 10 der nieuwe plakken waard was. Waarvoor zoude dat hebben gediend? Voor niets hoegenaamd. De zaak heeft zich toegedragen gelijk ik ze in mijne *Bijdrage* heb voorgesteld. In 1371, toen nog het oud pond gold, werd evenals in de twee vorige jaren vermeld, dat elke raad 15 ƒ had ontvangen. In 1372 werd het rekenpond versterkt. De rekening over dat jaar was begonnen en moest dus voleindigd worden in het oude pond. De betaling van 15 ƒ per hoofd had plaats, toen het rekenpond reeds was versterkt. Die 15 ƒ of $15 \times 240 = 3600$ d. p. der versterkte rekenmunt werden herleid tot $\frac{10}{8} \times 3600 = 4500$ d. p. $= 18\frac{3}{4} \text{ ƒ}$ der vroegere rekenmunt, — die, waarin de rekening is gehouden.

In de rekeningen van 1373 en volgende jaren, die in het pond van 10 plakken zijn gehouden, wordt weder eenvoudig geboekt: *aan elk der raden* 15 ƒ , zonder meer.

De rekenmunt werd in 1372 versterkt in de verhouding van 8:10 = 4:5. Dit werd geheel naar den geest dier tijden als het ware tastbaar aangeduid door het zwakke pond te noemen ƒ *van 8 plak*, — het sterkere pond te noemen ƒ *van 10 plak*. Het eenvoudige feit, dat het oud pond juist 8 plakken, — het nieuw juist 10 plakken waard was, leidde tot deze wijze van aanduiding. Ware het pond versterkt in de verhouding van 8:11 = 16:22, b. v., dan zouden de vroede mannen het oude pond ƒ *van 16 grooten*, — het nieuwe pond ƒ *van 22 grooten* hebben genoemd. Dat deze wijze van aanduiding van zwakke en sterke ponden in de middeleeuwen eene heel gewone was, zoude ik uit tal van andere bronnen kunnen aantonen.

DE VERANDERING DER REKENMUNT OMSTREEKS 1360.

Mr SILLEM zegt: „Het merkwaardige in de Deventersche „rekenmunt is juist, dat er eenmaal omstreeks het jaar „1360 eene verandering in de rekenmunt is te constateeren . . . Want de vervanging van de rekenmunt, die de „Heer SASSEN *den bekenden* 1) groot à 16 d. p. noemt „door de rekenmunt de Vlaamsche groot à 15 d. p. is „wel degelijk eene verandering geweest in den maatstaf, „dien men de werkelijke munten aanlegde,”

Mr. SILLEM vergist zich. Juist hier valt geen verandering in de rekenmunt te constateeren. Had er verandering plaats gehad, dan zouden wij herleiding van de vroegere in de nieuwe rekenmunt moeten aantreffen. Men zal er echter te vergeefs naar zoeken. Natuurlijk. De

1) Zeker: DE BEKENDE groot, dat is het overal en ten allen tijde bij meer dan eene rekenmunt voorkomend zestienvoud van den ƒ p.

(Noot SASSEN).

groot was het zestienvoud van den denarius parvus. Het woord *groot* diende om dat zestienvoud aan te duiden.

Zeker, er zijn telkens penningen geslagen en in omloop geweest, zoowel te Deventer als elders, gelijk aan den *groot* van het *paiement*, evenals er somtijds penningen zijn geslagen gelijk aan een schelling *paiement*. De eerste penning heette groot, — de tweede schelling, maar de woorden groot en schelling werden voornamelijk gebruikt respectievelijk in den zin van zestienvoud van den denarius parvus of van twaalfvoud van een denarius, onverschillig of de groot of de schelling als geldstuk bestond al dan niet. „Groot” was in de allereerste plaats een telwoord evenals „dozijn”, „gros”, „boek”. Het was een der middelen om veelvoud en aan te duiden, En evenals bij den d. p. werd ook het 12-voud van den groot schelling —, het 240-voud van den groot pond groot genoemd.

In 1357 komt te Deventer de Vlaamsche groot in omloop. Deze groot was hier geen fictie maar een bepaald geldstuk. Overal, waar de Vlaamsche rekenmunt gebruikt werd, gold ook de regel, dat het zestienvoud van den denarius parvus groot genoemd werd. Ook te Deventer werd een enkele maal het Vlaamsche geld als rekenmunt gebruikt (vergelijk III. 2. 16). Van dat geld was de groot (dezelfde die te Deventer in waarde gelijk was aan 15 d. p. van het *paiement*) het zestienvoud van den d. p. vlaamsch.

In verschillende landen waren munten geslagen gelijk aan een Vlaamschen groot. En het was dit geldstuk, dat in 1357 te Deventer in omloop kwam en waarvan de waarde werd bepaald op 15 denarii parvi van het Deventersch *paiement*. De Vlaamsche groot was hier geen *rekenmunt* 1) maar, nog eens

1) De groot als rekenmunt werd bij groote sommen geteld in ponden en schellingen. (Zie b. v. I. 119. 146). Te vergeefs zal men echter sommen van Vlaamsche grooten in de Deventersche rekeningen in ponden of schellingen vinden uitgedrukt. Dit deed men alleen met de fictieve munt nooit met de werkelijk bestaande geldstukken.

gezegd, een tastbaar geldstuk, gebaseerd op een vreemd muntstelsel, welk geldstuk nu toevallig te Deventer in 1357 in waarde gelijk was aan 15 d. p. van het Deventersch paiement. Het in omloop brengen dezer munt liet den aard en de waarde der rekenmunt onaangeroerd. Het feit was van geen andere beteekenis en had geen ander gevolg dan het in omloop brengen, b.v., van kromstaarten of van botdragers zoude zijn geweest of zoude hebben gehad. Van den Vlaamschen denarius parvus bleef de Vlaamsche groot (de fictie) altijd het zestenvoud, maar ten opzichte van de Deventersche fictieve munt wijzigde de waarde van den Vlaamschen groot (het geldstuk) zich naar gelang van omstandigheden. Telkens als de Vlaamsche denarius parvus (rekenmunt) ten opzichte van het goud geld werd verzwakt, ging de Vlaamsche groot (rekenmunt) in gelijken tred met die verzwakking mede; hij bleef immer en altijd het zestenvoud van zijn eigen d. p. Doch toen in 1372 de Deventersche rekenmunt werd versterkt, ging het geldstuk Vlaamsche groot met die versterking niet mede. Natuurlijk niet. De Vlaamsche groot daalde daardoor van 15 op 12 d. p. Deventersch paiement.

Ik meen nu zeker toch duidelijk en omstandig genoeg te hebben aangetoond, dat Mr. SILLEM zich vergist als hij spreekt van de vervanging van den groot ad 16 d. p. door den Vlaamschen groot ad 15 d. p. en die vervanging noemt „eene verandering in den maatstaf, dien men den werkelijken munten aanlegde”. Van vervanging is geen sprake. Een nieuw geldstuk was in omloop gebracht. Ziedaar alles. Ook na de verschijning van den Vlaamschen groot als geldstuk, bleef men nog enkele jaren te Deventer het woord groot gebruiken om het 16-voud van den Deventerschen d. p. aan te duiden. Langzamerhand echter raakte dit woord als telwoord in onbruik. Men kent de groote rol, die de Vlaamsche groot in heel het Nederlandsch geldwezen ging spelen. De Vlaamsche groot, ... daar

waar men in Vlaamsch geld rekende als fictie, — elders en ook daar als geldstuk, werd DE groot bij uitnemendheid. Om dubbelzinnigheid te vermijden, liet men in het dagelijksch leven, hier wat eerder, ginds wat later, het woord groot in de beteekenis van 16-voud van den d. p. varen.

DE WAARDEVASTHEID DER REKENMUNT.

„Behoeft die bewezen te worden?” vraagt Mr. SILLEM. „Als men”, zoo vervolgt hij, „in den loop van vele jaren „opgaven vindt van stoffen in Amsterdamsche el gemeten, moet men zich dan de moeite getroosten te bewijzen, „dat die el altijd even lang is geweest?” Het hier gegeven voorbeeld deugt niet als zoodanig. Indien blijkens de eene of andere oorkonde eene eeuwigdurende rente van een Amsterdamsch mud per jaar was bedongen en men vindt nu in de boeken des schuldeischers over eene lange reeks van jaren de schuldplichtigheid telkens verantwoord als één mud rogge, dan mag men daaruit besluiten, dat dit mud daar ter plaatse gedurende al die jaren even groot is gebleven. Zóó is het geval analoog aan de door mij in mijne *Bijdrage* aangehaalde bewijsplaatsen.

Uit het feit, dat verschillende periodieke betalingen over lange reeksen van jaren werden verantwoord met een zelfde bedrag in de rekenmunt per jaar, besloot ik tot de waardevastheid van de rekenmunt, tot hare standvastigheid in waarde tegenover de goederen. Ik meen, dat ik hiermede mijne stelling juist heb geformuleerd, al heeft Mr. SILLEM mij blijkbaar niet begrepen. Hoe ook, ik bedoelde er mee te zeggen, dat men aan de rekenmunt (en niet aan de geldstukken) eene bestendige koopkracht toekende. Neemt men dit aan, dan is daarmede verklaard het feit, dat periodieke betalingen, die over lange reeksen van jaren liepen zooals jaarlijksche renten, pachten, huren, bezoldigingen enz. bij voorkeur en haast zonder uitzondering werden bepaald

door middel der rekenmunt. Alleen wanneer men, b.v., 1) in slechte tijden, als de stad in geldnood verkeerde en weinig crediet had, aan die stad geld leende, dan bedong men naast eene hooge rente, de verplichting van de schuldenares om de schuld af te lossen in dezelfde geldstukken als die men uitgeleend had. Dit wordt dan uitdrukkelijk in den titel gestipuleerd. Men bedong zich op die wijze een bijzonder voordeel, want men wist, dat men bij de voortdurende stijging der waarde van het goudgeld ten dage der terugbetaling meer ponden zoude terug ontvangen dan men had uitgeleend. Als men b. v. in 1369 24 oude Frankrijksche schilden had uitgeleend om in 1371 24 dierzelfde schilden terug te ontvangen dan had men die schilden in 1369 kunnen koopen voor 60 ₧ d. p., terwijl men de in 1371 terugontvangen 24 oude Frankrijksche schilden dan kon wisselen tegen 84 ₧ d. p. Eene winst alzoo van 24 ₧. Maar in het gewone geval vergenoegde men zich er mede telkens evenveel ponden der rekenmunt te ontvangen. Men ging dus uit van de meening, dat b.v. 10 ₧ over 10 jaren evenveel waard zouden zijn, — evenveel koopkracht zouden hebben als 10 ₧ van daag waard waren of koopkracht hadden. 2) Dit wordt m. i. onomstootelijk bewezen door het feit, dat de bezoldiging der Schepenen van 1369 tot 1393 3) bleef bepaald op 30 ₧ per jaar. Schepenen en raden waren zelf wetgevende en uitvoerende macht. Zij konden zelf hun

1) Ik zeg b.v. Ook bij verbintenissen met korten termijn en in andere gevallen werden de te betalen sommen in bepaalde geldstukken uitgedrukt zonder dat men altijd het waarom kan nagaan. Als regel gold, dat eene schuld in „sonderlinghe” muntstukken uitgedrukt, in diezelfde munt of tegen de waarde dier munt ten tijde der betaling moest worden gekweten.

2) Ik laat buiten beschouwing de gevallen waarin bij wijziging in de rekenmunt door de overheid werd bepaald, dat periodieke betalingen van de oude munt in de nieuwe moesten worden herleid. (Vergelijk b.v. VAN DER CHIJS, Utrecht, 120).

3) Wellicht langer. Ik heb evenwel de handschriften bij gebrek aan tijd niet verder geraadpleegd.

salaris vaststellen en zouden er geen genoegen mede hebben genomen telkens slechts 30 ƒ te ontvangen indien 30 ƒ in het eene jaar niet evenveel waarde had vertegenwoordigd als 30 ƒ in een ander jaar. Geldstukken kregen zij bij voortduring minder. In 1369 b. v. werden de 30 ƒ uitbetaald met 12 oude Frankrijksche schilden, in 1381 met slechts $9\frac{21}{31}$ dierzelfde schilden. Het voortdurend anders evalueeren der geldstukken had daarom geen ander doel dan de waarde der rekenmunt tegenover de goederen voortdurend en zooveel mogelijk constant te houden. Bij elke evaluatie moest natuurlijk rekening worden gehouden met gepleegde muntverzwakking en muntbesnoeiing. Om economische of politieke redenen werden vreemde muntstukken soms naar een anderen maatstaf getarifiseerd dan eigen muntstukken, maar, nog eens, de evaluatie had ten doel de rekenmunt op hare waarde te houden. Omdat invloeden van velerlei soort werkzaam waren, geschiedde de waardeverhooging (een enkele maal waardeverlaging) der verschillende muntstukken niet altijd naar denzelfden maatstaf. Bij een en dezelfde ordonnantie werd het eene muntstuk percentsgewijze meer, het andere percentsgewijze minder verhoogd of verlaagd. Soms bracht men de verhooging of verlaging tot stand door een algemeenen maatregel, die alle gangbare muntstukken omvatte en alle waarde naar gelijke mate wijzigde. Dat zien wij in Deventer 1337—1384 tweemaal gebeuren. In 1346 werd de rekenmunt verzwakt in de verhouding van 4 tot 3. Men had na dien maatregel alzoo 4 ƒ noodig om evenveel geldstukken te verkrijgen als men vóór dien tegen slechts 3 ƒ kon wisselen. In 1372 daarentegen werd de rekenmunt versterkt in de verhouding van 8 tot 10. Men had na dien maatregel alzoo slechts 8 ƒ noodig om evenveel geldstukken te verkrijgen als men vóór dien tegen 10 ƒ kon wisselen. Schepenen, — laten wij voor een oogenblik aannemen, dat zij alleen aan eigen zak hebben gedacht —, waren in 1372 van oordeel,

dat zij niet zooveel ontvingen als hun naar oud herkomen toekwam, wanneer de 30 ₤ salaris werden uitbetaald met $8\frac{4}{7}$ oud schild, omdat het oud schild met al de andere geldstukken naar hun oordeel tegenover de goederen in waarde was gedaald. Zij versterkten daarom de rekenmunt in de verhouding van 8 tot 10 en ontvingen daardoor nu $10\frac{5}{7}$ oud schild, doch noemden die som nog altijd 30 ₤.

Helmond, Januari 1905.

AUG. SASSEN.

BLADVULLING.

*Nederlandsch Belgische Vereeniging der vrienden
van de medaille als kunstwerk.*

De *N. R. Ct.* van 3 februari 1905 bracht ons het heugelijk bericht, dat H. M. de Koningin lid is geworden der Nederlandsche Sektie van bovengemelde vereeniging.

Z.

IN MEMORIAM.
MR. J. A. VAN DER CHIJS.

Mr. JACOBUS ANNE VAN DER CHIJS werd 1 Juni 1831 te Leiden geboren, studeerde en promoveerde in 1856 aldaar in de rechten en deed daarna te Delft examen voor Oost-Indisch ambtenaar. In 1857 vertrok hij naar Indië, werd benoemd tot kommissie, later tot referendaris ter alg. sekretarie, was daarna als inspekteur bij het inlandsch onderwijs werkzaam en werd 28 Januari tot landsarchivaris benoemd, na geruimen tijd tijdelijk werkzaam te zijn geweest met het klassificeeren enz. van het oud-archief. Door zijn zorg zagen belangrijke stukken uit dat archief het licht, zooals: *Inventaris van 's Lands Archief te Batavia* (1602—1816), *Ned.-Ind. Plakkaatboek*, waarvan 15 dln. loopende tot 1808, zijn verschenen, en *Dagregister, gehouden in 't Casteel Batavia*.

Voorts schreef hij o. a. *Geschiedenis der stichting der Vereen. O.-I. Comp.*, *De Nederlanders te Fakatra, Neerlands streven tot openstelling van Japan voor den wereldhandel*, *De munten van Ned. Indië* (met NETSCHER) in de *Verhandelingen van het Bat. Genootschap*, enz.

Mr. VAN DER CHIJS' wetenschappelijke arbeid werd ook hier te lande zeer gewaardeerd.

Behalve landsarchivaris was hij konservator van het Numismatisch Kabinet van het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, welk genootschap hem destijds tot eerlid benoemde; VAN DER CHIJS gaf in 1896 te Batavia bij ALBRECHT en PRUSCHE en te 's Gravenhage

bij NIJHOFF een uitstekend bewerkten katalogus van deze belangrijke verzameling uit, bevattende de beschrijving van 149 soorten Ned.-Indische penningen, Uitheemsche idem 952, Ned. Indische amuletten 115, Uitheemsche idem 134, Ned. Indische munten 575, Uitheemsche idem 5,148, Ned. Indisch papierengeld 380, Uitheemsch idem 485 soorten. Verder was hij lid van het kollege van kuratoren van het gymnasium WILLEM III te Batavia; eere-lid van de Ned.-Ind. Mpij. van Nijverheid en Landbouw te Batavia; lid van het Indisch Comité voor wetenschappelijke onderzoekingen enz.

De nederlandsche regeering erkende zijn verdiensten door zijn benoeming tot ridder in de orde van den Ned. Leeuw. Verder was de overledene ridder van de orde van de Eikenkroon en Officier d'Académie.

12 Juni 1892 werd hij benoemd tot buitenlandsch lid van ons genootschap; nooit klopte men te vergeefs bij hem aan om inlichtingen omtrent de munten en gedenkpenningen van Nederlandsch Indië; deze en die van omliggende landen en eilanden vormden zijne verzameling. Jaargang 1896 van dit *Tijdschrift* bevat van zijne hand eene zeer lezenswaardige bijdrage, getiteld: *Particulier papierengeld in Nederlandsch Indië*.

In den laatsten tijd zijns levens bijna blind geworden, overleed hij 23 Januari 1905.

Z.

Gemengde Berichten.

Denarius van Pepijn den Korte, geslagen te Verdun, te Domburg gevonden.

Van dezen zeldzamen denarius zijn mij 3 variëteiten bekend; een — gelijk aan het hierna te beschrijven exemplaar — kwam voor in de merkwaardige muntvondst van Imphy en is door GARIËL afgebeeld op plaat IV n°. 75. Het stuk behoorde toen tot de bekende verzameling DE PONTON D' AMÉCOURT. GARIËL vermeldt onder nos. 76 en 77 twee variëteiten van deze munt, de laatste heeft een cirkelvormig omschrift.

Het exemplaar uit de verzameling de PONTON D'AMÉCOURT is later overgegaan aan den franschen numismaat HENRI MEYER, wiens kollektie in Juni 1902 te Parijs is verkocht. Onze munt komt in den katalogus van die veiling voor op plaat I n°. 68.

Waar het exemplaar is gebleven, beschreven bij GARIËL onder n°. 76, is mij onbekend; n°. 77 met het cirkelvormig omschrift maakt deel uit van het muntkabinet van den franschen staat te Parijs. De katalogus door den geleerden M. PORU bewerkt, vermeldt het onder n°. 142 op plaat IV. Het weegt 1.07 gr. In 1902 werd te Domburg een bij uitzondering zeer goed bewaard en gaaf exemplaar van den verdunschen denarius gevonden. Dit is, voor zoover wij weten, het 4de, dat tot nu toe bekend is en dus vanwege de hooge zeldzaamheid de aankondiging in dit tijdschrift wel waard.

Gewicht: 1.09 gr.

Voorzijde: R X F (R X aan één) Vóór de R twee stippen. Bovenaan een dwarsstreepje.

Keerzijde: V I R gescheiden door een lijn, gevormd
DV II

uit een in balletjes eindigend kruisje, een streep en een stip. Alle letters eindigen in bolletjes. Parelrand. Mijne verzameling.

Eene eigenaardigheid van de karolingische munten uit het Noorden en Oosten van het frankische rijk is, zegt GARIEL, het meestal daarop voorkomen van een in bolletjes eindigend kruisje (*croix pomm étée*) en een groepje van drie stippen. Onze munt heeft echter die stippen niet.

Domburg heeft nog eene andere munt, te Verdun geslagen, opgeleverd. Het is een merovingische triens, die, jammer genoeg, niet meer voorhanden is. Ik vond de beschrijving van dat stukje in Mr. KAREL KOENRAAD REITZ' (1) *Adversaria* (blz. 83) bij de „*Lijst van eenige penninkjes in Walcheren op het Noorderstrand gevonden, zijnde van die, welke ik zelf bezit, geene beschrijving gevoegd.*” Alhoewel het jammer is, dat Mr. REITZ de vermelding zijner eigene muntjes heeft weggelaten, weten wij toch welke die waren, daar zijne geheele verzameling in 1836 aan het Zeeuwsch Genootschap is gekomen.

De verdunsche triens, toen in het bezit van Prof. KLUIT, wordt door REITZ aldus omschreven:

VIRIDVNO CIVITAT, borstbeeld, verbeeldende KAREL den Groote (sic) — LANDERICVS M, kruis waarin v o

Een triens van Metz, eveneens het eigendom van Prof. KLUIT, vertoonde, volgens den heer REITZ, het borstbeeld van LODEWIJK den Vrome!

Vervolgens spreekt REITZ van zes muntjes, door sommigen voor hunnische muntjes aangezien; anderen daaren-

1) Mr. K. K. REITZ 1748—1810, aanzienlijk advokaat te Middelburg en griffier van het hof van Vlaanderen en van de staten van Walcheren. Hij heeft verschillende geschriften uitgegeven. Zie over hem: NAGTGLAS, *Levensbeschrijvingen van Zeeuwen*, II blz. 498.

tegen meenden dat het *tooverpenningen waren!* Dit kunnen niet *anders zijn geweest* dan angelsaksische sceattas, die, al worden ze door niemand meer met den naam van tooverpenningen betiteld, niettemin door een raadselachtig duister zijn omgeven. REITZ echter was van andere meening, want, zegt hij, het kruisje, dat er op voorkomt, toont aan, dat zij door Christenvorsten zijn geslagen.

Die hunnische muntjes (sceattas) verschillen onderling, zoo vervolgt hij, zeer in gewicht. Sommigen wogen $\frac{3}{4}$ engelsch, (1 eng. = 1.538 gr.) anderen daarentegen slechts $\frac{1}{2}$ engelsch, zoodat de gansche massa van 36 stuks, welke ik thans 18 $\frac{1}{2}$ 05 uit de 40 — zijnde aan den een en ander door mij daarvan afgegeven — nog bezit, door mij bevonden te wegen 22 $\frac{3}{4}$ eng. schaars, makende dus dooreen, elk $\frac{3}{8}$ engelsch omtrent.

Zooals reeds is gezegd, is het Zeeuwsch Genootschap in het bezit gekomen van deze muntjes, alle te Domburg gevonden.

M. D. M.

---

*Een blijde tijding voor de verzamelaars van
Nederlandsche Gedenkpenningen.*

's Rijks Munt bezit een prachtige verzameling stempels tot het maken van historiepenningen gediend hebbende. Deze stempels hebben, vermoedelijk door de technisch onvolkomener wijze van slaan in vorige eeuwen, veel geleden — zij zijn niet meer vlak, doch komvormig uitgehold, zoodat niet alleen de laatste afslagen, die er destijds mede gemaakt zijn niet bijzonder fraai kunnen zijn, doch ze ook thans bezwaarlijk zouden kunnen worden gebruikt om afslagen te maken, afgezien nog van het gevaar, dat deze kostbare stukken zouden loopen, indien men daartoe zou willen overgaan.

Zooals bekend, bestaan afslagen van vier oude stempels op 's Rijks Munt aanwezig : 1°. 1598. Dood van PHILIPS II. v. LOON I blz. 508, 2°. 1653. 2°. Dood van MARTEN HARPERSZON TROMP. v. LOON II blz. 376 n: 2. 3° 1676. Dood van MICHIEL ADRIAENSZON DE RUITER, v. LOON III blz. 186 en 4°. Ter eere van BALTHAZAR BEKKER z. j. door I. BOSKAM, niet beschreven of afgebeeld in v. LOON ; deze vier stukken zijn tusschen 1815 en 1838 „op oude stempels geslagen, en op dringend verzoek van vele liefhebbers in den handel gebragt.” zie F. L. VAN HEECKEREN VAN BRANDENBURG. *Beschrijving en afbeeldingen van Nederlandsche Penningen, welke sedert 1815 tot 1838 aan 's Rijks Munt te Utrecht zijn geslagen en verkrijgbaar gesteld.* Afd. I n°. 1—4.

De 2° stempelsnijder J. C. WIENECKE was geruimen tijd praktisch werkzaam aan de Munt te Parijs en heeft daar gewerkt o.a. aan het maken van nieuwe stempels met behulp der oude. Daartoe wordt telkens de oude stempel met zeer lichten druk op een nieuwen geperst, het weggedrongen metaal voorzichtig weggekapt en deze bewerking herhaald tot men een zuiveren poinçon heeft, waarmede een nieuwe stempel kan worden gemaakt. Van de letters, van op- en omschriften worden letterponsjes getrokken en de letters daarmede in den stempel ingeklopt.

Zoodoende krijgt men niet alleen aan de origineelen geheel gelijke, doch tevens volkomen vlakke en technisch veel betere stempels. 't Is bekend, dat de Munt te Parijs in de laatste jaren zeer fraaie afslagen in den handel heeft gebracht van oude penningen, geslagen met behulp van op deze wijze gemaakte nieuwe stempels en daarmede ook financieel zeer goede resultaten heeft bereikt. 's Rijks Munt te Utrecht wil dit voorbeeld thans gaan volgen. Onderhanden is een nieuwen stempel voor den penning van 1695 door I. BOSKAM, op het innemen van Kazal, met borstbeeld van WILLEM III. Ongetwijfeld zal dit

bericht de penningverzamelaars ten zeerste verheugen, menig voor hen tot nog toe onbereikbaar stuk zullen ze nu, wel niet in originali, doch in een, het origineel overtreffenden afslag, in hunne verzameling kunnen neerleggen. Moge 's-Rijks Munt met ijver op den ingeslagen weg voortgaan en vooral succes hebben met deze niet genoeg toe te juichen poging.

Z.

---

*Bijzonderheden over de Penninghistorie van
Mr. GERARD VAN LOON, door dezen aan
P. DE LA RUE medegedeeld.*

In de „*Mengeling van aantekeningen over zaaken en gevallen van verscheiden aard*”, bijeenverzameld door P. DE LA RUE. den schrijver van *Geletterd en Heldhaftig Zeeland*, 3de stuk. M. S. welwillend door den tegenwoordigen bezitter, den heer Jhr. Mr. E. P. SCHORER, ter inzage verstrekt, vond ik eenige bijzonderheden omtrent Mr. GERARD VAN LOON medegedeeld, die vermoedelijk aan vele lezers van ons *Tijdschrift* onbekend zijn, al blijft de mogelijkheid niet uitgesloten, dat door anderen het een en ander van het hier volgende reeds kan zijn publiek gemaakt.

„Den 28^{en} Augustus 1733,” zoo schrijft de heer DE LA RUE, „hadde ik d'eer, dat de Weledelgebooren heer Mr. GERARD VAN LOON, beroemd schrijver der penninghistorie van Nederland (oorspronkelijk uit het edel geslacht der Luiksche VAN LOON, dog geboortig van Delf) één dag bij mij doorbragt. Hij liet mij zien het eerste boek van zyn nieuw werk *van de oude herkomst en regeeringsform van Holland*, dat eerstdaags staat gedrukt te worden, waaruit alsdan zyn nieuwe *Systema* yder kenbaar worden zal. Hij heeft nog een diergelyk werkje in folio opgesteld, ten verzoeke van den hoogedelen Heere VAN KATWIJK,

ten betooge dat de Ridderschap van Holland niet afhing van de ingeboorenheid, maar van 't bezit eener havezaat of riddermatig goed in dat Land.

In het jaar 1711 heeft zijne Weled. opgesteld het Treurspel Plautianus (zie naamrol der Hollandsche tooneelspelen) twelk hij naderhand nog vervormd heeft, dog is, in schrift nog zynde, weggeraakt.

De Snyders zyner penninghistorie zyn geweest BLEISWIJK en GOEREE in het eerste deel, vervolgens BLEISWIJK en FOLKEMA. 1) Het laatste stuk heeft zooveele fouten in de spellinge, by feil van een bequaam corrector des druks. De platen daarin schynen ook slegter, schoon ze meer van snyden gekost hebben dan d'andere, meest gedaan door FOLKEMA: dog dat is alleen toegekoomen, doordat ze door een knoeyer van een plaatdrukker gedrukt zyn geworden. De drukkers zyner penninghistorie hebben op dat werk wel tagtigduizend guldens gewonnen. Hij zelf heeft van hen voor zig gehad f 9000 onzuiver, dat is etlijke onkosten voor zijn rekeninge zonder goeddoeninge.

Dat werk word in Frankrijk vertaald, dog zal het voor zyn werk niet erkennen, vermids de vertaaler op sommige plaatsen zijne uitdrukkingen niet wel gevat hebbende, hem verkeerdelijk overgezet heeft.

In het gemelde Boek staat dit aan te merken; dat de schrijver op sommige plaatsen eenige uiterlijk eenvoudige spreekwijzen gebruikt, dog daar van alleen de kragt en innerlijke zin bekend is aan hen, die hem zelve die *secrete* zaaken medegedeeld hadden, waarop die zien.

't Gebruik der notulen hunner Ed. Gr. Moog, in zyn werk overal overvloedig aangehaald, zyn hem by gedeelten

---

1) JACOB FOLKEMA, plaatsnijder, geb. te Dokkum, werkte te Amsterdam. Hij graveerde cliché's voor VAN LOON'S penningwerk, en teekende sommige met zijn naam. Zoo vindt men in dl. IV blz. 201, 317, 345, 363, 364, medailles afgebeeld, gesigneerd: I. Folkema. Hier door werd men in den waan gebracht, dat hij ook gedenkpenningen gemaakt heeft. Dit is ech er *niet* het geval. Hij heeft enkel de afbeeldingen in koper gesneden. W.

ter leen verschaft door een boekverkooper in Holland. Na het uitkomen van zyn werk, heeft de heer Mr. JAN DE WITT, kleinzoon van den Raadpensionaris (over eenige jaaren Roomsch geworden) nu Rekenmeester van Brabant, den heere schryver zelf gezegd, dat hy alle die Notulboeken door dien boekverkooper aan hem had laten toekoomen, ten zynen gebruike.

De heer CORNELIS VAN ALKEMADE wel een man van verdienste, maar tamelyk hebzuchtig, geeft in *zyne dischplegtigheden* veel op van eigen reedsel, 'tgeen hij egter van anderen gekreegen had: dus heeft hem de heer VAN LOON eenige zaaken op zyne eigene kosten verschaft daar hy niet eens van rept. Slegte aardt! een schryver dien iets van een ander tot zyn gebruik bygeset word, moet dat *cum elogio* zelf openbaar erkennen.

Al dit hebbe ik vernomen uit gemelden heere VAN LOON zelven".

M. D. M.

Index batavicus of naamrol van de batavise en hollandse schryvers. Van JULIUS CESAR af, tot dese tijden toe. Met kopere afbeeldsels door ADR. PARS. Tot Leiden bij Abr. DE SWART 1701

Boeken over munten en penningen in den naamrol vermeld.

Zie hier met welke hoogdravende bewoordingen ter eere van het vaderland, PARS, genoemden naamrol inleidt: „Dat is, den algemenen vaderlande. Het puikje van de beroemste en gesegendste gewesten des gantsen aardbodems. Het batavisme of der aalouden Katten. Gemenebeste. De wieg en bakermat der oude en nieuwe helden. De markt van Europa. Het pakhuis van oosten en westen in 't welke

men de gehele werelt schier koopt en verkoopt. De verwondering en verbaastheid der wereld. De schrik en wangunst harer vijanden. De edelste en hoofdstof der gedenkboeken van alle eeuwen in alle talen. De herberg der bannelingen. De toeloop van haar verdrukte en mishandelde geloovsgenoten. De schaav en vijl der woester volken. De schole van ouds des oorlogs en ook der wijsheid. De oeffenplaats van alle beste konsten en cierlijkste wetenschappen. Sy desen geringen arbeid. De lijst harer braavste schrijvers de schelle basuinen harer grootheden op het eerbiedigste toegewijd en geheiligd. Van een van hare getrouwe en dankbare inboorlingen en verwonderaars. ADRIAAN PARS”.

PARS vermeldt in zijn naamrol de volgende schrijvers over munten en penningen :

1. ERASMUS VAN HOUWELINGEN 1597 ; er bestaat ook een Rotterdamsche druk van, van 1627.

2. ALKEMADE. PARS kreeg ter beschrijving het exemplaar van v. ALKEMADE zelf door hem in het net geschreven, en de penningen „verwonderlijk cierelijk met de pen door zijn Ed. geteekend ”

3. PARS zag in 1695 in het „verwonderlyk muntkabinet en seldsame Boekkamer van dh. JACOB DE WILDE te Amsterdam een werk vol cierelijke met de pen geteekende penningen van den heer JOACHIM OUDAAN, dog niet gangbare, maar reken- of liever hoffelijke penningen, die het weelderige Huis van Bourgondiën, den anderen in haar tijden, in plaats van Brieven, wisselden, welke behelsden ongemene, aardige, diepsinnige en raadselagtige versjes, steek- en schimpspreuken, daarvan OUDAAN voornam een boek te maken en de penningen uitleggen, dat met zijn dood is onvoltrokken gebleven en nu vooraan de wereld zal moeten onbekend blijven, dewijl regtevoord ligt niemand

in Holland is, die den uitleg van dien magtig is uit te vinden." (1)

4. BISOT fransch 1687. hollandsch 1690.

Vervolgens vermeldt PARS de volgende schrijvers over uitleggingen van penningen :

MELCHIOR BARLAEUS, de oom of oudoom van KASPARUS BARLAEUS.

ROKUS VAN DEN HONART, raadsheer in den Haag, waarop HUIGHENS in 1634 een vers maakte.

De Ridder VAN WOUW ANDRIES JACOBSS.

GERARD SCHAAP, burg. van Amsterdam en gesant in Engeland 1650.

ANT. TISIUS, hoogleeraar in de Hoge Schole tot Leiden.

BEUKEL VAN SANTEN, raad en vroedschap tot Haarlem, dog geen van alle in 't ligt gekomen, maar voor en in de geboorte gesmoord.

Heer HENDR. D'ACQUET, borgemeester tot Delf, groot lievhebber der Vad. oudheden en munten, had de beleefdheid hem tot het beschouwen van zyn Ed. Kabinet te nodigen, op den 16 Lentemaand deses jaars 1700.

Nederlands leggeld of rekenpenningen in aftekeningen vertoond, in 4. Door de pen net uitgevoerd en door zijn Ed. eigen hand, met eenige aantekeningen en uitleggingen geschreven.

Sylloge numismatum elegantiorum, quae diversi Imperatores, Reges, Principes, Comites Respublicae, diversas ob causas ab a° 1500 ad Annum usque 1600 cudi fecerunt, concinnata et historica narratione (sed brevi) illustrata, opera ac studio JOHANNIS JACOBI LUCKII, Argentoratensis. Argentinae, Typis Reppianus 1620. Sumptibus ipsius Authoris. Quorum justam partem faciunt Belgarum et Batavici.

M. D. M.

1) In JAC. CATSII *et aliorum poet. Zeland aliquot Carmina XIII inscripta* D'ADRIANO HOFFERO, aan het Zeeuwsch Genootschap toebehoorende, komt een in oud hollandsch schrift geschreven kopie voor van JOACH. OUDAEN'S *Uytduytsel over eenige Legpenninghen.*

*De proefslagen voor munten der Bataafsche
Republiek.*

Voor het Koninklijk Penningkabinet is een buitengewoon belangrijke aankoop kunnen gedaan worden, namelijk het stel proefslagen van munten der Bataafsche Republiek.

In Mei 1799 besloot het Uitvoerend Bewind van de Bataafsche Republiek de verschillende munthuizen op te heffen en één Munt te Amsterdam te vestigen, tevens werden toen proefslagen vervaardigd van den driegulden, gulden, tien stuivers, vijf stuivers en twee stuivers.

De Tweede Kamer nam dit voorstel niet aan en dus bleven alleen de proeven bestaan, waardoor zij uiterst zeldzaam zijn. Er zijn drie stel geweest, een daarvan is verloren gegaan met uitzondering van het tienstuiverstuk, het tweede stel is in een Parijsche verzameling, (naar we vermeen en van baron DE ROTSCILD), het derde, thans, na te zijn geweest in handen der heeren GOGEL, KEER RIJNBENDE en STEPHANIK, in het Penningkabinet.

De munten zijn geslagen op gladgemaakte oudere munten van dezelfde waarde, wat o.a. aan het drieguldenstuk nog zeer goed te zien is. Aan den voorgrond van dit stuk ziet men een gevelegelden genius met een pijl in de linkerhand de rechter rust op een omlauwerden hoed, geplaatst op een altaar, waartegen aangebracht zijn een anker en dolfin, op den achtergrond een zon. Het omschrift luidt: EEN EN ONDEELBAAR STERK. In de afsnede 1800. Aan de keerzijde in eikekrans: 3 Gl., om den krans: BATAAFSCH GEMEENEBEST. 'T 6 JAAR.

Van den gulden en het tienstuiverstuk bestaan alleen proeven der keerzijde met vermelding der waarde en BATAAFSCHE REPUBLIEK 6 JAAR.

Aan de voorzijde van het vijfstuiverstuk staat een altaar met omstraalden hoed en opschrift EEN EN ONVERDEELD STERK. De keerzijde bevat weder de omkranste waarde-

aanwijzing en dezelfde vermelding als op de reeds genoemde munten. Het dubbele stuiverstuk is kleiner, volkomen gelijk aan het zoeven genoemde vijfstuiverstuk.

(N. R. Ct.)

Wij wenschen den ijverigen directeur van het Kon. Kabinet van harte geluk, dat hij er in geslaagd is, dit stel hoogst zeldzame nederlandsche munten voor Nederland te bewaren.

Naar wij vermeenen te weten, was bij de veiling RIJNBENDE voor den aankoop ten behoeve van het Rijk een krediet van *f* 1000 toegestaan, thans gold het stel *f* 1810 zonder het opgeld. Z.

Nieuwe Dubbeltjes.

Blijkens het *Muntverslag* over 1903, blz. 15 werd door den 2^{en} stempelsnijder WIENECKE in dat jaar voor de Vz. van het 10-centstuk een nieuwe reductie van het modelé PANDER vervaardigd, waardoor een technisch betere stempel werd verkregen.

Deze nieuwe stempel is voor het eerst voor den muntslag van dubbeltjes in 1904 gebruikt.

Het kopje is kleiner, de overgang van wang naar hals en de haarpartij zijn minder vlak, de diadeem komt meer uit, de hals is beter van vorm. Door de verkleining van het kopje ontstond gelegenheid het omschrift in anderen lettervorm en minder ineengedrongen te plaatsen, zoodat alles bijeengenomen de Vz. der nieuwe dubbeltjes een groote verbetering mag genoemd worden. Z.

---

*Veiling der Muntverzameling Joh. W. Stephanik
te Amsterdam.*

De tijding, dat de fraaie verzameling munten, toebehoorende aan den heer J. W. STEPHANIK, in het Rijks Museum tentoongesteld, weldra in openbare veiling zou worden verkocht, viel als een bom in de wereld der numismaten. Men twijfelde dan ook aan de waarheid van dat bericht, tot dat het verschijnen van den met zeer veel zorg bewerkten catalogus aan alle hoop tot behoud der verzameling den bodem insloeg. Opmerkelijk is het, dat, zoover wij weten, niet één enkele stem in het publiek is opgegaan tot het behoud dier zeldzame kollektie voor ons land. Hoe dit ook zij, thans zijn de merkwaardige munten naar alle oorden heen verspreid.

Gelukkig is de catalogus er van door de firma FREDERIK MULLER en CIE., meer bepaald door haar medelid den heer ANT. W. M. MENSING, zoodanig bewerkt, dat STEPHANIK'S werk van jaren lang, het bijeenverzamelen van zoovele munten, toch van blijvend nut zal zijn; want de opnoeming der stukken gaat vergezeld van zeer vele merkwaardige aantekeningen en van afbeeldingen, in fraaie lichtdrukken, der meest belangrijke munten.

Zelden komen angelsaksische sceattas in openbare veiling voor, vandaar dat sommige dier uiterst merkwaardige muntjes betrekkelijk goede prijzen hebben behaald. Veel minder is dit het geval geweest met de karolingische munten, waaronder toch zeldzame denarii voorkwamen.

Onder n°. 956—965 vermeldt de catalogus muntjes van de abdij van Egmond, die tot nu toe niet aan deze waren toegekend. De heer STEPHANIK doet het op grond, dat graaf DIRK VI, tijdens zijn verblijf in Rome in 1138, van paus INNOCENTIUS II, wist te bewerken, dat de abdijen van Egmond en Rijnsburg voortaan onafhankelijk zouden zijn van de bisschoppen van Utrecht, ze zouden onmiddellijk

onder het oppertoezicht van den Heiligen Stoel staan. Dit voorrecht bracht o. a. het recht mede tot het slaan van eigen munt. Voor de abdij van Rijsburg zijn deze muntjes teruggevonden, voor die Van Egmond tot heden niet. In het voordeel van deze hypothese is de omstandigheid, dat de bewuste muntjes gevonden zijn in de St. Adelbertusput te Egmond.

Plaatsgebrek maakt, dat we hier niet voort kunnen gaan met de bespreking der meest zeldzame der geveilde muntjes, het zou zijn, zooals de geijkte term in vele verkoopkatalogi luidt: „refaire le catalogue”, en dat willen wij niet doen.

Onder de serie noodmunten kwam heel wat belangrijks voor. Vooral de zilveren en gouden exemplaren behaalden hoge prijzen. Zoo is het 4 dukatenstuk van Middelburg voor *f* 580 van de hand gedaan; het 2 dukatenstuk, dat bijna even zeldzaam is, kon slechts *f* 52 behalen; om een staaltje te geven, hoe vele stukken ver boven, andere ver beneden hunne waarde zijn geveild, diene, dat de serie veelvuldig voorkomende munten, die in 1573 gestempeld zijn, ter verhooging harer waarde, zeer duur zijn verkocht, terwijl o. a. de zeldzame halve Filipsgulden van Zeeland van 1580, voor slechts *f* 5 ons eigendom is geworden. De geheele opbrengst der verkooping bedroeg ruim *f* 31.000. Naar wij vernemen is de afdeeling „Indes Orientales” voor *f* 5100 in massa gekocht door iemand, die voorloopig nog onbekend wenscht te blijven

Laten wij hopen, dat ten minste deze prachtafdeeling voor ons land of voor onze koloniën behouden is gebleven.

M. D. M.

Plakket ter eere van Koningin EMMA

Het in 1904 meest op den voorgrond tredende feit in de nederlandsche geschiedenis, het heugelijke feit, dat H. M. Koningin EMMA gedurende 25 jaren niet volgens het burgerlijk recht alleen, maar in waarheid nederlandsche

was,- dit feit was als vanzelf aangewezen als onderwerp voor den in dat jaar door de nederlandsche sekte der Nederlandsch-Belgische Vereeniging voor de Vrienden der Medaille als Kunstwerk aan een vaderlandschen kunstenaar ter vervaardiging op te dragen penning; het voorstel daartoe werd dan ook met algemeene toejuichingen aangenomen. H.M., zelve lid dier vereeniging, was zoo welwillend voor den heer J. C. WIENECKE te poseeren en 10 December jl. mocht het bestuur H. M. de plakket ter Harer eere aanbieden, welke enkele dagen later aan de leden werd verzonden. De Vz. vertoont H.M's links gewend borstbeeld met diadeem en afhangenden sluier, op de afsnede:

EMMA

KONINGIN MOEDER

De Kz. toont ons een geschiedboek: NEDERLANDS GESCHIEDENIS 1879—1904, omkranst met klimop; tusschen band en bladeren zijn een lichtende toorts, lauweren oranjetakjes gestoken; daaronder den datum: 23 JANUARI en de opdracht: HULDE DER NEDERLANDSCH-BELGISCHE VEREENIGING DER MEDAILLEVRIENDEN.

H. M's portret is goed geslaagd, ook de streng eenvoudige Kz. maakt een gunstigen indruk. Reduktie en slag zijn van de Kon. Utr. Fabriek van Zilverwerken, firma C. J. BEGEER.

Z.

---

*Blindheid van den franschen penningkundige
Pellerin. 1)*

In K. K. REITZ, *Adversaria* komt het volgende voor, genomen uit het maandwerk *L'esprit des journaux van 1778*: M.

---

1) Bekend fransch penningkundige. Schrijver o.a. van de volgende werken: *Recueil des médailles grecques, des rois, peuples, et villes. Paris 1762-1778, 9 vol. in 4° y compris les suppléments.*

PELLERIN, privé de la vue et âgé de 96 ans vient de publier ce nouvel ouvrage: *Additions aux IX volumes de Recueils de médailles des rois etc.* 4°. 1778, qui doit être placé à la suite du savant *Recueil de médailles* qu'il nous a donné en sept volumes in 4°.

On ne comprendra point, comment dans cet état, il peut avoir entrepris et rédigé un pareil ouvrage, qui est rempli de mots de différentes langues et de passages assez longs, tirés d'auteurs anciens. Mais la nécessité est industrieuse et les besoins excitent le génie. M. PELLERIN, peu accoutumé à dicter et lassé d'employer cette pratique, a cherché de quelle manière il pourrait écrire lui-même.

Pour cela il s'est servi de petites bandes de papier fort étroites, pliées séparément, ou les unes sur les autres; les tenant et conduisant de la main gauche, par le tact, une des bandes sous un crayon, il la remplissait d'une ligne entière, et suivait le même procédé, pour toutes les autres bandes. Une main étrangère les a rassemblées et en a formé une suite, qu'on a pu relire à l'auteur.

M. D. M.

Over Japansche Munten en nog wat.

De eerste Japansche munten waren schelpen, het chineesche teeken voor munt is schelp; daarna volgden waarschijnlijk bronzen of met goud overdekte bronzen ringen. In de 6e eeuw na Chr. komen de eerste koperen munten met een gat in het midden en onduidelijke symbolen, geen letters. Tusschen 708 en 958 werden de twaalf oudste *sen* gemaakt, (sen-chineesch is iets dat vloeit), uit een alliage van koper, tin en zink. Ze hadden een gat in het midden en droegen in letters hun naam b.v. „De loopende schat van tienduizend jaren”, „De oorspronkelijke schat van den vrede”, „Nieuwe schat van Goddelijke verdienste”. „De

eeuwige schat van voorspoedigen vrede". „De Goddelijke schat van Gezondheid en lang leven”.

Tot 1587 vinden we slechts naslagen dier oude Sen of chineesch geld of de Shima Sen, waarschijnlijk uit China ingevoerd speciaal voor de behoefte van Japan, misschien ook aldaar geslagen.

Verschillende muntslagen volgen elkaar na 1587 op, waaronder die gediend hebben voor betalingen tijdens bepaalde oorlogen en expedities of van werkloonen der arbeiders aan den tempel van Nikko enz. Een der bekendste typen is de Kwan Ei Isoe Ho, (voortdurende schat van de voortdurende vrijgevigheid), geslagen 1624-1859 in talrijke varianten; zij waren rond met een gat, waarom 4 karakters. Bekend zijn ook de langwerpige groote stukken, voortdurende schat van de hemelsche bescherming genaamd.

Daarnaast bestonden provinciale munten. In de periode 1573—1592 vindt men platte ovale gouden platen, (Oban of Koban), gedeeltelijk gestempeld, gedeeltelijk met O. I. inkt beschilderd. In 1765 werden zilveren sieraden als overdreven luxe verboden en onteigend om er munten (langwerpig vierkant) van te maken.

In 1868 is het muntwezen hervormd en zijn munten van europeesch type ingevoerd, gouden van 20, 10, 5, 2, en 1 yen. zilveren van 1 yen, 30, 20, 10, 5 sen; nikkel 5 sen; koperen van 2, 1, $\frac{1}{2}$, en $\frac{1}{10}$ sen.

Nevens de gewone bestonden nog tal van gelegheids-, tempel- en amulet-munten, aldus vertelt ons Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ aan de hand van NEIL GORDON MUNROE (*Coins of Japan-Jokohama* 1904) in de *N. R. Ct.* 1e blad C. van 21 Januari 1905. Hij besluit zijn numismatisch uitstapje naar het verre Oosten met het wonderbare verhaal, hoe INOUY GENI er toe kwam, om expert en munthandelaar te worden.

„INOUY GENI was eens een rijk man, maar zijn zaken gingen achteruit en hij verarmde. Troosteloos ging hij in

een tempel liggen bidden, om aan de Goden te vragen, hoe hij er weder bovenop zou komen.

Plotseling voelt hij iets kouds langs zijn rug glijden, 't was een uiterst zeldzame munt! Bij vergissing had een bijziende oude vrouw, die een munt in een offerblok wilde werpen, dat stuk doen glijden in het kleed van INOUY GENI. Dat was een openbaring! De Goden wilden, dat hij munthandelaar en expert worden zou; hij deed dit en werd weder een rijk man. Een leuke reproductie van een Japansche prent geeft dit voorval weder, men ziet den knielenden aanstaanden munthandelaar en de oude vrouw haar munt werpend".

Z.

Valsche Guldens.

In de *Rijnlandsche Courant* kwam in Januari 1905 het volgende berichtje voor:

Boskoop. Er zijn valsche guldens in omloop, enkele winkeliers zijn er reeds de dupe van geworden. Wanneer men goed kijkt is er verschil genoeg in, want het is een gedenkpenning waarop aan de eene zijde de Koningin en aan de andere zijde, een wapen, en daar boven WILHELMINA VEREENIGING ALFEN A/D RIJN 1899. Dus laat men voorzichtig zijn.

Toen ik, oprichter en voorzitter der genoemde vereeniging, in 1902 deze penningen bij BEGEER liet maken, heb ik zeker niet kunnen droomen, dat ze nog eenmaal als valsche munt zouden fungeeren!

Z.

Iets over gedenkpenningen betreffende de belegering van Groningen in 1672.

In den *Gron. Volksalmanak voor 1905* wijdt ons medelid J. DE WAARD een 24-tal blz. aan bovenstaand onderwerp en geeft daarbij een 4-tal goed uitgevoerde platen.

Op populaire wijze bespreekt hij in korte trekken de gestempelde penningen en de noodmunten. Omtrent de laatste zegt hij, dat toen in 1672 langs het Reitdiep al het noodige kon worden aangevoerd, er geen geldgebrek kon geheerscht hebben en de z. g. noodmunten z. i. na afloop van het beleg als „gedachtenis” zijn geslagen; hij vindt hiervoor steun in de op sommigen voorkomende woorden: *toen sloegh men deze Munt tot een gedachtenis*, of wel: *thoen sloeg men — Vierkant gelt tot een gedagtenis*, als eindregels van de bekende versjes. Voornamelijk aan de gegraveerde verzen en afbeeldingen op de noodmunten en aan de gegraveerde penningen wijdt de schrijver zijn aandacht.

Eigenaardig dat ook hij tot de gevolgtrekking komt, reeds meermalen door andere schrijvers in ons *Tijdschrift* t. o. van andere nederlandsche penningen gemaakt, dat platen en prenten met voorstellingen op Groningens beleg, RABENHAUPT enz. betrekking hebbende, den graveurs kennelijk tot voorbeeld hebben gestrekt.

Op pl. IV wordt afgebeeld de fraaie gegraveerde penning, welken wij kennen door pl. XIX (n°. 1117) uit deel I van den *Catalogus der Nederlandsche en op Nederland betrekking hebbende Gedenkpenningen*, aanwezig in het Kon. kabinet. De schrijver meent in dit prachtige stuk te zien een geschenk der stadsregeering van Groningen aan den luitenant-generaal CAREL RABENHAUPT.

Wij wenschen den geachten schrijver geluk met deze welgeslaagde proeve van populaire numismatiek en hopen zijn naam (behalve op de *Ledenlijst*), ook in ons *Tijdschrift* spoedig te mogen begroeten.

Z.

Amis de la Médaille d'Art.

Door het missen van de aansluiting te Leiden op Zaterdagmiddag 4 Maart jl., kwam een onzer eerst op het Kon. Penningkabinet aan, toen de weinige leden, die de vergadering der nederlandsche sektie der Amis de la Médaille d'Art bijgewoond hadden, het gebouw verlieten, terwijl de ander door ongesteldheid verhinderd was die bij te wonen.

Wij vernamen *tot onze groote verbazing*, dat besloten was den penning voor 1905 op te dragen aan L. ZIJL. Hoe men dit besluit kon nemen, is ons onverklaarbaar. We kennen van ZIJL den bepaald afschuwelijk-leelijken portretpenning van AFFOURTIT, (een prijspenning voor kruidkundigen 1894), den prijspenning der vereeniging „Amsterdam vooruit” en den penning, dien men gewaagd heeft H. M. de Koningin bij Haar huwelijk aan te bieden. Op de beide laatsten (evenals op Vz. van de nieuwe Beurs—welk een veelzijdigheid!) ziet men twee mannen met de onmogelijkste tronies in een schuit, de een met een omgekeerden trechter (of is het een papieren steek, 't kan ook een clownshoed zijn) op het hoofd, versierd met een afgekloven visch als pluim, (afgebeeld in het *Oranje Nassau-Mecklenburg Schwerin Gedenkboek*).

Vergelijk met deze treurige parodie op het oude wapen van Amsterdam de behandeling door BOSKAM (VAN LOON IV blz. 213 No. 3) of door GEERTS (ZWIERZINA No. 395).

De Kz. van den 2^{en} penning is al even ongelukkig: een juffrouw op rijpen leeftijd houdt met moeite een kroon op haar muts in evenwicht, terwijl ze op een vilders-knol op den verlaten Dam rond galoppeert... 't welk moet voorstellen de stedemaagd van ons Noordsch Venetië. Van dezen penning zeide de N. Rt. Ct. terecht, dat het beter was te zwijgen, daar hij een groote mislukking was en als penning en als kunstwerk. Met het opdragen van het modelleeren van een penning, aan den man, die getoond heeft

te Utrecht, waar hij reeds in 1845 tot lector in de geologie en mineralogie en twee jaren later tot hoogleeraar in de wiskunde werd benoemd. De meteorologie trok hem echter het meeste aan en als meteoroloog had hij een wereldberoemden naam, zelfs is een wet op dat gebied van wetenschap naar hem de „BUIJSBALLOTlaw” genoemd.

Hij was hoofddirekteur van het Kon. Nederlandsch Meteorologisch Instituut, dat evenals het Astronomisch en het Physisch laboratorium op zijn initiatief tot stand kwam. Hij overleed 3 Februari 1890.

Naar aanleiding van voormeld 40-jarig feest werd 10 Maart 1888, de „BUIJS-BALLOT medaille” ingesteld, welke 5 jaar later en vervolgens om de 10 jaren zal uitgelooft worden aan hem, die in de meteorologie het voortreffelijkste zal geleverd hebben, (voor het eerst in 1893 uitgereikt aan Prof. Dr. JULIUS HANN te Weenen.) Den 9^{en} Juli 1900 werd aan het meteorologisch instituut te de Bilt, nabij Utrecht, het door PIER PANDER vervaardigde beeld van BUIJS BALLOT onthuld.

754. 1887. 26 en 27 November.

Zangwedstrijd der Utrechtsche Mannen-
Zangvereeniging.

Vz. Een lier met muziekblad en lauwertak, daarboven een vijfpuntige ster, daaronder het onderscheidingsteeken der vereeniging, met het gekroonde monogram: U. M. Z.

Omschrift: UTRECHTSCH E MANNEN ZANGVER-
EENIGING ZANGWEDSTRIJD 26—27 NOV. 1887

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwer-
krans. Onder staat: BEGEER UTRECHT

Brons, 46 m.M., Verz. Z.

755. 1887. 3 December.

Mr. C. GERLINGS, 25 jaar lid van het
bestuur van het Collegium Musicum Ultra-
jectum. (Stadskoncerten te Utrecht.)

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue belge de Numismatique, 1905, 1er livr.

FORRER, L., Les signatures de graveurs sur les médailles grecques. — DE JONGHE, Vte B., Un denier noir frappé à Ypres par GUI DE DAMPIERRE, comte de Flandre (1280—1305). — BERNAYS, E., Un demi-gros de JEAN DE BAVIÈRE, duc de Luxembourg (1418—1425). — VANDEN BROECK, E., Numismatique bruxelloise. — Les jetons des seigneurs-trésoriers de Bruxelles du XVIIe siècle (1620—1698). — BORDEAUX, P., Jeton franco-allemand de la première république et méreaux mayençais contremarqués de 1792 à 1814. — PENY, E., Jetons et méreaux de charbonnages. — Hainaut. — HAMAL-MOUTON, M., Médaillon et décoration liégeois, 1789 et 1794. — Mélanges.

La gazette de numismatique, 9e année, 3 et 4.

CERRATO, G., Une médaille savoyarde inédite. — DE WITTE, A., Le graveur THÉODORE VICTOR VAN BERCKEL. Essai d'un catalogue de son oeuvre. — Un projet d'union monétaire universelle. — JUSTICE, J., Variétés inédites de jetons des Pays-Bas. — La monnaie de fer des Spartiates. — Nouvelles diverses. — Ventes. — Trouvaille.

geknield de H. SERVATIUS, met sleutel in de rechter- en model van de Sint-Servatiuskerk te Maastricht in de linkerhand; links geknield de H. WILLEBRORDUS, in de rechterhand model van den Dom te Utrecht, aan zijne voeten ligt zijn bisschopsstaf; beide in bisschopsgewaad.

Om deze voorstelling een lint, waarin gestempeld: BENEDIC · PATER · OPT · S · S · SERVATII · ET · WILLIBRORDI · PROGENIEM ·

Ter zijde staat: J. P. M. MENGER. F.

Onder de afsnede:

NEERLANDIA · CATHOLICA ·

ANNO · CHRISTIANO ·

MDCCLXXXVII

Alles in parelrand.

Brons, 50 m.M., Verz. Z.

757. Als voren.

Vz. 's Pausen aanzierend borstbeeld in ornaat.

Omschrift: LEO XIII PONT. M.

Kz. 's Pausen wapen, gedekt door de St. Pieterssleutels en de tiara, rustende op een bisschopsstaf en driedubbel kruis; ter zijden staat: KISSING MENDEN

Omschrift: ★ TER HERINNERING A. H. 50 JAR.

PRIESTER-JUBILÉ Z. H. PAUS LEO XIII

A. 31 DEC. 1887

Koper verguld met oog en ring, 32 m.M.
Verz. Z.

758. Als voren.

Vz. 's Pausen linksgewend borstbeeld in ornaat.

Omschrift: * LEO XIII PONTIFEX MAXIMUS

Kz. De pauselijke kroon op twee gekruiste sleutels; daaronder:

ANNIV:

SACERD:

L. DIE

XXXI DEC:

MDCCLXXXVII

't Geheel omgeven door twee palmtakken, waarop beneden het pauselijk wapen rust.

Tin, 30 m.M., Verz. JOH. BRINKGREVE, te Deventer.

759. Als voren.

Vz. 's Pausen linksgewend borstbeeld in ornaat.

Omschrift: LEO XIII PONT. MAX.

20 FEB. 1878

Kz. 's Pausen wapen, gedekt door de tiara, rustende op twee gekruiste sleutels.

Omschrift: 50-J. PRIESTERSCHAP VAN Z. H. PAUS

LEO XIII · 31 DEC · 1887 ·

Zilver en geel koper, met oog en ring, ovaal 25 bij 21 m.M., Verz. Z.

760. Als voren.

Gelijk n°. 759, doch op de Kz. alleen het opschrift:

50-J
 PRIESTERSCHAP
 VAN Z. H. PAUS
 LEO · XIII
 31 · DECEMBER
 1887

Zilver, Verz. Z.

JOACHIMO PECCI, van moederszijde een afstammeling van Rome's laatsten volkstribuun COLA DI RIENZI, werd 2 Maart 1810 te Carpineto bij Anagni geboren. Achtereenvolgens pronotarius, huisprelaat van GREGORIUS XVI (1837), legaat in Benevento, Spoleto en Perugia, aartsbisschop van Damiate in partibus infidelium, nuntius te Brussel (1843), werd hij 19 Januari 1846 aartsbisschop van Perugia en voorloopig kardinaal en 19 December 1853 definitief als zoodanig benoemd. In 1876 pauselijk kamerheer te Rome, werd hij 20 Februari 1878 tot paus gekozen en 3 Maart 1878 als zoodanig gekroond.

Herhaaldelijk gaf hij blijken van inschikkelijkheid en toonde daardoor zijn vredelievenden aard. Zijne meest opmerkelijke daden zijn voorzeker de Encycliciek „*de Rere novarum*”, den weg wijzende, hoe de sociale kwestie volgens de leer van Christus moet worden opgelost, een ontegenzeggelijk zéér veel goeds bevattend geschrift, en zijne pogingen om de engelsche, grieksche en andere afgescheiden Christenen weder met de R. C. kerk te vereenigen. Hij overleed 20 Juli 1903.

761.

1887.

Tentoonstelling van voedingsmiddelen te
 Amsterdam. Bekroningspenning.

Vz. Ceres met korenschoof in de rechterarm, op haar schoot een mand met vruchten, in de linkerhand een druiventros, gezeten tusschen hert, vogel en nest met eieren (rechts), koe, kool en bijenkorf (links). Haar rechtervoet hangt in het water, waarin een visch zwemt. Links ter zijde: 1. KUNON. F.

182

Kz. Omschrift:

TENTOONSTELLING VAN VOEDINGSMIDDELEN
In lauwerkrans:

AMSTERDAM

1887.

Brons, 56 m.M., nal. J. ELION.

De tentoonstelling werd gehouden op het terrein achter het
Rijksmuseum. De zg. „clou” was het oud-hollandsche marktplein.

762.

1887.

Nationale Tuinbouwtentoonstelling,
te Winschoten.

Vz. Eene vrouw met bloemruiker in de
hand, waaruit enkele bloemen vallen, staande
bij een op twee trappen geplaatst altaar,
waarop bloemen liggen en op welks voorzijde
boven twee lauwertakken, het wapen van
Winschoten is gebeiteld.

Op de onderste trap: BEGEER UTRECHT

Omschrift:

NATIONALE TUINBOUWTENTOONSTELLING
WINSCHOTEN 1887.

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwer-
krans.

Zilver en brons, 53 m.M. Verz. TEYLER.

763.

1887.

Nationale Tuinbouwtentoonstelling
te Leeuwarden.

Vz. Zittende vrouw, naar links gewend, met

de linker elleboog rustende op het wapen van Friesland, met de rechterhand een op haar schoot gelegen ontrold perkament houdende.

Links: Hoorn van overvloed, waaruit vruchten en een bloemtak te voorschijn komen, rechts: vaas met bloemen op voetstuk, bloempot met plant (Aäronskelk), gieter en spade.

Omschrift: FRIESCHE TUINBOUWVEREENIGING.

Kz. In lauwerkrans:

NATIONALE
TUINBOUW
TENTOONSTELLING,
LEEWARDEN.
1887

Zilver en brons, 37 m.M., Verz. H. KUIPERS.

764. 1887.

Tentoonstelling te den Helder.

Vz. Het gekroonde wapen van den Helder.

Kz. Opschrift: TENTOONSTELLING

HELDER

1887.

Onder staat: J. F. MANIKUS

Brons, 53 m.M., door BEGEER. Verz. TEYLER.

765. 1887.

Prijspenning der Landbouwtentoonstelling
te Zierikzee.

Vz. De wapens van Zierikzee, Schouwen

184

en Duiveland * in een krans van korenaren, mais, vruchten, wortelen enz.

Omschrift:

* CENTRALE TENTOONSTELLINGSVEREENIGING *
LANDBOUWBELANG.

Kz.

TENTOONSTELLING TE ZIERIKZEE
(een lauwerkrans)
AAN

BEGEER 1887 UTRECHT

Brons, 40 m.M., Verz. TEYLER.

* Het gouden schildhoofd behoort, volgens SMALLEGANGE, niet in het wapen van Duiveland te huis, dat alleen de geeren op een zilver veld heeft, het schildhoofd behoort in de wapens van Ouwkerk en Nieuwerkerk thuis. (Mededeeling van Mej. DE MAN.)

706.

1887.

Nieuwe prijspenning van het Legaat HOEVFFT.

Vz. Zie *Dirks* n°. 616, de houding en kleding der figuren, (De poëzie een dichter met lauweren kronend), eenigszins gewijzigd.

In de afsnede: J. P. MENDER, F.

Omschrift: CERTAMINA POESEOS LATINAE

Kz. In een zwaren lauwerkrans:

ACADEMIA REGIA
DISCIPLINARUM
NEDERLANDICA
EX LEGATO
IACOBI HENRICI
HOEVFFT

Brons, 75 m.M., Verz. Z.

Tijdschrift 1894, blz. 29, *Bijdragen 2^e druk*
n°. 584. Kz. door W. SCHAMMER.

JACOB HENDRIK HOEUFFT, geboren te Dordrecht 29 Juli 1756, promoveerde 1777 te Leiden, vestigde zich 1780 als advokaat te s-Gravenhage, kort daarop te Dordrecht; in 1793 vertrok hij naar Breda, waar hij 14 Februari 1843 overleed. Hij was een verdienstelijke letterkundige en werd op later leeftijd de nestor der latijnsche dichters in Nederland genoemd. Bij uiterste wilsbeschikking besprak hij aan het Kon. Ned. Instituut (thans Kon. Akademie van Wetenschappen) een legaat, waarvan de inkomsten bij voortduring moeten strekken tot het toekennen van gouden en zilveren penningen aan hen, die verdienstelijke latijnsche gedichten inzenden.

(HOEUFFT bezat een uitgebreide munt- en penningverzameling.)

767.

1887.

Prijspenning van het Regiment Schutterij,
te Amsterdam.

Vz. Het wapen van Amsterdam met twee leeuwen als schildhouders, gedekt door de keizerlijke kroon.

Omschrift: REGIMENT - SCHUTTERIJ - AMSTERDAM

Kz. Glad veld, omgeven door twee saamgestrikte lauwertakken.

Onder staat: BEGEER UTRECHT

Brons, 50 m.M., Verz. BEGEER.

768.

1887.

Prijspenning van het Koninklijk Nederlandsch
Handelsmuseum te Amsterdam.

Vz. Het koninklijk wapen, gedekt door een gekroonden helm, met dekkleeden; een leeuw tusschen twee olifantstrompen als helmteeken

en twee leeuwen als schildhouders; daaronder op een lint: JE MAINTIENDRAI

Omschrift: KONINKLIJK NEDERLANDSCH HANDELSMUSEUM AMSTERDAM

Kz. Een sierlijke cartouche, waarin boven Mercuriuskop met gevleugelde muts en onder twee lauwertakken.

Brons, 41 m.M., Verz. TEYLER.

Vz. door W. SCHAMMER, Kz. door J. P. M. MENGER.

Het Kon. Ned. Handelsmuseum werd opgericht als uitvloeisel van de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel-tentoonstelling te Amsterdam in 1883. Het doel wordt als volgt beschreven in eene cirkulaire in 't fransch, die de heeren F. W. WESTEROUEN VAN MEETEREN, W. J. P. TRAVAGLINO en W. A. ENGELBRECHT Dr. Jur., in September 1883 (Amsterdam) rondzonden. In dit blaadje leest men, volgens mededeeling van den heer JOH. W. STEPHANIK, o. a.:

I. En principe il était décidé depuis longtemps que l'Exposition coloniale et d'exportation générale d'Amsterdam servirait de point de départ pour l'établissement d'un Musée de Commerce Néerlandais.

II. Ces musées ont pour but de renseigner les manufacturiers et les négociants sur la marche des affaires dans les pays étrangers et de leur faciliter les transactions commerciales avec les consommateurs et les producteurs de ces contrées... En même temps ils doivent faciliter à l'importeur d'outremer et à l'exporteur de l'Europe de faire leur choix entre les produits de producteurs de premier ordre et de faire leurs achats dans les meilleures conditions possibles.

III. Pour atteindre ce but il a fallu chercher à composer les collections, autant que possible de ce que les divers fabricants et leurs agents auront exposé ...

La cotisation qui (l'exposant) est demandée pour l'emplacement de ses échantillons peut être peu élevée parce que... La source principale des revenus du Musée doit être la commission sur les commandes qui seront faites par son intermédiaire... Le Musée Commercial Néerlandais se composera:

a. d'un bureau de renseignements donnés sur les articles exposés et sur leurs producteurs, apprêt toilette et emballage des articles,

moyens de transport, coutumes des différents marchés, bibliothèque, almanachs, catalogues, journaux techniques, prix-courants etc.
 b. d'une exposition permanente, qui comprendra les éléments suivants: échantillons de matières premières, échantillons de denrées d'importation, échantillons de produits d'exportation.

769. 1887.

Prijspenning der Amsterdamsche vereeniging ter bevordering van Jacht- en Terreinrijden.

Vz. Tusschen twee lauwertakken, waarop twee karwatsen, jachthoorn en hoefijzer liggen, een paardenkop; daaronder staat: J. P. M. (enger)

Kz. Glad veld, met het omschrift:

⊗ AMST. VER. TOT BEVORDERING VAN JACHT-
 EN TERREINRIJDEN

Brons, 40 m.M., Verz. TEYLER.

770. 1887.

Prijspenning der Geldersche Harddraaverijen en Renvereeniging.

Vz. Een op twee gekruiste karwatsen geplaatst schild, een paardekop vertoonende, gekroond door een jockeypet; aan het schild hangen twee hoofdstellen.

Omschrift:

GELDESCHE HARDDRAVERIJ EN RENVEREENIGING *

Kz. Onder het gekroonde wapen van Gelderland, een geschiedrol, rustende op een eiken lauwertak.

Onder staat: BEGEER UTRECHT

Brons, 50 m.M., Verz. BEGEER.

771.

1887.

Prijspenning van de
Bredasche harddraverij-vereeniging.

Vz. Een burcht met vijf torens, waarboven het wapen van Breda met twee leeuwen als schildhouders, daarboven een engel ten halven lijve.

Omschrift: BREDASCHE HARDDRAVERIJ EN
RENVEREENIGING

Onder staat: w. s.(hammer)

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans.

Brons, 40 m.M., Verz. SNOECK.

Bijdragen, 2^e druk, n°. 583.

772.

1887.

Prijspenning van de Koninklijke
Nederlandsche Zeil- en Roeivereeniging
te Amsterdam.

Vz. Gekroond anker, waarom een kabel is geslingerd.

Omschrift: Ⓢ KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE
ZEIL- EN ROEI-VEREENIGING

Kz. Een aan linten hangend bord, waarop:
EERSTE PRIJS

Omschrift: ROEIWEDSTRIJD AMSTERDAM

Brons, 39 m.M., Verz. TEYLER.

Vz. door W. SCHAMMER, Kz. door J. P. M.
MENGER.

Zie omtrent deze vereeniging de aantekening bij n°. 564.

773. 1887.
 Prijspenning der Zeilvereeniging
 te Lekkerkerk.

Vz. Het wapen van Lekkerkerk.

Omschrift: ZEILVEREENIGING LEKKERKERK

1887

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans.

Brons, met oog en ring, 27 m.M., Verz. Z.,
 door BEGEER.

774. 1887.
 Prijspenning der vereeniging „Avicultura”,
 (vogelkweeking) te Utrecht.

Vz. Naar links ziende arend met uitgespreide vleugels, zittende op een korenaar; op zijn borst het nederlandsche wapen, alles bestraald door lichtstralen.

Omschrift: † NEDERLANDSCHE VEREENIGING
 „AVICULTURA”

Kz. Een krans gevormd door twee korenaren, op elk daarvan zit een vogel, onder op den krans staan een haan en hen tegenover elkander, daarachter een korenveld.

Onder staat: DE VRIES ARNH.(em)

Brons, 40 m.M., Verz. Z.

In 1902 door een nieuwen penning van BEGEER vervangen.

190

775.

1887.

Prijspenning der Scherpschuttersvereening
„Helmond”, te Helmond.

Vz. Het door een muurkroon gedekte
wapen van Helmond, daaronder: C. WURDEN

BRUSSEL

Omschrift: SCHERPSCHUTTERS VEREENIGING
„HELMOND” · HELMOND ·

Kz. Glad veld, onder omgeven door twee
saamgestrikte lauwertakken.

Zilver en brons, met oog en ring, 32 m.M.,
Verz. SNOECK.

776.

Als voren.

Zonder den naam des graveurs.

Zilver en brons, met oog en ring, 23 m.M.,
Verz. Z.

Bijdragen 2^e druk, n°. 585.

777.

1887.

Prijspenning der gemeente Heeswijk.

Vz. Het wapen van de gemeente Heeswijk,
omgeven door een driedubbelen parelcirkel.

Omschrift tusschen de beide binnenste parel-
cirkels: GEMEENTE HEESWYK

Kz. Glad veld, omgeven door parelcirkel.
Brons, 39 m.M., Verz. SNOECK.

Bijdragen 2^e druk, n°. 581. Tijdschrift
1898, bl. 135 en Pl. I, n°. 3.

Bedoelde penning werd op voorstel van Jhr. VAN DEN BOGAERDE VAN MOERGESTEL aan den toenmaals met het restaureeren van het kasteel Heeswijk bezig zijnden architect PETRUS M. F. SNICKERS, voor het belangeloos maken der teekeningen enz., voor den verbouw der gemeenteschool, door den raad van Heeswijk in goud, zilver, brons en papier aangeboden, met het gegraveerde opschrift aan de Kz.:

HULDE
AAN DEN HEER
P. M. F. SNICKERS
ARCHITECT
WEGENS VERBOUW DER
OPENBARE SCHOOL
1887.

Deze bood de penningen aan Jhr. VAN DEN BOGAERDE aan, welke zich in de verzameling op het kasteel Heeswijk bevonden. De stempels werden daarna terstond gebroken (Mededeeling van Jhr. M. A. SNOECK).

Hoe verschaft men zich kosteloos unieke penningen? 't Recept hierboven!

778. 1887.

Prijspenning, (volgens mededeeling van den Heer Mr. L. W. A. BESIËR, bestemd geweest voor een gymnastiekwedstrijd te 's-Gravenhage).

Vz. Het gekroonde nederlandsche wapen met twee leeuwen als schildhouders, rustende op een ornament, waaraan een lint hangt met de spreuk: JE MAINTIENDRAI.

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans.

Brons, 40 m.M., Verz. Rijksmunt. Vervaardigd door 's Rijks stempelsnijders.

779. 1887.

Land- en tuinbouwtentoonstelling
in Luxemburg.

Vz. In verdiept veld, omgeven door een kabelrand het gekroonde wapen van Luxemburg; daaronder: HART

Omschrift: ⌘ CERCLE AGRICOLE & HORTICOLE
DU GRAND DUCHE DE LUXEMBOURG

Kz. Tegen een cirkelvormig, door een bijenkorf gedekt medaillon leunen twee staande vrouwefiguren, links de tuinbouw met spade en snoeischaar, rechts de landbouw met een zeis, een krans houdende boven den bijenkorf; onder het medaillon hoorn van overvloed, harken, ploeg, landrol, bloemen, vruchten enz

In het medaillon:

EXPOSITION GÉNÉRALE
DE
1887

Links onder het geheel: HART.

Zilver, 47 m.M. Veiling SCHULMAN, Febr. 1902.

780. 1888. 8 Februari.

J. B. SCHÖNE te Amsterdam, gedurende
50 jaren handelsessayeur.

Vz. Een wapenschild waarin Mercuriusstaf,
omgeven door de letters: I. B. S., daaronder
staat: BEGEER UTRECHT

Omschrift: JAN BERND SCHÖNE

⊗ AMSTERDAM ⊗

Kz. In een eike- en lauwerkrans:

TER
HERINNERING
AAN HET
50 JARIG
JUBILEUM
8 FEBRUARI
1838—1888.

Brons, 41 m.M., Verz. TEYLER.

J. B. SCHÖNE, geboren te Amsterdam 7 Juli 1822, overleden te Haarlem 27 Januari 1891, was door den aard van zijn beroep gemakkelijker dan vele anderen in staat eene keurige verzameling penningen en munten bijeen te brengen. Zijne verzameling werd 10—12 Oktober 1892, door G. THEOD. BOM & ZOON geveild. De katalogus telt 1728 nummers, behalve de boeken.

GERRIT SCHÖNE, grondlegger der zaak, werd in 1729 als poorter van Amsterdam ingeschreven en in 1739 na afgelegd examen, als essayeur bij de wisselbank aangesteld.

Van dezen tijd dagteekent het optreden der steeds van vader op zoon overgaande, in bloei en omvang toenemende zaak, die tot 1881 in de Kalverstraat gevestigd was en toen door uitbreiding naar het Rokin 83 werd verplaatst. Zie de beschrijving der zaak in *Eigen Haard* 1895, blz. 635 e. v.

781. 1888. 29 April.
25-Jarig Huwelijk van
den Heer en Mevrouw J. COCKUIJT—KELK,
te Utrecht.

Vz. TER
HERINNERING
AAN HET
ZILVER HUWLIJKSFEEST
V. D. HEER EN MEVR
J. COCKUYT—KELK.

Kz. 29 APRIL
1863—1888

Brons, 38 m.M., door BEGEER. Verz. TEYLER.

JACOBUS COCKUIJT en MARIA ELISABETH KELK, laatstgemelde overleden te Utrecht 20 September 1903, waren de schoonouders van ons medelid C. L. J. BEGEER, van 1 Juli 1895—1 Juli 1903 firmant van de Kon. Utrechtsche fabriek van Zilverwerken, firma C. J. BEGEER, thans eigenaar van de Stichtsche Fabriek van Zilverwerken.

782. 1888. 1 Mei.

50-jarig bestaan van het genootschap
„Natura Artis Magistra”, te Amsterdam.

Vz. Op een lauwerkrans rusten de saamgestrikte wapens van Nederland en Amsterdam, links liggende tijger, rechts leuwenkop, boven staande olifant, achtergrond een heuvelachtig terrein.

Kz. In het veld: 1838.

I MEI
1888.

Daaronder twee saamgestrikte lauwertakken;
omschrift op matten rand:

★ KONINKLIJK ZOOLOGISCH GENOOTSCHAP
NATURA ARTIS MAGISTRA

Brons, 43 m.M., Verz. Z.

782^A. Als voren.
Prijспенning.

Geheel = n°. 782, doch zonder datum en jaartallen op de Kz.

Brons, 43 m.M., Verz. BEGEER.

In 1828 werd te Londen door de Zoological Society de eerste publieke diergaarde opgericht en drie amsterdamsche vrienden wenschten ook voor Amsterdam eene dergelijke instelling in het leven te roepen, t. w. GERARDUS FREDERIK WESTERMAN, geboren 8 December 1808 te Amsterdam, boekverkooper; (zie n°. 442), JOHANN WILHELM HEINRICH WERLEMANN, geboren te Wesel 6 Januari 1807, overleden te Oosterbeek 18 Oktober 1877 en JOHANNES WILHELMUS WIJSMULLER, geboren te Amsterdam 16 September 1806, overleden aldaar 23 Juni 1882, horlogemaker.

Dank de tegenwerking van het gemeentebestuur van Amsterdam mislukten de door eerstgenoemden in 1836 bij Z. M. Koning WILLEM I aangewende pogingen om diens hulp in te roepen. In 1837 huurden zij de Nieuwe Stadsherberg in de Middellaan bij de Prinsengracht, om een zekeren R. DRAAK in staat te stellen, zijne verzameling opgezette dieren ten toon te stellen, in het volgende jaar reeds verkregen zij den in erfpacht uitgegeven tuin Middenhof, schuin daar tegenover gelegen, stonden hunne eigen verzamelingen (WESTERMAN bezat eene uitgebreide verzameling vogels) af en openden 1 Mei 1838 eene sociëteit ter bevordering van de kennis der natuurlijke historie, onder den naam „Natura Artis Magistra", welks ledental in de eerste maand van haar bestaan reeds tot 125 klom; in 1839 was dit reeds zoo gestegen, dat voor *f* 34,000.— de bekende groote menagerie van VAN AKEN kon worden aangekocht en ondanks de belachelijke tegenwerking van het gemeentebestuur, dat de plaatsing der wilde dieren aanvankelijk slechts in een gebouw van steen met ijzeren dak *sonder deuren of vensters* wilde toestaan, mocht Amsterdam er zich, dank het flinke doorzetten harer drie kranige burgers, op beroemen de eerste diergaarde op het vasteland te hebben tot stand gebracht.

Den 2^{den} December 1882 werd het Aquarium geopend.

783. 1888. 15 Mei.
25-Jarig huwelijk van
H. F. C. GERLINGS en A. D. J. KRUSEMAN.

Vz. Hunne fotografische portretten in medaillons tusschen krullen.

Boven: 15 MEI, onder: 1863—1888

Kz. In het veld:

DEZE MEDAILLE

HEEFT

GEEN KEERZIJDE

Verzilverd papier, 44 m.M., Verz. TEYLER.

784. 1888. 27 Mei.

70ste Verjaardag van Professor F. C. DONDERS.

Vz. Zijn rechts gewend hoofd, waaronder staat: L. JUNGER. D. J. P. M. MENGER. F. Omschrift:

* FRANCISCVS CORNELIVS DONDERS *

D · XXVII MAII A · MDCCCXVIII—MDCCCLXXXVIII

Kz. In lauwerkrans:

PER

VARIAS GENTES

ILLVSTRIS BATAVI

ADMIRATIONE

JVNCTI

Omschrift: IN MEMORIAM DIEI QVO CONDITVM
PIVM CORPVS IPSIVS NOMINE INSIGNE ☉

Onder staat: W. SCHAMMER. F.

Brons, 66 m.M., Verz. Z.

*Bijdragen 2e druk, n°. 587, Médailles et
Plaquettes Modernes Pl. XXXII, n°. 149.*

Zie omtrent DONDERS de aanteekening op n°. 254. Bij deze gelegenheid werd hem een feestbundel van natuur- en geneeskundige onderzoeken aangeboden.

785. 1888. 31 Mei—30 Juni.

Tentoonstelling te Breukelen.

Ter eere van L. C. DUDOK DE WIT.

Vz. Het familiewapen van DUDOK DE WIT: in blauw een gouden keper, vergezeld van drie gouden rozen (op den penning staan drie zespuntige sterren), gouden schildhoofd beladen met een arend met uitgeslagen vleugels, met helm en dekkleeden; daaronder: BEGEER

Omschrift: INGEZETENEN VAN BREUKELEN

→ AAN L. C. DUDOK DE WIT ←

Kz. Het gekroonde wapen van Breukelen in een lauwerkrans.

Omschrift:

TER HERINNERING AAN DE TENTOONSTELLING

ANNO - VECHTENHOFF - 1888

Brons, 47 m.M. Verz. BEGEER.

LÉONARD CORNEILLE DUDOK DE WIT werd geboren te Amsterdam 3 Oktober 1843 als afstammeling van een patricisch amsterdamsch geslacht. Hij was bestemd zijn grootvader als makelaar in suiker op te volgen, doch het kantoorleven beviel hem niet en hij wilde zich eerst in Indië op de hoogte van de suikerkultuur stellen, waartoe hij zich in Maart 1865 op de „Baltimore” te Nieuwe Diep inscheepte en 24 Juni 1865 op Java aankwam.

Ook daar geen rust! De beroemde reis om de wereld werd begonnen, 1 Juli 1865—10 Januari 1866 door Oost- en Midden-Java te paard of met rijtuig. 16 Januari—6 Februari naar de Molukken, waar tot 14 Maart de Minahassa werd doorwandeld.

1 Mei—2 Nov. 1866 wandeling van Banjoewangie, over Anjer naar Batavia, van waar terstond de tocht naar diverse plaatsen in Indië, China, Japan en Noord-Amerika werd aanvaard, 30 Juni 1867 te Amsterdam terug. Amerika werd nog 3 maal bezocht in 1874, 1876 en 1879; 1—9 Juni 1874 werd de bekende wandeltocht gemaakt

naar Parijs, 1 Mei—26 Mei 1875 die van Amsterdam naar Weenen. De heer DE WIT is nog steeds groot liefhebber van wandeltochten en zwemmen. Hij woont op het buitengoed Slangenvecht te Breukelen, (door hem zelf genoemd Huize „Vroeg-, Loop- en Zwemlust” ook Huize „Afdoen van Zaken”) waar een museum, prijkkende met de namen der 5 werelddeelen, zijne kostbare verzamelingen van reisherinneringen bevat. Hij kent ons geheele land en ieder kent hem als „Kees de de wandelaar, Kees de tippelaar” of zooals hij zelf zich soms teekent „de levenslustige landlooper Kees”.

De hiervoor beschreven penning werd hem bij gelegenheid van de tentoonstelling zijner verzamelingen, ten bate der behoeftigen aangeboden met eene oorkonde met fraaie randversiering luidende:

TOEWIJDING.

Op heden den 24^{en} September 1888 is namens ingezetenen van Breukelen-Nijenrode en Breukelen-St. Pieters aan den Heer LEONARD CORNEILLE DUDOK DE WIT eene zilveren en eene gelijke bronzen medaille, benevens dit geschrift aangeboden, waartoe aanleiding gevonden werd in de overweging:

1°. dat de Heer DUDOK DE WIT zich bij voortdoring heeft beijverd om nuttig te zijn voor de maatschappij en voor zijne medeburgers te Breukelen in het bijzonder;

2°. dat eene nieuwe kroon voor dit streven is verworven door de tentoonstelling, die de Heer DUDOK DE WIT beraamd en den 31^{en} Mei 1888 op den huize Vechtenhoff geopend heeft, eene tentoonstelling, van zeldzaamheden, plaatwerken enz. op zijne reizen in Ned. Oost-Indië, China, Japan, Noord-Amerika, Midden-Europa bijeen gebracht en voor welke tentoonstelling hij alle kosten heeft gedragen, terwijl hij onvermoeid en op de meest verplichtende wijze den bezoekers alle mogelijke inlichtingen verschaft;

3°. dat de Heer DUDOK DE WIT de geheele opbrengst heeft bestemd om behoeftige ingezetenen van Breukelen te ondersteunen en aan werkelozen gedurende den winter werk te verschaffen.

Ten Oorkonde van het door hoogachting en waardeering genomen besluit is dit geschrift geteekend en bezegeld op genoemden 24 September 1888.

(Volgen tal van handteekeningen).

786. 1888. 2 Juni—Oktober.

Tentoonstelling van oude en nieuwe
Kunstnijverheid, in den Hertenkamp (z. g.
Koekamp), te 's-Gravenhage.

Vz. De kunst, onder de gedaante eener gevleugelde zittende vrouw, boven welker hoofd een vijfpuntige stralen-schietende ster, reikt met de rechterhand een lauwerkrans, in haar linkerarm een palmtak. Aan hare voeten een engeltje de bazuin blazende en met de rechterhand op een antiek schild wijzende.

Omschrift:

NATIONALE TENTOONSTELLING
VAN OUDE EN NIEUWE KUNSTNIJVERHEID
'S GRAVENHAGE 1888

Ter zijde staat: BART VAN HOVE SC

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwer-tak met lint.

Onder staat: BEGEER UTRECHT

Brons, 59 m.M., Verz. Z.

787. 1888. 9 Juni.

Internationale roeiwedstrijd te Deventer.

Vz. Het gekroonde wapen van Deventer.

Omschrift: INTERNAT. ROEIWEDSTRIJD

* DEVENTER 9 JUNI 1888 *

Kz. Glad veld, omgeven door lauwer- en eikekrans; daaronder: BEGEER

Brons, met oog en ring, 25 m.M.

788. 1888. 30 Juni—1 Juli.

Kegelconcours te Utrecht.

Vz. Het einde eener kegelbaan, de negen

kegels omgeworpen door een bal, (alle negen) daaronder het wapen van de stad Utrecht, in versierden, door eike- en lauwerloof omgeven rand.

Kz. Cartouche rustende op palmbiad, waarop:
I PRIJS, omgeven door een lint, waarop:

KEGELCONCOURS TE UTRECHT
SOCIETEIT DE VEREENIGING

Brons, 46 m.M., Verz. Z., door BEGEER.

789. 1888. 14 Juli.

Prijspenning van de Roei- en Zeilvereeniging „de Maas” te Rotterdam, voor zeilwedstrijden.

Vz. Het wapen der vereeniging (rood kruis op een zilveren veld), gedekt door eene in drie zeilende scheepjes uitlopende kroon, met als schildhouders: links Neptunus met drietand, rechts meermin met de vlag der vereeniging (rood kruis op wit veld), 't geheel rustende op twee saamgebonden lauwerbundels.

Omschrift:

ROEI EN ZEILVEREENIGING DE MAAS
C. WURDEN ROTTERDAM BRUSSEL

Kz. Glad veld, omgeven door een zwaren lauwerkrans.

Zilver en brons, 50 m.M., Verz. Z.

Voor het eerst uitgereikt op den Internationalen Zeil- en Roei-wedstrijd van 14 Juli 1888.

De vereeniging is opgericht in 1851, in 1901 vierde zij naar 50-jarig bestaan en ontving zij het predikaat „Koninklijke”; thans voert zij de koninklijke kroon, op witte liggende ruit in het midden van het roode kruis in haar vlag.

790. Als voren voor Roeiwedstrijden.

Vz. Wapen der vereeniging (geheel als op n°. 789), daaronder: **WURDEN**

Omschrift:

ROEI EN ZEILVEREENIGING DE MAAS
ROTTERDAM

Kz. 14 JULI
1888

Brons, met oog en ring, 22 m.M., aan rood wit rood lint, breed 11 m.M. In Verz. Z. met: 30 JUNI 1901.

Deze penning uitgereikt wordende aan de roeiers en stuurlieden van de winnende booten, is voor het eerst in 1881 uitgelooft; telkenmale wordt de datum op de Kz. met nieuwen stempel geslagen.

791. 1888. 1 Augustus.

Ter eere van A. SMIT, bij zijn aftreden als burgemeester van Vlissingen.

Vz. Omschrift: **DANKBARE HERINNERING AAN
HET NEGENJARIG BESTUUR VAN**

In een eike- en lauwerkrans:

BURGEMEESTER
ARIE SMIT
1879-1888.

Kz. Het wapen van Vlissingen, rustende op een Mercuriusstaf, bijlbundel en drietand. Rechts en links een dolfijn, onder een kamrad.

Daaronder op een lint: 1879 1888

Onder staat: **BEGEER**

Omschrift: DE INGEZETENEN VAN VLISSINGEN
Brons, 40 m.M., Verz. BEGEER.

ARIE SMIT vroeger scheepsbouwmeester te Slikkerveer, is de stichter der Kon. Maatschappij „de Schelde”, die 1 November 1875 begon te werken, en waarvan hij president-kommissaris is. Bij het 25-jarig bestaan, 1 November 1900, werd hem een penning met zijn borstbeeld aangeboden.

792. 1888. 1—6 Augustus.

Prijspenning van de Wielertentoonstelling
te Nijmegen.

Vz. Omschrift:

WIELERTENTONSTELLING

* NIJMEGEN *

In het veld:

1—6 · AUGUSTUS

1888

daarboven en daaronder een lauwertak.

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.

Brons met oog en ring, 32 m.M., door BEGEER en in diens Verz.

793. 1888. 14 Augustus.

Prijspenning van den Nederlandschen
Zwembond.

Vz. In versierden rand het gekroonde nederlandsche wapen met twee leeuwen als schildhouders, rustende op een lint met de spreuk:

JE MAINTIENDRAI, daaronder: BEGEER UTRECHT

Omschrift op matten rand, tusschen twee parelcirkels:

⊕ NEDERLANDSCHE ZWEMBOND ⊕

OPGERICHT 14 AUGUSTUS 1888

Kz. Glad veld, omgeven door twee saamgestrikte lauwertakken.

Brons, 40 m.M.

794. 1888. 24 Augustus.

Bezoek van de „Holland Society of New-York” aan Utrecht.

Vz. Het wapen der kunst, (drie zilveren schildjes op een rood veld), rustende op een tropee van zilversmidsgereedschap, daarboven een kroontje; omschrift:

UTRECIITSCH E FABRIEK VAN ZILVERWERK

✻ C. J. BEGEER ✻

Kz. Opschrift:

IN

REMEMBRANCE
OF THE
HOLLAND SOCIETY
OF NEW YORK'S

VISIT
TO

UTRECHT

AUG. 24TH 88

Brons, 28 m.M., Verz. Z.

795. Als voren.

Dezelfde komt ook voor met gladde keerzijde als adrespenning der firma BEGEER. Verz. Z.

De „Holland Society of New-York" werd in 1885 opgericht en stelt zich ten doel de herinnering aan het voorgeslacht levendig te houden en de oud-hollandsche deugden onder hare leden te bevorderen en aan te kweeken. Voorts vergadert zij bouwstoffen tot het samenstellen eener geschiedenis van de Hollanders in Amerika, om daarin in het bijzonder aan te toonen den invloed, die deze op de instellingen en den vooruitgang van Amerika hebben uitgeoefend. Slechts zij worden als lid aangenomen, die eene achtenswaardige positie in de maatschappij bekleeden en regelrecht in de mannelijke lijn afstammen van de hollandsche kolonisten, die vóór 1675 in New-York of in eenige andere amerikaansche volksplanting gevestigd waren (Pelgrim Fathers). Hun draagteeken is een zilveren geuzenpenning met afhanginge napjes aan oranje lint met zilveren gesp, waarop:

THE HOLLAND SOCIETY
OF NEW YORK.

Een exemplaar van dit draagteeken vond ik in de Verz. DE MAN.

796. 1888. 16 September.

Prijspenning der Amateur Fotografen-
Vereeniging te Amsterdam.

Vz. Een op een driepoot gesteld fotografie-
toestel, daarachter opkomende zon.

Omschrift:

AMATEUR FOTOGRAFENVEREENIGING
AMSTERDAM

Kz. Glad veld, omgeven door twee saam-
gebonden lauwertakken.

Onder staat: BEGEER UTRECHT

Brons, 46 m.M., Verz. Z.

Deze vereeniging werd opgericht 1 September 1887 en goedge-
keurd bij K. B. dd. 16 Januari 1890. Ze heeft haar vereenigings-
lokaal en atelier in de Handboogstraat n°. 2, te Amsterdam.

(Wordt vervolgd.)

Twee merkwaardige Oranje-penningen.

Bij het rangschikken en beschrijven der Oranje-penningen van het munt- en penningkabinet in het Friesch Museum, vond ik nog 1) twee onbeschreven stukken, welke om hunne zeldzaamheid vermelding verdienen.

Het zijn geslagen penningen, die uit een artistiek oogpunt volstrekt niet belangrijk zijn. Zij ontleenen hunne waarde aan het feit, dat zij in penningwerk noch katalogus voorkomen en, voor zoover mij bekend, alleen aanwezig zijn in het kabinet van het Friesch Genootschap te Leeuwarden.

Onze eerste penning heeft veel overeenkomst met dien, vermeld bij DE VRIES en DE JONGE, deel II, n°. 4.

Deze draagt het jaartal 1568, terwijl de onze in het jaar 1573 geslagen is en van stempel verschilt.

Het Kon. munt- en penningkabinet te 's-Gravenhage bezit een exemplaar met het jaartal 1568, vermeld onder n°. 4, in „*De Historiepenningen en Munten, betrekking hebbende op de geschiedenis van het Stamhuis van Oranje-Nassau,*” en afgebeeld op het titelblad.

---

(1) In de „*Vrije Fries*” 1902, beschreef ik een drietal gegraveerde Oranje-penningen uit dezelfde verzameling.

Dit stuk wijkt, zooals wij zullen zien, in velerlei opzicht af van onzen penning en van dien afgebeeld bij DE VRIES EN DE JONGE. 1)

De voorzijde van onzen penning (zie de afbeelding Pl. IV, n°. 1) vertoont eene wolk, waaruit een arm te voorschijn komt, gewapend met een zwaard, dat door hemellicht bestraald wordt. Het omschrift luidt: ✻ JUSTICE ✻ MAINTIENDRA ✻ 1573 ✻

Op de keerzijde ziet men eenen oranjeboom waaraan vijf vruchten (geen bloesem).

Omschrift: L'ORANGE ✻ FLEURIRA ✻ G ✻ D ✻ N ✻ P ✻ (GUILLAUME DE NASSAU, Prince).

Aan beide zijden roosjes tusschen de woorden.

Van een oog of gaatje is niets te bespeuren.

Het onderscheid tusschen het stuk uit de verzameling te Leeuwarden en dat afgebeeld bij DE VRIES EN DE JONGE bestaat, wat de voorzijde aangaat, in 't jaartal, 't kortere zwaard en de grootere letters. De keerzijde verschilt door den boom. Die op het onze draagt enkel vijf vruchten. De afbeelding in bovengenoemd werk geeft eenen bloeienden boom met drie vruchten. De afscheiding der woorden is anders en er staat een muntteeken op. 2)

1) DIRKS vermeldt in zijn *Repertorium*, deel I, no. 470, den penning van het Kon. Kabinet, want hij verwijst naar het verslag daarvan over 1876.

2) Onze penning heeft geen muntteeken. Op de afbeelding pl. VII, n°. 4, bij DE Vr. en DE J. ziet men tusschen de woorden ORANGER en FLEURIRA een takje met bladen en vrucht, dat 't muntteeken voorstelt.

Deze gebrekkige figuur zal vrij zeker moeten voorstellen, een oranjetak met appel, zooals de strooipenningen van Prins MAURITS (VAN LOON I, 396—397 en 398) vertoonen.

Zie ook het muntteeken op de munten van Zalt-Bommel (VERKADE, pl. 36, 1, 2 en 3 en VAN LOON, I, blz. 529, 2.)

Tusschen den penning van het Haagsch Kabinet en dien in het Friesch Museum valt grooter verschil op te merken.

Door vergelijking der afbeeldingen valt dit terstond in het oog. Zie b. v. de wolk waaruit de arm te voorschijn komt, de afscheiding der woorden, den bodem waarop de oranjeboom staat en vooral den boom.

De stukken zijn bovendien van zeer verschillend fabrikaat. De muntschijf van het Haagsche is dunner, het relief hooger. Het doet meer denken aan eenen gegoten, geciseleerden historie-penning, terwijl het Friesche meer de eigenschappen van een geldstuk vertoont.

Het eerste heeft eene middellijn van 32.5 m.M., een muntveld van 25 m.M. en een gewicht van 8.110 gram. Het onze meet 31 m.M., het veld 23 m.M. en weegt 14.300 gram. 1) De groote overeenkomst in stijl en bewerking van onzen penning met den door DE VRIES en DE JONGE beschrevenen pleit voor zijne echtheid. 2)

De verklaring door bovengenoemde schrijvers bij hunne afbeelding gegeven kan ons niet voldoen.

De vraag, door wien en waar de penning geslagen is, wordt niet beantwoord.

Revue Belge de numismatique, 3 Série, tom. VI, pg. 474.

Het wordt daar granaatappel genoemd.

1) Door de hulpvaardigheid van den Directeur van het Kon. Munt- en Penningkabinet, ben ik in staat deze nauwkeurige vergelijking te maken.

2) De grootte, het lettertype, de wolk, die den arm geheel omringt, de vorm van den boom en de met gras begroeide bodem zijn punten van overeenkomst tusschen onzen penning en dien bij DE VRIES en DE JONGE.

Over den uitleg van de keerzijde zijn wij het met hen bepaald oneens. Zij meenen, dat de drie vruchten aan den boom doelen op de broeders van Prins WILLEM I. De vruchten aan den Oranjeboom zijn *Oranjes*. Aan 's Prinsen broeders, die Vorsten van Nassau waren, kan hier niet gedacht worden.

De drie oranjeappelen aan den boom op den penning van 1568 en de vijf vruchten aan dien op het stuk van 1573 duiden op de kinderen van den Prins.

Laat ons zien of dit uitkomt. FILIPS WILLEM werd geboren 19 December 1554, MARIA 7 Februari 1556, ANNA in 1562, MAURITS in 1567. Den 13^{en} Februari 1568 werd FILIPS WILLEM opgelicht van de hoogeschool te Leuven en naar Spanje gevoerd.

Zijn vader heeft hem niet mogen terugzien. 1)

Men schijnt hem, onder den indruk der benarde tijdsomstandigheden, als verloren te hebben beschouwd. Blijkbaar miste men den moed hem nog mee te tellen. 2)

Op den penning van 1568 kon men dus slechts drie vruchten afbeelden.

1) Lees het verhaal der ontvoering bij BOR, Deel I, blz. 222, bij RUTH. PUTNAM, „WILLEM DE ZWIJGER,” deel I, blz. 248, en in: *Het Leven van WILLEM I* te Leyden 1732, blz. 36.

2) In 1568 werden de Graven van EGMOND en HOORN onthoofd en verspreidde zich in de Nederlanden het gerucht dat Koning FILIPS zijnen eenigen zoon DON CARLOS had doen ombrengen. De hoop op het behoud van FILIPS WILLEM, den zoon van den gehaten ZWIJGER, zal toen vrij zeker zwak zijn geweest.

Zie: GACHARD. *Correspondance de Guillaume le Taciturne*, tome III, pg. 13. *Het Leven van WILLEM I*, te Leyden 1732. dl. II, blz. 54 en 55.

BOR. *De Nederlandsche Historiën* dl. I „Antwoorde des Princen van Oranjen opte brieven van dagementen van den Procureur generaal,” blz. 223, b. en in het Bijvoegsel van Autentieke stukken: „Verantwoording des Princen van Oranje in den Jare 1568 uitgegeven,” blz. 14, b.

Zie de zinneprent op den toestand in Nederland in 1568, in de *Platen-atlas* van DE BOER en HETTEMA. Fig. 80, blz. 28.

Den 10^{en} April 1569 zag Prinses EMILIA het levenslicht. Toen dus in 1573 de toekomst wat minder donker was en men de hoop koesterde des Prinsen oudsten zoon, door uitwisseling van gevangenen of op andere wijze te kunnen behouden, kon de Oranjeboom met vijf vruchten prijken.

In het verslag over 1876 van het Kon. Penningkabinet wordt, naar aanleiding van dezen penning, een citaat vermeld uit de „*Studiën en schetsen*” van BAKHUIZEN VAN DEN BRINK.

In het opstel over ANDRIES BOURLETTE, deel 1, 2° stuk, blz. 326, vermeldt die schrijver, naar aanleiding van eene spreuk van MONLUC: 1) „Geteekend volk vecht felst,” dat de Prins er voor gezorgd had, dat zijne partijgangers sprekende kenteekenen hadden. En op blz. 327:

„Ook droegen in 1568 sommige van 's Prinsen ruiters aan een zwart zijden koord eenen penning, op welks eene zijde een oranjeboom met drie of vier appelen stond, en het randschrift: Florira l'orangier.”

„Aan de keerzijde was eene hand, met een zwaard gewapend en het randschrift: Maintient justice.”

Ofschoon er o. i. niet aan te twifelen valt, dat hier sprake is van den penning vermeld door DE VRIES en DE JONGE, en wij aannemen, dat sommige van die stukken als onderscheidingsteeken gebruikt zijn, is daarmede nog niet aangetoond, dat dit de oorspronkelijke bestemming is geweest 2)

1) MONLUC, Fransch krijgsoverste, een ijverig en wreed vervolger der Calvinisten in Frankrijk. (1501—77). Schrijver van de „*Commentaires précieux*”.

2) De vermelding bij DIRKS (*Repertorium* I, no. 470.) eindigt met de woorden: „Schijnt het ons toe eene gewone medaille te zijn”

Wel blijkt er uit, dat ze in de onmiddellijke omgeving van den Prins zijn uitgedeeld. Immers in 1568, het jaar der uitgifte, versierden zij reeds de borst der prinselijke ruiters.

De voorzijde komt ons voor eene aanschouwelijke voorstelling te geven van het begrip, dat onder begunstiging des Hemels de rechtvaardige zaak zal zegevieren.

Het omschrift: „JUSTICE MAINTIENDRA” spreekt van vast geloof in het goed recht van den strijd. In deze opvatting worden wij versterkt door hetgeen de schrijver in de bovengenoemde studie op blz. 316 vermeldt van een boekje, door 's Prinsen veldprediker, den later zoo befaamden Leidschen hoogleeraar ADRIAAN SARAVIA opgesteld, waarin „de geloofsgenooten onder den volke tot eene plechtige voorbede werden opgewekt, om den *wonderdadigen arm Gods* over den aanstaanden krijg in te roepen.” 1)

Ook de „*Waerschouwinge des Princen van Oran-gien, aan de Ingesetenen en Ondersaten van den Nederlanden*” 2) ademt denzelfden geest, namelijk

1) Wat dunkt U van den titel van dat boekje?

Eene hertgrondighe begheerte van den Edelen, Lanckmoedigen, Hoochgeboren Prince van Oraengien, mitsgaders alle sijne Christelijke, edele, vrome bontghenooten op alle menschen begeert, van wat condicie oft qualiteijt sij zijn, die den Heere liefhebben ende vreesen, ende ooc beminnende sijn de welvaert van onsen ghenadigen hoochgeboren Koninck PHILIPS van Spaengien, Nederlanden, mitsgaders oock dat Keijserlijcke Rijcke: welcke landen nu soeckt te bederven ende heel te ruineeren onder 't schijn van bescherminge, eenen ghenaeamt Duca de Alba: In wiens harte noch verborgen ligt een onuitsprekelijcke bloetdorstige tijrannije, die hij volbrengen sal, soo verre hij d'overhant crijcht, so ghij in dit clein Boexken wel sult bevinden, dat het warachtich is.

Aan het einde leest men: Ghemaectt bij mij ADRIANUM ZARAPHIJA, dienaar des Goddelijcken Woorts bij den edelen Prince van Oraengien. Datum 1568, den 21sten September.

2) Te vinden bij BOR. *Ned. Hist.* d. 1, Bijvoegsel, blz. 121.

de overtuiging van de noodzakelijkheid van het verzet tegen ALVA.

Op de strooipenningen van Prins MAURITS 1) zien wij eene gelijksoortige voorstelling, waardoor het randschrift „JE MAINTIENDRAI” wordt gesymboliseerd. Op onzen penning luidt dit „JUSTICE MAINTIENDRA.” Moet hier gedacht worden aan eene wijziging van het prinselijk devies, met het oog op den uitersten nood des vaderlands? Of wilde men te kennen geven te vertrouwen op de hoogste Rechtvaardigheid?

De keerzijde getuigt eveneens van geloof en hoop.

De Oranjeboom *zal* bloeien.

De letters G. D. N. P. voor GUILLAUME DE NASSAU Prince, geven aan het Fransche omschrift, als 't ware, eene onderteekening. Zou Prins WILLEM de op den penning vermelde woorden gesproken hebben?

Of zou het initiatief tot dezen muntslag van hem zijn uitgegaan? Het is mij niet gelukt op deze vragen het antwoord te vinden. 2)

Er is nog eene bijzonderheid op te merken. Deze penning is niet, zooals dikwijls gebeurt, een latere afslag van dien van 1568, waarbij enkel het jaartal is veranderd. De stempel is geheel nieuw gesneden en verschilt in onderdeelen belangrijk van den vorigen.

1) Zie VAN LOON, deel I, blz. 396, 397 en 398.

2) Justice maintiendra,
L'orange fleurira!

GUILLAUME DE NASSAU, Prince.

Dit omschrift in de hoftaal, geeft iets persoonlijks aan dezen van geestdrift getuigenden penning.

Hieruit blijkt, dat de reden, waarom de penning in 1568 werd geslagen, zich in 1573 heeft herhaald of bevestigd.

Zoo kan de eerste gebruikt zijn om, bij het begin van den grooten strijd, den moed te doen ontvlammen.

Na een vijftal uiterst moeilijke en donkere jaren, diende de tweede wellicht om, bij den dageraad onzer vrijheid, in 't vooruitzicht van betere tijden, tot nieuwen moed aan te vuren.

Ofschoon ik overtuigd ben, dat deze penning uit een onzer provinciale munthuizen is voortgekomen, blijf ik, evenals de beschrijvers van het stuk van 1568, op de vragen waar en door wien hij geslagen werd, het antwoord schuldig. Den Gordiaanschen knoop heb ik niet doorgehakt. Maar nu ik de aandacht der numismaten op dit stuk gevestigd heb, vlei ik mij tot die ontkenning eenigszins te hebben bijgedragen.

Tusschen 1573 en 1743 ligt het *mooiste* het *voornaamste*, deel onzer geschiedenis besloten. Het zoeven beschreven stuk is uit het begin onzer vrijmaking.

Daarop volgde een tijdperk van buitengewone krachtsontwikkeling en grooten bloei. In het jaar 1743 is de reaktie reeds ingetreden. Friesland is onder het stadhouderlijk bestuur gebleven. WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, PRINS VAN ORANJE en NASSAU had in 1731 het erfstadhouderschap aanvaard. Bij 's Prinsen huwelijk in 1734 hadden de Friezen blijk gegeven van groote liefde en gehechtheid aan hunnen Stadhouder.

Bij de geboorte van Prinses CAROLINA heerschte eene algemeene vreugde. 1)

1) In *Het Leven van WILLEM den IV, Prince d'Orange en Nassau*, ens. door C. V. L. Te Leijden bij HENDRIK VAN DEN DEIJSTER, 1752, Deel II, blz. 15, vindt men het volgende over de geboorte en den doop van Prinses CAROLINA :

„Den Prince zag die onaangename ontmoeting wel haast door een veel aangamer uitkomst verzoet, die de Patriotten en Beminnaars van het Huis van Orange met waare vreugde vervulden, want Haare Koninklijke Hoogheid, Deszelvs Vorstelijke Gemalinne beviel, den 28^{en} Februari 1743, te Leeuwarden, van eene Princesse; waar van Zijne Hoogheid, onder anderen, bij Missive kennisse gaf aan Haar Hoog Mogende.

Den 10^{en} Maart, wiert die Princesse in de groote of Jacobine Kerk te Leeuwarden, door den oudsten Predikant, den Eerwaarden Heer SICKAMA gedoopt, en CAROLINA genaamt, na wijlen Haar Groot-Moeder, de Koninginne van Groot Britannie; hebbende tot Peter, Haar Groot-Vader GEORGE den Tweeden, Koning van Engeland, Schotland, Vrankrijk en Ierland, enz. en tot Meeters, de Koninginne van Pruissen Haar Oud-Muij, en de Princesse Douariere van Orange en Nassau, Haar Vaderlijke Groot-Moeder. Deeze Plechtigheid geschiedde op de navolgende wijze. De Princesse Douariere, van Orange en Nassau, zeer prachtig gekleed, en zo aan 't Hoofd als aan de Borst met een groote meenigte fraaije en kostbaare Diamanten vercierd, reed, in een superbe koets van Staat, met zes paarden bespannen na de Kerk: Hier op volgde Zijne Doorluchtige Hoogheid te voet; zijnde den Prins vergezeld door een ongelooffelijk getal Heeren van den eersten Rang, meeren-deels gekleed in Fluweel, met Goud en Zilver geborduurd en gegalloneerd. Haare Hoogheden, in de Kerk gekomen zijnde, begaven zich in de Consistorie, alwaar een overheerlijk Tapijt gehangen en een rood fluweel kussen met goud gezoomd op de grond gelegd was, waarop zij nederknielden: op het einde der Predicatie wiert de jonggeboore Princesse, in een Draagkoets, omringd van de Guardes du Corps, in de Kerk gebragt, en door een der Hof-Dames aan de Princesse Douariere overgegeven, die het Kind aan Zijn Hoogheid overgaf, Dewelke hetzelfde ten Doop presenteerde. De toeloop van Menschen, 'om deeze Plechtigheid te zien was onbeschrijfelijk en de vreugde algemeen. Zijne Hoogheid gaf honderd goude Pistolen (Gouden pistool is het na 1730 in Duitschland veel geslagen gouden 5-thalerstuk). voor den Armen; dog Haare Hoogheid, de Princesse Douariere, niet graag hebbende, dat men Haare Liefdegaven weet, maar groot vermaak vindende om die in 't geheim te doen, gaf maar twee goude Pistolen, met bijvoeging dat Zij die gifte in 't geheim zoude vergrooten: en naderhand hoorde men, dat die considerabel was geweest.

Des avonds, na deeze Plechtigheid, was het geheele Hof, zo wel als de

De tweede Oranje-penning, dien ik te beschrijven heb, is geslagen ter herinnering aan deze gebeurtenis.

Op de voorzijde ziet men tegen den Oranjeboom de wapenschilden der Vorsten, gedekt door eene kroon.

Aan den horizont rijst stralend de zon. Naast den boom: CARO-LINA.

Omschrift: LEMMA. GEMMA. STEMMA. (Schat. Kleinood. Kroon).

In de afsnede: 17 $\frac{2}{3}$ 43. (Datum der geboorte)

De keerzijde heeft het volgende opschrift, dat tevens de jaarspreuk is:

PRINCIPIS	103
AVRIACÆ	106
GENITALISPRIMA	1053
CORVSCA SÆPIVS	211
AC PLVRES	155
FAVSTA REVERTE	10
VICES.	106
	—
	1744

(Geboortedag van de Prinses van Oranje keer meermalen blijde en met voorspoed weer!)

(Zie afbeelding, Pl. IV, n°. 2).

Het stuk is geteekend: N. V. S. Dus gemaakt door NICOLAAS VAN SWINDEREN, graveur te 's-Gravenhage. Evenals de meeste penningen uit dien tijd, heeft ook deze weinig kunstwaarde.

Huizen der Stad geillumineerd; op verscheide plaatzen wierden Vuurwerken afgestoken; en voor het Hof liepen Fonteynen van Roode en Witte Wijn voor het Volk."

VAN SWINDEREN was een handig stempelsnijder, maar geen kunstenaar. 1)

De voorzijde vertoont eene stempelscheur, en op de keerzijde is eene fout in de jaarspreuk. Die wijst 1744 in plaats van 1743 aan.

Wij hebben hier dus vrij zeker met eenen afgekeurden proefspenning te doen, waarvoor de grootere, vermeld in het *Vervolg op VAN LOON* (n°. 176), is in de plaats gekomen.

---

1) IMMERZEEL noemt hem „een niet onverdienstelijk graveur, die herhaaldelijk voor den Erfstad ouder WILLEM IV werkzaam was.”

S. W. Hz.

BLADVULLING.

In een artikel, getiteld: „*Zoo ik minister was*”, schrijft de geestige directeur van het *Handelsblad* (zie het „*Van Dag tot Dag*” van Maandag 21 Maart 1904) over het gevaar, dat drijvende wrakken op den oceaan voor stoom- en zeilschepen opleveren. Aan het slot geeft hij een nieuwen naam aan onze mooie gouden munt in deze bewoordingen: „En zoo ik niet alleen minister van marine, maar tevens assuradeur was, dan loofde ik een beurs met *gouden Wilhelmina's* uit aan den zeeman, die, op uitkijk zijnde, een wrak of verlaten schip het eerst ontdekte.”

En zeer te recht. Het woord „*gouden Wilhelmina*” klinkt ruim zoo welluidend als *tientje* en vervangt het nu verouderde „*gouden Willem*.”

J. E. T. G.

NASCHRIFT.

(*Braspenning, kruis*. Zie *Tijdschrift* 1904,
blz. 140 e. v.)

De heer H. J. WESTERLING te Amsterdam, maakt mij de opmerking, dat reeds vóór 1418 de *braspenning* vermeld wordt. Hij schrijft mij name-lijk, dat „Vrid. na Agnetis 1416” de Raad van Utrecht eene muntregeling vaststelde, waarin o. a. bepaald werd: „6¹/₂ borghoen-penningen, gheheten braspenning, 30 wit. Item, als men de braspenninghen beneden enen gulden wtgheeft, soe sel men elc stuc gheven voer 18¹/₂ doytken.” Ook meent genoemde geschiedvorscher, dat er wel munten geweest zijn, die *kruis* heetten, en grondt zijne meening op de volgende aantekening: „op St. Michielsavont int jaer van XC (1390)” ordonneert de Utrechtsche Raad: „Voert so en sijn die *corte cruce penninghen*, die ghene leliaers en sijn, die tot Oyen, tot Gennep ende tot Meghen geslegghen sijn, niet beter dan een Dortrechtsche placke.” Ik kan daaruit echter niets anders lezen dan: penningen *met een kort kruis*, dat is zulk een, dat niet tot aan den buitenrand der munt reikt, maar binnen den z. g. binnenrand blijft; en niet penningen, *geheeten kruis*. Zoo vinden wij in de muntwetten van 1586 en 1606 nog vermeld: „De Croone van Portugael metten corten cruyce” en dezelfde „metten langhen cruyce.”

J. E. TER GOUW.

Afleiding en Verbinding.

Het Pond Groot van f 63.00 en enkele andere.

I.

HET POND GROOT VAN f 63.00.

Met dit en volgende overzichten bestaat tweeërlei oogmerk; ten eerste wenschen wij daarmede aan te toonen het onwrikbaar verband, dat tusschen de in vroeger eeuw gebruikte ponden bestond, en ten andere willen wij daarmede trachten duidelijk te maken, dat de gang van het Schild, bepaald op f 3.15, in de laatste tijden niet werd veranderd. Het pondenwezen vormde ook geen cirkelgang; het bewoog zich afdalend, rechtlijnig voort, om onder vaststaande verhoudingen, gegrond op het Schild, te eindigen in een alsnog bekend pond.

Het Scilt of Schild wordt in de bescheiden meestal uitgedrukt of bepaald in grooten, — in de kleinste onderdeelen van het pond. Het kleinste aantal van deze, waarop men het Schild vindt bepaald, bedraagt 12. Daarna klimt het aantal van deze eenheden voor die munt tot 126 en steeds in evenredigheid van de daling der ponden, met welke zij opnieuw in betrekking werd gesteld. En daar nu het kleinste aantal grooten, waarin men het Schild vindt uitgedrukt, juist overeenkomt met dat, gevorderd voor den schelling, zoo moet het pond, bestaande uit 20 schellingen, ook gelijk zijn geweest aan het bedrag van 20 Schilden.

Was de schelling of het Schild bekend, dan lag de waardebepaling van het Pond Groot als voor de hand: het vertegenwoordigde dan een bedrag van twintigmaal dat Schild of van $20 \times f$ 3.15 f 63.00.

Velerlei beschouwingen en berekeningen zijn noodig geweest tot bepalingen van den gang van het Schild, en inzonderheid moeielijk viel deze te geven, wjl het doorgaand verband tusschen de ponden en de munt niet zoo opvallend was.

Het Pond Groot van f 63.00, waarvan wij bij deze beschouwingen uitgaan, is hoogstwaarschijnlijk reeds in 1180 in gebruik gesteld. Daarmede werd veel gerekend; zijn denarius stond lang nadat het buiten gebruik was geraakt zelfs nog als de groot van den Koning van Frankrijk bekend, en het Schild werd nog lang schelling genoemd. (1)

Een Pond Groot bestond altoos uit zes munten, elk van 40 grooten; het kwam mitsdien steeds overeen met een bedrag van 240 grooten. Dan, dit aantal grooten in elke rekeneenheid vervat, was ook gegrond op de verdeeling daarvan in 20 schellingen en de schelling in 12 grooten.

In betrekking tot het hier bedoelde Pond Groot dan had men:

**Het Pond Groot van 6 munten elk van
40 grooten, of van $6 \times f$ 10.50 = f 63.00.**

Verder was:

$$1 \text{ £} = f 63.00.$$

$$1 \text{ £} = 20 \text{ ð}$$

$$1 \text{ ð} = f 3.15.$$

$$1 \text{ ð} = 12 \text{ gr.}$$

1 gr. = f 0.2625 met een dubbele groot of plak genaamd van f 0.525.

Het Schild stond in betrekking tot dit pond gelijk met 6 plakken, want: $6 \times f$ 0.525 = f 3.15.

Het hier bedoelde pond was niet alleen gelijk aan 20 Schilden, het kwam ook volgens de bescheiden overeen

(1) Mr. GEORGES CUMONT. Monnaies dans les chartes du Brabant sous les Règnes de Jean III et de Wenceslas, pag. 46.

met 24 andere munten, Moutons of Lammen genaamd, elk ter waarde van f 2.625 en daarom ook was $24 \times f$ 2.625 = f 63.—

Het pond was tevens gelijk aan 30 der later zoo bekende Guldens van Gewicht van f 2.10, weshalve deszelfs waarde ook kon worden uitgedrukt door $30 \times f$ 2.10.

Op een van deze hoofdmunten, op het Schild, het Lam of op den Gulden van Gewicht, waren de ponden doorgaans geground. Sommige waren veelvouden van één, andere van twee, doch slechts weinige van al de drie genoemde geldstukken, zooals in het onderhavige geval met het Pond Groot van f 63.00.

Deze rekeneenheid toch was zoowel gelijk aan $20 \times f$ 3.15 als aan $24 \times f$ 2.625 of aan $30 \times f$ 2.10.

Uit het gelijk staan van het pond met 20 Schilden, met 24 Lammen en met 30 Guldens van Gewicht, vloeien merkwaardige verhoudingen voort.

Uit: 20 Schilden = 24 Lammen toch volgt, dat 5 Schilden evenveel deden als 6 Lammen.

En uit 20 Schilden = 30 Gld. van Gewicht, leidt men af dat 2 Schilden gelijk stonden met 3 Guldens van Gewicht.

Deze verhoudingen vindt men in de bescheiden terug, en de laatste komt zelfs in tal van stukken voor.

Eene andere munt, waarop enkele malen ponden zijn geground geweest, was de Gulden van Florence, die ook voorkomt als kleine Gulden, als Gulden Halling en als Gulden Halling van licht gewicht. Ook komt de munt voor als Parvus Florenus en, wat merkwaardig is, vier stuks daarvan vindt men gelijk gesteld met de waarde van drie Schilden, eene verhouding, waaruit volgt dat die munt gang moet hebben gehad voor f 2.3625.

Het dubbele bedrag van dezen Gulden, of f 4.725, was de waarde van een der oude Engelen of van den ook in 't begin van de XIVe eeuw aangemunten Zetelaar.

Het tweevoud van het Lam, het Dubbele Lam, was de Aureus, met een gang van f 5.25, en het tweevoud daarvan leverde het bedrag op van een der zes munten, waaruit het Pond Groot geacht werd te bestaan.

Het bedrag van f 10.50 vormde in vroeger eeuw ook de Mark van 10 schellingen Keulsch en had reeds als zoodanig gang tegenover de Mark van f 12.60 of van 12 schellingen Keulsch, van de Mark van dit Pond Groot van f 63.00.

Het Schild was als schelling in betrekking tot het pond van f 63.00 munt van 12 grooten; het Lam deed daarbij 10 en het Dubbele Lam 20 grooten; de Gulden van Gewicht gold voor 8, en de Gulden van Florence voor 9 grooten; voor elk der dubbelen daarvan werd natuurlijk ook het dubbeltal dezer eenheden gevorderd.

Nog was bij het gebruik van dit Pond Groot een munt in omloop. Kroon genaamd, ter waarde van 14 grooten.

Alzoo dan was in de XII eeuw bij het gebruik van deze rekeneenheid:

het Schild	..munt van 12 grooten		
„Lam	„	10	„
de Aureus	„	20	„
„Gld. van Gewicht	„	8	„
„Gld. van Florence	„	9	„
„Engel of Zetelaar	„	18	„
„Kroon	„	14	„

En den gang dezer geldstukken in onze munt uitdrukkende, blijkt, dat bij het gebruik van het pond van f 63.00 gold:

het Schild . . .	voor	$12 \times f$	0.2625	of	f	3.15.
„Lam	„	$10 \times$	„	0.2625	„	2.625.
de Aureus . . .	„	$20 \times$	„	0.2625	„	5.25.
„Gld. van Gewicht „	„	$8 \times$	„	0.2625	„	2.10.
„Gld. van Florence „	„	$9 \times$	„	0.2625	„	2.3625.
„Engel of Zetelaar „	„	$18 \times$	„	0.2625	„	4.725.
„Kroon	„	$14 \times$	„	0.2625	„	3.675.

Al deze bedragen zijn in overeenstemming met de waarden, waarop ook in later eeuw genoemde munten, zij het ook enkele malen onder gewijzigde benaming, in betrekking tot andere ponden worden bepaald.

Uit de aantallen grooten voor de geldstukken bepaald, blijkt, dat slechts een drietal dezer betrekking hadden op dit pond, of daarvoor kunnen zijn aangemunt. Deze waren het Schild als schelling van 12 grooten; het Lam, als munt voor het Mytenpayement voor 10 grooten, en het Dubbele Lam als geldstuk voor het Parisis van 20 grooten.

De overige munten, geen bekende deelen van het pond vertegenwoordigende, waren vreemd daaraan.

Men treft slechts enkele opgaven aan, welke alsnog op het gebruik van het oude Pond Groot van *f* 63.00 wijzen.

Toch blijkt uit bescheiden van de XIVe eeuw, dat het Scutum, het Scilt of Schild nog als schelling, of als munt van 12 grooten, werd gekend; dat ook de waarde van de groot alstoen volstrekt nog niet in vergetelheid was geraakt; maar bepaalde stukken, waarin van die rekeneenheid een doorgaand gebruik is gemaakt, zijn waarschijnlijk niet meer voorhanden.

Een treffende verwijzing naar het gebruik van het oude pond treft men alsnog aan in het Kondichboeck der stad Zutphen. Daarin toch leest men: „*Alsoe dan die mure geleget is, so magh hij se doen tellen, hoe menich dusent steens daeraen geleget is: unde elc dusent zal men rekenen voer 2 scillinghe older groten of voer 2 olde scijde af ghelijc payement daer-voere.*” (1)

Hier dus spreekt men nog van twee oude schellingen, die gezegd worden gelijk te staan met twee oude Schilden, een en ander, zooals men dat in betrekking tot het pond van *f* 63.00 hierboven vindt bepaald.

In een charter van 10 Augustus 1358, waarbij hertog

1) Mr. C. PIJNACKER HORDIJK. Rechtsbronnen der stad Zutphen, bladz. 24.

ALBRECHT VAN BEIEREN, ENGELBERT, heer van der Mark, aanneemt tot leenman, wordt het scutum nog gesteld op 12 grooten. 1)

In andere bescheiden wordt men op gelijke wijze aan het gebruik van het oude pond herinnerd, en enkele malen vindt men zelfs nog van een of ander payement of rekenpond gebruik gemaakt.

Voor al met het Hollandsch van het pond werd lang gerekend. Het werd ruim anderhalve eeuw na de vaststelling van het pond nog gebruikt als „payement.”

Van dit Hollandsch, bestaande uit het achtste gedeelte van het Pond Groot, waren de schellingen natuurlijk ook achtmaal zoo klein, als die van het Pond Groot. Het Schild gold daarbij dus niet voor één Schelling, maar voor acht van die in waarde zoo verschillende, doch gelijknamige munten.

Het Hollandsch van het pond van f 63.00 stond daarom ook bekend als het payement, waarbij het oude Schild overeenkwam met de waarde van 8 schellingen.

In het volgende vindt men van dit rekenpond gebruik gemaakt. Ook daarin heet het nog het payement, waarvan 8 schellingen het bedrag opleverden van het Schild.

Anno 1345. Item up Sinte Gregorius dach te woesterhusen betaillt om een roet paerd tot meester Pieter's maerscalx behoef, 3 £ 7 sc. payments, een scilt voer 8 sc., beloept 8 scilde ende 3 sc. payments voers Waken 12 sc 6½ d. gr. 6 miten. 2)

De rekening voor het paard bestond uit 3 £ 7 ð van dit payement. De verantwoording, die daarmede overeenstemt, geschiedde met 12 ð 6 d. gr. en 6 myten van een ander pond.

Nu staat 3 £ 7 ð gelijk met 804 deniers van het gebruikte payement of met $804 : 8 = 100\frac{1}{2}$ d. gr, van het betrekkelijke Pond Groot.

1) F. VAN MIERIS. Groot charterboek. Deel III, folio 50.

2) Dr. H. G. HAMAKER De Rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis. Deel III, bl. 367.

De verantwoording bestond uit $150\frac{3}{4}$ d. groot. Beide geldelijke bepalingen, aldus in gelijknamige eenheden uitgedrukt, stonden tot elkander als $100\frac{1}{2} : 150\frac{3}{4}$, als $402 : 603$ of als $2 : 3$.

Hieruit blijkt, dat voor de verantwoording een kleiner pond is gebruikt, dan dat, hetwelk tot grondslag lag van de rekening; de betrekkelijke Ponden Groot moeten zich omgekeerd hebben verhouden als $3 : 2$.

Tweemaal het zwaardere, bekende pond, of tweemaal *f* 63.00 leverde dus hetzelfde bedrag op, als driemaal het lichtere voor de verantwoording. Het laatste moet alzoo eene waarde hebben gehad van *f* 42.00.

(Wordt vervolgd).

Tholen, Januari 1904.

A. HOLLESTELLE.

BLADVULLING.

Een eigenaardige penning

werd vervaardigd bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer. Dit eenzijdige stuk is nl. gemaakt van . . . terra-kotta! Het vertoont het gebouw der kweekschool met het omschrift:

RIJKSKWEEKSCHOOL VOOR ONDERWIJZERS TE DEVENTER
en onder het gebouw:

1877

6 FEBRUARI

1902

omgeven door opstaanden rand. In de gladde Kz. is ingekrast *L. G. Grootte 110 m.M. Gemodelleerd door W. G. VAN POORTEN, beeldhouwer, en gebakken door L. J. GROLLEMAN, terra-kotta-fabrikant, beide te Deventer.*
Mijne Verz. Z.

Gemengde Berichten.

Onze pasmunt.

Het februari-nummer van: *Vragen des Tijds* bevat een zeer lezenswaardig artikel van ons medelid, Dr. C. HOITSEMA, getiteld: Onze pasmunt. Het hoofddoel daarvan is, te wijzen op het voordeel, dat het vervaardigen van pasmunt voor den Staat kan hebben, wanneer deze in een daartoe geschikt metaal worden vervaardigd. Tijdens de Republiek waren het de muntmeesters, die dit voordeel trokken, thans doet het de Staat. Tot het jaar 1902 echter werd op het aanmunten van zilveren pasmunt verloren, omdat in hoofdzaak ingetrokken zilveren standpenningen tot dat doel werden versmolten, en men bij gevolg niet kon profiteeren van den lagen prijs van het zilver, door het aankoopen van baren.

Een zeer geschikt alliage voor zilveren pasmunt wordt door den schrijver op 72 pCt. zilver en 28 pCt. koper gesteld.

Meer voordeel gaf het aanmunten van brons. Van af 1884, toen de vroegere koperen specie buiten omloop was gesteld, tot aan 1902 werd op de nieuwe bronzen munten eene winst voor den Staat behaald van f 637,537.—.

Vervolgens wijst de Heer HOITSEMA op het groote voordeel van nikkel als muntmetaal, vooral als men daartoe het muntnikkel gebruikt, dat uit 75 pCt. koper en slechts 25 pCt. nikkel bestaat. Zwitserland is in 1850 daarmede begonnen; 37 staten hebben daarna dit voorbeeld gevolgd.

Frankrijk het laatst, in 1903. In eene tweede afdeeling bespreekt de Heer HOITSEMA hoe nuttig en voordeelig het zou zijn onze dubbeltjes en stuivertjes — beide onpraktische geldstukken door hunne geringe afmetingen — door nikkelmetaal te vervangen. Het stuivertje is bijna uit den omloop verdwenen, maar ook het dubbeltje is onhandig klein, zegt de schrijver, daarbij slijt het, tengevolge van zijn alliage spoedig af, zoodat dikwijls slechts een dun plaatje zilver overblijft. De schrijver deelt vervolgens mede, dat de sedert 1848 geslagen dubbeltjes, „plus minus 5500 Kg. metaal hebben verloren, gelijkstaande met eene waarde van *f* 310,000.— aan zilver, wanneer men dit tegen een gemiddelden prijs van *f* 88.— per Kg. voor het afgelooopen tijdperk berekent.” Zie hier nog eenige sprekende cijfers: Van 1848 tot 1903 zijn geslagen 64.5 miljoen stuks 10-centstukken, hiervan zijn door slijting 10.3 miljoen ingetrokken, vele andere zijn verloren gegaan. Thans mag men aannemen, dat er nog 40 à 45 miljoen stuks in omloop zijn. Tegen *f* 40.— per Kg. vertegenwoordigt dit eene waarde aan fijn zilver van *f* 1,360,000 — à *f* 1,520,000.—. Werd nu, zegt de Heer HOITSEMA, het 10-centstuk vervangen door eene munt van muntnikkel, wegende 6 gram, dan zou dit aan materiaal-aanschaffing slechts *f* 560,000.— kosten. Ging men tevens over tot het aanmaken van een 5-centstuk in nikkel, dan werd de te behalen winst uit den aard der zaak nog veel grooter.

M. D. M.

Aanvulling op DIRKS 1813—1863.

I. Eereprijs voor Handboogschutterijen, uitgelooft door Z. M. Koning WILLEM III in 1852.

Vz. Op een ondergrond van stralen rust een krans van lauwer- en eiketakken, op deze (horizontaal) een handboog en twee gekruiste pijlen, op dit alles een sierlijke

cartouche met het nederlandsche wapen, waarboven een koningskroon; alles in hoog relief, de kanten uitgesneden.

Kz. Gladde ondergrond, waarop rust een door de kz. van de koningskroon gedekte jarretièrre, dragende op matten grond het opschrift: VOOR HET KONINGSCHIETEN VAN WEGE DEN OPFER-BESCHERMHEER. Binnen de jarretièrre

op het gladde veld gegraveerd: 1852

Zilver, hoog 93, breed 85 m.M., een door den bol van de kroon loopend groot oog, 55 gram. Verz. Jhr. M. A. SNOECK.

Dit hoogst zeldzame stuk — tot heden waren slechts 2 ex. bekend, waarvan een gesmolten is — werd aan oranjelint om den hals gedragen.

II. Eereprijs voor Scherpschutters, uitgeloofd door
Z. M. Koning WILLEM III in 1852.

In het *Faarboekje voor Nederlandsche Scherpschutters voor* 1855, (Delft, H. KOSTER, 1855), vinden we op Pl. VIII een geheel gelijk eereteken afgebeeld, alléén met dit onderscheid, dat boog en pijlen door twee gekruiste geweren zijn vervangen.

Het werd in zilver voor de Scherpschuttersgilden, in zilver verguld voor de Koninklijke Scherpschutterijen uitgeloofd en gedragen onderscheidenlijk aan blauw met zilver en oranje met zilver lint, en was ingevolge cirkulaire, d.d. Maart 1852, geteekend door 's Konings Kamerheer, Jhr. H. M. MOLLERUS, „namens de Commissie belast met de verordeningen der Koninklijke Wedstrijden op het Loo” bestemd om, daar in 1852 geen Koninklijke Wedstrijden op het Loo zouden worden gehouden, aan elke Scherpschutterij te worden uitgereikt om te dienen als persoonlijken prijs voor dien schutter, die, op een uitsluitend hiertoe bij elk gilde vóór 1 Juli 1852 te houden wedstrijd, het grootste aantal punten in 15 schoten zou behaald hebben.

Eenige regelen omtrent dien wedstrijd werden tevens bij de cirkulaire vastgesteld. In Juni 1852 bepaalde Z. M. nader, dat bij overlijden van den winnaar of diens uittreden uit het gild, het eereteken als blijvend aandenken aan het vaandel of den standaard van het gezelschap zou gehecht worden, nadat het met den naam van den scherpschutter, die het gedragen heeft, zou voorzien zijn geworden.

19 Schutterijen hielden een dergelijken wedstrijd; van al de overwinnaars behaalde A. G. Baron TAETS VAN AMERONGEN, van het Utrechtsche Collegie „St. Hubert, het midden zij ons doel” de meeste (186) punten.

De winnaars ontvingen tevens een sierlijk, met de afbeelding van het eereteken prijkend diploma.

T. a. p. vinden we verder op Pl. VII afgebeeld het onderscheidingsteeken voor elken schutter opgekomen op het „Concours met de Buks naar de Schijf”, op het Loo gehouden den 27^{en} Juni 1851. Dit zou eerst den 22^{en} Juni 1850 hebben plaats gehad, maar werd toen, wegens het overlijden van Z. K. H. Prins MAURITS DER NEDERLANDEN, uitgesteld.

10 Scherpschuttersgezelschappen namen elk met 5 leden aan den wedstrijd deel. Het door de koningskroon (zonder kruis) gedekte draagteeken bestaat uit een strik, welks groote lussen een mat veld omgeven en welks einden links en rechts in het midden uitsteken, op het lint:

(bovenlus)	KONINKLYKE WEDSTRYD	
(slippen)	VOOR	DE
(onderlus)	SCHERPSCHUTTERYEN	

Een liggend ovaal medaillon met het jaartal: 1851, rustend op twee saamgestrikte lauwertakjes en twee gekruiste buksen bedekt den knoop van den strik. Naar de afbeelding breed 57 en met de kroon hoog 65 m.M., aan ring en (oranje?) gewaterd zijden lint. Ook dit draagteeken ontbreekt bij DIRKS. Z.

Valsche spaansche pesos of piasters in 1796 te Birmingham, met oogluikend toelaten der engelsche regeering, vervaardigd.

In de *Revue française*, 4de afl. 1903, deelt ons medelid de heer P. BORDEAUX een onuitgegeven brief mede, gericht aan DE LAS CASAS, spaansch ambassadeur te Londen, en gedateerd van 19 Mei 1796, waarin dezen werd bericht, dat te Birmingham op groote schaal de vervaardiging plaats had van enorme hoeveelheden valsche spaansche pesos of piasters, en wat het ergste was, dat dit met medeweten der engelsche regeering geschiedde. Herhaaldelijk was de toenmalige verantwoordelijke minister Lord HAWKESBURY van het feit in kennis gesteld, zelfs door een zekeren BOLTON of BOULTON, die nog wel door de regeering was aangesteld tot het bewerkstelligen in zijn partikuliere munt te Soho bij Birmingham, van eene geheele overstempeling met den engelschen beeldenaar van twee millioen stuks echte spaansche dollars 1); niets hielp. De regeering liet het vervaardigen van valsch spaansch geld toe. Wat het spaansch gouvernement betrof, dit was machteloos, daar het sedert 1796 op voet van oorlog met het Britsche Rijk stond. Zie hier de stukken, die in Birmingham werden vervaardigd:

1. Echte peso of piaster. Deze werd door persing in volume vergroot, daarna op de juiste grootte afgesneden, en op nieuw gemunt. Op ieder stuk werd 5 sols verdiend.
2. Een stuk koper werd aan beide zijden belegd met de afgezaagde of afgevijlde voor- en keerzijde van een echten piaster. Met behulp van eene machine werd er een rand rond gemaakt, zoodat deze piasters niet van de echte waren te onderscheiden. Daar ook de klank uitstekend was, bleef slechts het gewicht over tot het ontdekken van

---

1) Zie *Tijdschrift* 1901, blz. 150 en vlg.

het bedrag. Niet minder dan $\frac{7}{8}$ van het metaal werd door den vervalscher op deze stukken gewonnen.

3. Geheel valsche piaster uit zilver en veel koper bestaande.

4. Een stuk koper, aan beide zijden met dunne plaatjes zilver belegd. Afgesneden zijnde op de juiste grootte, werd de munt geslagen en van een rand voorzien.

5. Piaster geheel van tin vervaardigd.

Het meerendeel dezer valsche munten werd door een engelsch handelshuis in Noord- en Zuid-Amerika, Indië, maar vooral in China ingevoerd. Tengevolge van den oorlog, waarbij Engeland als zeevarende mogendheid een groote rol speelde, werd het binnensmokkelen van deze valsche piasters, die meest alle het borstbeeld van KAREL IV dragen, zeer vergemakkelijkt.

De heer BORDEAUX geeft als zijne meening te kennen, dat de oorzaak van het met chineesche letters stempelen van buitenlandsche munten door beambten van het Hemelsche Rijk, in deze vervalschte piasters is te zoeken.

In het begin der 19de eeuw, toen de valsche piasters overal uit Amerika werden geweerd, moet China als het ware er mede overstroomd zijn geweest. Vandaar dat de Chineezzen begonnen zijn de goede stukken te stempelen en voor inlandsch gebruik gangbaar te stellen. Deze gestempelde munten komen zelden in Europa voor.

M. D. M.

UIT DE PERS.

Nieuwe Nederlandsche Penningen.

De *Wereldkroniek* van 23 April 1904 bevat afbeeldingen van den grooten gouden penning, aangeboden aan de firma JOH. ENSCHEDÉ & ZONEN te Haarlem, bij haar 2de eeuwfeest, werk van onzen landgenoot, den beeldhouwer

AUG. FALISE te Wageningen, en van den penning met het borstbeeld van d'. ABR. KUIPER, Minister van Binnenlandsche Zaken, een fraaie proeve van het talent van den te Parijs wonenden medailleur TONY SZIRMAÏ De *Nederlandsche Spectator* 1904, n°. 18, gaf een vrij zoutelooze parodie op laatstgemelden penning. Z.

Munten van Guatamala.

De *Gartenlaube* 1904, n°. 7, brengt afbeeldingen van een peruaanschen sol en een chileenschen peso, beide in het midden ingestempeld met een ronden klop aan weerszijden. De eene zijde vertoont een zittende vrouw met het omschrift: REPUBLICA DE GUATAMALA, in de afsnede: 1½ REAL, de andere zijde een perkament op gekruisde geweren (?) en takken en het jaartal 1894.

Deze stukken zullen in zéér weinige verzamelingen voorkomen, daar men niet alleen in Guatamala bijna geen zilvergeld ziet, doch daarenboven de uitvoer daarvan streng is verboden en men bij het verlaten van het land nauwkeurig wordt gevisiteerd. Z.

Nederlandsch Belgische Vereeniging van de vrienden der Medaille als Kunstwerk.

Den 19ten Maart 1903 had te 's-Gravenhage in de Trevezaal de driejaarlijksche algemeene vergadering plaats, bijgewoond door een 25 tal leden, waaronder verschillende belgische De voorzitter ALPH. DE WITTE, opende de vergadering en gaf het woord aan den sekretaris d'. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, die verslag uitbracht over de werkzaamheden der vereeniging. Als voorzitter werd gekozen laatstgemelde, als sekretaris de heer E. DE BREIJNE, ambtenaar aan het algemeen archief van België te Brussel, de overige bestuursleden zoomede de juryleden werden herkozen.

De vereeniging telt nu 116 belgische en 67 nederlandsche leden, nog een 20 tal behoeven slechts toe te treden om jaarlijks 2 penningen te kunnen uitreiken.

De voorzitter stelde voor hulde te brengen aan de vorstelijke eereleden de prinsen ALBERT VAN BELGIË en HENDRIK DER NEDERLANDEN en aan het lid H. M. Koningin EMMA, voor den steun door haar toetreden aan de vereeniging geschonken, welk voorstel met luide instemming werd begroet.

Hij wees er verder op, dat mede door het streven der vereeniging men zich in de beide landen in meerdere mate ging toeleggen op de kunst van penning-vervaardiging, d. w. z. reduceeren, slaan en patineeren, en spoorde daarom aan om voor de penningen van wege de vereeniging zoo eenigzins mogelijk *niet* naar het buitenland ter markt te gaan, maar de belgische en nederlandsche ateliers dit werk te doen verrichten, bijvoorbeeld die, waarvan leden onzer vereeniging aan het hoofd staan; ook dit voorstel vond algemeene instemming.

Na de lunch werd een bezoek gebracht aan het koninklijk kabinet, waar de direkteur een fraaie verzameling moderne medailles en plakketten ter eere van de leden der vereeniging had uitgelegd, alfabetisch gerangschikt naar de namen der medailleurs. Onder de 570 nummers, die de fraai uitgevoerde, met een 8 tal afbeeldingen prijkkende katalogus omvatte, zagen we niet minder dan 44 stukken van O. ROTY en 81 stukken van A. SCHARFF. Bizonder fraai werk van J. DEVRESE spande de kroon onder de belgische penningen, van de Hollanders waren ACHTENHAGEN, BAARS, BEGEER, ELION, FADDEGON, FALISE, VAN HOVE, JÜNGER, MENGER, PANDER, EDEMA VAN DER TUUK, VOET, WERNER, WIENECKE, WORTMAN en ZIJL vertegenwoordigd; van al hun werk vond ik FADDEGON's plakket: CATHARINA ISABELLA SIX het mooiste. Z.

*Verslag van het Munt- en Penningkabinet van
het Friesch Genootschap (1902—1903).*

Onder de aanwinsten van het onder de hoede van ons medelid S. WIGERSMA HZN. staande kabinet, merken we op een penning van een weversgild, vermoedelijk van Leeuwarden, een gildepenny wellicht van Bolsward, een dito met een wapen z. j. en een brandspuitpenning van Workum, alle onbeschreven stukken.

Onder de munten trekken de aandacht een onbeschreven bronzen merovingische imitatie van den tiers de sol van JUSTINIANUS I, (527—565) op ware grootte en vergroot afgebeeld, gevonden in de terp te Woudsend, een dito gouden gevonden in de Winsumer terp en een variant van den ruitergroot van JAN, heer VAN KUINRE, (1328—1337), verg. VAN DER CHIJS, II—33. Z.

Koninklijk Penningkabinet, verslag over 1902.

Belangrijke aanwinsten mocht de ijverige Directeur van het Koninklijk Kabinet, in 1902 te boek stellen: grieksche munten uit de verzameling SIX, waaronder bijzonder de seriën munten van Lesbos in Klein-Azië in het oog vallen, gouden merovingische munten uit de muntvondst te Nietap (1901) en verschillende moderne buitenlandsche penningen; in het bijzonder verdienen verder vermelding een gedenkpenning ter eere van KAREL V (1530), de goudgulden van GIJSBERT IV van Batenburg (1516—1525) en van WILLEM III van 's-Heerenberg (1506—1511), de toursche groot van GIJSBERT VAN BRONKHORST voor 's-Heerenberg, de ST. ANDRIESgulden van Holland van FILIPS II (1558—1581), een onbekende proefslag van een gulden (?) Vz. Het gekroonde wapen van Holland Omschrift: ⚔ MON · NOV · HOLLAND · ET · WESTFRIS ⚔ 1670. Kz. Driemaster met den hollandschen leeuw op den spiegel en op de

vlaggen. Omschrift: ☸ VIGILATE · DEO · CONFIDENTES ☸ en een daalder van GEERTRUIDA VAN BRONKHORST, vrijvrouw van Vianen van 1577, waarvan slechts 2 ex. bekend zijn.

Muntvondsten werden gedaan te Noordwijkerhout (meest noord- en zuid-nederlandsche munten einde 15de eeuw tot 1572), Driewegen (zie *Kat. Auktie SCHULMAN Febr. 1903*) en twee vondsten te Amersfoort, meest noord- en zuid-nederlandsche munten, 16de en 17de eeuw. Een drietal platen geven afbeeldingen van de voornaamsten der aanwinsten.

Z.

Verslag van de kommissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst te Nijmegen, over 1902.

De muntaanwinsten zijn niet zeer talrijk. De aandacht trekt een niet beschreven daalder z. j. Vz. CAROLUS * V * ROMANO * IMPE * SEMPER * AUGUSTU * Kz. INSIGNIA * URBIS * IMPERIALIS * NOVIMAGE'. Penningen van eenig belang werden niet verkregen.

Z.

Verslag 1903 van het Museum van Oudheden te Groningen.

Het museum werd o. a. verrijkt met een onbeschreven en unieken goudgulden der stad Groningen van 1591. Vz. Borstbeeld van JOHANNES DEN DOOPER, met omschrift: MONETA · NO · AUR · GRONINGENSIS, Kz. Stadswapen met omschrift: RUDOLPH · II · ROMA · IMP · AUGUST · Ook onder de verdere aanwinsten op numismatiek gebied zagen we fraaie stukken vermeld.

Z.

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue Belge de numismatique, 1904. 2e livr.

FORRER L. Les signatures sur les médailles grecques. DE SAXE COBOURG ET GOTHA, le prince PH. Deux monnaies inconnues du rebelle RÛM MUHAMMAD (1626/7). BORDEAUX, P. La pièce de 20 francs de LOUIS XVIII, frappée à Londres en 1815. VAN DEN BROECK, E. 8 Jetons de trésoriers de Bruxelles du 17e siècle. HACHEZ F. Les méreaux des heures canoniales de l'église de St. Julien à Ath. MAZEROLLE F. NICOLAS BRIOT, tailleur général des monnaies (1606/25). Nécrologie (AUG. DE MEUNYNEL). Mélanges.

Rivista italiana di Numismatica, 1903 fasc. 2-4. *)

LANZA, M. C. Spiegazione storica della moneta di Agrigento. BABELON, E. Les monnaies de SEPTIME SÉVÈRE, de CARACALLA et de GÉTA relatives à l'Afrique. HAEBERLIN, E. J. *Corpus numorum aeris gravis*: Allocuzione al Congresso Internazionale di scienze storiche in Roma. GNECCHI, E. Appunti di Numismatica Italiana. Uno scudo di GIAN BATTISTI SPINOLA principe di Vergagni. CORRERA, L. Osservazioni intorno ad una moneta di Neapolis. AMBROSOLI, S. A proposito delle cosiddette „restituzioni” di Gallieno o di Filippo. DE WITTE A. Les relations monétaires entre l'Italie et les provinces belges au moyen âge et à l'époque moderne. RICCI, S. Relazione intorno ai lavori della Sezione Numismatica al Congresso Internazionale di Scienze Storiche. DATTARI, G. Appunti di Numismatica Alessandrina. GNECCHI, F. Appunti di Numismatica Romana. MOWAT, R. Un essai de denier romain avant la lettre. GABRICI E., TH. MOMMSEN, AMBROSOLI, S. Il ripostiglio di Monte Cuore. RUGGERO, G. Annotazioni

*) Van 1 Juni 1903—1 April 1904 ontvingen wij *geen* tijdschriften van het bestuur. RED.

numismatiche italiane. VALERENI, F. Monete inedite o rare del Monferrato. AMBROSOLI S. Le monete dei conti di Ventimiglia. MATTOI, E. Una medaglia inedita di Giuditti Pasta. KUNZ, C. Adelchi principe di Benevento. Denari e sigillo di Volchero. Della moneta ossidionali di Brescia, Trieste en Trento.

Mitteilungen der Bayerischen Num. Gesellschaft. 1903/4.

VON BÜRKEL, Dr. L. Die Bilder der Süd-Deutschen breiten Pfennige. (Halb-brakteaten). KULL, J. V. Repertorium der Münzkunde Bayerns.

Bulletin international de Numismatique, 1903, 4.

GOHL, E. Les collections publiques de monnaies et de médailles en Hongrie. Trouvailles. Sociétés. Musées. Nouvelles diverses. Bibliographie.

Bulletin de Numismatique, Novembre, Decembre 1903.

Correspondance. MARTIN, E. Les monnaies obsidionales d'Anvers (1814). Bibliographie. Revue des revues. Revues nouvelles. Médailles nouvelles. Lectures. Trouvailles. Nécrologie.

Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva, 1903/4.

Bevat op numismatisch gebied: CELESTIN, V. In Osijek (Essek) gefundene griechische und römische Colonialmünzen.

La gazette numismatique, 1903/4. 3. 4.

ALVIN, F. Un méreau de l'Abbaye de Val-Dieu. MÖLLER, H. GODEFROID DEVREESE. DE WITTE, A. La médaille au salon triennal. Ordres de chevalerie. BELLET, D. La nouvelle monnaie de nickel FOURNIER, L. l'Industrie monétaire en France. Bibliographie. Nouvelles diverses.

Monatsblatt der Num. Ges. in Wien, No 245-247 *).

Tarraco oder Ticinum? Macrianus Caesar. Ueber lykische Münzen. Münzenfunde. Verschiedenes.

*) Afgebeeld wordt in N°. 247 een fraaie plakket, ter eere van den oostenrijkschen medailleur SCHARFF † 1903, door PAWLIK. Vz. Zijn borstbeeld. Kz. Het verlaten atelier in de „Hauptmünze“, te Weenen.

Handelingen van de Jaarlijksche Vergadering

GEHOUDEN TE OUDSHOORN, 18 JUNI 1904.

Aanwezig zijn de heeren: Burggraaf B. DE JONGHE, Dr. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, SASSEN, BATAERD, Jhr. Mr. M. W. SNOECK, STEPHANIK, DU CROCQ, ZWIERZINA, Mr. DEKETH, Jhr. Ridder Baronet SPEELMAN, WIGERSMA, Jhr. Mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Jhr. Mr. HORA SICCAMI, CORN. L. J. BEGEER, VAN LIS, WIENECKE, ACHTENHAGEN, Mr. HIJMANS, SCHULMAN, VAN DOORNINCK, Jhr. H. M. SPEELMAN, RUIJS DE PEREZ, VISART DE BOCARMÉ en DEVREESE.

Afwezig met kennisgeving: Mejuffrouw DE MAN, de heeren BESIER, Jhr. VAN DEN BRANDELER, ANTH. BEGEER, BRUIJNSTEIJN, Jhr. KAM, VAN RIJCKEVORSEL, DE WITT HAMER, HOLLESTELLE, KARREMAN, VAN DER HOOP, J. W. MENSCH, J. C. P. E. MENSCH, VAN BELLE, LABOUCHÈRE, VAN KERKWIJK en Mr. SAAIJMANS VADER.

De notulen worden goedgekeurd en de verslagen van Sekretaris en Konservator in dank aanvaard. De Voorzitter grijpt deze gelegenheid aan om den afgetreden Konservator, den heer H. G. DU CROCQ, dank te zeggen voor de vele diensten aan 't Genootschap bewezen en voor zijne talrijke geschenken aan de verzamelingen.

Op voorstel van de Kommissie voor 't nazien der rekening, bestaande uit de heeren Dr. BRAAKENBURG VAN BACKUM en ZWIERZINA, wordt de rekening goedgekeurd onder dankbetuiging aan den Penningmeester. Het batig saldo bedraagt *f* 4.87⁵.

De Kommissie voor de Redaktie, wijst bij monde van

den heer ZWIERZINA op den bloeienden toestand van 't Tijdschrift en vraagt met 't oog op de vele artikelen een subsidie van *f* 800.— aan. Besloten wordt dit te verleenen indien de kasmiddelen 't toestaan Zoo niet dan zal 't gewone budget van *f* 700.— niet mogen overschreden worden.

De Voorzitter brengt hulde aan den ijver der redaktieleden, in 't bizonder aan mejuffrouw DE MAN, die op 17 Juni 1894 benoemd, dus 10 jaren in de redactie zitting heeft. Benoemd worden tot gewoon lid, de heeren: Jhr. Mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND en A. O. VAN KERKWIJK, beide te 's-Gravenhage; tot buitengewoon lid, de heeren: F. L. G. D'AUMERIE, 's-Gravenhage; Dr. W. H. BAKHUIS, Utrecht; J. F. H. BOUCHETTE, Arnhem; Dr. E. COHEN, Utrecht; AUG. FALISE, beeldhouwer, Wageningen; G. M. KAM, Nijmegen; Jhr. Mr. J. H. VAN REENEN, 's-Gravenhage; J. A. RODBARD, Dordrecht en L. WELMAN, Brielle.

Zonder stemming worden de heeren Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ als Voorzitter en W. K. F. ZWIERZINA als lid der Kommissie van Redactie herkozen.

De vergadering besluit in 1905 naar Hoorn te gaan, op een stoomboot te vergaderen en te Volendam te maaltijden. Aan 't einde der vergadering doet de heer SCHULMAN mededeeling van een tot dusver onbekenden rijdenden snaphaan van den utrechtschen bisschop HENDRIK VAN BEIEREN, en laat de heer WIGERSMA een onbekend friesch muntje rondgaan, dat hij aan de regeering van GEORGE en HENDRIK VAN SAKSEN (1500—1504) toeschrijft.

De heer DEVREESE en de Voorzitter bieden verschillende penningen voor de verzameling aan.

Na de rondvraag sluit de Voorzitter de vergadering.

(Uittreksel uit de Notulen.)

Vóór de vergadering werd te Leiden een bezoek gebracht aan het munt- en penningkabinet, aanwezig in het Museum van Oudheden en aan het Sint-Anna-hofje. De reis van Leiden naar Oudshoorn werd gedaan per extra stoomboot, welwillend aangeboden door de stoomboot-maatschappij „de Volharding.”

Na de vergadering werden onder leiding van den heer W. M. C. REGT, de gebrandschilderde ramen (1666—'71) in de Ned. Herv. kerk te Oudshoorn bezichtigd, en daarna een gedeelte der verzameling van ons medelid, den heer ZWIERZINA (Oranje-penningen en fraaie moderne stukken.) Ten huize van den heer ZWIERZINA had tevens de begroeting plaats door het bestuur der Vereeniging tot Bevordering van het Vreemdelingenverkeer „de Rijnstreek”, dat elk der leden een gedenkpenning aanbood, als blijvende herinnering aan hun bezoek.

Na een officieele ontvangst ten raadhuijze door B. en W. van Alfen, werd de maaltijd gehouden in 't hôtél „Sint Joris”, waar de harmonie „Beethoven” een serenade bracht.

JOH. W. STEPHANIK.

Nederlandsche Penningen 1864—1898,

DOOR

W. K. F. ZWIERZINA.

DEEL II, 1879—1890.

796^A. 1888. 20 September.
70ste Verjaardag van Dr. J. C. DE MAN
te Middelburg.
Vz. en Kz. = *Vervolg* VAN LOON n°. 432^A.
In het veld op de Kz. gegraveerd:
JANO CORNELIO
DE MAN
OPTIME DE SOCIETATE
MERITO
ANNO AETATIS LXX
A. D. XII KAL. OCT.
MDCCCLXXXVIII

Goud, 60 m.M., 90 gram.

Dr. JAN CORNELIS DE MAN, geboren te Middelburg 20 Sept. 1818, bleef, na zijn studiën te Leiden en elders volbracht te hebben, steeds als geneesheer te Middelburg wonen. Zijne anatomische studiën als lector in de anatomie waren oorzaak, dat hij zich wijdde aan kranologische onderzoekingen omtrent Zeeland.

Het Zeeuwsch Genootschap, waarvan hij sinds 1845 lid is en vele malen bestuurslid en vijf jaren voorzitter was, bood hem den gouden eerepenning aan, niet alleen wegens zijne verdiensten als konservator, maar vooral omdat men aan hem de verzameling van zeeuwsche schedels en zeeuwsche diersoorten en voor een groot deel de bekende antieke kamer te danken had.

Zie verder onder no. 804 A.

797. 1888. September.

Landbouwtentoonstelling te Boxtel.

Vz. als n°. 641.

Kz. als n°. 641, doch het binnen-omschrift
luidende: EERSTE ALG. PROV. TENTOONSTELLING
AFD. BOXTEL.

en de datum: SEPT^R 1888.

Bijdragen 2^e druk, n°. 588.

798. 1888. 9 November.

W. J. FORTUIJN DROOGLEEVER, 50 jaar lid
van den gemeenteraad van Gouda.

Vz. Zijn aanzierend borstbeeld.

Omschrift:

WILLEM JACOBUS FORTUIJN DROOGLEEVER
50 JAREN RAADSLID

Kz. In een lauwerkrans:

9 · NOVEMBER

1838—1888

Omschrift:

HULDE VAN DEN RAAD, SECRETARIS EN ONTVANGER
VAN GOUDA

Brons, 44 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

FORTUIJN DROOGLEEVER was notaris te Gouda, doch bedankte
later als zoodanig. Hij werd 12 Juni 1892 buitengewoon lid van
het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde en over-
leed te Gouda 6 Januari 1897.

799. 1888. 17 November.

Nederland's 75-jarige onafhankelijkheid
herdacht.

Op een verhevenheid van drie treden staat de Nederlandsche Maagd met speer en vrijheidshoed, ter weerszijden een schildhoudende leeuw; op de schilden medaillons met staanden leeuw.

Omschrift: 17 NOVEMBER 1813—1888

Eenzijdig ovaal met oog.

Tin, 25 bij 21 m.M. Verz. Z.

800. Als voren.

Gekroond wapenschild, waarop de letters:

^{NED}
O A H met twee leeuwen als schildhouders.

Lood draagteeken, pl. m. 23 m.M. Verz. Z.

801. Als voren.

Gekroond wapenschild, gedeeld door een schuinen balk.

Op den balk: ORANIE BOVE (V en E aaneen).

In het veld boven links: 1813

Onder rechts: 1888

Zilver draagteeken met oog en ring, 30 bij 20 m.M. Verz. Z.

802. Als voren.

Dasspelden, koper en koper verzilverd. Schild, waarboven een lint, waarop de koninklijke kroon rust.

Op het lint: GOD ZIJ MET ONS

Het schild gedeeld door een schuinen balk waarop: 1813—1888

De velden: boven links rood, onder rechts blauw gekleurd. Verz. Z.

803. Als voren. Te Dordrecht gevierd.

Vz. Omschrift: VERLOSSING V. H. FRAISCHE, in het veld een juk, waarboven 1813, onder 1888

Kz. Opschrift: IJZERGIETERIJ
PEW
BAUDUIN
DORDRECHT

Lood met oog, 38 m.M. Verz. Z.

Uitgereikt tijdens den aldaar gehouden gekostumeerden optocht.

804. Als voren.

Wapenschild waarop: Feestcomité 1813-1888, daartusschen het wapen der gemeente Dordrecht.

Kat. SMITS VAN NIEUWERKERK, n°. 3707.

Te vergeefs opgevraagd in het *Tijdschrift*.

804^A. 1888. 22 December.

Het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg aan J. A. FREDERIKS, bouwkundige aldaar, voor de belangelooze diensten betoond bij den verbouw van het nieuwe genootschapsgebouw.

Vz. en Kz. = VAN LOON, *vervolg* n°. 432^A.

Opschrift gegraveerd:

JANO ADRIANO
FREDERIKS
OPTIME DE SOCIETATE
MERITO
A. D. XI KAL. JAN.
MDCCCLXXXIX

Verguld zilver, zilver en brons, 60 m.M.

Uit het in 1765 te Vlissingen opgerichte Genootschap ter Bevordering van Nuttige Kunsten en Wetenschappen, waarvan Prins WILLEM V in 1768 het protektoraat aanvaardde, ontstond in 1769 het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen, dat later (1801) zijn zetel naar Middelburg overbracht, waar het gevestigd was in het gebouw van het Natuurkundig Gezelschap. In 1888 verkreeg het de fondsen tot aankoop en inrichting van het perceel Wagenaarstraat E, Nr. 285, grootendeels door schenking van Mr. G. N. DE STOPPELAAR. Het nieuwe gebouw werd 22 December 1888 plechtig geopend en een aan den schenker gewijd trapraam in gebrand glas onthuld, waarna vorenbedoelde penning werd aangeboden aan den architect.

804^B.

1888.

RICHARD HOL, 10 jaar directeur
der Koninklijke Zangvereeniging „Cecilia”,
te 's-Gravenhage.

Geheel gelijk n°. 525, behalve de omschriften,
die ditmaal gegraveerd zijn en luiden:

Vz. DE KONINKLIJKE ZANGVEREENIGING CECILIA
'S GRAVENHAGE

Kz. AAN HAREN DIRECTEUR RICHARD HOL
1878—1888

Goud, 51 m.M., mij welwillend ter beschrijving
gezonden door den heer HOL.

RICHARD HOL werd geboren te Amsterdam 23 Juli 1825, de vaderlandsche liederen gezongen in 1830 zijn zijn eerste heugenis van muziek, van zijn 5de—12de jaar kreeg hij les van den organist MARTENS en ging daarna naar de Koninklijke Muziekschool te Amsterdam onder leiding van J. G. BERTELMAN. „*Ons Vaderland*” (1850) was zijn eerste uitgegeven werk. In 1856 werd hij directeur van Amstels Mannenkoor (zie n°. 204), in 1858 schreef hij in ééne nacht „*Hollands Glorie*” voor eene serenade op 4 September 1858, bij de meerderjarigheid van den kroonprins, en werd in hetzelfde jaar directeur der Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst. In 1863 verhuisde

hij naar Utrecht, werd directeur der stadskoncerten, der zangvereniging van „Toonkunst” en richtte in 1875 aldaar een muziekschool op, van welke drie hij tot zijn dood directeur was.

In 1869 werd hij organist van de Domkerk, en 1878 directeur van „Cecilia”. Zijne voornaamste werken zijn viersymfoniën en eenige ouvertures voor orkest, het oratorium „David” en twee opera's „*Floris V*” en „*Uit de branding*”, beide op teksten van MARIE BODDAERT.

Zijne verdiensten werden in binnen- en buitenland erkend, hij was ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, de Eikenkroon, den Gouden Leeuw van Nassau, officier de l'Académie enz.

In Juni 1901 nam hij ontslag als directeur van „Cecilia” en werd hem het eeredirecteurschap aangeboden; in 1903 vierde hij zijn 40-jarig directeurschap der stadskoncerten te Utrecht en werd hem een penning met zijn borstbeeld vereerd. Hij overleed 14 Mei 1904 te Utrecht, waar hij zich kort te voren op nieuw gevestigd had, na eenige jaren te 's-Gravenhage te hebben gewoond.

805. 1888.

Prijspenning voor den Nationalen Zangwedstrijd Amsterdam, bij gelegenheid van het 30-jarig bestaan der Liedertafel „Zanglust”.

Vz. Sint-Cecilia van een in de linkerhand gehouden muziekblad zingende, met de rechterhand de maatslaande, staat onder eene stralende vijfpuntige ster. Zwevende engeltjes rechts met fluit, links met harp torschen een bloemguirlande, in de afsnede J. ELION F.

Omschrift: LIEDERTAFEL ZANGLUST

1858

1888

Kz. Verdiept glad veld omgeven door twee saamgestrikte lauwertakken.

Omschrift: NATIONALE ZANGWEDSTRIJD

* AMSTERDAM *

Brons, 51 m.M. (Zie n°. 619).

806.

1888.

Internationaal concours te Tilburg uitgeschreven door de Nieuwe Koninklijke Harmonie.

Vz. Geheel gelijk n°. 452

Kz. Binnen een zwaren met linten omwonden lauwerkrans, waaronder: WURDEN

Omschrift: INTERNATIONAAL CONOURS

★ 1888 ★

In het veld:

⊗

NIEUWE KON.

HARMONIE

TILBURG

Brons verguld met oog en ring, 50 m.M.
Verz. HERM. v. RIJCKEVORSEL.

Bijdragen 2^e druk n°. 590.

807.

1888.

Prijspenning der gemeente Deventer.

Vz. Het wapen van Deventer door een keizerskroon met afhangende linten gedekt, daaronder: J. P. M. M.(enger), alles in parelrand.

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans, in parelrand.

Mat zilver en brons, 50 m.M. Verz. Rijks munt.

808.

1888.

Prijspenning van het Utrechtsche
Studentenkorps.

Vz. Het wapen der gemeente Utrecht op een vlamme zonn.

Omschrift: SOL JUSTITIAE ILLUSTRATA NOS

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.

Omschrift: UTRECHTSCH STUDENTENCORPS

Brons met oog en ring, 41 m.M., door
BEGEER. Verz. TEYLER.

809. 1888.

Prijspenning van de Amsterdamsche Sportklub.

Vz. Een aan linten hangend bord.

Omschrift: AMSTERDAMSCH

SPORTCLUB

Kz. Het wapen van Amsterdam, tusschen
twee saamgestrikte lauwertakken.

Brons met oog en ring, 27½ m.M.

Leidsch penningkabinet.

(Geslagen op stempels geleverd door de firma HOEKER & ZN.
te Amsterdam).

810. 1888

Prijspenning der Schietvereniging

„Bogardus” te 's-Gravenhage.

Vz. Opschrift: TIR

REGLEMENTAIRE

Daaronder tusschen lauwer- en eiketakken:

PRIJS

Omschrift: SCHIETVEREENIGING „BOGARDUS”

'S GRAVENHAGE

Kz. Een op glazen ballen schietend persoon,
achter hem een tafeltje, in het verschiet een
landschap met kerk en toren.

Links staat: BEGEER

Brons, 41 m.M. Verz. BEGEER.

811. 1888.

Prijspenning van de Scheveningsche
Wielersbaan.

Vz. Wielrijder op hoogen tweewieler rijdende,
op den achtergrond boomgroep en toeschou-
wende menigte.

Omschrift: SCHEVENINGSCHIE WIELERBAAN

Kz. Glad veld omgeven door eike- en
lauwertakken waarop beneden het haagsche
wapen rust.

Brons, 28 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

812. Als voren.

Vz. Minervabuste op sokkel, waarom een
lauwerkrans hangt en waartegen een hooge
tweewieler leunt, omschrift:

SCHEVENINGSCHIE WIELERBAAN

Kz. als de vorige.

Brons, 28 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

813. 1888

Prijspenning der Wielrijdersvereeniging
's-Gravenhage.

Vz. De door één kroon gedekte wapens
van Zuid-Holland en 's-Gravenhage.

Omschrift: WIELRIJDERS VEREENIGING

* 'S GRAVENHAGE *

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.
Brons, 28 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

814. 1888.

Prijspenning van den Noord-Brabantschen
Wielrijderskring.

Vz. De letters N. B. W. als monogram.

Omschrift: NOORD-BRABANTSCH
WIELRIJDERS
KRING ☼

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.
Brons, 28 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

Zie *Tijdschrift* 1896, blz 126, *Bijdragen*
2. druk n°. 610.

Komt ook voor met oog en ring. Verz. SNOECK.

815. 1888.

Prijspenning van het Geldersch-Overijselsch
Klubverbond.

Vz. De tegenelkaar geleunde wapens van
Gelderland en Overijssel, daaronder een wapen-
schild, waarin een op wolken rustend gevleu-
geld wiel.

Omschrift: GELDERSCH-OVERIJSELSCH
CLUBVERBOND

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans.
Brons, 28 m M., door BEGEER.

816. 1888.

Prijspenning der Nijmeegsche
Wielrijdersvereniging „Velocitas”.

Vz. Het door een koningskroon gedekte wapen van Nijmegen.

Omschrift: * NIJMEEGSCHE WIELRIJDERS VEREENIGING VELOCITAS

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans, daaronder: BEGEER UTRECHT

Bronz met oog en ring, 28 m.M.

817. 1888.

Prijspenning der Scherm- en Gymnastiek-
vereeniging „Odin” te Delft.

Vz. Omschrift: ONDERLING CONCOURS

* DELFT 1888 *

In het veld: S. & G. G.

ODIN

Kz. In een lauwerkrans:

PRIJS

RINGEN

SENIORES

Onder staat: BEGEER UTRECHT

Zilver met oog en ring, 28 m.M., Kon. Kab.

818. Als voren.

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans (zonder naam van den graveur).

Bronz met oog en ring, 28 m.M.

819 1888.

Prijspenning der rederijkerskamer
„de Génestet” te Utrecht.

Vz. Zijn links gewend hoofd.

Omschrift: PETRUS AUGUSTUS — DE GÉNESTET
Kz. Glad veld, omgeven door een eike-
en lauwerkrans.

Omschrift: REDERIJKERSKAMER DE GÉNESTET

* UTRECHT *

Brons, 42 m.M. Verz. TEYLER.

P. A. DE GÉNESTET, bekend lyrisch dichter, werd geboren te Amsterdam 21 November 1829, werd aldaar 1847 student aan het seminarium der remonstrantsche broederschap en aan het atheneum; na zijne studien te hebben voltooid werd hij in December 1852 predikant te Delft, doch vroeg zijn emeritaat na den dood zijner vrouw (November 1859) en vestigde zich te Amsterdam, 's zomers te Bloemendaal. Hij overleed te Rozendaal 2 Juli 1861.

820.

1888.

Prijspenning der Harddraverij-vereeniging
„de Volharding” te Kralingen.

Vz. Het gekroonde wapen van de (voormalige) gemeente Kralingen, tusschen twee saamgestrikte lauwertakken.

Kz. Glad veld met het omschrift:

KRAL. HARDDR. VEREEN.

∴ „DE VOLHARDING” ∴

Brons, 42 m.M. Kon. Kabinet.

821.

1888.

Prijspenning van het Purmerender
Mannenkoor.

Vz. Het gekroonde wapen van Purmerend met twee leeuwen als schildhouders.

Omschrift: PURMERENDER MANNENKOOR

* 1888 *

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans, onder staat: BEGEER UTRECHT

Brons, 47 m.M.

822. 1888.

Prijспенning der Maatschappij tot Exploitatie van het gebouw „Tivoli”, te Rotterdam.

Vz. MAATSCHAPPIJ
TOT
EXPLOITATIE
VAN HET GEBOUW
TIVOLI
ROTTERDAM

Kz. Cartouche, omgeven door eike- en lauwertakken, rechts ter zijde staat: B. U.

47 m.M., tinnen proefslag in verz. Z.

822^A. 1888.

35-Jarig bestaan der Franeker Kaatspartij.

Vz. Het gekroonde wapen van Franeker met twee mannen als schildhouders.

Kz. Omschrift:

* HERINNERING AAN HET *

35 JARIG - BESTAAN

In het veld: *van de*

FRANEKER
KAATSPARTIJ
1853—1888

Goud met oog en ring, gegraveerd, 29 m.M.,
Verz. WIGERSMA.

Zie de noot bij no. 621.

822^b. 1888

Bloementoonstelling in het Oranjepark
te Utrecht.

Vz. Het wapen der gemeente Utrecht onder
een kroon. *

Kz. Omschrift:

BLOEMEN TENTOONSTELLING

* ORANJE PARK *

In het veld: PRIJS

UITGEREIKT AAN

Brons, 42 m.M., Verz. Friesch Genootschap.

822^c. 1889. 12-28 Januari.

Internationaal billard-concours te Amsterdam.
(American Bar.)

Vz. Twee leeuwen houden een schildje met
het opschrift:

AMERICAN
BAR

boven het schild steken twee keu's uit, waar-
tusschen een kroontje, 't geheel rustend op
een ornament, waaronder gekruiste eike- en
lauwertakken waardoor zich een lint slingert
met de data: 12—28 JAN. 1889

Kz. Omschrift: °° INTERNATIONAAL BILLARD
CONCOURS

Boven in het door een tulpkrans omgeven
veld het woord: PRIJS

Zilver, 39 m.M., Verz. Friesch Genootschap.

823. 1889. 16 Maart.

Mr. J. A. VAILLANT, 25 jaren dijkgraaf
van Schieland.

Vz. Zijne linksgewend borstbeeld.

Omschrift:

M^r. JACOB ANDREAS VAILLANT DIJKGRAAF VAN
SCHIELAND

* 1864. 16 MAART 1889 *

Kz. Het wapen van Schieland.

Omschrift op een lint:

HET HOOG HEEMRAADSCHAP VAN SCHIELAND
Brons, 53 m.M. door BEGEER.

824. 1889. 17 Maart.

Overlijden van J. A. ALBERDINGK THIJM te
Amsterdam.

Vz. Zijn links gewend borstbeeld, daaronder

L. JÜNGER. D. J. P. M. MENER. F.

Omschrift: XP · 13 · AUG · 1820 · JOSEPHUS ·
ALBERTUS · ALBERDINGK · THIJM † 17 · MAART · 1889

Kz. Binnen een lauwerkrans:

HULDE

AAN DEN MAN VAN

HOOG BEGAAFDHEID

ONWRIKBARE OVERTUIGING

EN EDEL KARAKTER

ZIJNE VRIENDEN EN

VEREERDERS.

Brons, 51 m.M., Verz. TEYLER.

THIJM was hoogleeraar aan de Rijks-akademie van Beeldende kunsten, verdienstelijk letterkundige en vurig vereerder van VONDEL en BILDERDIJK. Tal van gedichten, romans en letterkundige opstellen verschenen van zijne hand. Overtuigd katholiek, wijdde hij zijne pen gaarne aan de eer en glorie zijner kerk; oud-burger van Amsterdam, kende hij zijne vaderstad door en door en gaf vele bijdragen over hare bijzonderheden.

825. 1889. 9-11 April.

Poppentoonstelling te Utrecht ten voordeele van het Kinderziekenhuis aldaar.

Vz. Een cartouche waarop:

POPPEN
TENTOONSTELLING
APRIL 1889

vastgehouden door drie poppen: gelaarsde kat, chinees en dame, daaronder saamgebonden lauwer- en rozetak.

Kz. Een kind, ziek te bed liggend, daarnaast nachttafeltje met medicijnflesch en glas.

Brons en komp., 50 m.M., Verz. Z.

Door BEGEER, door wien de penningen kosteloos werden afgestaan om op de tentoonstelling ten voordeele van het kinderziekenhuis te worden verkocht.

In een alleraardigst kinderboek „*de Grootte Poppenvergadering te Utrecht*” door F. H. VAN LEENT, vindt men de meest opvallende poppen afgebeeld en beschreven, op den achterkant van den band staat de Vz. van dezen penning afgebeeld.

826. 1889. 20 April.

100-Jarig bestaan van de firma VAN VLOTEN en DE GIJSELAAR, kommissionairs in effekten te Amsterdam.

Vz. In het veld: 20 APRIL 1789

A. YAN VLOTEN W^{ZN}.

M_R. P. DE GIJSELAAR.

Kz. In het veld: 20 APRIL 1889

F. P. M. DE GIJSELAAR

J. L. N. DE GIJSELAAR

B. W. VAN VLOTEN

Omschrift op Vz. en Kz., omgeven door een parelrand:

⊕ VAN VLOTEN EN DE GIJSELAAR

Brons, 43 m.M., Verz. Z.

827. 1889. 12 Mei.

40-Jarige regeering van Z. M. Koning
WILLEM III.

Vz. Zijn rechtsgewend gelauwerd borst-
beeld, daaronder: BEGEER UTRECHT

Omschrift: WILLEM III KONING DER NED.

G. H. V. L.

Kz. Het gekroonde nederlandsche wapen
met schildhouders en wapenspreuk, op een car-
touche rustend op fakkel, zwaard en sceppter,
omgeven door een palm- en een oranjetak.

Daarboven: 12 MEI 1849

Daaronder: 12 MEI 1889

Brons, 50 m.M. Verz. Z.

Oranjepenningen 1383.

Door BEGEER aan Z. M. den Koning aangeboden.

828. Als voren.

Vz. 's Konings rechts gewend hoofd, daar-
onder: J. P. M. MENGER. F.

Omschrift: MDCCCXLIX · WILLEM · III KONING ·
DER · NED · G · H · V · L · MDCCCLXXXIX ☼

Kz. De vrede, voorgesteld als een half-naakte vrouw, reikt de gerechtigheid de linkerhand en houdt met de rechter een palmtak boven haar hoofd. De gerechtigheid is voorgesteld als eene geblinddoekte vrouw met zwaard en weegschaal in hermelijnen mantel met kroon op het hoofd. In de afsnede:

J. P. M. MENGER. F.

Omschrift:

OSCVLATÆ · SVNT · PAX · ET · IVSTITIA ·

Brons, 51 m.M. Verz. Z.

Oranjepenningen 1382.

829. Als voren.

Eenzijdig draagteeken.

De gekroonde koninklijke mantel, waarop 's Konings rechts gewend hoofd, omgeven door een lauwer- en een oranjetak is aangebracht, rust op gekruist zwaard en sceppter; op een om het geheel geslingerd lint leest men:

40 JARIGE REGEERING VAN Z. M. WILLEM III

Zilver. met oog en ring 30 bij 28 m.M.
Verz. Z.

Z. M. richtte op dezen feestdag tot zijn volk de navolgende:

PROCLAMATIE.

Geliefde Landgenooten en Onderdanen!

Heden zijn veertig jaren voorbijgegaan sedert den dag waar op Ik plechtig de Regeering van het Nederlandsche Volk heb aanvaard.

Zal Mijn Volk van Mij getuigen, dat Ik Mijn Koninklijk woord heb gestand gedaan? Ik weet, dat in lief en leed, in blijde en droeve dagen, Mijn volk getrouw is gebleven aan Mij en Mijn Huis

Ik heb er steeds naar gestreefd, de welvaart en den bloei van ons Vaderland te bevorderen.

Met innigen dank jegens den Almachtige zie Ik op het vervlogen tijdperk terug. Zijn zegen heeft het oud verbond van Oranje en Nederland bevestigd.

Over de toekomst van Mijn Huis en Mijn Volk roep Ik op dezen plechtigen dag dienzelfden zegen in. De herinnering aan het verleden is Mij een waarborg voor de toekomst: *Oranje en Nederland onder Gods zegen één, krachtig en vrij!*

Het Loo, 12 Mei 1889.

WILLEM.

830. Als voren.

Hulde aan de feestkommissie te Delft.

Vz. Het gekroonde wapen van Delft.

Daaronder: BEGEER

Omschrift: HULDE AAN DE FEESTCOMMISSIE
VAN DELFTSCH (sic) BURGERS

* 1849 MEI 1889 *

Kz. In een lauwerkrans:

TER
HERINNERING
AAN DE
40 JARIGE REGEERING
VAN
Z. M. WILLEM III

Zilver en brons, 32 m.M. Verz. Z.

Oranjepenningen 1384.

831. 1889. Mei.

25-jarig bestaan der Mannenkongregatie
te Utrecht.

Vz. Een achter een tafel staande man,

links daarvan is een spinnende vrouw gezeten, daarvoor staat een kind met een bezem, alle met een aureool om het hoofd, (de H. Familie) links rozenstruik, rechts leliën, op den achtergrond een planken schutting.

Kz. Opschrift:

HERINNERING
AAN
HET ZILVEREN FEEST
DER
MANNENCONGREGATIE
OPGERICHT
IN DE PAROCHIEKERK
VAN DEN H. DOMINICUS
DOOR DEN
ZEER EERW. HEER
D. J. V. ZEELAND
S: ORD: PRAED:
MEI 1864-1889
UTRECHT

Brons 37 m.M., door BEGEER, Verz. Z.

832. 1889. 26 Juni.

Prijspenning van het concours hippique te
Utrecht.

Vz. Het gekroonde wapen van Utrecht op twee gekruiste zweepen, op het schild een karwats, waaraan twee hoofdstellen hangen.

Links lauwer-, rechts eiketak,

onder staat: BEGEER

Omschrift: CONCOURS HIPPIQUE UTRECHT

Kz. Glad veld omgeven door een lauwerkrans, beneden staat: BEGEER UTRECHT, osk: cartouche omgeven door samengestrikte eike-, lauwer- en palmtakken.

Proefslagen, 50 m.M. beide in verz. Z.

832^A. 28 en 29 Juni.

Eeuwfeest der Nederlandsche Israëlitische gemeente te Utrecht.

Vz. In geslagen lauwerkrans een opgelegd zg. zegel van SALOMO, (twee dooreengestoken gelijkzijdige driehoeken), opschrift gegraveerd boven in hebreuwsche karakters:

	5549	5649
Onder:	1789	1889

Kz. Opschrift gegraveerd:

100
 JARIG BESTAAN
 DER
 NED. ISRAELITISCHE
 GEMEENTE
 TE UTRECHT
 HERDACHT
 28 en 29 JUNI
 1889.

Rechts onder langs den rand: P. L. FECHT

Zilver, 40 m.M., Verz. DIRKS (Friesch Gen.).

Volgens een daarbij gevoegde aanteekening van MR. J. DIRKS, zijn behalve dit exemplaar nog twee stuks vervaardigd, waarvan een voor een partikulier en een voor het gemeente-archief te Utrecht.

832^b. 1889. 30 Juni.

Limburg gedurende 50 jaar met Nederland
vereenigd.

Vz. De gekroonde wapens van Valkenberg
en Limburg, daaronder: E. ALARD

Omschrift onder langs den rand:

VALKENBURG - LIMBURG

Kz. Omschrift:

LIMBURGS VIJFTIGJARIGE HEREENIGING

* MET NEDERLAND *

In het door een parelcirkel omgeven veld
een zware drukletter W, omgeven door sa-
mengestrikte lauwertakken, daarboven:

1839 JUNI 1889

daaronder in boog:

GEVIERT TE VALKENBURG

Koper verguld, 46 m.M., eigendom van mej.
BETSY PERK te Arnhem.

Zie den penning op het teruggeven van Venloo 22 Juni 1839 bij
DIRKS no. 551. Den 30 Juni 1889 werd te Valkenberg een gedenk-
teeken onthuld, gebouwd voor rekening der Ver. „het Geuldal“,
ontworpen door Dr. P. J. H. CUYPERS, in den vorm van een kleinen
toren prijkende met opschriften, de wapens van Nederland, Limburg
en die van Valkenberg, Horn, Gelder en Gulick — de landstreken,
waaruit de tegenwoordige provincie is samengesteld.

833. 1889. 8 Juli.

Tentoonstelling van Zeeuwsche Nijverheid
te Middelburg.

Vz. Gelijk n°. 541.

Kz. In lauwer- en eikekrans een cirkel met
het omschrift:

ZEEUWSCHE NIJVERHEID TENTOONSTELLING 1889

Onder de krans: HART

Brons, 46 m.M., Verz. DE MAN.

De tentoonstelling was geopend van 30 Mei—8 Juli.

833_A. 1889. 13 en 14 Juli.

Gymnastiekfeest te Veendam.

Vz. Linksgewende gekroonde leeuw met zwaard en pijlbundel.

Omschrift: 2. GEWESTELYKE UITVOERING NOOR-
DERGEWEST TE VEENDAM 13 EN 14 JULY 1889

Kz. opschrift: *

GYMNASTIEK

EN SCHERM-

VEREENIGING

LUBACH=

VEENDAM

onder langs den rand: A. WEBER VERVIERS

Koper verguld, met oog en ring, 24 m.M.

Verz. Z. (Zie n°. 572 en 633)

834. 1889. 21 Juli.

25-Jarig huwelijk van J. S. 'T HOOFT en
J. P. ANDRIESEN te Utrecht.

Vz gelijk n°. 440.

Op de bladen van het boek: 1864 1889

Kz. Omschrift:

* 25 JARIGE ECHTVEREENIGING *

UTRECHT 21 JULI 1864—1889

In het veld, in een door een parelcirkel om-
geven rozenkrans:

J. S. 'T HOOFT
EN

J. P. ANDRIESEN

Brons, 51 m M. Verz. Rijksmunt.

835. 1889. 27 Juli.

Prijspenning Wielerwedstrijd te Tiel.

Vz.

WIELERWEDSTRIJD

UTILE DULCI

TIEL

BEGERE

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans, ter zijde staat: B. U.

Brons, met oog en ring, 32 m.M. Verz.
ROEST.

836. 1889. 1 Augustus.

25-Jarig bestaan der afd. Utrecht van de
Ver. ter Bevordering van Fabrieks en
Handwerksnijverheid.

Vz. Het schild van het St. Lukasgilde, beladen met een kelk, graveerstift en teekenpen, daarachter reguleur en kamrad, links hamer, rechts retort. In de afsnede het wapen der gemeente Utrecht op een tang en een hamer rustende.

Omschrift: VEREENIGING TER BEVORDERING

VAN FABRIEKS EN HANDWERKSNIJVERHEID IN
NEDERLAND *

Kz. onder een vijfpuntige ster:

25 JARIG

BESTAAN DER

AFDEELING UTRECHT

1864—1889

daaronder een lauwertak.

Brons, 46 m.M., door BEGEER.

Zie omtrent deze vereeniging de aanteekening bij n°. 15.

Deze vereeniging en de Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid vereenigden zich en vormen sedert 1 Januari 1902 de Maatschappij van Nijverheid.

836A. 1889. 11 Augustus.

Prijspenning van den Nederlandschen
Postduivenbond.

Vz. Het gekroonde nederlandsche wapen
met schildhouders en wapenspreuk, omgeven
door een kabelcirkel.

Omschrift: * NEDERLANDSCHE POSTDUIVENBOND

Kz. Glad veld, omgeven door twee saam-
geknoopte lauwertakken.

Brons, 37 m.M., Verz. Z.

De Nederlandsche Postduivenbond, opgericht 11 Augustus 1889, heeft ten doel het juist africhten van postduiven voor het geval van mobilisatie, het bekendmaken van het nut dier dieren, bevordering van goede verzending en bescherming bij de wet van postduiven. Het orgaan van den bond is „*de Nederlandsche Postduif*”; wedvluchten en tentoonstellingen worden door den bond georganiseerd.

837. 1889. 25 Augustus.

25-Jarig bestaan der Harmonie „Orpheus”
te Tilburg, Goirke.

Vz. De drie torens uit het wapen van Tilburg, tusschen twee lauwertakken, waarop onder een opengeslagen muziekboek rust, (opgelegd).

Kz. Gegraveerd:

= ERINNERING AAN HET 25 JARIG BESTAAN
 der
 Harmonie
 „ORPHEUS”
 „Goirke Tilburg”
 18 $\frac{25}{8}$ 89

Zilver, met oog en ring bevestigd aan een ornament, waarboven een lier, 49 m.M., met de versiering 66 m.M.

ORPHEUS was volgens de grieksche mythologie een beroemd zanger, die door de tooverkracht zijner muziek zijne vrouw EURIDICE uit de onderwereld bevrijdde.

838. 1889. 29 Augustus.

Prijspenning der harddraverijvereeniging
 te Groningen.

Vz. Een op de achterpooten staand rechtsgewend paard, met de voorpooten rustende op het wapen der provincie Groningen met den linkerpoot tevens een lauwerkans houdende.

Omschrift: HARDDRAVERIJ-VEREENIGING TE
 GRONINGEN

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwer- en eikekrans, waardoor een karwats is gestoken.

Brons, 50 m.M., door BEGEER.

839. 1889. 30 Augustus.
25-Jarig bestaan der firma GEBR. STOFFERS
te Amsterdam.

Vz. Omschrift:

⊗ 25-JARIG JUBILEUM ⊗
AMSTERDAM

In parelrand in het veld:

VAN
GEBR^s.
STOFFERS
SIGAREN
FABRIKANTEN

Kz. In het veld in parelrand:

1864
30 AUGUSTUS
1889

Omschrift: ⊗ HET OOST INDISCHE HUIS ⊗
OUDE HOOGSTRAAT 4

Koper verzilverd met oog, 29 m.M., Verz.
ENSCHEDÉ.

839^A. 1889. 31 Augustus.
9e Verjaardag van H. K. H. prinses
WILHELMINA.

Rood, wit, blauw veld omgeven door oranje
rand. Op de witte baan in oranje een gekroonde
W tussen: 1880 1888 (roode cijfers)
daaronder in zwartdruk: 31, AUGUSTUS.

Karton, rond met gat, 51 m.M., Verz. VAN
SYPESTEYN.

840. 1889—6 September.

25-Jarig huwelijk van L. SMULDERS en
C. M. FRANKEN te Utrecht.

Vz. Omschrift:

25-JARIG ECHTVEREENIGING
1864 6 SEPT. 1889

In het veld: VAN
L. SMULDERS
EN
C. M. FRANKEN

Kz. Glad veld, omgeven door een lauwerkrans.

Brons, 32 m.M., door BEGEER. Verz. Z.

841. 1889. 20 September.

50-Jarig bestaan van den eersten spoorweg
in Nederland.

Vz. Een rechtsgewende getrouwe afbeelding van de nieuwste lokomotief, de FRANS HALS, daarachter: W. SCHAMMER.

Boven in boog: HOLLANDSCHE
Onder: IJZEREN SPOORWEG
MAATSCHAPPIJ

Daaronder twee lauwertakjes.

Kz. Een krans gevormd door twee lauwertakken en de wapens van: Amsterdam, Delft, Leiden, Rotterdam, Amersfoort, Alkmaar, Apeldoorn, Woerden, Hoorn, Zutphen, Utrecht, Schiedam, den Haag en Haarlem.

Daarbinnen: MDCCCXXXIX
XX SEPTEMBER
MDCCCLXXXIX

Onder staat: w. s.

Zilver en brons, 44 m.M., Verz. Z.

Door de Maatschappij aan haar personeel uitgereikt. Van dezen penning bestaat slechts één ex. in goud, hetwelk door den Raad van Administratie aan het Kon. kab. ten geschenke werd gegeven.

Bij deze gelegenheid werd ook een groot 40 *Gedenkboek* uitgegeven met tal van platen, kaarten en tabellen.

1 Juni 1836 werd aan de heeren L. J. I. SERRURIER, L. LE CHEVALIER, en W. C. BRADE de eerste concessie tot aanleg van een spoorweg — de lijn Amsterdam-Haarlem — verleend en deze werd overgedragen aan de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij met een kapitaal van *f* 1.300.000.—, die 20 September 1839 gemeld lijntje feestelijk opende (zie den penning DIRKS 553) met 4 treinen daags in beide richtingen en 2 lokomotieven „Snelheid” en „Hoop”. 22 Juni 1840 werd concessie verleend tot verlenging der lijn via Leiden, 's-Gravenhage en Delft naar Rotterdam, welke lijn ondanks allerlei tegenwerking 3 Juni 1847 werd opengesteld voor het verkeer.

Behalve deze lijn en enkele lokaaltreinen en stoomtramwegen exploiteert de maatschappij thans de lijnen Rotterdam—Esschen (België en Frankrijk); Rotterdam—Iloek van Holland (Engeland); Rotterdam—Nijmegen—Arnhem—Emmerik; Amsterdam—Utrecht—Winterswijk (Duitschland) en Amsterdam en Rotterdam—Rheine (id.). Amsterdam—Helder; Amsterdam—Leeuwarden (stoomboot Enkhuizen—Stavoren). Hoorn Medemblik; Ruurloo en Winterswijk naar Zevenaar en Hengeloo en Oldenzaal; Hattem—Dieren.

842. 1889. 27 September—3 Oktober.

Hulde aan de Schutterij te Rotterdam, bij gelegenheid der onlusten aldaar, tijdens de werkstaking van de sjouwers en bootwerkers.

Vz. Het gekroonde wapen van Rotterdam, daaronder in boog:

2 · 7SEPTEMBER—3 · OCTOBER 1889

Kz. Een muurkroon, daarboven;

HULDE
VAN
DE BURGERS

Daaronder:

AAN DE SCHUTTERIJ
VAN
ROTTERDAM

Onder staat: VAN KEMPEN ROTTERDAM

Zilver, 33 m.M. Verz Z.

843. 1889. September.

Landbouwtentoonstelling te Breda.

Geheel als n°. 641, doch het binnenomschrift:
op de kz.:

TENTOONSTELLING 8^E AFDEELING BREDA
en het jaartal 1889.

Brons, 42 m.M., Verz. SNOECK.

Bijdragen 2^e druk, n°. 589.

844. 1889. 6 Oktober.

25-Jarig Huwelijk van MR. L. W. A. BESIËR
en E. C. VAN HALL, te Utrecht.

Vz. = n°. 440. Op de bladen van het boek
1864—1889

Kz. Onder een eikekrans in het veld:

ZILVEREN BRUILOFT
VAN
MR. L. W. A. BESIËR
EN
E. C. VAN HALL
6 OKTOBER
1889

Omschrift op matten rand: AANGEBODEN DOOR
DE AMBTENAREN VAN 'S RIJKS MUNT *

Brons, 51 m.M. Verz. TEYLER.

Eén ex. in zilver en slechts enkele in brons
zijn geslagen.

LOUIS WILLEM ALEXANDER BESIËR werd geboren te Makassar op Celebes. 22 Mei 1829, promoveerde in de rechten te Utrecht in 1852 en werd weldra benoemd tot adjunktkommies bij het departement van Koloniën, voor rekening van welk departement hij van 1 Oktober 1855 tot 1 Oktober 1860 tijdelijk werkzaam was ter sekretarie van 's Rijks Munt, aan welke instelling hij weldra voor goed zou worden verbonden en wel achtereenvolgens als kommies (K. B. 18 Januari 1861, no. 48), referendaris (K. B. 21 Juni 1871, no. 18), referendaris met den personeelen titel van adviseur (K. B. 20 December 1878, no. 9), lid van het Muntkollege, belast met de werkzaamheden van waardijn, (K. B. 2 Maart 1894, no. 18) en voorzitter van dat kollege (K. B. 9 Augustus 1897, no. 48).

Tengevolge van de wet van 28 Mei 1901, *Stbl.* no. 130, hield het Muntkollege den 31^{en} December van dat jaar op te bestaan en trad BESIËR in het ambteloos leven terug, bij welke gelegenheid hem een fraaie plakket met zijn borstbeeld werd aangeboden.

Hij was het eerstbenoemde gewone lid van het Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde (12 Juni 1892), waarvan hij van 1893—1898 onder-voorzitter was. In het *Tijdschrift* schreef hij over het werk van 's Rijks stempelsnijders. De *Catalogus der versameling van medaille-stempels aan 's Rijks munt* werd door hem bewerkt.

Hij overleed te Utrecht 31 Augustus 1904.

845. 1888. 6 Oktober.

70°. Verjaardag W. A. SCHOLTEN te Groningen, tevens 50 jaar industriëel.

Vz. Zijn aanzierend borstbeeld.

Omschrift: WILLEM ALBERT SCHOLTEN

★ 1839 6 OCTOBER 1889 ★

Rechts in het veld: J. P. M. MENGER. F.

Kz Binnen een eikekrans:

HULDE
NA 50 JARIGE
WERKZAAMHEID
OP
INDUSTRIËEL
GEBIED

Onder den krans: W SCHAMMER

Omschrift: HANDEL, NIJVERHEID, LANDBOUW,
EN SCHEEPVAART IN DE PROVINCIE GRONINGEN ☞
Brons, 60 m.M., Verz. Z.

W. A. SCHOLTEN werd als predikantszoon geboren te Loenen op de Veluwe 6 Oktober 1819, stichtte 1838 te Warnsveld, later in 1841 te Foxhol een verstoffen- en aardappelmeelfabriek, na enkele jaren in een aardappelstroopfabriek veranderd. Later stichtte hij nog tal van fabrieken in Nederland, Pruissen, Gallicië, Polen enz. De N. A. S. M. werd door hem krachtig ondersteund, een harer booten werd ook naar hem genoemd.

Hij overleed te Groningen 1 Mei 1892.

846. 1889. 1 November.

30-Jarig bestaan van het Studentengezelschap
„Amicitiae Sacrum”, te Utrecht.

Vz. Twee saamgestrengelde handen.

Omschrift: AMICITIAE SACRUM

1859 1 NOV. 1889

Kz. Het op eene stralende en vlamme-
nde zon rustende ongekroonde wapen van de
gemeente Utrecht; daaronder in boog:

SOL JUSTITIAE ILLUSTRANOS

Zilver en brons, 34 m.M. door BEGEER.
Verz. Z.

846^a. 1889.

Penninkje ter eere van prinses WILHELMINA

In verdiept veld, omgeven door zigzagcirkel,
het aanzien, hoog opliggend borstbeeld van
H. K. H. Prinses WILHELMINA.

Zilver, eenzijdig, 17 m.M., door gebrs. LEIH
te Amsterdam.

Verz. DU CROCQ.

(Wordt vervolgd).

Eenige opmerkingen over gedenkpenningen uit de eerste helft der 16^e eeuw.

Uiterst moeilijk is het, om met zekerheid den vervaardiger aan te wijzen van niet gemerkte gedenkpenningen.

De medailleurs uit het begin der 16^e eeuw vonden het blijkbaar onnoodig, hunne stukken te merken.

De geschiedenis der medailleurkunst van dien tijd blijft daardoor onvolledig.

Boeken en archieven geven weinig licht in deze duisternis.

Door vergelijking der gedenkpenningen, door het groepeeren van stukken, die overeenkomst van stijl en techniek vertoonen, of die dezelfde gebreken hebben, komt men somtijds tot een resultaat.

Één gemerkt stuk kan op deze wijze eene geheele reeks bepalen.

ALEXANDRE PINCHARD heeft dit stelsel gevolgd in zijn werk: „*Histoire de la gravure des médailles en Belgique, depuis le XIe siècle jusqu'en 1794*”.

Te vergeefs raadpleegden wij dit werk bij de beschrijving van de penningplaat met het borstbeeld van JAN VAN EGMOND, van 1520. 1)

In „*L'art du médailleur en Belgique*” van Dr. JULIEN SIMONIS was evenmin eene oplossing te

---

1) VAN MIERIS, dl. II, blz. 37.

vinden van de vraag, wie de vervaardiger van dit stuk is geweest. (1)

Beide schrijvers erkennen het als verdienstelijk werk van Vlaamschen oorsprong. (2)

In de verzameling van het Friesch Genootschap te Leeuwarden zijn twee exemplaren van dezen penning.

Één in zilver is blijkbaar valsch, misschien in het midden der 18e eeuw, handig gemaakt naar de afbeelding bij VAN MIERIS. Het andere in brons gegoten, lijkt mij toe een oud afgietsel van de penningplaat te zijn. Voor origineel durf ik het niet verklaren. Maar in elk geval is dit een prachtig specimen van klein-plastiek. Sober van lijn, levendig van uitdrukking, een uitnemend gemodeleerd profiel. (3) Zie plaat I, N°. 1.

Het zoeken was vruchteloos tot het toeval een spoor aanwees.

Voor de beschrijving van eenige Oranje-penningen hebben wij onlangs de „*Medallic illustrations of British history*” door FRANKS, aangekocht. Bij het doorbladeren van dit werk vonden wij, op blz. 32, de reproductie eener penningplaat met het portret van HENDRIK VIII, die ons *onmiddellijk* herinnerde aan de beeltenis van JAN VAN EGMOND.

Eene nauwkeurige vergelijking van onze penningplaat met deze afbeelding overtuigde ons, dat *beide stukken van dezelfde hand moeten zijn*.

1) Dr. JULIEN SIMONIS, „*L'art du médailleur en Belgique*”, blz. 78 en 133.

2) A. PINCHARD, „*Histoire de la gravure des médailles en Belgique*”, blz. 8.

3) In den stijl van BARTEL BEHAM, schilder en graveur te Neurenberg, 1502-1540. Zie zijne portretten van KAREL V en van diens broeder FERDINAND. (*Bartsch* 61.)

Stijl, teekening, houding en modelé van het profiel, indeeling, letterfries en lettertype van den penning zijn volkomen gelijk. Op plaat I lieten wij gemakshalve ook de penningplaat van HENDRIK VIII afbeelden naar de prent bij FRANKS. Zie plaat I, N°. 2.

FRANKS vermeldt daarbij: „This portrait, which is in the form of a medal, is in opaque blue glass imitating lapis lazuli, but no specimen in any metal is known. A comparison of this piece with the medals by MICHAEL MERCATOR of himself shows a very similarity in style and workmanship.

The treatment of the portrait is similar, and what in medals is a strong mark of identification, the lettering is alike in character. This, therefore may be one of the medals which, PUTEANUS says, MERCATOR executed for HENRY VIII: but of which, hitherto, no specimen or copy has been known. The age of the portrait appears to be of the time of MERCATOR'S arrival in England.”

Op blz. 9, bij PINCHARD, vinden wij dat de historieschrijver HENRI VAN DE PUTTE of PUTEANUS in zijne biographie van MERCATOR mededeelt, dat deze aan het Engelsche hof werkzaam was, en dat Koning HENDRIK VIII alleen door hem op eenen penning wilde afgebeeld worden.

Wij mogen, op grond van deze beide uitspraken, aannemen dat de penningplaat, onder N°. 18 door FRANKS vermeld, gemaakt is door MICHAEL MERCATOR van Venloo.

Hieruit volgt dan, op grond der overeenkomst van stijl enz., dat ook de penning met het profiel van JAN VAN EGMOND van zijne hand is.

Tot versterking van dit beweren kan dienen, dat de medailleur vóór zijn vertrek naar Engeland, in dienst was van, of werkte voor FLORIS VAN EGMOND graaf VAN BUREN. Wij vonden dit feit, op blz. 42, bij FRANKS aldus vermeld: „but from documents it would seem that MERCATOR was under the protection of FLORIS D'EGMOND, Count of BUREN, a strong imperialist, and a determined opponent to the Duke of GUELDERNS, and who speaks of him in 1527 as „mon orfebre.” 1)

FLORIS VAN EGMOND was een neef van JAN graaf VAN EGMOND, wiens portret op onzen penning prijkt. FLORIS was „a strong imperialist” en JAN was kamerheer van KAREL V, (2) dien hij op al zijn reizen vergezelde. (3) Beide neven waren dus dezelfde staatkundige richting toegedaan. De goudsmid van graaf FLORIS kan zeer goed het portret van graaf JAN VAN EGMOND hebben gemaakt.

Bij PINCHARD vonden wij eene verwijzing naar het opstel „MICHEL MERCATOR de Venloo, ciseleur de médailles du seizième siècle, door C. P. SERRURE, in de *Revue de la numismatique belge*, 1e série, t. V. p. 113.” De Heer SERRURE schrijft daar

1) Het schijnt dat MERCATOR ook voor staatkundige doeleinden naar Engeland gezonden werd. Zie hierover FRANKS, blz 42.

2) Vergelijk met onze afbeeldingen op plaat I, Nos. 1 en 2 de penningplaat met het portret van KAREL V, bij VAN MIERIS dl. II, blz. 142-1. Het draagt het jaartal 1521.

3) JAN, graaf VAN EGMOND, geboren in 1499, erfgenaam van zijns vaders heerlijkheden Egmond, Hoogwoude, Aart woude en Baar. Hij werd kamerheer van Keizer KAREL V, die hem de Guldenvliesorde schonk, en dien hij op zijne tochten naar Spanje, Italië, Duitschland, Engeland en de Nederlanden vergezelde. Hij werd op een dier reizen te Ferrara ziek en stierf te Milaan den 19^{en} April 1528.

A. J. VAN DER AA, *Biographisch woordenboek*.

(blz. 120): „Peut-être y a-t-il quelques renseignements à puiser dans les ouvrages *qui traitent de l'histoire des beaux-arts en Angleterre*. Probablement parviendra-t-on bientôt à pouvoir lui attribuer quelques-unes des médailles qui remontent à son époque.” En verder: „VAN MIERIS, t. II, p. 37, donne encore une autre médaille, que nous sommes tenté d'attribuer également à MERCATOR; c'est celle qui offre les traits de JEAN, comte D'EGMOND. Comme celle-ci paraît avoir été exécutée vers l'année 1520, il a pu la ciseler avant son départ pour l'Angleterre.” 1)

Het zou zeer opmerkelijk zijn, zoo deze profetie, door den Heer SERRURE in 1849 geschreven, eindelijk vervuld werd. Dat die penningkundige ook de overeenkomst van stijl met de stukken van den Venlooschen ciseleur heeft opgemerkt, bevestigt ons zeker in onze meening.

Allerminst beelden wij ons in, hiermede wiskunstig te hebben bewezen, dat de penningplaat van JAN VAN EGMOND vervaardigd is door MICHAEL MERCATOR; al houden wij ons zelf daarvan voldoende overtuigd.

Wij hebben alleen de waarschijnlijkheid van dit feit versterkt, door te wijzen op de volkomen gelijkheid van stijl en modelé met den portret-penning van HENDRIK VIII, en door de mededeeling, dat MERCATOR als goudsmid en medailleur in dienst was van het geslacht der EGMONDS.

1) Vergelijk met onze afbeeldingen ook de portret-penningen van plaat IV in de *Revue*. Met deze stukken is eveneens de stijlverwantschap gemakkelijk aan te wijzen.

Een uitnemend voorbeeld van Italiaansche plastiek is de penning, vervaardigd door LEONE LEONI VAN AREZZO, 1) afgebeeld in het 2^e deel van VAN MIERIS, blz. 376, en op onze plaat I, N°s. 3 en 4. 2) De beeltenis van ANDREAS DORIA, hertog van GENUA, admiraal in dienst van keizer KAREL V, versiert het voorstuk. Op de keerzijde vertoont zich eene keizerlijke galei. Naast het schip ziet men een bootje en een figuurtje, schrijlings zittende op eenen dolfin. VAN MIERIS vermeldt, dat deze penning gemaakt is ter herinnering aan de overwinning, welke de Admiraal op de Turken behaalde, en dateert hem op 1532. Van de voorstelling der keerzijde geeft hij geen verdere verklaring.

In de verzameling van het Friesch Genootschap is een uitmuntend bewaard exemplaar in zilver van dezen penning aanwezig.

Bij de beschrijving der Italiaansche penningen gebruiken wij de „*Monographien des Kunstgewerbes*, IX. *Medaillen der italienischen Renaissance*” von CORNELIUS VON FABRICZY. Op blz. 100 geeft deze auteur, in eene interessante beschrijving van het avontuurlijk leven van den kunstenaar, de volgende bijzonderheden over den bovenvermelden penning: „Aus Eifersucht gegen seinen Rivalen CELLINI, veranlasst er dessen Verhaftung, (1538) unter dem Vorwand, er habe zur Zeit des SACCO die

1) LEONE LEONI VAN AREZZO (1509-1590.) was een door zijne tijdgenooten hooggewaardeerde beeldhouwer in marmer en brons.

2) Wij lieten dezen schoonen penning opnieuw afbeelden, omdat de tegenwoordige wijze van reproduceeren de goede hoedanigheden van het stuk meer doet uitkomen.

päpstlichen Juwelen entwendet. **BENVENUTO** gelingt es, sich von der Anklage zu reinigen, und kurz darauf (1540) kommt **LEONI** selbst wegen einer an dem deutschen Goldschmied **WALDENER** verübten Gewaltthat auf die Galeeren. Durch die Protektion **ANDREA DORIAS** erhält er indes bald seine Befreiung und formt aus Dankbarkeit (1541) in Genua die Medaille seines Retters, eine seiner lebensvollsten Arbeiten. Auf der einen ihrer zwei verschiedenen Kehrseiten hat er sein von den Ketten des Galeerensträflings umrahmtes Selbstbildnis, auf der andern die Galeere und einen Kahn, der ihn von dieser entführt, dargestellt." 1)

Door deze nieuwe verklaring van den penning vervalt die van **VAN MIERIS**, en wordt het stuk gedateerd op 1541, in plaats van op 1532. Ook wordt ons nu de beteekenis duidelijk van de figuurtjes op de keerzijde.

Een bronzen exemplaar van dezen penning, met portret van **LEONE LEONI**, als galeislaaf, hebben wij onlangs voor onze eigene verzameling aangekocht. De afbeelding van dit zeldzame stuk vindt men op plaat I, N°. 5. 2)

---

1) **VON FABRICZY** schrijft met grooten lof over **LEONI**'s kunstvaardigheid, ook als beeldhouwer. Over zijn karakter is zijn oordeel zeer ongunstig.

2) Deze penning is niet afgebeeld bij **VAN MIERIS** en ook niet in de *Monographia*.

Oorspronkelijkheid hebben alleen de kunstenaars bij de gratie Gods, de uitverkorenen.

Vele artisten vullen door vaardigheid aan, wat zij aan genialiteit te kort komen. Tot deze laatsten kunnen de meeste medailleurs gerekend worden.

Er bestaan enkele sublieme, vele mooie en zeer vele leelijke gedenkpenningen.

Men houde in het oog, dat wellicht geen kunstvak door grooter verscheidenheid van menschen is beoefend, dan de medailleurkunst. In den tijd der Renaissance: door beeldhouwers en schilders, later door goudsmiden, ciseleurs, drijvers, stempelsnijders, graveurs en plaatsnijders.

De uitgebreide verzameling kopergravures, voornamelijk die der portretten, in het Friesch Museum, is ons van veel nut bij de beschrijving der gedenkpenningen.

Vergelijking met die prenten brengt aan het licht, dat de beeltenissen en voorstellingen op zeer vele penningen aan schilderijen, gravures of andere kunstwerken zijn ontleend. Het ontwerp van beeld of voorstelling was dikwijls niet van den medailleur.

Bij voorbeeld: de prachtige penning met het portret van LUTHER in monnikspij, een schitterend gevormd basrelief, (zie: VAN MIERIS II, blz. 115, N°. 2,) vertoont veel overeenkomst met de gravure van DANIEL HOPFER, van 1523. (BARTSCH 86.) 1)

---

1) DANIEL HOPFER, geb. te Augsburg 1490, gest. 1536. Zijne gravure met het portret van LUTHER, is misschien ook slechts eene kopie. Wij vonden in „*Der Kupferstich*” van FRIEDRICH LIPPMAN, 1896, over hem het volgende: „Mehr oder weniger getreu, jedoch in stark vergrobernder Weise, kopiert er Stiche von DURER, JACOPO DE BARBARI u. a.”

Het Museum te Leeuwarden bezit dezen penning.

Het groote verschil tusschen voor- en keerzijde valt dadelijk in het oog. Een kunstenaar, die zoo'n uitstekend portret teekent, maakt een veel mooiere keerzijde. De man, die de keerzijde ontwierp en goedkeurde, was niet in staat een zoo levendig profiel te scheppen. Bij de portret-gravures van LUTHER ontdekten wij dan ook spoedig zijn voorbeeld.

De gedenkpenning met het borstbeeld van den Italiaanschen dichter LODEWIJK ARIOSTO (VAN MIERIS II, blz. 377, N° 2.) is vervaardigd door PASTORINO DE PASTORINI, (1508-1592) „maestro di stucchi" in dienst van den groothertog FRANS VAN TOSKANE.

Voor dezen eenvoudigen maar zeer natuurlijk geboetseerden mannènkop heeft de artist zich vrij zeker geïnspireerd op de gravure van ENEA VICO. 1) (BARTSCH 241.)

Zoo heeft de gravure met het portret van den kardinaal PIETRO BEMBO van denzelfden plaatsnijder, (BARTSCH 242.) als voorbeeld gediend voor den

Misschien moet de oorspronkelijke gravure onder de prenten van DÜRER gezocht worden.

In de „*Biographical dictionary of medallists*" by L. FORRER, 1904, vol. II, pag. 488, vindt men over dezen penning: „H. G. (Germ.) Signature of a German Medallist of the sixteenth century. It occurs on a beautiful Portrait-medal of LUTHER, 1521, which is copied from an engraving by HÖPFNER, not by CRANACH, as stated by ERMAN, in „*Deutsche Medailleure*", p. 48. A specimen of this medal, from the VÖLCKER-Collection, was sold for 2705 Marks at the Sale of the WUNDERLY-VON MURALT Collection. (Part. IV, April 1900.) The signature is engraved in the incuse, as is the date also." Onze penning is niet gemerkt.

1) ENEA VICO, een bekwaam plaatsnijder, geboren te Parma, werkte tusschen 1540 en 1560.

fraaien penning door den kunstvaardigen goudsmid **BENVENUTO CELLINI** (1500-1571) gemaakt.

De Duitsche penningen met bijbelsche voorstellingen uit het begin der 16^e eeuw, vertoonen sterke stijlverwantschap met de houtsneden en kopergravures uit dien tijd.

De Aanbidding der Herders op een dezer stukken is eene vrij getrouwe kopie van het vierde blad van **ALBRECHT DÜRERS** „*Kleine Passion.*” (BARTSCH 20.) Zie plaat I, N°. 6.

Het sterkst echter komt dit navolgingssysteem uit bij den penning met het borstbeeld van **JAN BEUKELSZ.** van Leiden, koning der Wederdoopers te Munster, afgebeeld bij **VAN MIERIS**, dl. II, blz. 411, N°. 2. Deze vrij goed gevormde penning is eene nauwkeurige kopie van de kopergravure van **HEINRICH ALDEGREVER** 1) (BARTSCH N°. 182.) Zelfs het onderschrift der gravure is op den penning overgenomen als randschrift. De rijksappel met kroon en zwaarden in den linker-bovenhoek der prent prijkt op het ruggestuk. Op plaat II vindt men eene verkleinde reproductie van de gravure; men vergelijkte die met den penning.

In „*Die Medaillen und Plaketten der Kunstsammlung von W. P. METZLER*” door Dr. **JULIUS CAHN** 1898; wordt dit stuk toegeschreven aan **HANS REINHART** te Leipzig. Van hem wordt gezegd (op blz. 33.): „Die Technik der Medailleurkunst ist durch **HANS**

---

1) **HEINRICH ALDEGREVER**, bekwaam schilder en plaatsnijder, geboren te Paderborn 1502, tot 1555 werkzaam te Soest in Westphalen, was een vurig aanhanger der Hervorming.

REINHART auf eine Höhe gebracht worden, welche sie seitdem nicht wieder in Deutschland erreicht hat."

Men ziet het een technisch zeer kunstvaardig man, doch een kopiïst.

De Nederlandsche medailleurs maken in deze geene uitzondering. Ik geloof, dat ik de voorbeelden voor de portret-penningen der Oranjevorsten van PIETER VAN ABEELE niet te vergeefs zal zoeken bij de gravures van WILLEM JACOBSZ. DELFF 1) en CHRISPIJN VAN QUEBORN, gesneden naar de schilderijen van MIEREVELT en anderen. 2)

En de vier deftige burgemeesters van Amsterdam op den grooten penning, 3) gedreven door WOUTER MULLER, 4) zijn eenvoudig „geschaakt" van de schilderij „De burgemeesters van Amsterdam in 1638" door THOMAS DE KEIJSER, 5) of van de prent, naar die schilderij in 't koper gesneden door JONAS SUIJDERHOEF. 6)

Maar deze stukken behooren tot een later tijdperk.

VAN MIERIS en VAN LOON hebben de gedenkpenningen als verluchting der geschiedenis gebruikt, of de geschiedenis zoo geschreven, dat de

1) WILLEM JACOBSZ. DELFF, bekwame plaatsnijder (1580-1638.) Hij graveerde de portretten van MIEREVELT op voortreffelijke wijze in 't koper. CHRISPIJN VAN QUEBORN, geb. 1604 te 's-Gravenhage, zeer bekwaam plaatsnijder

2) MICHEL MIEREVELT portretschilder geb. te Delft 1567, gest. 1641.

3) VAN LOON, dl. II, blz. 373 en DE VRIES en DE JONGE, pl VII, No. 6.

4) WOUTER MULLER, graveur en goudsmid „in de vergulde Dolphijn" te Amsterdam, 1653—1668.

5) THOMAS DE KEIJSER, geb. te Amsterdam 1596. gest. 1667, zoon van den architect-beeldhouwer HENDRIK DE KEYSER. De schilderij hangt in het Mauritshuis te 's-Gravenhage.

6) JONAS SUIJDERHOEF, uitnemende hollandsche graveur, werkte 1641-1669.

hun bekende penningen daarin konden worden opgenomen. 1)

Het historische feit, waaraan men het ontstaan van den gedenkpenning meent te kunnen toeschrijven, wordt daardoor meer op den voorgrond geplaatst dan het metalen gedenkstuk.

Eene geschiedenis van den gedenkpenning, eene kunsthistorische beschrijving, zou voor de numismatiek groote waarde hebben.

Wij poogden den schepper van een kunstwerk aan te wijzen.

Van een ander vermeldden wij het feit, dat aanleiding gaf tot zijn ontstaan.

Over den oorsprong van portretten en voorstellingen op gedenkpenningen gaven wij het resultaat onzer nasporingen.

Zou door wederzijdsche mededeeling van zulke gegevens in dit tijdschrift onze kennis der kunsthistorie van den gedenkpenning niet bevorderd kunnen worden?

Leeuwarden 6/4 1904.

S. WIGERSMA Hz.

---

1) Zelfs zijn er in het begin der 18e eeuw penningen gemaakt om feiten uit het midden der 16e te herdenken, bijv. die op de overhandiging van het smeekschrift der edelen in 1566. (VAN LOON. I, 80.)

Gegraveerde Penningen.

Er was een tijd, dat naast de geslagen of gedreven medailles de gegraveerde stukken in hooge eer waren. Wie denkt niet aan de uitstekende fraaie Nederlandsche penningen, die met groote kunstvaardigheid en smaak tooneelen weergaven, ontleend aan de Heilige Schrift, de mythologie of het familieleven dier dagen?

Wie herinnert zich niet de fraai gegraveerde schepen in volle zee of de aardig bewerkte emblemen van liefde en trouw?

Het was een mooie intieme kunstuiting, die in den loop der 19de eeuw sliep, om in den aanvang der 20ste glorierijk te herleven. De eer van die herleving komt in ons land toe aan den heer E. VOET JR., te Haarlem. Door hem zijn in de jaren 1902—1904 een drietal uitnemende penningen gegraveerd, die men gerust kan plaatsen naast de oude Nederlandsche stukken.

Vooreerst is het de herdenking van het huwelijk van WILLEM JAN VOET en ANNA MATHILDA WESTERVELD.

Aan de voorzijde is afgebeeld een zeilend schip, op de wimpels vinden wij de data, de initialen W en A en het wapen van Haarlem, daaromheen de namen: WILLEM JAN VOET en ANNA MATHILDA WESTERVELD. In de vier hoeken zijn emblemen aangebracht: bovenaan de Phoenix, terzijde aan beide kanten een hert en onderaan een gevleugeld brandend hart.

De keerzijde draagt in het midden VONDEL's bekende woorden: WAAR - WERD OPRECHTER - TROUW, DAN TUSSCHEN - MAN EN VROUW - TER WAERELT OOIT - GEVONDEN. Daaronder de initialen van den maker, E. V. JR., fec. Het omschrift luidt: TE HAARLEM IN DEN ECHT VERBONDEN DEN 4^{EN} SEPT. 1902.

Ook hier zijn de hoeken met emblemen gevuld: bovenaan twee verbonden handen een bloem houdend, aan de beide zijhoeken twee brandende toortsen en onderaan de pelikaan, haar jongen voedend.

Met grooten smaak en soberheid is deze penning uitgevoerd, zeer verdienstelijk zijn ook de letters.

Een tweede penning werd in 1903 door VOET vervaardigd. In dat jaar werd in den Haag de dag herdacht, waarop de rector van het gymnasium, Dr. TH. P. H. VAN AALST, voor vijf en twintig jaar te Leiden promoveerde.

Curatoren van het Gymnasium boden den jubilaris eenen gegraveerden penning aan. Aan de voorzijde prijkt middenin het Haagsche Gymnasium, „PALLADIS HAGANAE SEDES”, zooals het omschrift zegt. Boven in den hoek het Haagsche wapen, ter zijde links een ATHENA-kop, rechts een APOLLO-kop, beiden gecopieerd naar oud-grieksche munten, onderaan ATHENE's uil. Het geheel symboliseert dus de wetenschap en de kunst, waarvoor de Haagsche school de jonge gemoederen voorbereidt. Aan de keerzijde in het middenvak het opschrift: EST ANIMUS - TIBI RERUMQUE - PRUDENS ET SECUNDIS TEMPORIBUS - DUBIISQUE - RECTUS. Het omschrift zegt: CURATORES Vº DOCTISSº TH. P. H. VAN AALST RECTORI GYMNE. Boven in den hoek de lamp, die

pleegt het studeervertrek van den geleerde in de nachtelijke uren te verlichten, onderaan de capsas met handschrift, waarop: „HISTORIA”, aanduidend het geliefde studievak van Dr. VAN AALST. Ter zijde staan de jaartallen 1878—1903.

Een derde penning herdenkt den ouden waardigen heer H. J. SCHOLTEN, TEYLER'S conservator, die onlangs zijn tachtigsten verjaardag vierde.

Op het hoofdvlak staat keurig gegraveerd het stadhuis te Haarlem.

Het omschrift zegt: · ARS · LONGA · · VITA · BREVIS · In hoeken zijn de emblemen geplaatst, dierbaar aan S^r. LUCAS. Bovenaan gevleugelde koeienkop en ster, in de beide zijvlakken: palet en penseelen, onderaan het wapen. De keerzijde vertoont de opdracht: *Aan - H. J. Scholten - is deze gedenkpenning - aangeboden op zijn - 80^en Verjaardag - Haarlem - 19 $\frac{11}{7}$ 04.* Er omheen: · VITA · LONGA · · ARS · LONGIOR · De hoeken zijn aldus gevuld: bovenaan het Amsterdamsche wapen, onderaan dat van Haarlem, aan ieder der zijden teekenpen en etsnaald. De drie penningen zijn alle van zilver en op ware grootte afgebeeld.

Daar de heer VOET nog jong is, zal het hem misschien gegeven zijn nog veel dergelijk mooi en smaakvol werk te leveren, hij heeft in deze drie eerste penningen de gelegenheid gehad drie schoone zaken te symboliseeren: de Liefde, de Wetenschap en de Kunst. Van harte wenschen wij hem veel werk toe, reeds nu is wat hij gepresteerd heeft van zeer veel belang voor de geschiedenis der medaille in ons land.

H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.

IN MEMORIAM.
MR. L. W. A. BESIËR.

Toen wij de drukproeven ontvingen van de eerste twee vellen dezer aflevering, werden wij tot eene aanvulling genoopt, die wij zoo gaarne hadden achterwege gelaten. Op blz. 269 toch gaven we bij den penning op zijn 25-jarig huwelijk een korte levensschets van MR. LODEWIJK WILLEM ALEXANDER BESIËR en we moesten die nu aanvullen met de woorden: „Hij overleed te Utrecht, 31 Augustus 1904.” We kunnen hier volstaan met naar deze levensschets te verwijzen, maar niet zonder daaraan toe te voegen eene uiting van onze groote smart, dat ons oudst-benoemde gewoon lid, onze oud-ondervoorzitter, onze steeds zoo hulpvaardige mede-beoefenaar der munt- en penningkunde, ons is ontvallen.

Z.

Gemengde Berichten.

Middenbrons van den Romeinschen Keizer DIDIUS JULIANUS, gevonden te Reimerswaal.

Onlangs kwam mij in handen 1) een middenbrons van den romeinschen Keizer DIDIUS JULIANUS, wiens volle namen waren: MARCUS DIDIUS SEVERUS JULIANUS. Het stuk was gevonden in de slikken, op de plaats waar oudtijds de stad Reimerswaal heeft gelegen.

De munten van Keizer D. JULIANUS zijn zeldzaam, verklaarbaar door het feit, dat hij slechts van 28 Maart tot 1 Juni 193 heeft geregeerd.

De voorzijde van het met eene groene patina bedekte muntstuk vertoont het borstbeeld van den Keizer met stralenkroon; van het omschrift is goed leesbaar: — M · DID · JULIAN · AVG.

Op de keerzijde ziet men FORTUNA, links gewend, in de linkerhand een hoorn des overvloeds vasthoudende, en in de rechter het roer van een schip.

Omschrift: P. M. TR. P. COS. (COHEN N°. 13).

DIDIUS JULIANUS, die reeds aanzienlijke betrekkingen in staatsdienst had bekleed, kwam op geheel onverwachte wijze aan de regeering.

Zie hier de toedracht der zaak:

Na den moord, gepleegd op zijn voorganger PERTINAX, kwam men te Rome op het zonderlinge denkbeeld, de keizerlijke waardigheid aan den meestbiedende te verkoopen.

Een soldaat maakte van den wal der legerplaats de uitloving bekend, en toen DIDIUS JULIANUS, volgens sommigen op aandringen zijner heerszuchtige vrouw MANLIA SCANTILIA

1) Thans eigendom van het Zeeuwsch Genootschap.

en zijne niet minder naar aanzien hakende dochter DIDIA, door het aanbieden van 5000 sestertii aan iederen soldaat, elk record had geslagen, werd hij tot keizer uitgeroepen. Dit gebeurde den 28 Maart 193.

Ware nu D. JULIANUS een zeer kundig mensch geweest of een handig praktikus, zoo zou men mogelijk over het onnatuurlijke zijner verkiezing een tijdlang zijn heengestapt, nu echter het tegendeel waar was, en de senator D. JULIANUS in de verste verte niet voor de moeilijke taak van romeinsch Keizer berekend was, stonden, bijna onmiddellijk na zijne verkiezing, van drie zijden de legioenen tegen hem op. Hij moest het onderspit delven en werd door SEPTIMIUS SEVERUS in de keizerlijke waardigheid opgevolgd.

D. JULIANUS werd op last van den Senaat den 1 Juni 193 vermoord.

Zie hier hoe ABR. BOGAERT 1) dezen Keizer in verzen heeft bezongen:

't Was JULIAAN, die, toen 't bezit van Romens troon,
 Door 't krygsvolk, ieder een voor geld wierd aangeboden,
 De trotse tytel dorst van Roomsche Keizer *koop*en.
 Doch wat stond hem van een gekochte troon te hopen,
 Als ieders woeden, en de naam van een tieran?
 De Raad getreden in een heimlijk eedgespan,
 Kan zyn *verwaantheid* niet verdragen, noch gedoogen.
 Elk ziet zyn staatzucht aan met schele en nydige oogen,
 Des hy aan alle kant verlegen en benart,
 Den schelmzen LETUS 2), en ook MARCEA, door 't hart
 Laat booren, maar niets kon 's volks razerny betoomen
 Als 't haatlyk *bloed*, dat uit zyn wonden kwam te stromen
 SCANTILLA, 3) aan wiens pen moet ik geloof nu slaan,

1) S. SCHIJNVOETS, *Munkabinet der roomsche Keizers en Keizerinnen, In vaarsen beschreeven door ABRAHAM BOGAERT. Met 70 Kopere Plaatzen verciert. Amst. 1695.*

2) LAETUS was de moordenaar geweest van COMMODUS en PERTINAX.

3) MANLIA SCANTILLA, vrouw van JULIANUS.

Nieuw uitgekomen Penningen.

Vervolg van *Tijdschrift* 1903, blz. 314.

Addenda. 1° Op blz. 315 van jaargang 1903 bij: Plakket VAN BEUNINGEN, toe te voegen: gemodelleerd door CORNS. L. J. BEGEER.

2° Op blz. 318 aldaar bij: Herinnering aan den Zuivelkursus te ? te lezen: Meerkerk 5 Augustus — 4 September 1902.

1900.

1 Mei. 50-Jarig bestaan der Onderlinge Brandwaarborgmaatschappij voor de gemeente Leeuwarden. Goud, gegraveerd 53 m.M.

15—17 Juni. Hondententoonstelling „Nimrod” te Arnhem, ruit, hoog 67 m.M., door VOET.

SWAMMERDAM-medaille, Genootschap ter Bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde te Amsterdam.

Goud, 56 m.M. (Bronzen afslag in Verz. Z.).

De deelneming van Nederland aan de wereldtentoonstelling te Parijs. Plakket, 88 bij 54 m.M., koper verzilverd, door H. KAUTSCH.

1901.

9 April. 25-Jarig bestaan der Studentenroevereeniging „Laga” te Delft. Zilver, met oog en ring, 21 m.M., ateliers BEGEER.

Oktober. Plakket met borstbeeld van Mevr. de Wed. S. LENS-ENDERS te Utrecht. Brons, 130 bij 175 m.M., door CORNS. L. J. BEGEER.

1902.

6 Februari. 25-Jarig bestaan der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer. Terra cotta, 110 m.M., door W. G. VAN POORTEN.

23—31 Augustus. Landbouwtentoonstelling te Leeuwarden. Zilver en brons, 62 m.M., door FADDEGON (JANVIER)

1 September, 25-Jarige vriendschap tusschen M^R. S. baron CREUTZ en P. I. B. RUYS DE PEREZ.

Plakket in brons, 190 bij 130 m.M. Ateliers BEGEER.

4 September. Huwelijk van W. J. VOET en A. M. WESTERVELD te Haarlem, zie blz. 283 hiervoor.

7 September, 6de Jaarvergadering van den Nat. Bond voor Vreemdelingenverkeer. Zilver draagteeken, 22 m.M. Ateliers BEGEER.

Plakket met borstbeeld van zijn zoontje C. J. BEGEER.

Bron, 135 bij 190 m.M., door CORNS. L. J. BEGEER.

Nieuwe Vz. der Rijksprijspenningen voor verdienstelijke scheepsjournalen. Zilver 50 m.M., goud 36 m.M., door J. C. WIENECKE.

1903

1 Januari. C. SCHILLEMANS 40 jaar eigenaar der uitgeverfirma W. J. THIEME & CO. te Zutfen.

Zilver, 50 m.M. Ateliers BEGEER.

19 Januari. RICHARD HOL 40 jaar directeur der Stadskoncerten te Utrecht. Zilver en brons, 58 m.M. idem.

21, 22 Januari. 2^e Wapenfeest van den Onderofficiers-Schermbond te Amersfoort. Brons, 47 m.M., idem.

24, 25 Januari. Hondententoonstelling te Haarlem.

5-Jarig bestaan der Kynologenklub „Amsterdam”.

Bron, 42 m.M., door F. J. WERNER (GERRITSEN).

2 Februari. 250-Jarig bestaan van New-York als zelfstandige gemeente, (met beeld van PETER STUYVESANT), brons, 50 m.M.

22 Februari. Schietwedstrijd „Eendracht maakt Macht” te Oud-Kralingen, verguld zilver, zilver en brons, 30 m.M. door VAN KEMPEN.

Alsvoren, verguld zilver en zilver, 50 m.M. door idem.

*) 3 Maart. 25^e Gedenkdag der kroning van paus LEO XIII, brons, ovaal 23 bij 21 m.M., door AUG. FALISE (GERRITSEN).

16 Maart. 50-Jarig huwelijk van MR. J. H. C. baron DE VOS VAN STEENWIJK en A. M. F. baronesse VAN AERSSSEN BEYEREN VAN VOSHOL, zilver, 60 m.M. door G. DEVREESE.

16 Maart. Gevelwedstrijd te Haarlem, 2 verschillende, 1 verguld zilver, 1 geöksideerd zilver, 50 m.M., door E. VOET JR. (uniek)

1 April. J. VAN LOKHORST, 25 jaar rijksbouwkundige. Goud, zilver, brons, 51 m.M., door J. C. WIENECKE.

April. Spoorwegstaking. Hulde van de Amerfoortsche burgerij aan de politie, zilver, 20 m.M. Ateliers BEGEER.

April. Prijspanning van den Volksbond, Vereeniging tegen Drankmisbruik. Brons, 35 m.M., idem.

8—10 Mei. Hondententoonstelling Cynophilia te Amsterdam. Brons, 41 m.M., idem.

21 Mei. Festival te Oudewater, brons, 46 m.M., idem.

23—25 Mei. Hondententoonstelling Kynologenvereeniging Nederland te Rotterdam. Brons, ovaal 50 bij 40 m.M., door VAN KEMPEN.

*) 27 Mei. Opening van de nieuwe beurs te Amsterdam. Zilver en brons. 60 m.M. door F. J. WERNER (GERRITSEN).

15 Juni—1 September. Tentoonstelling van nijverheid en kunstindustrie te Groningen. Brons, 50 m.M., door VAN KEMPEN.

19—21 Juni. Hondententoonstelling Nimrod te Utrecht, brons, ruitvormig, hoog 67 m.M., ateliers BEGEER.

21 Juni. 2e Eeuwfeest der drukkerij van de firma JOH. ENSCHEDÉ en ZONEN te Haarlem.

A. Aangeboden door het personeel, goud, zilver en brons, 59 m.M., ateliers BEGEER.

B. Aangeboden door eene kommissie, goud, 90 m.M., door AUG. FALISE.

*) In den handel.

13—18 Juli. Maskerade te Delft, brons, 28 m.M., ateliers BEGEER

Als voren. Prijspenning van het Delftsche Studentenkorps, zilver en brons, 58 m.M., idem.

14 Juli. Mr. W. C. baron VAN PALLANDT VAN WAARDENBURG en NEERIJNEN treedt af als dijkgraaf van Tielerwaard, brons, 60 m.M., door W. ACHTENHAGEN, ateliers BEGEER.

4—12 Augustus. Schietwedstrijd te Loosduinen, 25-jarig bestaan der Vereeniging Oranje-Nassau.

A. Rozenprijs. Plakket, zilver en brons, 45 bij 35 m.M. door A. F. GIPS.

B. Penning Volksbaan, brons, 32 m.M.

C. Penning „Wedstrijd Medaille Cartonbaan” 32 m.M., alle drie van de ateliers BEGEER.

8 en 9 Augustus. Gymnastiekwedstrijd te Veendam, verguld koper, 23 m.M.

11 Augustus. J. J. PLUGGE 25 jaar gemeente-geneesheer te Oost- en West-Souburg. Verg. zilver, gegraveerd, 59 m.M. (uniek).

14—16 Augustus. Hondententoonstelling Nederlandsche Deutsche-Doggenklub te Zutfen. Zilver, 41 m.M., ateliers BEGEER

31 Augustus. Prijspenning der Centrale commissie voor nationale feesten te Zwolle. Brons, 35 m.M., ateliers door BEGEER.

1 September. De gemeente Groningen aan het hoofdbestuur der tentoonstelling aldaar, zilver, 45 m.M.

2 September. Mr. B. PH. baron VAN HARINXMA THOESLOOTEN, 25 jaar kommissaris van Friesland. Brons, 60 m.M. door ACHTENHAGEN en VAN GOOR, (ateliers BEGEER).

2 September. Landbouwtentoonstelling te Oosterbeek, brons, 47 m.M., ateliers BEGEER.

11 September. 25-Jarig feest der reorganisatie van de brandweer te Venloo, goud, zilver en brons, 32 m.M., idem.

3 Oktober. Landbouwfeesten te Leiden, brons, 45 m.M., door VAN KEMPEN.

3 November. Eeuwfeest der wederoprichting van het St. Hubertsgild te 's-Gravenhage, zilver, 30 m.M., ateliers BEGEER.

19—21 November. 4^e Eeuwfeest der Societeit „Trov moet blycken” te Haarlem, zilver 21 m.M., door VOET.

26 November. De ambtenaren der gemeente Maastricht aan Jhr. Mr. CH. RUYSS DE BEERENBROUCK, goud, 50 m.M. (gegraveerd, uniek).

12 December. Eeuwfeest van het Wandsbecker Husarenregiment Koningin WILHELMINA der Nederlande, kanonnenbrons, 40 m.M. (naar foto).

26 December. 30-Jarig bestaan der Vereeniging van Nederlandsch-Indische Oud-Strijders van Land- en Zee-macht „Je maintiendrai” te Rotterdam, *a.* kruis 34 m.M. goud, door een kroon gedekt, penning *b.* goud, 27½ m.M., *c.* idem zilver, 30 m.M. Alles graveerd door A. T. VAN ROOIJ.

Zonder datum. Penning met borstbeeld van Dr. ABR. KUYPER, minister van binnenlandsche zaken. Verzilverd brons, 50 m.M., door TONY SZIRMAI.

25^e Gedenkdag der promotie van Dr. TH. P. H. VAN AALST, rektor van het gymnasium te 's-Gravenhage, zie blz. 284 hierover.

Plakket met borstbeeld van Mevr. M. J. BEGEER-STRAVER, brons, 200 bij 320 m.M., door CORNS. L. J. BEGEER.

Plakket met borstbeeld van P. J. DOUWES DEKKER te 's-Gravenhage, gips, 87 bij 115 m.M., door J. C. WIENECKE.

Bond van Rotterdamsche Schietvereenigingen, brons, 30 m.M., door VAN KEMPEN.

Prijspenning der Vereeniging tot Verfraaiing van Rotterdam en tot Bevordering van het Vreemdelingenverkeer, brons, 60 m.M., door VAN KEMPEN.

Penninkje ten dienste van de Postspaarbank in Nederlandsch Indië, brons, 30 m.M., ateliers BEGEER. Z.

Het Braziliaansche geldwezen.

Van ons medelid JULIUS MEILI ontvingen wij het 3^e deel van zijne beschrijving van 't geldwezen in Brazilië.

Het 1^e deel verscheen in 1897 in 't duitsch en werd toen door ons uitvoerig besproken (zie jaargang VI, 1898 bl. 62). Dat bevatte de munten tot 1822 (Brazilië als portugeesche kolonie).

Het 2^e deel, de munten van 't keizerrijk en van de republiek, ligt persklaar en zal over eenigen tijd het licht zien.

Het 3^e deel, de beschrijving van 't papieren geld, in 't portugeesch geschreven, ligt thans voor ons.

Het is een fraai, groot kwarto deel op zwaar papier, met 274 bl. druks en 192 in kleuren gedrukte platen.

De schrijver maakte ditmaal gebruik van de portugeesche taal, omdat hij is julgando que este terceiro volume interesará especialmente aos „Brazileiros mesmos.”

Wij gelooven echter, dat niet alleen de Brazilianen, maar alle verzamelaars van papieren geld, dit werk ten hoogste zullen waardeeren. Want niet alleen is de bewerking van 't onderwerp zoo haarfijn uitgesponnen, zijn de geschiedkundige bijzonderheden zoo pijnlijk juist opgespoord en blootgelegd, maar ook de weelderige behandeling der platen dwingt ons een oogenblik bij dit werk stil te staan.

Ziehier hoe de schrijver zijn stof heeft ingedeeld. Na een voorwoord, inhoudsopgaaf, lijst der vermelde verzamelingen en uittreksel van de wetgeving op 't papieren geld, maakt hij twee groote rubrieken: wettige uitgiften en onwettige.

I De wettige uitgiften worden onderverdeeld in:

- A. Biljetten van de diamant-wasscherijen in Tejuco in
de jaren 1771-1841.
- B. „ ter bevordering van 't handelsverkeer in
Minas Geraes 1808.
- C. „ voor 't ruilverkeer van goudstof in Minas
Geraes 1808-20.

- D. Biljetten van de Banco do Brazil 1810-35.
- E. „ van de finantieele kommissie te Ceará 1826.
- F. „ voor de inwisseling van 't kopergeld in Bahia 1828.
- G. „ voor de inwisseling van 't kopergeld in 't geheele rijk 1833.
- H. „ voor de inwisseling van 't kopergeld in de Republiek van Rio Grande 1838.
- J. „ van het rijk 1835-90.
- K. „ van verschillende handelsbanken 1836-55.
- L. „ van de Banco do Brazil 1854-92.
- M. „ van provinciale banken 1857-1900.
- N. O. Biljetten uitgegeven door den staat en betaalbaar in goud 1889-90.
- P. Biljetten van de Banco do Republica do Brazil 1892-96.
- Q. Obligaties van eenige banken op aandeeleu 1891.
- R. Biljetten uitgegeven door de douane-kantoren 1890 en 1899.

Daarna volgen de onwettige uitgiften :

- S. Biljetten van eenige provincies.
- T. „ van eenige steden.
- U. „ van verkeersmiddelen.
- V. „ van genootschappen en partikulieren.

De onder U en V ingedeelden, zouden wij ook abonnementskaarten of papieren „tokens” kunnen noemen.

Ten slotte geeft het aanhangsel eene beschrijving van reklame-kaarten en verlotings-biljetten, die hier en daar tijdelijk als betaalmiddel dienst deden.

De 192 prachtige fotokollografie-platen van de firma BRUNNER & C° te Zurich vertoonen ons de stukken met al hunne vouwen, scheuren en vlekken, alsof wij de oorspronkelijke stukken voor ons hadden.

Wij wenschen ons medelid geluk bij 't voleinden van

zijn moeilijke taak en hopen, dat hij van 't nog te verschijnen tweede deel evenveel voldoening moge hebben als van deze studievrucht.

Ze is een sieraad van onze bibliotheek.

JOH. W. STEPHANIK.

Les médailles et plaquettes modernes.

Afl. XIV brengt ons afbeeldingen van zeer knap werk van F. VERNON en T. SZIRMAI, (waaronder de penningplaat met borstbeeld van Dr. A. KUYPER.) Onafgewerkt, soms bepaald leelijk komen ons de afgebeelde stukken voor van H. NOCQ. Het werk, afkomstig van de ateliers BEGEER draagt thans meerendeels de namen van de medailleurs aan die ateliers verbonden, ons medelid W. ACHTENHAGEN en J. VAN GOOR. De aan dit werk gewijde plaat der nieuwe aflevering bevat nevens eenige handelspenningen, (zwemmen, tennissen, schaatsenrijden, voetbal,) de penningen op het 25-jarig jubilee van Mr. B. PH. baron VAN HARINXMA THOE SLOOTEN, het 50-jarig vrijmetselaarschap van J. H. DE GROOT, ter eere van Mr. W. C. baron VAN PALLANDT VAN WAARDENBURG EN NEERIJNEN, op het eeuwfeest van het St. Hubertsgild te 's-Gravenhage en prijspenningen van den Haarlemschen voetbalbond en het Delftsche studentenkorps. De afbeeldingen zijn alle goed verzorgd. Z.

ERRATUM.

Even wil ik u medeelen, dat op pag. 77 van afl. I van het *Tijdschrift*. 12^e Jaargang, „aanvulling op DIRKS” een drukfout is ingeslopen: „NATANS” moet zijn „NATHANS.”

Tiel.

E. H. HIJMANS.

Medische penningen enz.

Dr. H. R. STORER, 58 Washingtonstreet, New-Port, Rhode-Island, geeft reeds sedert ruim 15 jaren in het *American Journal of Numismatics* een lijst van: *The medals, jetons and tokens illustrative of the Science of medicine*, waarvan hij er reeds meer dan 1000 beschreef. Het verlangen deze lijst zoo volledig en nauwkeurig mogelijk te maken deed hem een beroep doen op de medewerking der nederlandsche penningverzamelaars, om hem te wijzen op onverhoopte onjuistheden of aan zijn werk ontbrekende nederlandsche stukken, welk verzoek wij bij deze overbrengen en ondersteunen. S. en Z.

Verslag van de commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst te Nijmegen, over 1903.

Onder de weinige munten, die voor de verzameling zijn aangekocht, is slechts de volgende van veel belang:

Denarius van KAREL DEN KALEN (840—877) met het karolingisch monogram in het veld.

Omschriften: GRATIA DEI REX en SCI STEPHANI MONE, de laatste twee letters in monogram.

Een variëteit van dezen denarius komt voor bij PROU, „*Monnaies Carolingiennes*”, pl. XXII, n°. 962, en wordt door dien schrijver gerangschikt onder de „*ateliers indéterminés*.”

H. N. STUART. *Catalogus der munten en amuletten van China, Japan, Korea en Annam, behoorende tot de numismatische verzameling van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*. Batavia en 's-Gravenhage, 1904.

De geleerde schrijver vermeldt in de voorrede van dezen

met groote nauwgezetheid uitgevoerden katalogus, dat de verzameling chineesche, japansche, koreaansche en annamitische munten sedert 1896 verviervoudigd is. De verzameling, door den heer STUART bewerkt, is niet strikt kronologisch behandeld, zoodat men nu een overzicht heeft „over de munten, die door tegelijkertijd regeerende dynastieën in het chineesche rijk zijn geslagen en tevens over die van opeenvolgende vorstenhuizen en hunne respectieve vertegenwoordigers.”

Rijk zijn de oudste chineesche munten in den katalogus vertegenwoordigd, waarvan vele door ons medelid, den heer MOQUETTE aan het Bataviaasch Genootschap zijn geschonken. Deze munten hebben veelal stippen, maantjes en streepjes als bijzonder kenmerk. Alhoewel de betekenis daarvan nog niet geheel is opgehelderd, heeft het uitgebreide beschikbaar materiaal den heer STUART geleid tot de zekerheid, dat „bij de plaatsing dier teekens een bepaald systeem heeft voorgezeten, en dat bepaalde series van die teekens, volgens een vooraf beraamd samengesteld figuur gebruikt werden.” Een afzonderlijk tableau is in het begin van den katalogus van de op deze chineesche munten voorkomende stippen, maantjes en strepen, met de daaruit samengestelde combinatie-figuren, opgenomen.

Merkwaardig is het te zien, dat het swastika of hakenkruis ook in enkele figuren vertegenwoordigd is. Zie n°s. 18 en 19.

M. DE M.

Essai sur les jetons et médailles des monnaies françaises par M. JULES FLORANGE. Extrait des annales des mines. Livraison de Février 1904.

Een goed denkbeeld van den schrijver was het, eene lijst uit te geven van alle munten en penningen, die betrekking hebben op het fransche mijnwezen.

Aanleiding tot dit werk was de verzameling penningen,

die in 1900, op de groote tentoonstelling te Parijs door de *Société de Combustibles* was ingezonden.

Wij vinden merkwaardige stukken op allerlei gebied in den katalogus. De schrijver verdeelt zijn boek in de volgende rubrieken: I Surintendants généraux des mines. II Mines de charbon. III Mines de fer. IV Mines métalliques. V Salines. VI Mines de bitume et d'asphalte. Ardoisières et carrières. VII Ecoles, Collectivités, Sociétés savantes, Ingénieurs, etc. en geeft van alle eenige munten en penningen ten beste. Deze bestaan voornamelijk uit legpenningen, waarvan sommige reeds uit den tijd van MARIA VAN BOURGONDIE dateeren, met wapenschilden der respectieve mijnintendanten, noodgeld, penningen op beroemde personen, enz.

De heer FLORANGE heeft het voornemen de numismatiek van het mijnwezen buiten Frankrijk op zijn „*Essai*” te laten volgen. Volgens den schrijver zal die tweede monografie vele merkwaardige munten en penningen bevatten.

M. DE M.

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue Belge de numismatique 1904, 3e livr.

FORRER, L. Les signatures de graveurs sur les médailles grecques.

BERNAYS, ED. Un gros au châtel tournois de GUILLAUME I, comte de Namur.

MUBAREK GHALIB BEY. Une monnaie d'argent du MAHDI.

V. D. BROECK, E. Numismatique bruxelloise.

MAZEROLLE, F. NICOLAS BRIOT, tailleur général des monnaies.

DE JONGHE, le Vte B. Le sceau de la haute cour de la comté d'Agimont Liégeois.

Correspondance. Mélanges.

- Rivista italiana di numismatica, 1904 fasc. I en II.
- GNECCHI, F. Appunti di numism, Romana LX—LXII.
- LANZA CARUSA. Spiegazione storica delle monete di Agrigento.
- MAURICE JULES. L'atelier monétaire de Sirmium pendant la période constantinienne.
- CERATTO GIACINTO. Uno scuto di CARLO EMANUELE I, Duca di Savoia.
- MARCHISIO, A. F. Uu obolo di CARLO GIO. AMEDEO VI, Duca di Savoia.
- POMA C. Il nuovo sistema monetario Cinese.
- SIMONETTI, A. I tipi delle antiche monete greche.
- DATTARI, G. Esame critico circa una nuova teoria sulla monetazione Alessandrina di AUGUSTO.
- VITALINI, O. Di un asse Reatino.
- BLANCHET, A. Le congiarium de César et les monnaies signées PALIKANVS.
- CIANI, G. Il ripostiglio di Rocchette.
- FRANCO, A. Nelle zecche d'Italia. II Lo stellino di Duca COSIMO
- GNECCHI, F. Filippo triplo di ANTONIO GAETANO TRIVULZIO.
- MARCHISIO, A. F. Studi sulla numismatica di Casa Savoia.
- AMBROSOLI, S. Le medaglie di GIUSEPPE VERDI.
- RICCI S. Le medaglie in onore di S. A. R il Duca degli Abruzzi.
- PAPADOPOLI, N. Sul modo di collocamento delle collezioni pubbliche.
- Revue Suisse de numismatique, 1904 1e livr.
- DANNENBERG, H. Die Münzen der deutschen Schweiz zur Zeit der sächsischen und fränkischen Kaiser. Erster Nachtrag.
- IKLÉ-STEINLIN, A. Münzzeichen auf St. Galler Münzen des XVI und XVII Jahrhunderts.

GRUNAU Dr. G. Die Inselmedaille und ihre Geschichte.
 VAN MUYDEN A.-ST. Notice sur un plappart de la ville
 de Soleure.

GRUNAU Dr. G. Die Hallermedaille und ihre Geschichte.
 Chronique des falsifications. III. Monnaies et médailles
 suisses inédites Mélanges.

Numismatische Zeitschrift der numismatischen Gesellschaft
 in Wien. Erstes und zweites Semester 1903.

GRAF Dr. J. Die Münzverfälschungen im Altertum.

NAGL Dr. A. Der griechische Abakus.

GOHL E. Die Münzen der Eravisker.

RICHTER G. Die jüdischen Münzen bis zum ersten
 Aufstande unter Kaiser NERO.

EGGER R. Ein Weihgeschenk der Metaponter.

BRUNSMID J. Unedierte Münzen von Dazien und Moe-
 sien im Nationalmuseum in Agram.

LUSCHIN VON EBENGREUTH Dr. A. Denkmünzen Kaiser
 MAXIMILIANS I auf die Annahme des Kaisertitels.

ELZE Dr. TH. Die Münzen und Medaillen des Hauses
 Anhalt der neueren Zeit.

FIALE E. Die ältesten Raitpfennige Joachimsthal.

Bulletin international de Numismatique, 1904 n°. 1 en 2.

ZAY, E. Le sou colonial de 1767, à la Guadeloupe.

BLANCHET, A. Monnaies non frappées.

Trouvailles. Sociétés. Musées. Nouvelles diverses. Bi-
 bliographie.

Bulletin de numismatique, 1904, 1er livr.

Correspondance numismatique. Pièces inédites. A propos
 des médaillons d'or d'Aboukir. Bibliographie. Trouvailles.
 Sociétés. Nécrologie.

La Gazette numismatique, 1904, nos. 9 en 10.

DE WITTE, A. Une médaille de Sainte Wivine, Abbessede Grand- Bigard.

VAN DEN BROECK, E. Numismatique bruxelloise: Recherches sur les jetons des Receveurs de Bruxelles, postérieurs à la charte de 1421.

DE WITTE A. Un patagon de CHARLES II, roi d'Espagne, frappé à Tournay en 1667. Bibliographie. Nouvelles diverses.

Jaarverslag van den Sekretaris over 1903.

Met genoegen kan ik wijzen op 't feit, dat ons Genootschap zich in bloeienden staat bevindt.

LEDEN.

Het ledental klom van 137 tot 138. (In 't vorig jaarverslag, afgedrukt Tijdschrift 1903, blz. 337 is blijkbaar de drukfout 136 ingeslopen.)

Na uwe stemming op de Jaarvergadering te 's-Gravenhage, werd 't lidmaatschap aanvaard door de heeren:

P. N. VAN DOORNINCK, Bennebroek,

T. A. HOEFER, Hattem,

JHR. H. M. SPEELMAN - Wassenaar,

W. O. SWAVING, Middelburg en

DR. F. C. WIEDER, Amsterdam,

terwijl Uw Bestuur, door 't buitenlandsch lidmaatschap aan ons verbond de heeren:

GODEFROID DEVREESE, Brussel en

GEORGE MACDONALD, Glasgow,

Daarentegen ontvielen ons door den dood de leden:

MR. F. A. J. VAN LANSCHOT, 's Hertogenbosch († Juni,)

CHARLES VAN SCHOOR, Brussel († Maart,) A. DE MEUNIJNCK,

Rijssel († December,) AUGUST HÖHN, Wiesbaden († Maart)

en traden uit onzen kring de heeren: BERN. J. M. DE BONT,

JAC. ANKERSMIT, beide te Amsterdam en GIULIO SAMBON,

Milaan.

BESTUUR.

Dit was zamengesteld uit de heeren:

DR. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, Voorzitter (1904,)

AUG. SASSEN, vice Voorzitter (1905,)

JOH. W. STEPHANIK, Sekretaris (1906,)

C. H. F. A. CORBELIJN BATTARD, Penningmeester
(1907) en
JHR. MR. M. W. SNOECK, Konservator (1908.)

VERGADERINGEN.

De Jaarvergadering werd gehouden te 's-Gravenhage en met genoegen herinneren wij ons den merkwaardigen en aangename dag onder leiding van onzen Voorzitter en van den heer MR. A. E. GOEKOOP aldaar doorgebracht.

Van de bestuursvergaderingen gehouden op 13 Februari en 18 Juni zal 't Tijdschrift U de notulen bekend maken.

REKENING.

Deze loopt nu van 1 Januari — 1 Januari en levert blijkens mededeeling van onzen Penningmeester een batig saldo op van *f* 4.87⁵.

TIJDSCHRIFT.

Ook dit jaar bestond de Kommissie voor de Redaktie uit Mejuffrouw M. G. A. DE MAN en de heeren W. K. F. ZWIERSZINA, AUG. SASSEN en S. WIGERSMA HZN. Deze laatste als tijdelijk 4^e lid (Huish. Regl. art. 14.)

Aan H. M. DE KONINGIN en H. M. DE KONINGIN-MOEDER werd een gebonden exemplaar van den jaargang van ons Tijdschrift aangeboden. Behalve 't beantwoorden der gewone vragen van numismatischen aard, die bijna dagelijks binnenkomen, verleenden wij onze medewerking aan de Boston Medical Library voor 't verkrijgen van afsietsels van den Swammerdam-penning en bewerkten wij de afdeeling „Nederlandsche numismatiek” voor 't Handbook to learned Societies, dat de Carnegie Institution te Washington zal uitgeven.

Mijn dank aan die heeren, en 't zijn er velen, die mij in 1903 wel hun hulp wilden verleen.

JOH. W. STEPHANIK.

Amsterdam, 1 Juni 1904.

VERGADERINGEN
VAN HET
Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
IN 1904.

(Uittreksel uit het Notulenboek).

31e Bestuursvergadering 21 Maart 1904. Aan den heer H. G. DU CROCQ wordt décharge verleend en dank gezegd voor zijne nauwkeurige waarneming van 't konservatorschap. Het 12^{1/2}-jarig bestaan van 't Genootschap zal niet feestelijk herdacht worden, aangezien de kasmiddelen zulks niet veroorloven.

Het bestuur maakt gebruik van 't laatste lid van art. 8 Statuten en schrapt den heer W. J. FREDZESS, thans zonder bekende woonplaats, van de ledenlijst.

Het Genootschap zal lid worden van de Nederlandsch-Belgische Vereeniging der Vrienden van de Medaille als kunstwerk.

13^e Jaarlijksche Vergadering 18 Juni 1904 te Oudshoorn (zie hierboven blz. 236.)

Aanwinsten Bibliotheek over 1903.

Verschillende afleveringen van de Gazette numismatique.
Geschenk CHARLES DUPRIEZ.

N.B. Ondergeteekende heeft zich met den Heer DUPRIEZ in verbinding gesteld om ook de ontbrekende nos. te mogen ontvangen.

Un numismate Provençal J. LANGIER. Sa biographie par baron GUILLEBERT. (Extr.)

Geschenk van den schrijver.

Trois monnaies luxembourgeoises inédites par vicomte B. DE JONGHE. (Extr.)

Geschenk van den schrijver.

La numismatique du siège de Middelbourg de 1572—74, par Mad^{lle}. M. DE MAN. (Extr.)

Geschenk van de schrijfster.

Verslag van het Koninklijk Penningkabinet met afbeeldingen.

Geschenk Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.

De munt in de volkstaal, door J. E. TER GOUW.

Geschenk van den schrijver.

Moedas Portuguesas de ouro, carimbadas ou cravejadas nas Indias occidentals e non continente Americano.

Geschenk JULIUS MEILI.

La molette d'Eperon différent de l'atelier monétaire de Saint Quentin de 1384 en 1465, par M. PAUL BORDEAUX.

Geschenk van den schrijver.

Numismatique Bruxelloise.

a. cinq jetons de magistrats Bruxellois pour des fonctions restant à déterminer. (Extr.)

b. recherche sur les jetons des anciens receveurs trésoriers. (Extr.)

c. recherches sur les jetons des seconds receveurs de Bruxelles, des années 1456, 1457, 1458. (Extr.)

d. un jeton inédit de deux receveurs de Bruxelles, du XIV siècle.

Geschenk van den schrijver ED. V. D. BROECK.

The American Numismatic and Archaeological Society Proceedings and Papers, forty fifth annual meeting 1903.

Bulletin numismatique.

Geschenk Veuve R. SERRURE.

Verslag Gemeente-Museum Nijmegen 1902.

Numismatisches Litteratur-Blatt, 131—136.

Geschenk M. BAHRFELDT.

SOLONE AMBROSOLI. Una medaglia pora nota di Papa Pio IV. (Extr.)

Geschenk van den schrijver.

Berliner Münzblätter 13—18.

Geschenk Redaction.

Bulletin international de numismatique, Tomes 1—3, 2—3.

Geschenk A. BLANCHET.

Une médaille du XX siècle à l'effigie de CHARLES VII, roi de France, par W. K. F. ZWIERZINA.

Geschenk van den schrijver.

Répertoire général de médaille 626—850.

Geschenk P. C. STROEHLIN.

The numeral letters on imperial coins of Syria printed from the numismatic Chronicle.

Geschenk GEORGE MACDONALD.

Repertorium zur Münzkunde Bayern's, von J. V. KUELL, 2de Druk.

Geschenk Numismatische Gesellschaft.

Antiek nederlandsch goud- en zilversmidswerk, tentoongesteld te Leeuwarden in 1900. (Extr.)

Appunti di numismatica romana 48 en 49. FRANCESCO GNECCHI.

Geschenk van den schrijver.

Kinderprenten met afbeeldingen van munten, door Mej. M. DE MAN.

Geschenk van de schrijfster.

Manuale di Numismatica dell Dr. SOLONE AMBROSOLI.

Geschenk van den schrijver.

Catalog eines berühmten alten Münzen- und Medaillen-Cabinets.

Geschenk O. HELDRING.

Battaglie di Archeologica Anno I, num. I.

Geschenk la Direzione.

American Journal of numismatic.

Geschenk Dr. HORATIO STORER.

Note sur un tiers de sou frappé dans une localité du nom de Ressons (Aisne ou Oise).

Geschenk Mej. M. DE MAN.

La monete di Verona. QUINTILIO PIRINI.

Geschenk van den schrijver.

Verslag Museum van Oudheden te Groningen.

Geschenk Mr. J. A. FEITH.

Verkoopscatalogi van:

F. DE NOBELE, C. DUPRIEZ, A. E. CAHN, RUPPAPORT, MERZBACHER, Dr. HIRSCH, TYEK, JOZSEF, HELBENG, MARCHIOS MAYER en G. KOCH.

Door ruiling:

Revue belge de numismatique.

Revue suisse de numismatique.

Rivista italiana.

Numismatische Zeitschrift.

Monatsblatt Numism. Gesellsch. Wien.

Kroatisch Archaeolog. Gesellsch. Agram.

Bulletin Nederl. Oudheidkundige Bond.

Algemeen Nederl. Familieblad.
Mittheilungen der Bayerischen Numism. Gesellschaft.

Aanwinsten numismatische verzameling.

Gedenkpenning Mr. VENING MEINESZ aangeboden bij
zijn aftreden als burgemeester van Amsterdam.

Geschenk Mr. H. VERKOUTEREN.

Brandspuit-penningen van Amsterdam, Hillegom en
Alkmaar.

Afgietsel zegel gouden bul van 1356.

Geschenk Dr. BRAAKENBURG v. BACKUM.

Jhr. M. W. SNOECK.

Hoofdrekening over 1903.

ONTVANGSTEN.		
a. GEWONE ONTVANGSTEN.		
Jaarlijksche bijdragen: 28 gewone leden à / 10 —	/ 280 —	
„ „ 76 buitengew. „ „ 7 50 —	„ 570 —	
„ „ 34 buitendl. „ „ 5 —	„ 170 —	
b. FONDSSEN VAN 'T GENOOTSCHAP.		
Verkochte ex. Tijdschriften, netto	„ 103 65	
„ „ Penning Roest	„ —	
„ „ Stephanik en Zwierzina	„ —	
„ „ Zwierzina, Penningen 1863-98	„ —	
c. BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.		
Meerdere ontvangst van de bijdragen der buitenlandsche leden	„ 15 —	
Rente over 1903 van de Kasgelden	/ 10 000 110	
	/ 1138 65	
UITGAVEN.		
Nadeelig slot op 1 Januari 1903.		/ 235 83
a. GEWONE UITGAVEN.		
Tijdschrift, jaarg. 1903, toegestaan op de jaarvergad.		„ 700 —
Kwitantie: Oudheidkundige Bond		„ 10 —
„ Mensing, Amst. voor inbinden.		„ 14 30
„ Brandassurantie Penningkabinet		„ 1 45
Uitschotten Sekretaris		„ 18 —
Kwitantie: Blikman & Sartorius, Sekretariaat		„ 10 70
„ idem „		„ 6 —
Uitschotten Penningmeester		„ 21 72
b. BUITENGEWONE UITGAVEN.		
Kosten vergadering		„ 17 50
Achterstallige bijdragen.		„ 32 66
Tijdschrift, Jaargang 1903: Overschrijving van 't toegestaan krediet		„ 65 61 ¹
Batig saldo op 1 Januari 1904.		„ 4 87 ¹
		/ 1138 65

Uitgebracht op de Jaarvergadering te OUDSHOORN,
18 Juni 1904.

LEDENLIJST

(SEPTEMBER 1904)

Achter de namen der leden is vermeld welk gedeelte van de munt- en penningkunde door hen beoefend wordt.

EERE-LEDEN.

	Dagteekening der benoeming.
Z. M. VICTOR EMANUEL III, Koning van Italië.	16 Juni 1901.
Vicomte B. DE JONGHE, Président de la Société royale de Numismatique de Belgique, rue du Trône 60, Ixelles.	17 Juni 1894.
(België, nederlandsche provinciën Limburg en Noord-Brabant, verder gallische, merovingische, karolingische en oud-grieksche M.) 1)	

GEWONE LEDEN

- * C. H. F. A. CORBELIJN BATTARD, Notenboomstraat 83, Groenloo.
- * ADRIAAN BOM, Heerengracht 542, Amsterdam.
- * Jhr. mr. J. M. H. J. DE GREZ, rue Belliard 18, Bruxelles.
- * Jhr. M. A. SNOECK, Kamerheer i. b. d. van H. M. de Koningin, Bestuurder van 't Prov. Genootschap van K. en W. in Noord-Brabant, C. 22, Hintham. (Prov. Noord-Brabant, M., G., noodmunten, loodjes, draagteekens.)
- * JOH. W. STEPHANIK, Konservator van 't Munt- en Penningkabinet van 't Kon. Oudheidk. Genootschap te Amsterdam, Keizersgracht 414. (Turkije en Atjeh, M.)

---

1) De afkortingen beteekenen: M. = munten, G = gedenkpenningen, * = lid-oprichter.

- C. W. BRUINVIS, Voorzitter der Commissie voor 't Stedelijk Museum, Oudegracht 184, Alkmaar. 12 Juni 1892.
(Stad Alkmaar en Alkmaarders, M., G., noodmunten, loodjes, draagteekens.)
- J. GERADTS, Burgemeester, Kasteel Aerwinkel, Posterholt (L.) —
(Nederlandsche prov. Limburg, M., G.)
- O. G. H. HELDRING, Gep. Luit.-Kolonel der Infanterie, Utrechtsche straatweg 3, Renkum. —
(M., G. in 't algemeen).
- Mejuffrouw MARIE DE MAN, Konservatrice van 't Munt- en Penningkabinet van 't Zeeuwsch Gen. der Wetenschappen, St. Pieterstraat 39, Middelburg. —
(Graafschappen Holland en Vlaanderen M. — Prov. Zeeland, M., G., noodmunten, loodjes, draagteekens, muntvondsten — Nederland, loodjes.)
- Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEYN, Parkstraat 87, 's-Gravenhage. — —
(Steden 's-Gravenhage en Haarlem, G., penningen en penningplaten uit 't oogpunt van kunst).
- Mr. J. A. FEITH, Rijks-Archivaris, Martiniplein 181, Groningen. 18 Juni 1893.
(Nederland, in 't bijzonder provincie en stad Groningen, M., G.)
- Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, Directeur van het Koninklijk Kabinet van Penningen en Gesneden Steenen te 's-Gravenhage, Javastraat 76. 17 Juni 1894.
- H. G. DU CROOCQ, Leidshegracht 11, Amsterdam. —
(Nederland en Koloniën. België tot 1830, G.)
- Jhr. L. C. VAN DEN BRANDELER, Luit.-Kol. bij het Regt. Gren. en Jagers, te Van den Boschstraat 37, 's-Gravenhage. 16 Juni 1895.
(Nederland na 1576, M., G.)
- W. K. F. ZWIERZINA, Ontvanger der Registratie en Domeinen, Wilhelminastraat 39, Alfien (Z.-H.). —
(Nederland, G. en draagteekens, in 't bijzonder die geslagen na 1863).
- Mr. P. DEKETH, Piet Heinstraat 3, 's-Gravenhage. 16 Juni 1896.
(Nederland en Koloniën na 1576, M.)
- Jhr. H. M. Ridder baronet SPEELMAN, Oud-burgemeester van Harlingen, Darena, Mollaan, Bloemendaal. —
(Nederlandsche koloniën, provincien Friesland en Groningen, M.)

- AUG. SASSEN, Notaris, Steenweg, Helmond. 16 Juni 1897.
(Nederland, muntstudie der middeleeuwen;
muntgewichtjes; prov. Noord-Brabant, M., G.)
- Jhr. mr. M. W. SNOECK, Ambtenaar van 't Openb.
Min. bij 't kantongerecht, Lindengracht, Hee-
renveen. —
- Dr. L. J. A. BRAAKENBURG VAN BACKUM, Hoogland-
sche Kerkgracht 23, Leiden. 16 Juni 1899.
(Bulzegels der pausen en der dogen, M. der
Johanniter Orde).
- J. E. TER GOUW, Oud-hoofd der school, Nassaulaan 8,
Hilversum. —
(Nederland en Koloniën, België, M.)
- Jhr. mr. P. L. VAN MEEUWEN, Advokaat-prokureur,
Stationsweg, 's-Hertogenbosch. —
(Prov. Noord-Brabant, M., G.)
- ANTH. BEGEER, Oudegracht 17, Utrecht. 9 Juni 1900.
- J. PH. M. MENGER, Stempelsnijder aan 's-Rijks-Munt,
Voorstraat 35, Utrecht. —
- S. WIGERSMA HZN., Bestuurslid van 't Friesch Ge-
nootschap, Nauw 180, Leeuwarden. 16 Juni 1901
(Nederland, in 't bijzonder Friesland, M., Fries-
land en 80-jarige oorlog, G.; Huis Oranje-Nassau,
M. G. met portretten.)
- Jhr. mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Kommies-griffier
2^e Kamer Staten-Generaal, Koninginnegracht 62, 18 Juni 1904.
's-Gravenhage.
(Nederland, G., in 't bijzonder familiepenningen)
- A. O. VAN KERKWIJK, Bankastraat 117, 's-Gravenhage. —

BUITENGEWONE LEDEN

- D. C. MEIJER Jr., Bestuurslid van het Kon. Oudheidk.
Gen., Vondelstraat 81, Amsterdam. 12 Juni 1892.
(Stad Amsterdam, G. tot 1800; G. der Luther-
sche Kerk, huwelijkspenningen).
- B. J. A. BRUYNSTEYN, 2^e Sweelinckstraat 58, 's-Graven-
hage. 18 Juni 1893.
(Nederland, in 't bijzonder Holland, M.)
- Mr. W. M. VAN LANSCHOT, Ververstraat 299, 's-Her-
togenbosch. —
(Prov. Noord-Brabant, M. en G.)
- F. H. Baron VAN VERSCHUER, Willemsplein 2, Arnhem. —

Jhr. H. E. RAM, Ingenieur, Biltstraat 97, Utrecht. (Prov. Utrecht, M. en G.)	17 Juni 1894.
Jhr. mr. W. C. G. VAN EYSINGA, Wirdumerdijk 9, Leeuwarden.	16 Juni 1895.
JAN HORDIJK JACzn., Voorstraat 410, Dordrecht.	—
Mr. C. G. J. BIJLEVELD, Konservator van het Stedelijk Museum, Nassausingel 2, Nijmegen. (Gelderland, in 't bijzonder Nijmegen M., G. loodjes enz.)	16 Juni 1896.
Mr. H. J. D. D. ENSCHEDÉ, Zijlstraat 27, Haarlem.	—
Ds. H. A. J. LUTGE, Keizersgracht 717, Amsterdam.	—
H. J. M. H. VAN RIJCKEVORSEL, Huize Leeuwenstein, Vucht. (Prov. Noord-Brabant, M. en G.)	16 Juni 1897.
Jhr. mr. A. F. O. VAN SASSE VAN YSSELT, Raadsheer in 't Gerechtshof, Oranje-Nassaulaan, 's-Herto- genbosch.	—
H. D. DE WITT HAMER, Lange Kerkstraat 30, Goes. (M. en G. in 't algemeen).	—
A. HOLLESTELLE, Lid van de Provinciale Staten van Zeeland, Oudelandsche straat 436, Tholen. (Nederland, muntstudien).	16 Juni 1898.
CORN. L. J. BEGEER, Predikheerenkerkhof 5, Utrecht.	16 Juni 1899.
Mr. R. FRUIN TH.AZ., Rijksarchivaris van Zeeland, Balans 6, Middelburg. (Prov. Zeeland, Muntstudie.)	—
R. I. M. M. A. Graaf DE GELOES, Kamerheer i. b. d. van H. M. de Koningin, Burgemeester, Eijsden.	—
J. KARREMAN, Hoofd der school, Kerkstraat 251, Oud-Beierland. (Nederland tot heden, België tot 1648, G.)	—
H. OORTMAN GERLINGS, Kruisstraat 13, Utrecht.	—
Mr. N. G. PIERSON, Oud-minister van financiën, 's-Gra- venhage.	—
Jhr. mr. J. H. HORA SICCAMA, Oud-Referendaris bij B. Z., Bezuidenhout 13, 's-Gravenhage. (Nederland G.)	—
JAN DE WAARD, Poelestraat 14a, Groningen. (Prov. en Stad Groningen, M. en G.)	—
J. VAN DE WATER, Hoogstraat 657, Gorkum.	—
(Prov. Holland, M.; Huis Oranje-Nassau, G.)	
C. A. VAN WOELDEREN, 1 ^e Luit.-Adj. bij de Artillerie-	

- Schietschool, Zwolle, ('s-zomers Legerplaats bij Oldenbroek). 16 Juni 1899.
(Nederland, M. en G.; Rome, M.)
- Jhr. mr. C. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Heerenstraat 27, Utrecht. 9 Juni 1900.
(M. in 't algemeen.)
- J. A. A. GERRITSEN, N. Z. Voorburgwal 252, Amsterdam. —
(Nieuwere penningen en draagteekens.)
- A. VAN DER HOOP, Grimhoek 206, Oud-Beerland. —
(Nederland, M. G. ridderorden en draagteekens.)
- J. HOUWINK GZ., Lemmerweg 119, Sneek. —
- H. LABOUCHÈRE, Villa Doornveld, Doorn. —
- I. W. MENSO, Wassenaarsche weg 35, 's-Gravenhage. —
(Nederland en Koloniën na 1576, M. en G.)
- J. C. P. E. MENSO, Jur. cand., Koninginnegracht 25, 's-Gravenhage. —
(Nederland, M.)
- Mr. J. A. SILLEM, Heerengracht 577, Amsterdam. —
(Nederland, muntstudiën; Koopkracht der edele metalen, beteekenis der rekenmunten.)
- Jhr. mr. D. F. TEIXEIRA DE MATTOS, Alexanderstraat 9, 's-Gravenhage. —
(Nederland, uitsluitend gouden M. der XIXe eeuw.)
- J. M. M. VAN BELLE, Haarlemmerdijk 104, Amsterdam. 16 Juni 1901.
(M. der Oud-Helleensche volken.)
- Mr. N. P. VAN DEN BERG, President der Nederlandsche Bank, Oude Turfmarkt 3, Amsterdam. —
- Mr. S. VAN GIJN, Dordrecht. —
- J. M. J. VAN LIS, Kandidaat-Notaris, Langestraat, 86, Hilversum. —
(Zeeland M., P., loodjes.)
- HIDDE NYLAND, Dordrecht. —
- Prof. jhr. dr. J. SIX, Heerengracht 511, Amsterdam. —
(Grieksche munten uit 't oogpunt van beeldenbeschrijving. Nederland G. uit 't oogpunt van kunst.)
- Jhr. mr. VICTOR DE STUERS, Parkstraat, 's-Gravenhage. —
- BAS VETH, Van Oldenbarneveldtlaan 20, Scheveningen. —
- I. C. WIENECKE, 2^e Stempelsnijder aan 's-Rijks-Munt te Utrecht, Admiraal van Ghentstraat 9. —
(Onderzoekingen en studiën van technischen aard.)
- W. ACHTENHAGEN, Lijnmarkt 37, Utrecht. 16 Juni 1902.
- D. C. BERG, Lijnbaansgracht 89, Amsterdam. —
(M. G., in 't bijzonder draagteekens.)
- G. D. BOM H.Gz., Warmoesstraat 35, Amsterdam. —

- (G. zeevaart en handel, marine, koopvaardij, waterstaat, zeeverzekering, watersport, luchtvaart reddingmaatschappijen, zeemanscolleges, beurzen.) 16 Juni 1902.
- G. J. BRENKMAN, Aalst 32, Lienden, G. —
(Holland, Utrecht, Gelderland, M. tot 1576, alle stukken, die in de Betuwe gevonden zijn.)
- H. J. VON BRUCKEN FOCK, Kromme Nieuwegracht 78, Utrecht. —
- FRED. CALAND, Wilhelminastraat 53, 's-Gravenhage. —
- TH. M. H. DIRIX, Veldstraat 19, Roermond. —
- TH. DORREN, Valkenberg. —
- N. GILISSEN LEMAIRE, Markt 74, Maastricht. —
(Maastricht en omliggende Heerlijkheden M., G.)
- Mr. A. E. H. GOEKOOP, Laan van Meerdervoort 55, 's-Gravenhage. —
(M. van Griekenland. Europa na 1800, gouden M.)
- Prof. W. GOOSSENS, Seminarie, Rolduc. —
(Limburg M. G. tot einde der 18e eeuw.)
- Dr. A. H. L. HENSEN, Warmond. —
- Dr. C. HOITSEMA, Contr.-gen. 's-Rijks Munt, Biltstraat 200, Utrecht. —
(Nederland valsche M.)
- Dr. G. A. HULSEBOS, Konservator van 't Prov. Utrechtsch Gen. van K. en W., Vleutenscheweg 11, Utrecht. —
- Mr. E. H. HIJMANS, Weerstraat 21, Tiel. —
(M. G. in 't algemeen.)
- EMILE KOCKEN, Vlijtstraat 1, Arnhem. —
(G. in 't algemeen.)
- Mr. W. J. SAAIJMANS VADER, Burgemeester, Vrijenban. —
- I. SCHULMAN, Keizersgracht 448, Amsterdam. —
(In Nederland geslagen nabootsingen van vreemde munten. Neder'andsch-Indië M. G.)
- E. VOET JR., Anegang 15, Haarlem. —
(Nederland en Koloniën 1576-1840 M. G.)
- H. L. A. VAN DEN WALL BAKE, Muntmeester, Utrecht. —
- P. N. VAN DOORNICCK, oud-burgemeester, Duinlaan, Bennebroek. 18 Juni 1903.
- Dr. P. DOPPLER, Achter 't Vleeschhuis 17, Maastricht. —
(Studie van limburgsche muntkunde.)
- F. A. HOEFER, 2e voorzitter van Gelre, Hattem. —
(Overijsel M.)
- Jhr. H. M. SPEELMAN, Wittenburg, Wassenaar. —

W. O. SWAVING, Gemeente-Archivaris, Middelburg.	18 Juni 1904.
Dr. F. C. WIEDER, Overtoom 185, Amsterdam.	—
F. L. G. D'AUMERIE, Pieter Bothstraat 65, 's-Gravenhage.	—
AUG. FALISE, Beeldhouwer, Wageningen.	—
G. M. KAM, Nijmegen.	—
J. A. ROBBARD, Voorstraat, Dordrecht.	—

BUITENLANDSCHE LEDEN

E. VAN DEN BROECK, rue du Commerce 70, Bruxelles. (Stad Brussel, M., G., noodmunten, loodjes, draagteekens.)	12 Juni 1892.
Cav. ERCOLE GNECCHI, via Gesù 8, Milano.	—
Cav. FCO. GNECCHI, via Filodrammatici 10, Milano.	—
Comte TH. DE LIMBURG-STIRUM, rue de la Loi 166, Bruxelles.	—
ALPH. DE WITTE, Ingénieur, rue du Trône 55, Ixelles. (Hertogdom Brabant, M.; legpenningen der XVII Nederlanden en Frankrijk; muntgewichtjes.)	—
Baron JEAN BETHUNE, Oost-Roosbeke. (Vlaanderen, in 't bijzonder Brugge, M. en G.)	9 Aug. 1892.
ARTHUR ENGEL, rue de l'Assomption 66, Paris-Passy.	—
V. DE MUNTER, Agent de la Banque nationale de Belgique, Lei 15, Louvain.	—
Dr. HANS RIGGAUER, Conservator des Kön. Münzkabi- nets, Neuhauserstrasse 5, München.	—
AMÉDÉE DE ROISSART, Conseiller de la cour d'appel de Bruxelles, avenue de la Couronne 12, Ixelles.	—
P. I. B. RUIJS DE PEREZ, Château de Jolimont, la Hulpe (Belgique). (Noodmunten.)	18 Juni 1893.
GEOFFREY CH. ADAMS, Broadway 29, New York.	8 Sept. 1893.
MAURICE BARBEY, Manoir de Valleyres, Valleyres (Suisse).	—
ROGER VALLENTIN DU CHEYLARD, Officier de l'In- struction publique, Receveur des Domaines, St. Pé- ray (France).	—
P. BORDEAUX, Avocat, 1 ^{er} adjoint au maire, Bou- levard Maillot 98, Neuilly-sur-Seine.	24 Mei 1894.
JOHN EVANS, Nash Mills, Hemel Hempstead (England).	—
PAUL CH. STRCEHLIN, Président de la Société suisse de numismatique, route de Chêne 54, Genève.	17 Juni 1894.

ALBERT VISART DE BOCARMÉ, rue St. Jean 16, Bruges.	5 Juli 1894.
JULIUS MEILI, Alpenquai 36 ^{II} , Zürich.	14 Nov. 1897.
Dr. HORATIO R. STORER, Washington-Street 58, Newport (R. I.) U. S. A.	—
FRÉD. ALVIN, rue van Volsem 17, Ixelles.	26 Jan. 1898.
PIER PANDER, Beeldhouwer en Medaljeur, via Nomentana 143, Roma.	8 Okt. 1899.
PAULIN TASSET, graveur en médailles et monnaies, rue Séguier 3, Paris.	—
Baron PHILIPPE PRISSE, Ingénieur en chef, Directeur des Ponts et Chaussées, Boulevard Léopold 159, Anvers.	22 Mei 1900.
J. P. MOQUETTE, Prambon (over Soerabaja). (Ned.-Indië, M. in den meest uitgebreiden zin; G. uit den Hindoe-tijd.)	—
J. M. FADDEGON, Graveur, Villa du franc parleur, Montrouge sur Seine.	2 Juni 1901.
SOLONE AMBROSOLI, Conservatore del R. gabinetto numismatico di Brera, Milano.	16 Juli 1901.
J. CHR. LAUER, Kleinweidenmühle 12, Nürnberg.	—
F. MAZEROLLE, Directeur de la Gazette num. franc. et de corresp. histoire et archéol., rue Singer 2, Paris XVIe.	—
GODEFROID DEVRESE, rue Quinaux 11, Bruxelles.	18 Juli 1903.
GEORGE MACDONALD, Headkeeper of Hunter's Museum, Lilybank gardens 41, Glasgow.	—

INHOUDSOPGAVE.

I. *Artikelen.*

	Blz.
Nederlandsche penningen 1864—1898. Deel II, 1879—1890, door W. K. F. ZWIERZINA . . . 5, 87, 173,	239
Considérations sur trois sceattas anglo-saxons identiques du cabinet numismatique de la Société frisonne à Leeuwarde, door Mej. M. DE MAN.	119
De munt in de volkstaal, door J. E. TER GOUW. . .	136
Naschrift hierop. (Braspenning, kruis).	216
Twee merkwaardige Oranjepenningen, door S. WIGERSMA HZ.	205
Eenige opmerkingen over gedenkpenningen uit de 1 ^e helft der 16 ^e eeuw, door S. WIGERSMA HZ. . .	271
Gegraveerde penningen, door D ^r . H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.	283

2. *Bouwstoffen voor eene geschiedenis van het Nederlandsche Geld- en Muntwezen.*

Bijdragen tot de kennis van het middeleeuwsch geld- en muntwezen, geput uit de Cameraarsrekeningen van Deventer, (1337—1384), door AUG. SASSEN . .	37
Afleiding en verbinding. Het Pond Groot van f 63.— en enkele anderen, door A. HOLLSTELLE.	217

3. *In Memoriam.*

E. PH. ERFMANN.	159
-------------------------	-----

TH. MOMMSEN.	160
Mr. L. W. A. BESIER	286

4. *Gemengde berichten.*

De muntvondst te Oudwoude en het zwaardje van Arum. — Muntvondst te Loosdrecht. — Aanvulling op DIRKS 1813—1863. — Flabbe. — NAPOLEON I, vervaardiger van valsche munten. — De oudste munt. — Veranderde stempels. — De Hilversumsche Inhoudigingspenning. — Munt-verzen. — Verslag Museum Utrechtsch Genootsschap. — Valkenberg of Valkenburg? — Munten met verhoogde waarde. — De fransche munt in 1902. — Een valsche munterswerkplaats in de gevangenis. — Een nieuw tijdschrift. — Inhoudsopgaaf van Tijdschriften . . .	73
NAPOLEON I, vervaardiger van valsche munten. — Aanvulling op DIRKS 1813—1863. — Scheepjeschelling. — Prijsvraag Arti et Industriae. — Een oordeel uit Duitschland over nederl. penningen. — Ned.-Belg. Ver. der vrienden van de medaille als kunstwerk. — Matapan. — Ergerlijke geldstukken. — Echte en nagemaakte St. Georgedaalders. — Kon. Kabinet. Katalogus Ned. penningen I. — Amsterd. huwelijks-penningen 18 ^e eeuw. — Les médailles et plaquettes modernes. — Een verlies voor het Rijksmuseum. — Vorstelijk bezoek aan het Koninklijk Kabinet. — Inhoudsopgaaf van Tijdschriften. . .	161
Onze pasmunt. — Aanvulling op DIRKS 1813—1863. (Eerepenningen voor handboog- en scherpschutters van 1852). — Valsche spaansche peso's of piasters in 1796 te Birmingham vervaardigd. — Uit de pers. (Nieuwe nederlandsche penningen. Munten van Guatamala.) — Ned.-Belg. Vereeniging van de vrienden der medaille als kunstwerk. — Verslag Friesch Genootschap 1902,03. — Verslag Koninkl.	

Kabinet 1902. — Verslag Museum Nijmegen 1902. — Verslag Museum Groningen 1903. — Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.	224
Middenbrons van den romeinschen keizer DIDIUS JULIANUS, gevonden te Reimerswaal. — Eereprijs voor Handboogschutterijen 1852. — Landbouwten- toonstelling te Aarlanderveen. — Nieuw uitgekomen penningen. — Het Braziliaansche geldwezen. — Les médailles et plaquettes modernes. — Erratum. — Medische penningen, enz. — Verslag Museum Nij- megen over 1903. — H. N. STUART, Catalogus der munten en amuletten van China, Japan, Korea en Annam, behoorende tot de num. verz. van het Bat. Gen. v. K. en W. — Essai sur les jetons et médailles des monnaies françaises, par J. FLORANGE. Extr. des annales des mines. — Inhoudsopgaaf van Tijdschriften, ...	287

5. *Bladvulling.*

Gouden Wilhelmina's	215
Een eigenaardige penning	223

6. *Mededeelingen betreffende het Genootschap.*

Verslag der algemeene vergadering te Alfen Oudshoorn op 18 Juni 1904	236
Jaarverslag van den Sekretaris.	304
Vergaderingen in 1904.	306
Aanwinsten Bibliotheek.	307
„ Numismatische Verzameling.	310
Rekening van den Penningmeester 1903.	311
Ledenlijst.	312
Inhoudsopgave van den jaargang.	320
Verwijzing der platen.	323

VERWIJZING DER PLATEN.

Plaat	I	tegenover	blz.	5.
"	II	"	"	119.
"	III	"	"	173.
"	IV	"	"	205.
"	V	"	"	271.
"	VI	"	"	280.
"	VII	"	"	283.
"	VIII	"	"	285.

68r.

707.

78a.

728.

730.

799.

753.

750.

н°. 784.

н°. 827.

н°. 828.

н°. 786

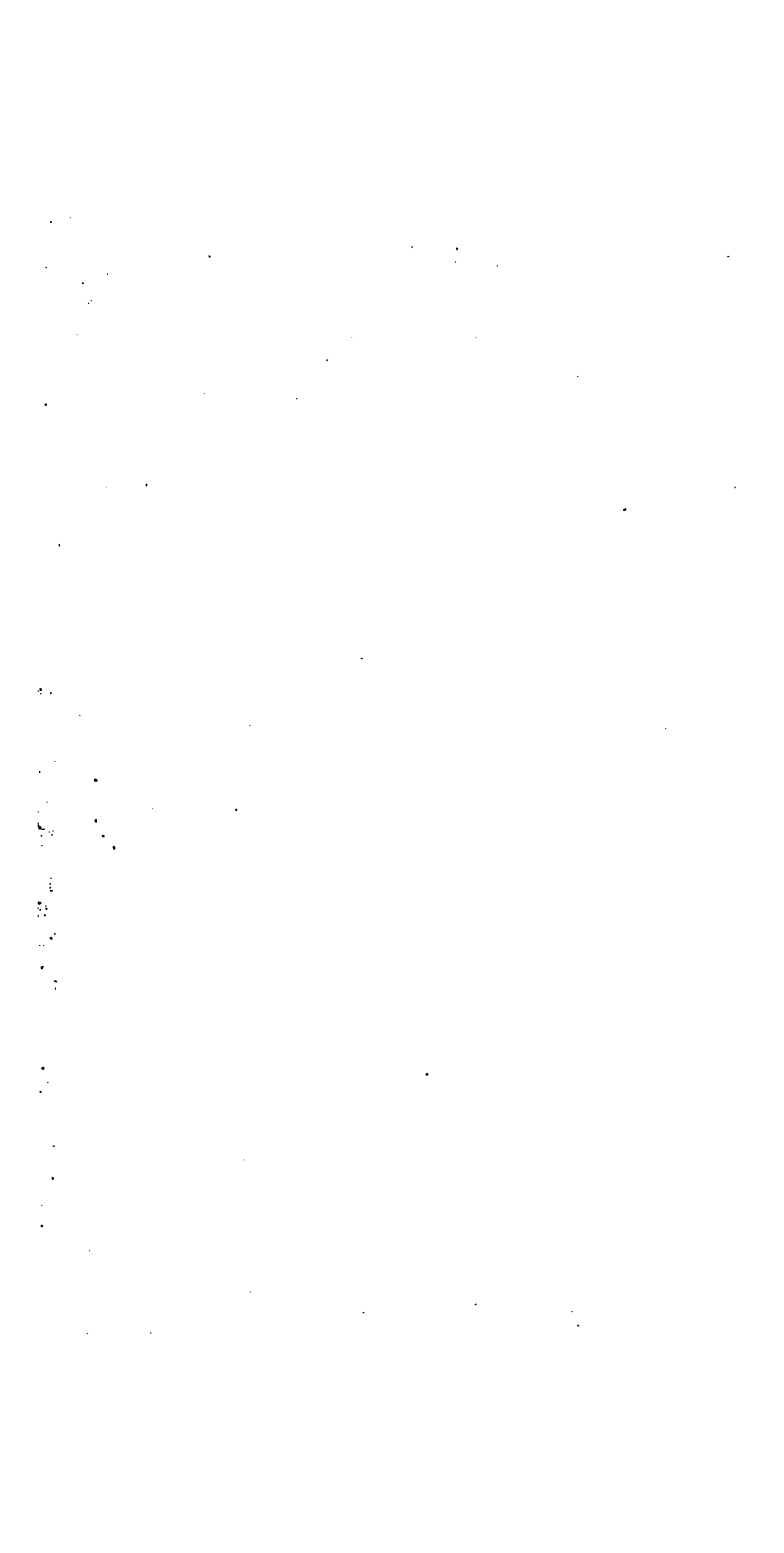
н°. 841.

н°. 872.

н°. 860

n° 784.

n° 827.

n° 828.

n° 786

n° 841.

n° 872.

n° 860

n°. 784.

. 827.

n°. 828.

n°. 786

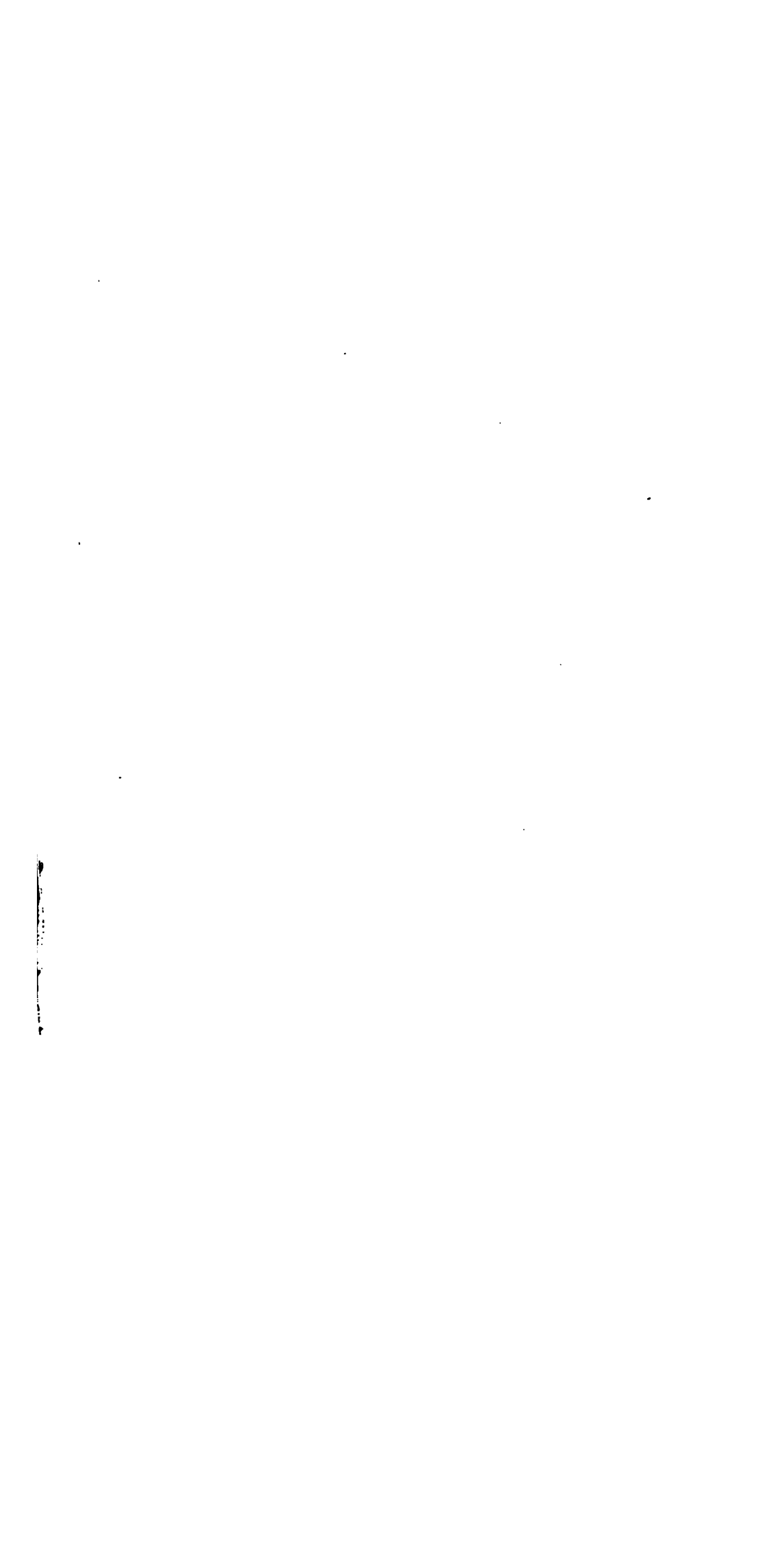
41.

n°. 872.

n°. 869.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

681.

782.

707.

728.

730.

799.

753.

759.

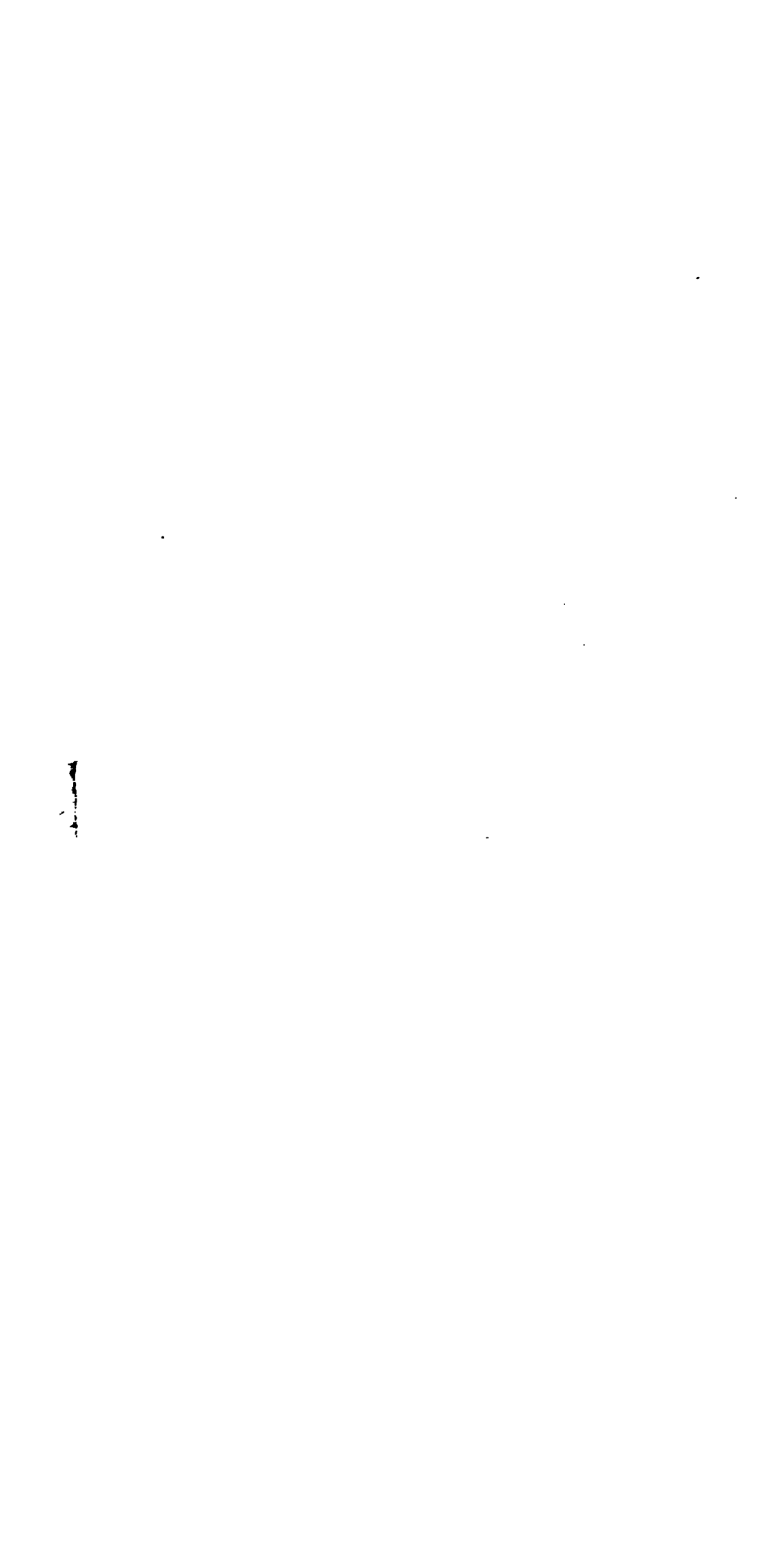
IOHAN·VÄ·LEIDEN·EY·KONINCK·DER·WEDERDOPER·
THO·MONSTER·WA·ERHAFTICH·CÖTER·

HÆC·FACIES·HIC·CVLTVS·ERAT·CŪ·SEPTRA·TENE·
REX·ΩΥΩΒΩΩ·ΙΣΩ·P·SED·BREVE·TĒPVS·EGO·
HENRICVS·ALDEGREVER·SVSATIĒ·FACIEBAT·
·ANNO·M·D··XXXVI·
GOTTES·MACHT·IST·MYN·CRACHT·

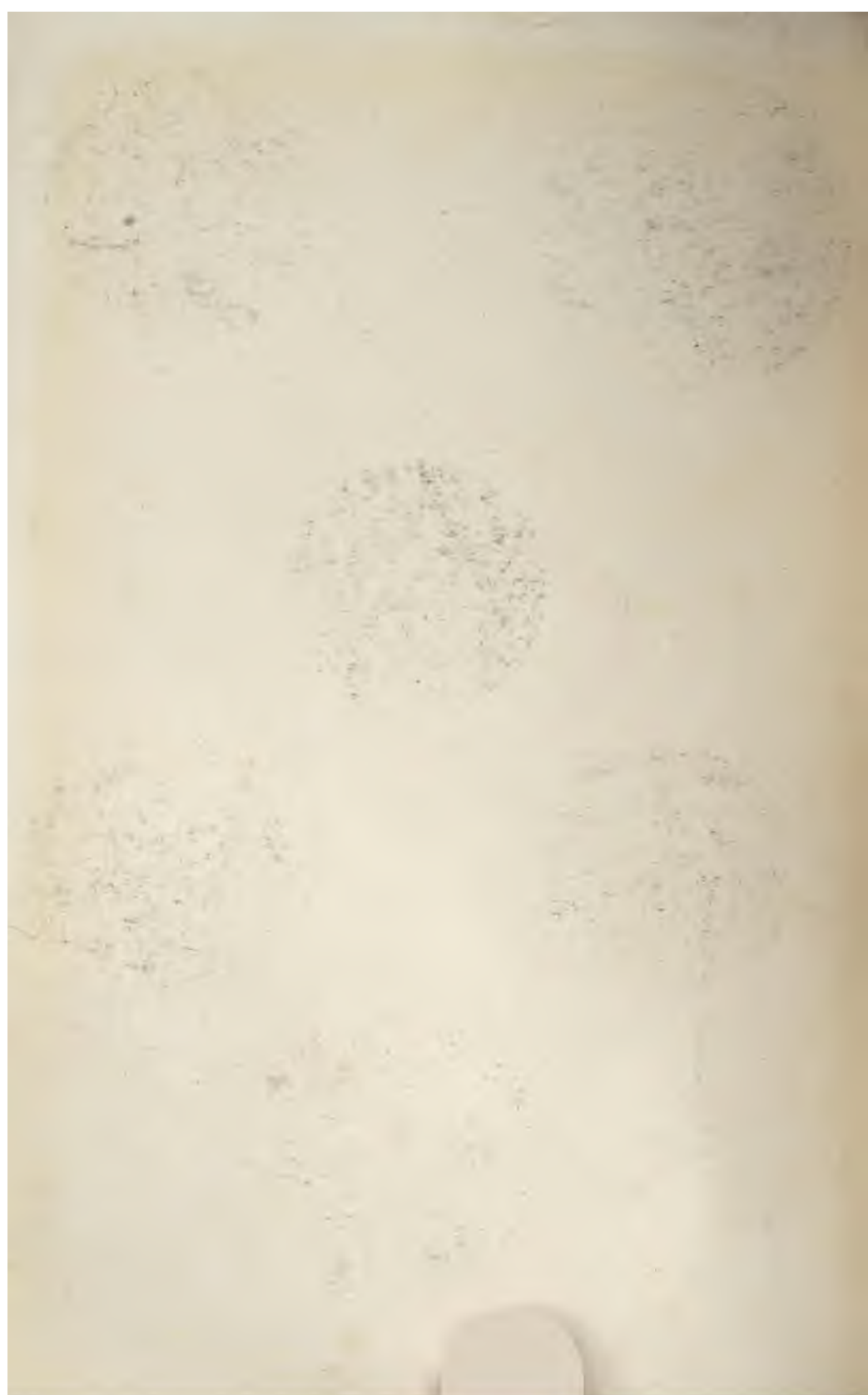

1.

2.

3.

4.

5.

6.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

